

El Foment Vilanoví
L'associacionisme persistent

Albert Tubau

2021

Rev.03 – 12/2023

El Foment Vilanoví. L'associacionisme persistent

Proemi

1. Associacionisme i Foment
2. El Círculo Villanovés (1853-1907)
3. El Centro Industrial (1890-1904)
4. El Fomento del Trabajo (1904-1923)
5. Cap el Foment de Vilanova (1923-1936)
6. Guerra i postguerra (1936-1946)
7. Vilanovisme en temps de dictadura (1946-1972)
8. Foment Vilanoví en llibertat (1972-1994)
9. Un nou Foment pel segle XXI (1994-2000)

Epíleg

Bibliografia i fonts documentals

Saber coses no costa gaire,
entendre-les costa una mica més.
Pel Francesc X. Puig Rovira,
per ajudar-me a entendre.

Proemi

S'ha dit i repetit que aquest és un país de llarga tradició associativa. Vilanova i la Geltrú n'ha estat –i n'és–, un exemple superlatiu. Sigui quina sigui la condició o afinitat de l'individu: esportiva, cultural, política, recreativa ..., sempre trobarà una entitat disposada a canalitzar els seus interessos.

El interès d'aquest treball és dirigir l'atenció cap el Foment Vilanoví, una de les associacions més significades i arrelades a Vilanova i la Geltrú.

Potser no resulta agosarat afirmar que a la ciutat ha existit una divisòria invisible entre aquells que per tradició i nissaga han fet costat al Foment, i aquells altres que, més que ignorar-lo, l'han criticat amb vehemència. Presentar-se com a hereus del “Círcol dels senyors”, no sempre resultava ser una còmoda targeta de presentació.

En qualsevol cas, uns mínims coneixements sobre la història contemporània de la ciutat i un cert aprofundiment en l'anàlisi de la seva realitat associativa, posen ràpidament en evidència que el Foment Vilanoví no ha estat una entitat qualsevol. La seva història, les transformacions viscudes i el gruix de persones i personatges que n'han format part, ajuden a escriure amb traç ferm una part significativa de la història de la ciutat. Precisament per això, vaig creure oportú de redactar les pàgines que segueixen, amb l'expectativa que, després d'una aproximació d'urgència, tingués la certesa i la confirmació d'aquelles primeres impressions.

Però no només era això. Entenia que calia trobar resposta a alguns interrogants que em motivaven, a mi particularment, i potser a altres conciutadans.

És el Foment Vilanoví l'hereu del Círculo Villanovés, de qui sempre se n'ha atribuït la seva continuïtat?. En cas contrari, el Foment hauria de renunciar a considerar-se l'entitat degana de la ciutat?. Ha estat realment el Foment una entitat elitista o de classe?. S'ha atribuït una determinada hegemonia intel·lectual, o potser moral, en relació a la resta de la societat?.

Conceptes tan defensats o injuriats com el vilanovisme han estat una de les seves banderes irrenunciabls. Els canvis i transformacions que ha fet l'entitat, responien al context general o a una evolució en clau local?.

O poder entendre el perquè una organització en defensa de determinats interessos econòmics com era el Fomento del Trabajo de Villanueva y Geltrú, es convertiria

trenta anys després de la seva constitució en una associació cultural com era el Foment de Vilanova, i que ha arribat als nostres dies com a Foment Vilanoví.

Aquestes i altres preguntes han estat les que m'han mogut a intentar disseccionar, en la mesura del possible, la història d'aquesta entitat.

Podem avançar ara mateix la resposta a alguna d'aquestes preguntes. Tal vegada, i a criteri de qui redacta, la més significativa de totes. Sí, el Foment Vilanoví no és la societat més antiga de la ciutat. El Foment no té els seus orígens en el Círculo Villanovés de 1853. Els té en el Fomento del Trabajo constituït a Vilanova i la Geltrú el 1904 i, si voleu, aquest pot considerar-se l'hereu directe del Centro Industrial nascut el 1890. El Fomento del Trabajo de Villanueva y Geltrú era una entitat adherida –que no una delegació– del Fomento del Trabajo Nacional de Barcelona.

En el context local el Círcol Catòlic s'havia creat el 1885, i el 1861 havia nascut La Unión Villanovesa que, amb les seves pròpies discontinuïtats, avui ha de considerar-se l'entitat degana de la ciutat, una condició de la que fins avui s'havia apropiat –indegudament– el Foment Vilanoví.

Però això no hauria de restar mèrits a la històrica associació de la plaça de les Cols. Cal dir que l'actual Foment ha acollit i integrat altres associacions que d'una manera o altra han condicionat la seva existència i han completat la seva història. Per tant, aquest és un compendi de històries creuades –a voltes paral·leles–, amb consistències i discontinuïtats que contempen l'evolució del Fomento del Trabajo fins el Foment Vilanoví, però que també perfila el Casino Villanovés, el Círculo Villanovés o el Centro Industrial.

Soc conscient que incloure en el mateix estudi la història del Círculo Villanovés pot contribuir a alimentar la confusió de la continuïtat entre aquesta associació i el Foment, però crec que aquest malentès històric ja queda perfectament aclarit al llarg del text. D'altra banda, el Círculo ens ofereix una clara perspectiva del que foren els “casinos” vuitcentistes, els quals, precisament, el Foment volia combatre. El títol d'aquest estudi parla de persistència, fonamentada en l'acció i la transformació constant. En el cas del Foment és evident l'elevat grau de persistència en el temps, de la mateixa manera que aquesta durada no hauria estat possible sense un alt nivell d'acció i constància, i sense les necessàries transformacions i adaptacions a les circumstàncies de cada moment, històriques i estratègiques.

La informació i dades acumulades ultrapassen de llarg les limitacions d'aquest treball, de manera que ha calgut un esforç de selecció i síntesi sempre poc agraït.

Així, doncs, ens disposem a capbussar-nos en les vivències del Foment Vilanoví. Una història que és, com totes les històries humanes, densa, canviant, i plena d'èxits, fracassos i contradiccions.

1. Associacionisme i Foment

En diverses ocasions s'ha argumentat que a Catalunya, a manca d'un Estat propi, les associacions –o la societat civil– han assumit en determinats moments i circumstàncies funcions encobertes com la instrucció, la divulgació o la salvaguarda de valors culturals, la llengua i les tradicions.

Un associacionisme que en bona part es desenvolupà durant el segle XIX, en paral·lel al retrocés de la influència religiosa sobre la societat. Les associacions esdevenien petits cenacles on, sovint, es dirimien els problemes del país i de la ciutat, i de les que, en molts casos, en sorgirien futurs lideratges polítics abans que els partits polítics s'estructuressin de manera formal. Molt probablement, el primer element cel·lular d'aquest nou sistema de sociabilitat seria el cafè, on també s'hi podia llegir el diari i conversar. Però la trobada al cafè també duria associada el tabac, l'alcohol o el joc. En aquests context, ateneus, centres, societats, corals, cercles i casals, allunyaren els pagesos i els obrers del vici i la beguda (Arnabat, 2016: 236). Alhora, eren espais on prendre consciència de classe, fer debat ideològic i fer front a l'analfabetisme. Un dels lemes de Josep Anselm Clavé era “Instruiu-vos, i sereu lliures; Uniu-vos, i sereu forts; Estimeu i sereu feliços”. Les associacions eren un bon espai on condensar aquells principis.

Les entitats que anirien naixent al llarg del dinou haurien de fer front als canvis socials derivats de la revolució industrial i el naixement d'una nova burgesia i el proletariat com a nova classe social.

A l'associacionisme li calgué experimentar i adoptar pràctiques de supervivència ben diverses que anaven des del canvi de nom fins el replantejament dels objectius, o haver de reorientar-se a nous segments socials. La realitat venia distorsionava per elements fluctuants de tota mena: canvis polítics, crisis econòmiques o guerres; que feien alternar èpoques de lluïment amb altres d'encongiment. Entitats com el Foment Vilanoví exemplifiquen perfectament aquest camí d'èxits, misèries, mutacions, perseverances, renúncies o contradiccions.

La Vilanova i la Geltrú del dinou és plena d'experiències associatives de tots colors. Entitats efímeres o de llarg recorregut, dissidències i escissions, entitats generalistes o amb objectius concrets ...

La dèria dels vilanovins per les associacions ja la posava de manifest Joan Torrents Marquès, pare de l'escultor Damià Torrents i del pintor Martí Torrents, sota el pseudònim d'Aurelio, al *Diario de Villanueva y Geltrú* de 1 de juliol de 1920:

(...) De la enfermedad endèmica en ambos sexos, la constante preocupación de constituir Sociedades y nombrar Juntas. Todos los días y a todas horas reciben los ciudadanos avisos de celebraciones y de Juntas, para tratar de asuntos agrarios, industriales, de política, de arte, de recreo; relacionados con la administración de Justicia, beneficencia, religión, enseñanza, con el Municipio, etc.

Habitualment, la participació en una o altra entitat reflectia les tendències socials o ideològiques que etiquetaven els individus, malgrat el recurrent article estatutari que recordava que “esta sociedad será de recreo, totalmente separada de asuntos políticos y religiosos”.

Vilanova i la Geltrú ha estat, amb perspectiva històrica, una ciutat preeminentment de caràcter liberal. La seva tradició marinera, comercial i industrial han estat factors determinants d'aquesta condició.

Fins i tot els principals lideratges de les tendències més conservadores quedaven lluny dels anacronismes que imperaven en altres racons del país, perfilant personatges emprenedors i d'amplis horitzons. Durant una part del segle XIX l'industrial cotoner Josep Ferrer Vidal fou el màxim exponent del partit conservador, mentre que Víctor Balaguer Cirera s'erigia en el primer representant del partit liberal. L'escriptor, historiador i polític barceloní inauguraria el 1884 la Biblioteca-Museu que duu el seu nom, amb la il·lustrativa llegenda *Surge et ambula* al frontís d'aquest magne temple de la cultura.

Durant la segona meitat del XIX, arreu de la geografia apareixien societats antagòniques, unes de signe progressista i altres de caire conservador, que pugnaven sense treva, fos per influenciar en les autoritats en benefici dels seus objectius, fos per celebrar uns Carnavals o unes festes més llüides.

Malgrat l'essència de l'associacionisme que pregona la voluntat de cohesionar i compartir a favor d'una causa comuna, les escissions foren una pràctica habitual a Vilanova i la Geltrú, difícils d'assimilar per una majoria de gent poc versada en les interioritats de cada entitat. Les trencadisses tant podien venir per motivacions ideològiques, per rivalitats de Carnaval o per desavinences personals.

Bona part de les entitats més grans disposaven de cafè, sala de ball o espais de representació teatral, que tenint en compte la molt limitada oferta pública d'espectacles i entreteniments, les convertia en atractius punts d'interès social. Els models d'entitat a cada ciutat eren homologables als d'altres indrets del país, mantenint estàndards en relació al funcionament, grups socials i tendències. Així trobem Cercles, Círculos o Casinos de caire conservador que convivien amb Centres, Unions o Casals de caràcter més popular.

Al segle XVIII i a la primera meitat del XIX les festes i balls tenien lloc en els salons de les cases particulars, o potser en algun cafè de prou entitat. Poc després sorgirien les entitats “de temporada” per donar cabuda a les necessitats festives que es repetien any rere any. Com deia el cronista Coroleu “en todas épocas se habian formado en Villanueva sociedades temporeras para dar bailes y reuniones, particularmente en la temporada de carnaval; más comprendióse la necesidad de reglamentarlas convirtiéndolas en centros permanentes” (Coroleu, 1878: 398).

Per tant, sovintejaren les societats temporals com La Floresta, La Unió, La Joventut, La Lira, La Imparcial, La Constància, el Círculo de la Amistad o el Jardín, entre moltes altres.

Poc a poc també anirien apareguent espais públics o privats on poder organitzar activitats d'esbarjo. El “Gran Salón” o “Salón de Bailes” ocupà inicialment el local de les Premses de Sant Antoni i, posteriorment, es traslladà a prop de l'Hospital. Amb la construcció del Teatre Principal, aquell espai –conegut popularment com La Sala– es limitaria a acollir balls. Per aquest menester també cal esmentar els jardins del Tívoli Villanovés (1860) que a finals de segle passaren a la Casa d'Empara, els jardins del Recreo Villanovés (1874) o els jardins d'Apolo (1878), on a finals de segle s'hi construí el teatre del mateix nom.

La primera associació recreativa de la ciutat fou el Casino Villanovés, que s'havia constituït el 1850 i que aixecà local propi un any després. Com precisava Josep Coroleu –erròniament, com comprovarem després–, “Este casino fué el segundo que se instaló en Cataluña” (Coroleu, 1878: 398).

També cal esmentar que el 1853 es constituïa un casino de les classes menestrals sota el nom de Círculo de la Amistad, que tres anys després, el 1856, es convertiria en el Casino Artesano.

El 1853 diversos socis del Casino Villanovés se'n separaren per fundar el Círculo Villanovés; i el 1866 passava el mateix amb el Casino Artesano, quan una part dels socis constituï el Centro Artesano, popularment conegut per “Portugal”.

Més endavant, una part d'associats del Centro Artesano acabarien constituint la societat humorística La Cuyna que, alhora, donaria pas a dues noves entitats: La Nova Cuyna i La Primavera.

El 1861 al Centro Instructivo s'havia constituït l'Orfeón Villanovés, que dos anys després prendria el nom de La Unión Villanovesa. Per la seva part, el 1885 naixeria el Círcol Catòlic.

Al primer terç de segle XX a Vilanova i la Geltrú es configuraria una xarxa de relacions socioculturals amb ànim de procurar la instrucció de les classes populars i, alhora, posicionar i dinamitzar la ciutat en els àmbits econòmic i cultural.

En aquesta xarxa de combinacions múltiples hi trobaríem entitats i institucions com el Foment Vilanoví, l'Associació d'Alumnes Obrers, l'Ateneu, l'Orfeó Vilanoví, Palestra, l'Escola Industrial, l'Ajuntament, la Biblioteca-Museu Balaguer, el Centre Republicà Democràtic Federal, el Banc de Vilanova o la Pirelli. Una confluència prou heterogènia i d'organismes diversos, però amb el comú denominador de defensar plegats els interessos de la ciutat.

L'escultor banyerenc Josep Cañas anotava que la Vilanova dels anys vint “era com una ciutat del Renaixement italià, d'un paganisme cultivat on les coses mai es trabucaven i una sana alegria omplia la vila d'una part a l'altra”.

Sovint, es tractava de les mateixes persones que compartien militància i activitat en dos o més d'aquells centres de decisió i influència. En el cas del Foment Vilanoví, presidents, membres de junta i alguns socis significats eren, alhora, protagonistes d'iniciatives i projectes que es perfilaven en altres espais, però que acabaven trobant-se i interaccionant.

Al llarg de la seva història el Foment ha estat espai de confluència de sensibilitats i ideologies ben diverses. Això, però, no ha ajudat a reduir alguns dels tòpics i estereotips que l'entitat arrossega. Els d'una associació de talant conservador i tradicional amb nissagues familiars que passaven el testimoni de pares a fills, o el d'un espai de trobada de botiguers i menestrals representants de la Vilanova profunda, poc permeable als canvis, el mestissatge i la pluralitat.

Com a entitat generalista, una part important de la seva força i persistència és haver estat capaç de convertir-se en el catalitzador de projectes de tota mena.

La seva evident –i poc reconeguda– transversalitat, l'han convertida en un espai d'acollida per altres entitats en fase embrionària, o no, i en un centre dinamitzador d'activitat.

Al llarg dels anys els salons del Foment han vist néixer iniciatives notables i lloables. No ha estat aquest un fenomen exclusiu del Foment. La Unió Vilanovina també va saber integrar en el seu moment la Secció Folklorica, l'Associació dels Tres Tombs, l'Agrupació Excursionista Talaia, o la colla castellera dels Bordegassos de Vilanova.

Josep Carbonell Rovira explicava que a les sales del Foment hi havien nascut la fàbrica de cal Xoriguer i la del carrer Sant Roc (Carbonell, 1951: 19); també s'hi constituí l'Associació Catalanista, s'activà la instal·lació dels tallers centrals de la companyia ferroviària MZA, s'hi va desenvolupar el projecte d'un Sindicat Agrícola, s'impulsà la construcció del pantà de Foix, fou el centre de trobada de la revista cultural *Prisma*, s'hi constituí una Associació de Premsa de Vilanova i la Geltrú o l'Agrupació de Cinema Amateur, va veure néixer el precedent de l'actual Peña Filatelica, s'hi recuperaren balls populars i entremesos de la Festa Major, impulsaren l'edició del primer llibre en català després de la guerra, activaren la creació d'un Centre d'Estudis que acabaria vinculat a la Biblioteca-Museu Balaguer, s'hi reunia la comissió organitzadora dels Tres Tombs, s'hi feren les reunions prèvies a la constitució del Celler Cooperatiu de Viticultors, es recuperava el pas de la Confraria del Sant Sepulcre; hi naixia l'Escola de Música del Foment –precedent immediat de l'Escola Municipal de Música–; integrava la Jove Cambra de Vilanova, i el mateix passaria amb altres entitats acollides més contemporànies com La Medusa.

De manera semblant havia passat el 1904 quan el nou Fomento del Trabajo de Villanueva y Geltrú havia conviscut a la seva seu amb la sotsdelegació de l'Institut

Agrícola Català de Sant Isidre (1857) o la Liga de Productores de Villanueva y Geltrú y comarca (1894)

Dit de passada, no és poca cosa. La llista és llarga i dona una idea precisa de quina ha estat la força i la idiosincràsia de l'entitat.

El març de 1973 en un article a la revista *Foment*, J.A. Montaner Alcover es preguntava “Què representa per Vilanova i la Geltrú el Foment Vilanoví?”, alhora que proposava l'edició d'una Història del Foment que mai es dugué a terme. Una de les reflexions era: “(...) Si fem cita del vilanovisme del Foment haurem de convenir que genuïnament ha sigut la seva fita, quasi diríem inclús familiar, pel fet de passar de pares a fills –com sol succeir a les Indústries Marqués i Pirelli– la continuïtat de figurar com socis a molt honor d'esser-ne”.

Vilanovisme, orgull, tradició ...; son segurament alguns dels mots que podrien delatar o explicar una part significativa de la trajectòria de l'entitat. Caldria esmentar que el sufix identitari del vilanovisme no ha estat exclusiu de Vilanova i la Geltrú. Aquest sentiment de pertinença localista –més enllà del futbol– ha perviscut amb més o menys accent en altres territoris sota la forma de manresisme, gironisme o terrassisme.

El Foment, però, també ha pogut anar acompanyat d'altres connotacions més o menys reconegudes: empena, imaginació, il·lusió, i un cert gust per la feina ben feta. La significació real de tot plegat la podem veure –o intuir– al llarg d'aquest recorregut per la història del Círculo Villanovés, del Centro Industrial i del Foment, en les seves diverses versions i èpoques: Fomento del Trabajo, Foment de Vilanova, Fomento Villanovés o Foment Vilanoví.

Tot i la discontinuïtat insalvable entre el Círculo Villanovés i el Fomento del Trabajo de Villanueva y Geltrú, he volgut posar en valor la història d'aquella associació que va inaugurar el local de la plaça de les Cols.

I ho he volgut fer per poder entendre que no només no va haver-hi una continuïtat manifesta entre les dues associacions, sinó que el Fomento del Trabajo –entitat adherida al Fomento del Trabajo Nacional de Barcelona–, nascuda en un nou segle i un nou context, es proposava de combatre la mena d'associacionisme que fins aleshores havien representant entitats com el Círculo Villanovés.

Les circumstàncies del moment, com veurem, reclamaven mesures de regeneració.

2. El Círculo Villanovés (1853-1907)

D'acord al plantejament del historiador Ramon Arnabat, l'associacionisme català del segle XIX entra en una fase d'embranchada en l'etapa de 1851-1886 (Arnabat, 2016: 208). En aquest període se situa el naixement del Casino Villanovés, precedent immediat del Círculo Villanovés. Entitats recreatives que es mouen principalment al voltant de l'esbarjo i, en menor mesura, de la cultura. Seguint el mateix autor, fins aleshores la majoria d'associacions eren de tipus gremial o confessional.

Al voltant de l'equador del segle proliferen els Casinos, acompanyats popularment de l'afegitó "dels Senyors": Casino la Unión Guixolense (1840), Casino Barcelonés (1844), Casino Gerundense (1845), Casino de Vic (1848), Casino de Girona (1848), Casino Unió Comercial de Vilafranca del Penedès (1853) i altres. Eren entitats classistes amb salons ostentosos –sovint amb teatre, sala de ball i biblioteca– on s'hi prenia el cafè, s'hi jugava i s'hi conversava. Les seves finalitats d'oci i esbarjo dirigits a les classes benestants s'allunyaven del propòsit instructiu per les classes populars que duïen a terme ateneus i similars. En paraules d'Arnabat i Ferré, els Casinos esdevingueren "espais de sociabilització capaços de generar conversa, dinàmica cultural, transmissió de valors i de coneixements, esbarjo i, sobretot, cohesió social" (Arnabat-Ferré, 2015: 46).

Les concomitàncies entre Reus i Vilanova i la Geltrú resulten inevitables. A Reus el Círcol (1852) es formà a partir del Fomento de la Instrucció i de la dissidència del Casino Reusense. Alhora, el Círculo Villanovés (1853) fou el resultat dels dissidents del Casino Villanovés.

De fet, el Casino Villanovés es constituïa com a entitat en una reunió organitzada pels seus impulsors el 25 d'octubre de 1850, ocupant interinament els salons d'en Bofill, un cafè situat a la cantonada de la plaça de la Verdura amb el carrer Sant Gregori i que acollí diverses societats de temporada (Garcia, 1972: 148). La inauguració definitiva de l'entitat tindria lloc el 19 de març de 1851 –Sant Josep– en un nou local social del carrer de la Mercè, cantonada Artesans. Posteriorment, fixaria la seva seu al número 55 de la rambla Principal. Aviat, l'entitat es convertiria en punt de trobada d'un ampli sector de les classes altes i mitjanes.

Els autors de *Los Misterios de Villanueva*, publicat el 1851, indicaven l'existència a la vila de tres casinos: el Villanovés, el de la Juventud i la Floresta (Creus et al., 1851: 18). Puig Almirall deixava anotat que el 17 de novembre de 1850, i de manera provisional, l'entitat es traslladaria al número 20 del carrer Santa Eulàlia, un local "que la Junta mateixa confessava que no hi era un local gaire a propòsit" (Puig Almirall, 2002: 158).

En qualsevol cas, l'entitat va consolidar-se al local del carrer de la Mercè construït expressament per aquella necessitat i propietat de Francesc Solanas. El banquet

inaugural comptà amb l'assistència de bona part dels socis i el vespre s'inaugurava el saló de festes amb un distingit ball. Com indicava Puig Almirall, el local disposava d'un espaiós saló de ball amb tocador i guarda-roba, un cafè al pis superior, saló de lectura i salons per jugar al billar.

Durant el banquet inaugural s'escoltaren els discursos del president Fèlix Socias Urgellés i dels senyors Ricart, Solernou, Pers, Arrufat [Francesc Arrufat Ferrer], Vidal, Alegret i Puig, entre altres. Xavier Garcia ressaltava el brindis del president en honor a "las bellas" que hi eren presents, i el de l'alcalde-corregidor comte de Bryás "por la salud de España y por la concordia de los habitantes de Villanueva". El primer president del Casino Villanovés fou Fèlix Socias i Urgellés. L'acompanyaven en aquella primera junta Cristòfol Puig com a vicepresident, Joan Ricart com a vocal primer, Àngel Àlvarez com a vocal segon, Manuel Solernou com a secretari primer, Isidre Sans com a secretari segon i Josep Santacana com a tresorer.

Fèlix Socias Urgellés fou advocat, escriptor, poeta o dibuixant. Va ser regidor de l'Ajuntament, col·laborà amb el *Diario de Villanueva y Geltrú*, i tingué un paper actiu en suport d'alguns dels projectes per portar el ferrocarril a la ciutat. En determinat moment desapareixeria de la ciutat i es traslladaria a Madrid, on moriria el 1863. El Reglament del Casino Villanovés era aprovat en Junta General el 1 de novembre de 1851 i publicat el 1852 a la Impremta de Josep Pers i Ricart.

L'article primer anotava que: "La Sociedad titulada Casino Villanovés tiene por objeto proporcionar a los Sres. que lo compongan algunas diversiones de lícito recreo. A este fin destinará en la casa que ocupe locales para café, juegos permitidos y lectura de obras y periódicos". D'altra banda, l'article segon també era prou eloqüent: "No se permitirá en la Sociedad ninguna clase de controversia sobre asuntos religiosos, ni políticos. Tampoco podrá la misma como corporación tomar parte en asuntos de gobierno". L'entitat admitia socis residents (els numeraris), socis honoraris i socis transeünts.

Aquells anys, la vida política vindria marcada per l'alternança de governs moderats i progressistes. Però, com era aquella Vilanova de mitjans de segle XIX?. Una descripció coetània dels autors dels *Misterios de Villanueva* ens hi acosta: "llama al momento la atención su notabilísima limpieza, las rectas y bien alineadas calles anchas que se cruzan entre sí y tienen aceras en su mayor parte: las varias plazas que la dan desahogo y la bonita construcción de la mayor parte de sus edificios, algunos de ellos hasta grandiosos, con balcones guarnecidos con barandas de hierro y tiendas muy vistosamente montadas y adornadas" (Creus et al., 1851: 15). Més enllà dels seus "cuatro cafés con sus billares" el text feia esment de les seves fàbriques tèxtils, posades, hospital, teatre, casino i establiments públics, lamentant la falta d'abastament d'aigua potable. Una població amb poc més de vuit mil cinc-cents habitants "de caracter honrado, pacífico y laborioso, amigo de la hospitalidad

y muy religioso”. També detallava que “las clases en ella preponderantes son la de hacendados, algunos de bastante consideración; muchos llamados americanos por haber ido desde sus mas tiernos años á conquistarse una fortuna en América a fuerza de trabajo y probidad, y las clases menestral y proletaria que viven en muy decente posición”.

Certament, molts vilanovins s'establiren a les ciutats cubanes de l'Havana i Matanzas, teixint xarxes familiars o d'amistat per desenvolupar negocis de tota mena que, sovint, controlaven i gestionaven des de la pròpia illa caribenya, des de Vilanova i des de Barcelona. Aquell fenomen convertiria la ciutat en la coneguda Havana Xica, un imaginari d'opulència, palmeres, carnavals, bergantins i negocis de tots colors. Un ambient que s'encomanava a estils arquitectònics, noms de persones o formes de vestir.

Cal no oblidar, però, que els *americanos* que feren fortuna –i que per tant es feren dignes d'aquell nom– foren només una petita part d'aquells que creuaren l'oceà a la recerca de noves oportunitats. La majoria es limitaren a guanyar-se la vida més o menys còmodament, i altres no aixecaren el cap de la misèria.

Però, tornem al Casino Villanovés. Només dos anys després de la seva fundació, alguns dels seus membres més destacats se'n separaven i creaven el Círculo Villanovés. A la mateixa època que naixia el Círculo Villanovés apareixien altres Círculos o Cercles: el Cercle del Liceu (1847), El Círcol de Reus (1852), Círculo Ecuestre (1856), Círculo Vallense (1856) o el Centre de Lectura de Reus (1859). Com hem esmentat, Círcols com el de Reus o com el de Vilanova eren coneguts per “el Círcol dels Senyors”.

L'escissió del Casino Villanovés fou una derivada de les eleccions a la presidència de l'entitat que el 1 de gener de 1853 enfrontava a Francesc de Sales Vidal i Francesc Arrufat. Al *Diario* de 12 d'octubre de 1907 Joan Torrents precisava que aquells que havien recolzat el primer candidat perderen per quatre vots, i en reunió d'urgència al saló-cafè del Teatre Principal determinaren l'escissió i fundació d'una nova entitat.

El principal instigador d'aquella ruptura que comportaria el naixement del Círculo Villanovés era Francesc de Sales Vidal Torrents (1819-1878), advocat i autor teatral, que fou alcalde de la ciutat, col·laborador del diari local i fundador de *El Eco de Villanueva y Geltrú*.

Inicialment, els escindits –al voltant d'un centenar de socis– es reuniren en un estatge provisional del carrer Santa Madrona i elegiren com a president interí l'advocat Pere Màrtir Pollés Fabrè, a qui acompanyarien Pau Soler Morell, Josep Vinyals Gassó, Francesc de S. Vidal Torrents i Miquel Pi Torrents. Pollés redactaria els primers estatuts del Círculo.

Pere Màrtir Pollés fou advocat, regidor i alcalde de la ciutat; Pau Soler fou un reconegut “americano”, propietari i financer vinculat a diversos negocis; Vinyals

fou propietari i alcalde; Vidal, advocat i dramaturg que també seria nomenat alcalde, i Miquel Pi, hisendat i també alcalde (Puig Rovira, 2003).

L'americano Joan Samà i Martí va fer construir un nou i exuberant edifici a la plaça de la Verdura, donant als carrers Mercaders i Pàdua, després d'haver adquirit les cases de la família Millé i de Soler i Serra. Una part del nou estatge fou llogada al Círculo com a seu social.

En diferents moments de la seva història –més enllà dels moments d'expansió o d'encongiment de l'entitat– s'ha dit que el Foment ha estat i és, sobretot, un local, un estatge imponent, un espai de trobada especial i singular. El seu gran saló, l'escala, la sala Marco, el Cafè i altres dependències han estat un immillorable teló de fons per acollir les moltes i diverses activitats de l'entitat. L'excel·lència de l'edifici justificava el nivell i la qualitat de la feina que s'hi feia i, alhora, tota activitat havia d'estar a l'alçada d'aquell ambient i escenari idíl·lic i senyorívol.

Les parets eren amarades de debats, tertúlies, teatre, conferències, música o art, com aquells emblemàtics plafons que decoraren el Cafè del Foment. La història del Foment Vilanoví està fixada per un excel·lent contingut, però també per un magnífic continent.

L'edifici de la plaça de la Verdura –de fet era carrer santa Madrona, 1– fou aixecat en molt poc temps segons els plànols de l'arquitecte Josep Oriol i Bernadet (1811-1860). Oriol Bernadet estudià Belles Arts i Ciències i esdevingué arquitecte per l'Acadèmia de San Fernando, la única que podia atorgar el títol. Participà en projectes ferroviaris, en obres industrials i en molts projectes d'obra nova i rehabilitació. Fou arquitecte municipal de Sabadell i dugué a terme una intensa tasca científica, tècnica i acadèmica. Del mateix arquitecte foren altres obres promogudes per Samà, com l'edifici de La Galera al carrer de Sant Gervasi o la casa pairal dels Samà al carrer Major (Virella, 1990: 131). L'immoble seria propietat de la família Samà, i el Círculo i altres veïns en serien llogaters.

Arran d'una visita d'obra de l'arquitecte, el *Diario de Villanueva y Geltrú* de 22 de febrer de 1853 feia notar: “El dueño del edificio no perdona gasto alguno en la construcción, a fin de que sea aquel el mejor en su clase entre todos los de las poblaciones subalternas i que pueda figurar dignamente al lado del mejor de la primera capital”.

Per la seva part Josep Maria Freixa feia dues observacions potser imprecises: “La burguesía más enriquecida quiso formar su tertulia y, no lográndolo en ninguno de los locales existentes, optó por construir uno a su medida, que se levantó en la plaza de la Verdura, con el nombre de Círculo Villanovés [...] (Freixa, 1959: 27). La raó principal no era no saber on fer tertúlia i, d'altra banda, caldria matisar allò de la burgesia més enriquida.

El 7 de juny de 1853 –abans d’acabar les obres–, una reunió general es convertia en l’acte fundacional del Círculo Villanovés. El president interí Pere Màrtir Pollés donava compte del nou reglament aprovat pel govern civil.

El Reglament venia encapçalat per l’article primer: “El objeto del Círculo Villanovés es facilitar a sus socios instrucción y diversiones de lícito recreo, en el edificio destinado al efecto en la calle de Santa Madrona numero 1”. De manera semblant al reglament del Casino Villanovés i altres entitats anàlogues, l’article segon indicava: “Queda prohibida toda discusión política y religiosa dentro del edificio de la Sociedad, así como toda cuestión acalorada que pueda alterar la unión y buena armonía que debe reinar entre los socios”.

A la resta de l’articulat es precisava que el Círculo Villanovés seria dirigit i representat per una Junta de Govern formada per un president, un vicepresident, tres vocals –un dels quals tresorer–, i dos secretaris que s’alternarien en les funcions. Així mateix, hi hauria socis de número, d’honor, i socis transeünts.

Es relacionaven com a socis d’honor: “los excelentísimos señores Capitán General del principado y Gobernador Civil de la provincia, y el Sr. Alcalde constitucional de esta villa”. D’altra banda, es qualificava els socis transeünts, com aquells socis forasters o que residien fora de la població bona part de l’any. En aquest sentit es definien terminis de quatre mesos i pròrrogues en determinades condicions. Un cop superat el període establert, caldria pagar els quaranta rals de quota d’entrada i passar a ser soci de número.

En relació a les activitats, el reglament era ben explícit: “La Junta de Gobierno, si lo permiten los fondos de la Sociedad podrá disponer se den en el Círculo bailes y tertulias costeadas por la misma. Siempre que lo disponga, deberá convidar a ellas a todos los socios y sus familias”. També es contemplava l’opció de balls i tertúlies sufragats en règim de subscripció sempre i quan hi hagués un mínim de vint socis que ho sol·licitessin.

El Reglament era signat a 9 de maig de 1853 pel president de la Junta Provisional de Govern Pere Màrtir Pollés, i pels seu equip directiu: Pau Soler Morell, Josep Vinyals Gassó, Francesc de Sales Vidal i Miquel Pi Torrents. Els estatuts serien aprovats pel governador civil de la província en data 1 de juny de 1853. El primer apunt del llibre d’actes de la societat correspon a la reunió general de socis de 7 de juny de 1853, on s’hi llegeix:

Reunidos en el salón que ocupa interinamente la Sociedad Círculo Villanovés bajo la presidencia del Sr. Presidente Interino D. Pedro Martir Pollés, la mayor parte de los Sres. Socios leiose el Reglamento de la Sociedad aprobado por el Excmo Sr. Gobernador de esta Provincia con fecha 1º del actual y en virtud del mismo se procedió a la elección de los individuos que deben formar la Junta de Gobierno.

Per unanimitat fou elegit Joan Samà Martí com a president. Per la vicepresidència s’elegí el metge Joan Benach Serra, que amb trenta-dos vots s’imposava a Antoni

Nin i Josep Ferrer Vidal. Com a vocal primer fou elegit Joan Baptista Valentí Rovira, per vocal segon Miquel Pi Torrents i per vocal tercer Francesc de Sales Vidal Torrents, després d'haver-se imposat en les respectives votacions. El càrrec de primer secretari recaigué en Josep Vinyals Gassó, i el de secretari segon en Vicens Ferrer. La significació d'aquelles persones queda evidenciada pel fet que Valentí, Pi, Vidal, Pollés o Vinyals foren alcaldes de la ciutat, i Benach regidor (Virella, 1987).

Capítol a part mereix Joan Samà i Martí (Vilanova i la Geltrú, 1804-1864), un dels exponents de la nissaga Samà, i que a cavall de Vilanova i l'Havana dirigí el comerç d'exportació de vins, una fàbrica de bótes i fou accionista de la societat de l'abastament d'aigua potable a la ciutat, a més de propietari de la finca de Solicrup i promotor de diverses operacions urbanístiques (Virella, 1987: 24).

El historiador Josep A. Garí indicava el 1860: “no vacilo en asegurar que no hay población alguna subalterna en Cataluña que pueda competir con Villanueva. La grandiosidad, belleza y lujo del Círculo Villanovés y de los Casinos Villanovés y Artesano les hace dignos de figurar en una capital de Provincia” (Garí, 1860: 175). Malgrat tot, les rivalitats eren importants, tal com deixava escrit Josep Maria Freixa: “Ninguna sociedad quería ser menos que la otra. Si el Círculo abría clases de francés e inglés, el Casino inauguraba un curso de gramática castellana. Si la primera compraba un piano, la segunda compraba dos” (Freixa, 1959: 26).

De l'anomenat Círcol Villanovés o dels senyors se n'explicaven moltes històries i anècdotes, sovint apòcrifes. Una d'aquestes la recollia Josep Carbonell, recordant que disposar d'una bona fortuna no sempre va aparellat amb la possessió d'un bon bagatge intel·lectual. Explicava que un d'aquells *americanos*, conegut com el Fils i vetes, era un assidu concurrent a la tertúlia que al capvespre es feia al Círcol dels Senyors. Un contertulià venia de oir missa i va fer esment del sermó lacònic del rector. El nostre personatge va percebre que allò volia dir que havia estat curt. Quan temps després van posar cortines al Círcol i un concurrent li preguntà què li semblaven, ell etzibà: “—Molt bé, però les trobo un xic lacòniques”. Òbviament, tothom va riure (Carbonell, 1951: 17).

La Junta General de socis de 12 de juny de 1853 fou presidida pel vicepresident Joan Benach Serra, com passaria en moltes altres ocasions. Un dels punts a tractar posava en evidència la precarietat econòmica de la societat, i la “necesidad que tiene de tomar un empréstito para el mueblaje del Edificio que ocupa”. Alguns socis avançaren cinc cents duros sense interessos.

Aquesta seria la tònica habitual de la societat. Malgrat la magnificència de l'edifici i la patina senyorial que l'ocupava, els comptes no deixarien mai de grinyolar.

La inauguració solemne tingué lloc el 6 d'agost de 1853. Dels detalls se n'ocupava el *Diario de Villanueva y Geltrú* tres dies després: “al local llegaron los socios y sus familias, en una noche lluviosa, en coches y tartanes”. Es parlava de “magnificència

y lujo admirable” i de “trajes muy ricos y de esquisito gusto se ostentaban en él con toda la elegancia y buen tono de la más elevada Sociedad”. Per la festa de inauguració hi desfilaren els cognoms més significats del moment: Cabanyes, Puig Ferrer, Marquès, Garriga, Güell, Vinyals, Vidal, Roig, Puig Rafecas, Samà, Ferrer Vidal, Torrents, Ricart ... El dia abans s’havia organitzat una mena de jornada de portes obertes (Ràfols, 2005: 4).

El 21 d’agost es convocava junta general per sol·licitud escrita de setze socis que proposaven fer classes de francès i anglès per a socis, famílies i joves sense recursos. El primer sotasignat era Josep Ferrer i Vidal, a qui seguien Francesc de S. Vidal Torrents, Pelegrí Marquès Torrents o Josep Antoni Marquès. Cal dir que la proposta fou aprovada.

A les juntes generals s’exigia la participació de dues terceres parts de la llista d’associats. A la junta general de 4 de desembre de 1853 Josep Ferrer i Vidal era elegit nou vicepresident, imposant-se a Pau Soler Morell. Miquel Pi Torrents es convertia en vocal segon, Manuel Roig en vocal tercer –podria tractar-se del fotògraf Manuel Roig Mas–, i Josep Vila esdevindria nou secretari segon. A la junta general del 11 de juny de 1854 el vicepresident manifestava la conveniència de il·luminar amb gas els salons i l’edifici. Recordem que aquell mateix any Ferrer Vidal posava en funcionament un gasòmetre a la seva fàbrica de Mar, per ús de les seves instal·lacions i per il·luminar diversos carrers i establiments de la població. En qualsevol cas, els dirigents del Círculo aclarien que no es disposava dels cinc-cents duros per executar el projecte. Amb aquest propòsit s’obria subscripció de donatius voluntaris en forma d’avançament de quotes o de donacions a fons perdut.

Encapçalaven la llista el president Joan Samà Martí, el vicepresident Josep Ferrer Vidal, Miquel Pi Torrents, Josep Vinyals Gassó, Bartolomé Güell, Salvador Raldiris Carbó, Antoni Miró Pascual, Pau Soler Morell, Pelegrí Marquès Torrents i Josep Antoni Salom Jacas.

Vet aquí la realitat econòmica que s’imposava: dificultats per comprar mobles, per instal·lar la il·luminació de gas ... Tampoc pel Círculo, no tot eren flors i violes.

A primers de novembre de 1853 s’instal·lava el gran rellotge de la façana principal i el 4 d’agost de la any següent arribava el gran quinqué o lluerneta que mitjançant el gas havia de il·luminar el saló (Puig Almirall, 2002: 158).

Un any després de la inauguració es va ajornar un ball de gala perquè no era a punt la instal·lació de la il·luminació de gas que es volia estrenar. El ball s’organitzà per l’endemà 7 d’agost de 1854. Aquell dia hi era present el dramaturg Francesc de S. Vidal, convertit en cronista privilegiat: “Serían las dos de la madrugada cuando vino a reunirse con su familia el médico don Isidro Parellada y, en confianza, me dijo que venía de visitar una hija del señor Basora, yerno de don Manuel Pasarell, que hacía dos días que había venido de Barcelona, la que se

hallaba atacada del cólera” (Ràfols, p.6). Moria poc després. Quan a les quatre sortiren del ball del Círculo anaren a rebre la diligència. Els seus ocupants foren els primers en entrar al llatzeret de les Casernes.

Havia arribat a la ciutat l'epidèmia del còlera-morbo, que d'agost a setembre de 1854 registraria 899 morts. Un dels afectats fou el mateix metge Parellada. Josep Ferrer Vidal acompanyà el fèretre en representació del Círculo Villanovés. L'entitat situà preventivament vint-i-vuit atxes a la façana que donava al carrer de Pàdua (Puig Almirall, 2002: 45). En aquell dramàtic episodi el Círculo facilitaria neu o gel de franc a tots aquells que ho demanessin per fer front a l'epidèmia, tal com aconsellaven alguns facultatius (Creus, 1854: 42).

A la renovació de càrrecs duta a terme a la junta general de 3 de desembre de 1854, Joan Samà Martí renunciava a la presidència de l'entitat. Resultaria elegit nou president l'industrial cotoner Josep Ferrer i Vidal que s'imposaria en votació a Antoni Miró. Antoni Nin es convertiria en vicepresident, Josep Vinyals Gassó en vocal tercer i Francesc Garriga en segon secretari. De fet, samà participava poc en l'orientació de la societat.

A la junta general de 16 de setembre de 1855 alguns socis demanaren la contractació d'un pianista. La qüestió motivà el debat i la discussió entre els socis sobre la millor manera de sufragar el cost. Finalment, s'acordaria un increment de quota de dos rals mensuals a cada soci, destinant un ral pel servei de pianista i l'altre ral per a les despeses derivades dels balls de Carnaval.

L'entitat va créixer ràpidament. La quota d'entrada era de quaranta rals, i el maig de 1855 ja tenia més de tres-cents associats, majoritàriament provinents de sectors burgesos, però també menestrals. Potser per això, l'any següent la quota s'incrementaria fins els cinc duros (Vicente, 2009: 26).

Si ens fixem en les dades de Coroleu, la progressió seguiria un ordre invers. Segons les dades aportades pel cronista, el 1877 el Círculo Villanovés comptava amb 110 socis, lluny dels 425 del Casino Artesano o els 320 del Centro Artesano (Coroleu, 1878: 399).

El saló del Círculo aplegava alguns dels balls il·lustres que fins aleshores s'havien celebrat en cases particulars (Puig Almirall, 2002: 158). Més enllà de l'època de Carnaval, i algunes distraccions com la sarsuela o el teatre, l'ambient d'aquella Vilanova era més aviat sobri i avorrit. Com feia notar Laura Vicente, citant el diari local del 15 de març de 1857: “(...) Fuera del carnaval en Vilanova la població se mantenía pertrechada en el *quietismo*, que más parece modorra que otra cosa” (Vicente, 2018: 51).

Però potser tot depenia de la percepció del redactor, si fem cas del que es deia al *Diario de Villanueva* de 29 de novembre de 1853: “anoche dieron sus acostumbradas reuniones las sociedades Casino Villanovés y el Círculo y el anunciado baile de la

Sociedad La Unión. No creemos pueda quejarse nuestra juventud cuando tantas diversiones se les ofrecen”.

El Dijous Gras de 1854 el Círculo organitzava un *ball de trajés* on eren permeses les màscares. Després de la Cavalcada benèfica que diumenge al matí organitzava l'entitat, els socis –suposem que uns quants socis– s'emportaven una nena pobra a dinar a casa seva (Puig Almirall, 2002: 126).

A la cavalcada hi participaven cotxes carregats de nenes pobres, coristes que cantaven i diversos socis que acompanyaven a peu amb safates de plata per a recollir almoines a canvi de papers de colors amb composicions impreses. Segons els *Diario de Villanueva* del 3 de març la comitiva anava encapçalada per un penó on, en domàs blanc i escrit amb or, s'hi llegia “El Círculo, a los desvalidos”.

Abans que una bona part de la burgesia local es desplaçés a Barcelona –seguint les tendències centralistes–, el Círculo era un dels llocs predilectes on parlar de negocis, tafanejar o fer un cafè o una xocolata. No escapa a ningú, però, que més enllà d'esdevenir només un lloc d'esbarjo i entreteniment de grans potentats, l'entitat s'erigí en un punt de referència on es prenién –o s'imposaven–, decisions de tipus polític i econòmic.

En relació a aquest darrer apunt, el 1951 Josep Carbonell relatava una anècdota que ell situava en una taula del cafè de l'antic Círculo Villanovés on es va iniciar un dia la idea de muntar una fàbrica de teixits. Els impulsors van anotar amb paper i llapis els capitals necessaris i, al cap de poca estona, els capitals subscrits superaven de llarg les necessitats previstes, de manera que decidiren aixecar dues fàbriques (Carbonell, 1951: 19). Resultarien ser la de Puig, Rafecas, Marquès y Cia “cal Xoriguer”, i la de Santacana y Cia o “fàbrica del carrer Sant Roc”. El mateix Carbonell relatava que la mateixa idea funcionà en relació a la fabrica de ciment blanc Griffi. Francesc Xavier Puig Rovira indica que, en cap cas, la gestació de la cimentera estigué relacionada amb el Foment.

A la Junta General de 1 de desembre de 1855 Isidre Marquès i Riba era elegit nou vicepresident, Antoni Marquès i Bartolomé Güell com a vocals, i Antoni Vidal i Torrents, secretari.

Al saló de l'entitat no trigarien a construir-hi un escenari on poder fer-hi representacions teatrals. Així ho explicava el dramaturg Francesc de S. Vidal: “El primer dia de Pascua de Resurrección del año 1856 se inauguró el teatro del Círculo Villanovés levantado por suscripción, trabajando en él una sección de socios al frente de la cual yo estuve. Se dieron aquella temporada 19 funciones” (Ràfols: 11).

El *Diario* del 5 de març d'aquell any donava notícia de la finalització dels treballs de decoració que qualificava de “muy hermosa, debida su elegancia y precisión al pincel del acreditado pintor don José Beringola”. El pintor reusenc Josep Beringola Marco havia rebut la influència d'altres pintors murals com Pau Rigalt Fargas, que

havia fet diverses intervencions de decoració en cases pairals de la ciutat, entre elles la casa de Ceferí Ferret Torrents al carrer Sant Pere, que fou la primera seu del Fomento del Trabajo.

El president Ferrer Vidal donava compte a la reunió de junta del 9 de març de la finalització del teatre que, puntualitzava, “algunos de los socios ofrecieron costear voluntariamente”. En paral·lel, es creava una comissió per a gestionar l'ús de l'escenari formada per Josep Solà, Ramon Barracete i Joan Escofet. La inauguració seria el 23 de març i, segons Francesc X. Puig Rovira, s'hi representaren obres de Llorenç de Cabanyes i Olzinelles

Tot i els esforços per disposar d'un espai escènic, no hi havia prous diners per comprar cadires. La solució practica i acordada fou que cada sodi abonaria les seves respectives cadires, dues per cap. El cost resultant era de sis rals i mig per cadira a pagar a la comissió. S'especificava que les senyores podien ser-hi convidades.

El gener d'aquell mateix any, segons consta a les actes de junta, s'expulsà un soci per bufetejar-ne un altre al saló del café.

A la reunió de junta de 5 de desembre de 1856 s'elegia Josep Vinyals Gassó com a nou president de l'entitat. Francesc de S. Vidal es convertia en vocal segon i Manuel Roig en segon secretari. Vinyals era un notable propietari de la ciutat que participaria en una indústria de fruites en conserva, promotor de la portada d'aigües i altres iniciatives ciutadanes. Fou alcalde de la ciutat el 1861 (Puig Rovira, 2003: 359).

A la junta general del 16 del mateix mes s'acordava tramitar un préstec de 800 duros “para atender al mueblaje y al ornato que exige la importancia del Círculo”. El 19 de gener de 1857 els salons de l'entitat es van reinaugar després d'unes obres d'ampliació. Tornem a les paraules del dramaturg Vidal: “se inauguraron de nuevo los salones del Círculo despues de haver sido ensanchados y mejorados notablemente, con un gran baile en el que se sirvió un abundante refresco a las señoras”.

També en aquella ocasió hi hagué una jornada prèvia de portes obertes. En els dos dies posteriors també es feren funcions teatrals per part d'alguns socis dirigits pel mateix Vidal. Es representaren les seves obres *El arte de hacer fortuna* i *El tejado de vidrio*.

En junta de 7 de desembre de 1857 Miquel Pi Torrents era elegit vicepresident, Joan Baptista Valentí Rovira –metge– seria vocal primer, Josep Puig de vocal tercer i Joan Gener de secretari segon. A la tardor de l'any següent no es renovava la contrata al cafeter Francesc Font Barreras, de qui la junta de govern havia rebut diverses queixes. Més endavant, el cafeter seria Fortunato Roig.

Xavier Garcia Soler feia aquest retrat de l'època: “El Casino Artesano era l'empori de la gent reposada, a qui no plaïa l'ambient del nou Círculo Villanovés” (Garcia, 1972: 151). I seguia amb aquests termes (Garcia, 1972: 242):

El diumenge del Carnaval del 1858 encara quatre parelles, plenes de bon humor, es presentaven al Círculo Villanovés a ballar els llancers, vestits a l'antiga usança, i amb tot de perruques els qui feien de dames. Aquesta entitat era la que tenia més fama de senyorial i de bona presentació, on feien cap els americanos i tots els senyorassos de Vilanova. Els primers temps era la casa exclusiva de l'aristocràcia. Allí, la marquesa de Samà hi lluïa les seves joies i les pedres precioses incrustades en els talons de les seves sabates. El Círculo era la vera casa pairal dels nostres potentats, però, de mica en mica s'anà afluixant aquesta tibantor de classe i s'hi anaren encabint industrials i fins i tot els soferts hereus de les famílies de pagès. O sigui, d'aquella absoluta intransigent que ja anava passant de moda, hom arribà a una tolerància quasi democràtica (...) Acostumava a fer els seus balls, els dilluns, els dimecres i els divendres. Les altres societats els feien els diumenges, els dimarts i els dijous. Això era motivat en bona part perquè el jovent de casa bona tenia més fretura d'anar a dansar en els salons de les altres societats pel motiu que allí tenien les amistats de les quals se sentien mimats i amb les quals els era més factible divertir-se. Al Círculo, més d'una vegada, hi anaven a avorrir-se.

Xavier Garcia parla d'una aristocràcia que, en realitat, no existia a la ciutat, i seria més propi referir-se a l'alta burgesia, especialment de tipus comercial, industrial o terratinent. Josep Maria Ràfols anotava que l'obra teatral de Francesc de S. Vidal *Un engany a mitges*, acabada el 1858 i estrenada a l'escenari del Círculo Villanovés el 18 de gener de 1860 –segons anotava Puig Almirall–, esdevindria tota una novetat dins el gènere. Fou escrita per encàrrec d'alguns socis de l'entitat i Vidal la dedicà al seu president Josep Vinyals.

Com diu Ràfols, es tractava d'una obra molt atrevida, atès que posava en escena diversos patricis locals –també el mateix Vidal– fent una dura sàtira de doble moral. Els actors representen a diversos polítics i empresaris de la ciutat, socis del Círculo, durant un sopar al propi teatre de l'entitat on es deixen anar sense embuts. Al final descobreixen que la sala de teatre és plena de gom a gom i que el públic ha seguit les seves converses i comportaments (Ràfols: 12).

Segons Puig Almirall, el 1860 –i potser algun altre any–, al Círculo Villanovés –durant el ball de Dijous Gras–, es llegien poesies al·lusives a la festivitats, sovint degudes a autors que eren socis de l'entitat: Creus, Socias, Terraza o Vidal (Puig Almirall, 2002: 237). El mateix autor recollia que el Carnaval de 1855 fou fluix, a excepció de les Reunions o balls de societat. El dilluns i dimarts de Carnaval, en acabar les Danses de la plaça, el Círculo posà música als balcons per distreure el públic (Puig Almirall, 2002: 160).

Ricard Belascoain considerava que el 1858 podia fixar-se com l'any de inici del Carnaval organitzat. Fins aleshores la festa tenia un caràcter espontani, però a

partir de llavors societats com el Círculo o el Casino Villanovés, La Lira, La Unión i altres, n'assumiren l'organització (Belascoain, 1987: 23).

Aquell mateix any, i per compensar els perjudicis que els balls socials del Círculo podien haver causat als balls públics en benefici de l'Hospital, després del ball de les Dues Hores passaren la safata i es recolliren 1.200 rals que foren entregats a la institució (Puig Almirall, 2002: 125).

La revista *Foment* de febrer de 1987 reproduïa la carta signada el 30 d'abril de 1858 que el vilanoví Bartolomé Güell adreçava a Francesc Gumà quan aquest residia a la ciutat cubana de Matanzas. A la missiva li donava notícies del Carnaval. Deia de l'Arribo: “Entre el Círculo i el Casino Villanovés anaven un total de 40 cotxes i tartanes, acompanyats de timbals que dirigia l'il·lustre mestre Sr. Martí. Darrera d'ells anaven més de 50 amb carretons de foc, i finalment una bona colla muntats dalt de rucs”.

I això deia del diumenge de Carnaval: “Així que, menjant ben lleugers, cap el Casino per preparar les confitades, la qual cosa ens va tenir ocupats fins a les 6 de la tarda, hora en que la música estava contractada per actuar al Círculo, ball al qual mai no faltaven les maques senyores que anaven a aquesta societat”. I, finalment, del dimarts de Carnaval: “El dimarts el programa ha estat similar al dels dies anteriors, llevat que la reunió del Círculo ha durat fins a les 9 de la nit i que, enmig del ball, ha parat la música, anunciant-se que diverses distinguides senyores, safates en ma, sol licitaren la col·laboració de tots per ajudar els pobres del Sant Hospital”.

Tal com indicava Josep Ventosa al seu dietari, el setembre de 1860 i amb una subscripció oberta al Círculo Villanovés s'empedrava la plaça de la Verdura.

Aquell mateix any el frare mercedari Josep Antoni Garí publicava *Descripción e Història de la villa de Villanueva y Geltrú*.

Quan a primers de febrer de 1860 arribava la notícia de la victòria espanyola a la batalla de Tetuan amb la directa contribució del general reusenc Joan Prim i el batalló de Voluntaris Catalans, les mostres d'alegria es van escampar per la ciutat i es guarniren les façanes de l'Ajuntament, casinos i altres edificis notables. A la façana del Círculo Villanovés hi penjaren un estendard amb la llegenda “El Círculo al Ejército de Africa”, envoltat d'altres elements al·legòrics. A l'entitat s'hi va fer la representació d'una obra de Fèlix Socías i Urgellés i es cantà un brindis compost per Jaume Puig (Coroleu, 1878: 313). L'obra de Socías fou publicada en forma de fulletó per la impremta de Leandre Creus amb l'encapçalament: “Brindis, pregària i allocució del apropòsit líric dramàtic representat y cantat en lo Circol Villanovés en celebritat de la presa de Tetuan”. El 1861 publicaria l'obra *Orles poètiques* que aplegava diversos poemes commemoratius de les campanyes africanes, un d'ells duia per títol *Tercios catalanes*, poema dramàtic dedicat a la batalla de Tetuan que fou cantat i representat al Círculo Villanovés.

El 1860 havia escrit el drama líric *Ja hi hem entrat!* a instàncies de la gent del Círculo per celebrar la presa de Tetuan. Els protagonistes de l'obra eren personatges de la població i l'acció passava al local el Círculo mentre esperaven notícies de la batalla (Puig Rovira, 2003: 309).

Tant el Círculo Villanovés com el Casino Artesano obriren inscripcions en favor dels cinc voluntaris vilanovins –Cusiné, Freixas, Milà, Rosell i Serra– que lluitaren amb Prim i que arribaren a la ciutat el 10 de maig (Colomer, 1936:13). D'altra banda, el 1907 Joan Torrents anotava al *Diario* que al Círculo s'havien recollit donatius per ajudar els ferits de la guerra d'Àfrica de 1859 i 1860.

El 1861 el Círculo recuperava les comparses públiques de les tardes de diumenge, dilluns i dimarts de Carnaval, que no es feien des de l'època del Vidalot. El dimarts sortia del Círculo una comparsa amb 168 parelles (Puig Almirall, 2002: 267). Igualment, alguns socis del Círculo recuperaren aquell any les Danses de Vilanova que es ballaren les tardes de diumenge, dilluns i dimarts a la plaça de la Verdura (Puig Almirall, 2002: 227)

Si bé el Carnaval de 1864 fou celebrat a la ciutat de forma esplèndida, l'any següent, i amb motiu de la crisi de treball, el Círculo obria subscripcions per permetre la sortida de comparses gratuïtes el dilluns i dimarts de Carnaval. Les comparses anaven acompanyades de cornetins d'ordre que donaven instruccions als centenars de parelles i asseguraven l'ordre de la formació (Puig Almirall, 2002: 277).

Els primers anys de la dècada dels seixanta vingueren condicionats per la guerra de Secessió nordamericana que bloquejà els ports del sud impedit l'arribada de cotó a les fàbriques catalanes i encetant l'episodi de crisi conegut com la fam de cotó. El desànim dels vilanovins es completà amb la concessió de la línia del ferrocarril de Barcelona per Vilafranca del Penedès en detriment del projecte de la costa. Quan el 1865 s'inauguraria la línia del ferrocarril de Barcelona per Vilafranca del Penedès fou un moment trist per Vilanova i la Geltrú, com ho havia estat anys enrere la notícia de la concessió.

El protagonisme del Círculo Villanovés el relatava Joan Torrents “Aurelio” al *Diario de Villanueva y Geltrú* de 12 d'octubre de 1907:

Por los años de 1858, suscitóse una cuestión que decidía el porvenir de nuestra villa (...) Empeñadísimas discusiones hubo en el Círculo Villanovés, sobre la conveniencia de adquirir de D. Félix Socías la concesión del trazado desde Martorell a esta villa. Desgraciadamente los vecinos de Villafranca suscribieron las mil acciones solicitadas por el concesionario y desde Martorell recorrió la locomotora por los llanos del Panadés, ocasionando la decadencia mercantil con la desaparición del tráfico marítimo.

El 18 de gener de 1861 els salons del Círculo Villanovés s'engalanaren novament per celebrar els actes de la inauguració de l'abastament d'aigua potable impulsat per l'empresa Acueducto del Príncipe Alfonso gràcies al llegat de l'*americano* Josep

Antoni Vidal i Pascual i a la direcció tècnica de Cristòfol Raventós i Soler, un habitual del Círculo.

A començament de 1864 es restauraren novament els salons de la societat a càrrec altre cop del pintor-decorador Josep Beringola Marco, i tres anys després es realitzarien noves reformes. Entre altres coses es suprimí l'escenari i es feu una llotja penjada pels músics. També es va millorar l'accés per anar a l'actual sala Marco on hi havia els billars, i a la sala de lectura (Puig Almirall, 2002: 160).

Josep Mª Freixa situava aquella desafortunada reforma l'any 1867, manllevant els detalls que aportava el *Diario*:

El Círculo reformó en 1867 su salón de bailes. Desapareció el teatro y se sustituyó por una galería alta para músicos y una sala de paso que dejaba independiente el salón principal. Antes, el salón servía de sala de paso para ir a los billares, tresillo y gabinete de lectura. Parece que el acierto no estuvo de la mano de los que escogieron el estilo y tono de las pinturas, recomendables cada una en sí, pero faltadas de homogeneidad y armonía en su conjunto” (Freixa, 1959: 160).

En qualsevol cas, les intervencions s'havien fet, com sempre, en un context de precarietat econòmica, al que des de la seva fundació l'entitat semblava predestinada.

El 1866 les convulsions polítiques i la necessitat de garantir l'ordre públic obligarien a tancar els casinos de la ciutat per ordre governativa, mantenint únicament obert el Círculo Villanovés (Freixa, 1959: 156).

A les diferents reunions de junta de març de 1867 no es parlava d'altra cosa que la manera de pagar els deutes. Benigne Ramon Barceló reclamava el pagament de 2.529 rals com a part del deute pendent de l'estora del saló. La resposta de la junta era que no se li podia pagar perquè “los gastos alcanzan a los ingresos”.

A la reunió del 24 de març es detallava que el dèficit de l'exercici anterior pujava a 746 pesos i 7 rals. Cal tenir en compte que un pes era equivalent a un duro, o vint rals. Es proposava de incrementar dos rals la quota mensual per eixugar els deutes.

El 27 d'agost de 1867 s'aprovava un nou Reglament del Círculo Villanovés. Els dos primers articles –potser els més substancials en relació a la natura de l'entitat– es mantenien inalterables. L'objectiu continuava essent el de “facilitar a sus socios instrucción y diversiones de lícito recreo” i, òbviament, es mantenia la prohibició de “toda discusión política y religiosa dentro del edificio de la Sociedad”. La composició de la junta i les diferents tipologies d'associats no patirien cap mena de modificació.

A la part final del redactat es puntualitzava que l'objecte de la modificació era l'article 6 que, “previa superior autorización del Excmo Sr. Gobernador Civil de la provincia en fecha 26 Agosto”, quedaria com segueix: “Son socios de número

los que contribuyan al sostén de la Sociedad con cuarenta reales de entrada y catorce cada mes”. Necessitats de caixa imposaven.

Cal recordar que el Reglament fundacional precisava “cuarenta reales de entrada y diez cada mes, o doce en los meses que la Junta General, a propuesta de la de Gobierno, lo resolviere”.

Els nous estatuts d'agost de 1867 venien signats per per Salvador Bolet, president; Pere Bertran, vicepresident; Ignasi Valentí Vivó, Josep Pollés i Ramon Pascual com a vocals; i Isidre Marquès Puig i Antoni Castañeda com a secretaris.

Aquell any s'havia aixecat la prohibició de celebrar el Carnaval i de dur màscares que havia establert el general Prim. El Círculo Villanovés, el Casino Artesano i el Centro Artesano es posaren d'acord i crearen una mena de comissió per organitzar el Carnaval. Els delegats del Círculo foren Castañeda i Lluch (Freixa, 1959).

El Carnaval d'aquell any fou especialment animat amb presència de molts forasters, atès que no es celebrava a Barcelona, Tarragona i Reus. Tot i així, la situació política i militar va provocar el tancament de societats: “llegando en el mes de diciembre a clausurar incluso el Círculo. Semejante medida, en una población como Villanueva, donde mucha gente tenia establecido en el Casino su cuartel general y apenas una parte de la burguesía salía del mismo para comer y dormir, era como cortarles la carótida” (Freixa, 1959: 163).

Josep Ventosa anotava el 30 de setembre de 1868 que diversos soldats van morir per trets de bala, un al carrer Sant Gervasi, un altre al balcó de la casa Cabanyes i un tercer al balcó del Círculo. Per tant, l'entitat s'havia convertit en un veritable baluard on molt s'hi sentien protegits. El 6 d'octubre del mateix any indicava que per subscripció pública s'havia format una ronda d'Ordre Públic formada per dues Companyies a càrrec de Josep Cuadrat, porter del Círculo.

Els 68 rals de dèficit que tingué la comissió de Carnaval fou eixugat en una subscripció particular del Círculo (Puig Almirall, 2002: 89).

Tot plegat no frenaria, però, el moviment d'entrades i sortides de membres de la junta directiva. L'octubre de 1868 Salvador Bolet era el president, acompanyat de Isidre Puig, vicepresident; i de Ramon Pascual, Josep Llombart Barceló –metge i alcalde– i Demetri Galceran Cuscó, com a vocals. Antoni Castañeda i Francesc Lluch exercirien de secretaris.

Alhora, s'acordava de incrementar el sou al porter de l'entitat que passaria dels 24 als 30 escuts. A la junta de 6 de desembre del mateix any qui consta com a president és Ramon Junqué Escofet. Olegari Gil era nou vocal i Isidre Marquès Puig s'estrenava com a secretari.

Un any després, un nou ball de càrrecs convertia Manuel Olivella en vicepresident; vocal primer Enric Puig, vocal segon Josep Pollés, secretari primer Isidre Llaverias i secretari segon Josep Castelló.

A la junta de govern de 1870 Joan Torrents Higuero resultava elegit nou president, acompanyat de Francesc Ferrer com a vocal i d'Emili Comas com a secretari.

Arrel de la crispació política de 1870, i per llimar diferències entre vilanovins en temps de Carnaval, aquell any les entitats organitzaren activitats conjuntes. Ho recollia d'aquesta manera el dietari de Jaume Carbonell Saavedra. Del 31 de gener de 1870: “El Casino dedica hoy un baile al Centro Artesano invitando al Círculo Villanovés”. Del 1 de febrer de 1870: “Hoy el Círculo Villanovés ha invitado a las dos sociedades artesanas para el baile que tiene lugar en el Gran Salón [más gran que el seu local], costado por dicha Sociedad”.

Per la Cavalcada de 1867 s'estrenava el nou penó de la societat, de vellut carmesí amb lletres i serrell d'or (Puig Almirall, 2002: 160).

Per aquella època s'intensificaren les insurreccions independentistes a Cuba, aixecant a la península grans mostres d'adhesió a l'espanyolitat de l'illa. Arrel d'aquells esdeveniments s'impulsava arreu la creació de Círculos Hispano-Ultramarino. Això és el que succeí al Círculo durant la Junta general de l'entitat del 15 de març de 1872 on es tingué en consideració una carta dirigida al president, signada per diversos socis i datada el 29 de febrer. En nom seu intervingué Jeroni Marquès Miró que indicà que els esmentats socis “fueron invitados en su mayor parte por la Junta Directiva del Círculo Hispano Ultramarino de Barcelona para promover y fomentar en esta villa una Sociedad que al igual que aquella (...)”. Es tractava de reproduir Centres Hispano Ultramarinos a semblança dels de Barcelona, Madrid i altres poblacions, “con el único fin de velar por la conservación de la integridad de nuestras posesiones ultramarinas seriamente amenazadas (...)”.

El 1871 s'havia creat el Círculo Hispano Ultramarino de Barcelona amb Joan Güell de president i Antonio López de vicepresident, que eren consogres. L'objecte de l'entitat era “impedir cualquier tipo de reformas en la isla de Cuba” (Rodrigo, 2021: 187). Bàsicament defensaven l'esclavitud i renegaven de tota reforma colonial.

A conseqüència d'aquells moviments, al Círculo Villanovés es feia la proposta de modificar l'article primer del Reglament, de manera que “se adicionará al nombre de Círculo Villanovés el de Centro Hispano-Ultramarino”. La proposició fou aprovada per majoria. Així, doncs, sota la presidència de Joan Torrents Higuero el Círculo passava a anomenar-se oficialment Círculo Villanovés Centro Hispano-Ultramarino. Aquella modificació, però, no tindria gaire recorregut, i aviat l'entitat recuperaria el nom originari.

El vilanoví Josep Ferrer i Vidal tindria una estreta vinculació amb el Círculo Hispano-Ultramarino de Barcelona. Per la seva part, el càntabre i indiano negrer Juan Manuel de Manzanedo fou primer president del pioner Círculo Hispano

Ultramarino de Madrid. La seva filla Luisa Manzanedo Intentas es casà el 1857 a París amb Francesc de P. Mitjans Colinó, fill del banquer vilanoví Baltasar Mitjans, que també s'havia enriquit a Cuba (Rodrigo, 2021: 190). Baltasar Mitjans i Ricart, nascut a Vilanova i la Geltrú el 1798, va marxar de molt jove a l'Havana on es dedicaria al comerç durant més de vint anys. Allà es casà amb la francesa Catalina Colinó. El 1834 retornà de Cuba i s'instal·la a París on obrí una casa de comerç i banca. Continuaria treballant amb Cuba i seria agent i col·laborador d'alguns comerciants vilanovins com Josep Oriol Puig i Ivern. Baltasar Mitjans morí prop de París el 1869 (Rodrigo, 2021: 165).

A la junta del primer de gener de 1872 s'elegia president Joan Brunet. De l'alternança d'altres càrrecs en sortia Francesc Vivó Font com a vocal i Jeroni Marquès Miró de secretari.

Antoni Jutglar anotava que la mentalitat i la consciència burgesa catalana –iniciada cap el 1845– ja estava “plenament estabilitzada i consolidada el 1868”, època en que es comença a popularitzar a Catalunya la paraula burgès. En aquest escenari, “superat el primer estadi de tendència a imitar, tractar i ésser acceptats pels nuclis aristocràtics, la burgesia catalana va saber anar perfilant el camí pel qual hauria de construir les seves formes de vida autèntiques i peculiars” (Jutglar, 1972: 156).

Si bé la gent del Círculo estava prou motivada amb els balls de societat o les cavalcades benèfiques, contràriament, no semblaven tenir una especial predisposició per sortir a les Comparses. El dimarts de Carnaval de 1871 la comparsa del Círculo aplegava 25 parelles. Les altres tres societats participants comptabilitzaren 160, 104 i 68 parelles (Puig Almirall, 2002: 160)

En plena tercera carlinada la sort i l'èxit dels carnavals del Círculo tingueren resultats dispars. El 1874, en període republicà, la societat va suspendre inicialment les activitats de Carnaval. Quan les altres entitats ja duïen diversos balls o “reunions”, el Círculo reaccionà, però ja era massa tard. Contràriament, un any després –feta la Restauració monàrquica– Jaume Carbonell anotava que el Carnaval havia estat molt animat, havent-se iniciat sota la direcció del Círculo.

El 16 de març de 1873 s'havia convocat a Vilanova un manifestació popular en suport de la República proclamada el 11 de febrer, plantant-se un Arbre de la Llibertat al mig de la plaça de la Vila. Al costat de les societats obreres s'hi aplegaren representacions d'associacions locals com la Unión Villanovesa, el Centro i el Casino Artesano i el Círculo Villanovés, entre altres (Virella, 1977: 57).

A començaments de 1876, essent president Joan Lluch, calgué incrementar la quota per fer front a les despeses de manteniment –reparacions urgents– i a l'increment de lloguer proposat per Carme Samà i Urgellés, propietària de l'immoble. La neboda de Joan Samà aportaria mil duros a fons perdut, incrementant a canvi el lloguer del local en cinc duros al mes.

El gener de 1874 Enric Puig accedia a la vicepresidència del'entitat. Després de la junta de govern del 5 de desembre de 1875 era Isidre Puig Rafecas qui es convertia en nou vicepresident. Pere Oliva en seria vocal i Enric Santacana, secretari.

El 2 de gener de 1876 tenia lloc una Junta General en la que es parlaria, sobretot, de la precarietat econòmica: “(...) Se reunió Junta General de Socios para acordar lo que debía hacerse para remuntar esta Sociedad cuya existencia es cada dia más raquíica desde algunos años”. Una comissió s'havia cuidat d'estudiar la situació i fer suggeriments de viabilitat a partir dels mil pesos forts –duros– donats per Carme Samà, una quantitat no reintegrable.

La proposta s'aprovaria, com també la proposició de sol·licitar un préstec per completar i renovar el mobiliari. La junta nomenaria el soci Demetri Galceran com a director de la part artística de la intervenció, a realitzar a partir de la quantitat recollida.

A començaments de 1876 es posaria punt i final a la Tercera Guerra Carlina. L'arribada de la pau seria celebrada arreu del país, també a la ciutat i als seus casinos. Així ho explicava Ramon Poch Martí, campaner de Sant Antoni:

El dia 5 de Mars del any 1876 en selebridad de la Pau, a dos cuars de set se prinsipiá la festa, repicans las campanas en todas las Parroquias. Al vespre se feu lluminarias per tot lo sentro de la vila, y se posaren sen de dia alguns cobrallits y banderas españolas, lemas y altras cosas al estil de la pau. Algunas casa, mol pocas, ars de triunfo. Los Casinos y la Casa de la Vila sí que estaban mol ben adornat an multitud de banderas y mols llums de gas, y la Casa de la Vila an lo cuadro del Rey Alfonso dotse, pert lo mateix estil dels Casinos an la Musica al deban, lo cual presentaba un pun de vista, ni mes ni menos, com una Capital (Poch, 1860: 63).

El detall de la situació de l'entitat es detallava en una llibreta del Círculo Villanovés –sense data–, dipositada a la Biblioteca Víctor Balaguer. Les anotacions ens fan intuir que els apunts correspondrien a 1876. Conté la llista completa dels 117 socis ordenada alfabèticament i un altre llistat de “socios que pueden entrar”, a part de diverses anotacions comptables que detallarem.

Entre els socis del moment destacaven noms com: Josep Almirall, Gabriel Coll, Salvador Coll, Emili Comas, Francesc Gumà, Ramon Junqué, Joan Juandó, Josep Lluch, Francesc Lluch, Isidre Marquès, Francesc Musolas, Jaume Mimó, Antoni Mañosas ...

La quota mensual era de tres pessetes i l'entitat pagava un lloguer de trenta duros cada mes. Els mil duros lliurats per Doña Carma [sic] es destinarien a les despeses següents: pintor 500 (300 a compte), escultor (120), fuster Isidre Escofet (193), concepte inintel·ligible (134), enguixar el sostre del café (86), lloguers de desembre, gener i febrer (90). El total d'aquelles despeses pujaven a 923 duros, de manera que hi hauria un excedent de 77 duros.

D'altra banda, hi havia altres despeses que anirien a compte de la pròpia entitat: “per estora a Franch (285), per estora a Josep Aymar (236), sastre (240), fuster

Escofet (19), ebenista de otomanes (144), Josep Milà (226), lampista de Barcelona (13), ebenista de tamborets (58), al pintor Ferrer (12), al pintor Juncosa (-)".

Més interès mereix la quantificació dels ingressos anuals del Círculo: 864 duros a compte dels 120 socis i tres pessetes de quota mensual; 27 duros a caixa a 1 de gener i 8 duros que "pueden producir los diarios viejos". Les entrades totals pujaven així a 899 duros. En relació a les despeses o sortides: 180 duros a compte de sis mesos de lloguer de l'exercici anterior; 360 duros pel lloguer de l'any actual; 4 duros pel *Diario de Villanueva*; 7 duros per *Cronica*, 8 duros per la *Revista Española*; 84 duros per dotze balls a un cost de set duros la música; 36 duros a compte del gas per aquells balls; 72 duros a compte el gas anual (6 duros mensuals), 20 duros per despeses menors, 20 duros per despeses extraordinàries i 64 duros per vuit mesos del pianista (8 duros mensuals). Així, doncs, les despeses arribaven a 855 duros anuals. Per tant, es resolia i assegurava la viabilitat econòmica de l'entitat.

En qualsevol cas, repetides dificultats econòmiques que contrastaven amb alguns episodis de disbaixa protagonitzats per alguns dels membres més il·lustres del Círculo. Antoni Pujol Bernadó parlava de quan a les comparses es llançaven ametlles ensucrades de cal Caba. El dimarts de Carnaval a la plaça de les Cols els comparses de les societats Portugal, l'Artesà, la Primavera o la Cuina es conjuraven "a fer retirar els fatxenders americanos del balcó del Círcol dels senyors".

Es donà el cas que quan els comparsers bel·ligerants s'aplegaren just sota la balconada de l'entitat, un *americano* va començar a llançar grapat de monedes de dos o més quartos fins buidar diverses senalles. Aleshores, canalla i badocs dels voltants s'apressaren a recollir la xavalla envoltant i immobilitzant els comparsers rivals, fet que aprofità l'*americano* per atacar-los amb unes quantes roves d'ametlles que havia reservat, obligant els comparses a fugir en retirada (Pujol, 1931: 11).

La mateixa anècdota l'havia recollida Puig Almirall, contada per Ramon Ferrer i Parera quan aquest era aprenent de cal Manco, a la plaça de la Verdura. Allà acumulaven la xavalla en senalles que alguns americanos del Círculo llançaven al final de les Comparses quan començava a escassejar la municció. Personatges com el senyor Samà o el senyor Olivella "Xicarró", anaven a pagar passat el Carnaval (Puig Almirall, 2002: 277).

Certament, poc a poc els màxims exponents de la burgesia comercial i industrial anirien desapareixent de la ciutat. Molts d'ells passarien a residir a Barcelona, tot i que continuarien mantenint els seus interessos a Vilanova i la Geltrú. L'industrial cotoner Josep Ferrer i Vidal seria una d'aquestes persones influents que el 1857 es desplaçaria a la capital. El relleu l'agafaria el polític Víctor Balaguer i Cirera, que en arribar començaria a dissenyar el seu particular model de ciutat. Com anotava Josep Maria Freixa, aquell relleu es formalitzaria l'agost de 1857 en presència de tercers com Francesc de Sales Vidal o el senador sitgetà Ramon Estruch i Ferrer. Tots plegats "empezaron a trazar los planes para apoyar desde el punto de vista

oficial los grandes proyectos que Villanueva deseaba rematar”. (Freixa, 1959: 248). L’impuls de Balaguer afavoriria el creixement i la projecció d’altres persones com Francesc Gumà i Ferran, qui més endavant jugaria un paper determinant pel futur de la ciutat. Ferrer, Balaguer i Gumà constituïren el trespeus sobre el que se sustentarien bona part dels èxits de la Vilanova vuitcentista.

El 1878 es publicava a la ciutat la *Historia de Villanueva y Geltrú* de Josep Coroleu Ynglada. Una visió més progressista de la història de la ciutat en contraposició al text precedent del clergue Josep A. Garí Siuimell.

El proletariat s’havia convertit en una nova classe social, i com a tal s’organitzava i guanyava àmbits de influència que en molts casos entrarien en conflicte amb les estructures de poder preexistents. El 1869 s’havia constituït a la ciutat el sindicat Les Tres Classes de Vapor. La necessitat de formació i instrucció de les classes treballadores impulsaria la creació de iniciatives vinculades –ambdues de 1877– com l’Ateneu de Vilanova o la Caixa d’Estalvis de Vilanova i la Geltrú, dedicada aquesta última a la promoció del petit estalvi dels obrers.

La restauració monàrquica de 1875, el final de les carlinades i les incerteses polítiques, i la plaga de la fil·loxera que afectava les vinyes franceses, suposaren un important desenvolupament inversor. Aquelles foren les bases de l’etapa expansiva coneguda per la Febre d’Or, prèvia al declivi de 1882.

Tornant a la societat que ens ocupa, els comptes continuaven donant problemes, i amb aquest propòsit es convocava junta general el 29 de setembre de 1878, en paraules del vicepresident: “vista la situación precaria en que se halla la Sociedad y al objeto de mejorar su estado”. Francesc Ferrer i Ferret feia un vot de confiança perquè la junta incrementés quotes.

A la junta de govern del 8 de desembre Francesc Ferrer es convertia en president; Emili Comas i Enric Santacana en vocals, i Ricard Mañosas en secretari.

Com no podia ser d’altra manera, i en vistes a eixugar el dèficit existent, la junta de 1 de gener de 1879 es prenia la decissió de incrementar en una pesseta i cinquanta cèntims la quota mensual, deixant-la en cinc pessetes.

Alhora, adjudicaren la plaça de conserge de l’entitat a Modesto Tendero, llicenciat de la Guardia Civil i ex-secretari de l’Ajuntament de Bellvei. L’abril renunciava el cafeter Fortunato Roig, i això provocaria que a les setmanes següents la seva substitució fos motiu de debat. L’economia i els cafeters serien punts recurrents de les reunions de junta al llarg dels anys.

El 7 de desembre de 1879 Felix C. Puig Ferrer era elegit vicepresident, Joan Soler ho era com a vocal i Francesc Alegret de secretari.

L’any següent la junta de govern es feia ressó de la nota d’alcaldia de 26 novembre de 1880 comunicant que amb motiu de la inauguració del ferrocarril de Valls a Vilanova i Barcelona es demanava la col·laboració del Círculo pel certàmen

literari que s'estava organitzant. La contribució hauria de ser algun dels premis a concedir en forma d'obra d'art.

A la reunió de febrer de 1881 el president Cristòfol Parellada Puig confirmava l'adhesió del Círculo a les festes del ferrocarril. Cal dir, però, que les despeses derivades repercutirien directament en els associats que haurien d'afrontar una quota extraordinària de 25 pessetes.

A la junta de 27 de desembre es confirmava que la quantitat era insuficient i s'acordava "tomar algunas cantidades prestadas de algunos Sres. Socios por medio de pagarés".

El març de 1881 l'industrial i senador Josep Ferrer i Vidal es dirigia des del balcó del Círculo als obrers i fabricants concentrats en contra de la llei de reforma de les bases aranzelàries del govern Sagasta que afavoria la importació i competència de teixits estrangers.

A finals d'aquell any es visqueren algunes de les pàgines més brillants de la història del Círculo Villanovés arrel de les festes de inauguració del ferrocarril de Vilanova a Barcelona. L'entitat oferí un ball selecte obert als principals accionistes de la Companyia del ferrocarril i a les classes benestants de la vila. Amb aquell motiu es reformaria el saló sota la direcció de Manuel Creus Esther i la intervenció del pintor decorador Josep Beringola Marco.

El 1882 Josep Coroleu recordava que el frontis de l'edifici del Círculo estava guarnit artísticament amb llums de gas, canelobres, domassos de vellut i els escuts de Barcelona, Vilanova i Valls. Deia l'historiador: "en éste como en todos los actos que ejecutó en estos festejos, puso muy alto el nombre de la buena sociedad villanovesa" (Coroleu, 1882: 32). Les anotacions del campaner Ramon Poch eren més genèriques: "Al vespra grans lluminarias y serenates pert la vila. Notables eren principalmen casas com eren la Casa de la Vila, casa de Banco, casa de D. Juan Torren y Cristoful Juandó, Casino Artesano y Casino de Portugal y Circol Vilanovés y moltas de altres" (Poch, 1860).

Les festes del 30 de desembre de 1881 inclogueren la donació de premis del certamen literari "Premio del Círculo Villanovés". Després del banquet a l'Ajuntament hi hagué balls en moltes societats, però ressaltava el ball d'etiqueta als salons del Círculo sobre el que Coroleu no regatejava adjectius:

A las once de la noche, las calles que afluyen al edificio que ocupa esta distinguida sociedad parecían las de una importantísima ciudad, pues se veían cruzar multitud de coches tirados por briosos troncos, vistiendo ricas libreas los cocheros y lacayos. La escalera del Círculo Villanovés estaba alfombrada, lo propio que las demás dependencias del local, y adornada de preciosos jarros y flores bajo la dirección del inteligente jardinero Sr. Oliva. El salón de baile, rica y esplendorosamente adornado, estaba iluminado de una manera brillantísima. A la entrada dos lacayos entregaban á las damas, que acompañaban a sus sillones los individuos de la Junta de obsequios, una elegantísima cromo-litografía representando la locomotora Gumà engalanada, sobre la cual un grupo de ángeles sostenía airoas guirnaldas,

el escudo de la población y un caprichoso lazo con las piezas de baile que constituían el programa. Este cromo era obra del litógrafo de la capital Sr. Gaspar. Con una preciosa sinfonia que tocó la nutrida orquesta que dirigia el maestro compositor D. Antonio Urgellés dió comienzo al baile (Coroleu, 1882: 55)

Coroleu reproduïa les cròniques d'alguns rotatius de la capital: “de hadas fué el baile dado en el Círculo Villanovés. La elegància, el buen gusto, el tono, la distinción y, sobre todo, la amable hermosura, imperaban exclusivamente en el rico salón del Círculo. No se veía, se sentía. Los ojos, deslumbrados, solo sabían admirar. En todas partes hay mujeres bonitas; pero en Villanueva lo estaban todas. ¿Deberemos añadir, después de esta declaración, que el tiempo se deslizó breve, rápido y fugaz?” (Coroleu, 1882: 55).

La crònica de *La Vanguardia* del 1 de gener de 1882 ressaltava els molts representants de la colònia vilanovina resident a Barcelona, detallant la indumentària i guarniments de la marquesa de Marianao, al costat d'una inacabable llista dels més il·lustres noms de la Vilanova del vuit-cents i autoritats forasteres, destacant Gumà Ferran i el governador civil:

El Círculo Villanovés puede estar contento del éxito de la fiesta que ha dado, que indudablemente ha sido la mejor de todas y de la que a buen seguro se conservarán gratos recuerdos durante muchos años. El baile terminó a las cuatro de la mañana, hora en que rendido de tanto ir y venir durante todo el día, y profundamente conmovido y deslumbrado de ver tanta belleza junta, fuíme a dormir, aunque no a descansar, pues que toda la noche estuve soñando en ángeles, querubines, cielos y paraísos.

L'endemà seguiren les commemoracions amb un te al Círculo dedicat al director gerent i el consell d'administració de la Companyia del Ferrocarril. La taula fou presidida per Víctor Balaguer Cirera i per Cristòfol Parellada Puig –metge, polític i president del Círculo–, que en el seu discurs va agrair als homes del ferrocarril i a la Divina Providència el final de l'aïllament de la ciutat, mentre oferia un brindis en honor de Rafaela Samà: “Señores: ya no somos tributarios de ningún pueblo; así como ningún villanovés ha pretendido que ningún pueblo sea tributario de esta villa, ya no estamos condenados al ostracismo, ya no estamos confinados: somos libres, y somos libres gracias al señor Gumá, y á los dignos individuos del Consejo de Administración actual y pasado (...)” (Coroleu, 1882: 73).

Un any després d'aquestes celebracions el Círculo tornava a tenir problemes per garantir la seva continuïtat. Els lluentons i domassos de vellut no aconseguïen amagar que les coses anaven maldades. Fins i tot es valorava la possibilitat de dissoldre l'entitat. Antoni Samà i Torrents –marquès de Samà– proposava una quota extraordinària de deu duros (Virella, 1987: 25).

Entre la documentació de l'entitat dipositada a l'Arxiu Comarcal del Garraf, localitzem un rebut de vuit duros girat pel Círculo el 2 de gener de 1883 a nom de Josep Oriol Puig amb l'afegitó: ”Se ha suscrito al objeto de extinguir el deficit”.

A la reunió de junta de 11 de desembre de 1881 Enric Santacana Pérez era elegit vicepresident, Iu Pascual Soler com a secretari i Anicet Pascual com a vocal. Seguint amb les dificultats d'ordre econòmic, la junta general de 24 de desembre de 1882 feia esment del “estado económico poco lisongero de la Sociedad debido a los gastos que para celebrar dignamente (...) el acto más notable e importante que registra nuestra villa cual fue la inauguración del ferrocarril”.

Com hem vist, l'entitat continuava encallada amb els comptes, i quan no era per les festes de la inauguració del ferrocarril ho era per aspectes més domèstics. Francesc Ferrer i Ferret feia la següent proposta: “En virtud de las circunstancias especiales por que atraviesa la Sociedad Círculo Villanovés tengo el honor de proponer a la Junta de Gobierno (...) En vista de que con el vigente Reglamento no es posible arbitrar recursos para satisfacer los considerables atrasos que pesan a la Sociedad desde los indispensables gastos que se hicieron cuando la inauguración del ferrocarril, propongo que se dé por terminada la existente Sociedad y se restablezca enseguida otra con las condiciones que estime convenientes la Junta que se nombrará a tal efecto”. Després de moltes intervencions la proposta fou aprovada per la majoria dels associats amb l'acceptació del president Cristòfol Parellada. L'acta de la reunió disposava que “en su virtud se resolvió quedar disuelta la actual Sociedad el dia último del presente año, pasando a constituir otra nueva el dia primero de 1883, la cual se haga cargo de los gravámenes hoy existentes y pase al pago total de las deudas contraídas”.

La societat naixent hauria de disposar d'uns estatuts que contempléssin formules més flexibles d'endeutament i instruments més àgils per a fer-hi front sense els condicionants i limitacions actuals. Pocs dies després, a la junta general de 31 de desembre de 1882 s'aprovava la proposta del “repartimiento de una cuota de 50 pesetas a lo más por socio al objeto de enjugar la deuda” i es formalitzava la dimissió de tota la junta.

Allà mateix s'elegia la nova junta de govern constituïda per Joan Baptista Valentí Rovira com a president, a qui acompanyarien: Joan Escofet, Antoni Castañeda, Josep Maria Ràfols, Celestino Gener, Pere Robert i Joan Baptista Simeon.

Virella indicava que el 3 d'octubre de 1886 el Círculo Villanovés es fusionava amb la societat Juventud Villanovesa amb ànim de rejuvenir l'entitat i afiançar la seva delicada situació (Virella, 1987). Altres fonts indiquen que fou el 8 de febrer de 1885 quan es celebrà junta conjunta de les dues entitats per aprovar el reglament que donava pas a la nova societat Círculo de la Juventud Villanovesa, un canvi que duraria un any, amb prou feines (Puig Almirall, 2002: 161). Finalment, la Juventud quedaria absorbida pel Círculo, que mantindria la denominació primigènia. La voluntat de rejuvenir l'entitat anava en la direcció de tenir una millor participació a les activitats de Carnaval.

El 12 de juliol de 1887 es publicava a la *Gaceta de Madrid* la primera Ley de Asociaciones. Una qüestió prou transcendent, segons indicava Soledad Bengoechea: “A l’Estat Espanyol, l’apogeu de l’associacionisme sorgí a l’empara de la promulgació de la llei general d’Associacions l’any 1887, la qual va venir a reglamentar el dret d’associació reconegut després de la revolució de 1868” (Bengoechea, 1994: 28).

Bufaven mals vents per a la ciutat i el país. Les derivades de la crisi financera, la fallida de la Companyia del Ferrocarril, els problemes de les fàbriques cotoneres i les pèrdues de llocs de treball, la plaga de la fil·loxera que afectà les vinyes o la inestabilitat a l’illa de Cuba feien presagiar un canvi de cicle. D’altra banda, com hem dit, una part important de la burgesia comercial i industrial que en anys precedents havien estat protagonistes de les grans gestes i havien donat sentit al fenomen de l’Havana Xica, ara s’havia traslladat a Barcelona, prop de les institucions econòmiques i el poder polític de la capital.

El 1886 es creava a la ciutat l’Escola d’Arts i Oficis, precedent del que el 1901 es convertiria en Escola Superior d’Indústries. Aquell mateix any el govern de l’Estat va promoure la creació de la Cambra de Comerç, Indústria i Navegació de Barcelona. A la seva manera, la Cambra s’erigia en hereva del que havia estat la pretèrita Reial Junta de Comerç de Barcelona. El vilanoví Antoni Bonaventura Gassó fou secretari de la Junta entre 1792 i 1816, fet que li permetria ser un observador privilegiat de la dinàmica comercial i econòmica del país. Arran de la seva experiència i del coneixement de les doctrines econòmiques que corrien per Europa, Gassó es convertiria en un dels pioners de l’industrialisme al nostre país. Convençut de que la indústria era la manera d’augmentar la població i la riquesa de les nacions el 1816 publicaria el llibre *España con industria fuerte y rica*.

Però malgrat els núvols negres que sobrevolaven la societat de la plaça de les Cols, encara quedaven ganes de gresca. Tal com detallava Jaume Barberà a la revista *Foment* de desembre de 1987, el 1889 l’entitat organitzaria un extraordinari ball de disfresses en un saló decorat pels artistes Xumetra, Masriera i el dibuixant Llaverias, indicant: “No oblidem que en aquell temps, les acabalades famílies Samà i Espoy veien el Foment com la nineta dels seus ulls; que l’industrial Ferrer i Vidal i altres empresaris eren els principals sostenidors amb tota energia de la societat recreativa que havia nascut el 1853 amb la gran esperança de ser el portaveu econòmic i polític de la vila; i que Creus i Corominas, els germans Marquès i el mateix Víctor Balaguer acudien a totes les festes que organitzava el Foment”.

D’aquell ball de disfresses en parlaria la premsa local del moment: “(...) De todo ello, y mucho más, puede dar una ligera idea la variedad de tipos y trajes tan característicos como elegantes que ostentaron los asistentes”.

Els anys 1888 i 1889, sota la presidència d’Anicet Pascual i Nin, el Carnaval del Círculo havia recuperat l’esplendor d’anys anteriors. Però no seria res més que un

miratge. Els focs d'artifici que havien iniciat la dècada s'havien convertit ara en foc d'encenalls.

La referència del *Diario de Villanueva y Geltrú* del 19 de febrer de 1889 era prou il·lustrativa: “Por fin el Círculo Villanovés dá señales de vida, ya que según podrán ver nuestros lectores en otro lugar de este número, se *atreve* a dar un baile de máscaras el jueves próximo”. Feia esment de l'anunci del primer ball de màscares de la temporada. Dos dies després el mitjà local avançava l'èxit del ball del Círculo: “se verá muy concurrido, ya que por otra parte nos consta que son en bastante numero las señoritas pertenecientes a las familias distinguidas de esta población que estaban arrenglándose los trajes para consurrir al baile en cuestión (...) Nosotros procuraremos corresponder a la atenta invitación de la junta directiva del Círculo Villanovés que nos ha distinguido con un expresivo B.L.M. [besa la mano], atención que agradecemos mucho”. Seguint el fil informatiu, el resultat del ball “sobrepujó de mucho al de sus iniciadores”. El cronista parlava dels “elegantes salones adornados e iluminados con sumo gusto y primor presentaban sorprendete efecto”, lloant l'actuació de l'Orquestra d'Antoni Urgellés Granell i el servei de cafè i restaurant a càrrec de Joan Durán.

El baile “nos recordó los que en épocas no muy lejanas se dieron en el Círculo Villanovés”. Atribuïen el resultat al president del Círculo Villanovés Anicet Pascual Nin, que també ho fou de l'Ateneu de Vilanova, “lo que prueba el ascendiente de que goza en esta población el Sr. Pascual”.

El *Diario* de 2 de març de 1889 ressaltava la comparsa infantil que sortiria del Círculo Villanovés i que es pronosticava molt concorreguda “pues sabemos son muchos los papás que se proponen acudan a ella sus pequeñuelos, a lo que habrá contribuido el daberse que el artista Sr. Bertazioli tiene que sacar una vista fotográfica de dicha comparsa cuando esté reunida en la Plaza de la Constitución”. El 8 de gener de 1890 moria el conserge de l'entitat Modest Tendero i els socis en pagaren l'enterrament i el funeral (Puig Almirall, 2002. 160).

A les vigílies de Sant Joan d'aquell mateix any, el *Diario* presentava aquest curiós anunci: “¡Orden!;Señores!;Orden!. Tiene la palabra el Sr. SUCRE, antiguo dependiente del Círculo Villanovés”. Es comunicava que amb motiu del tradicional romiatge, a l'ermita de Sant Joan hi aixecaria parada “el popular y acreditado mozo de café Sr. Sucre (...) Allí habrá de todo: aguardent, vi blanch, mistela, carquinyolis, rosquillas, cocas, panellets, tortell, y un buen provisto Café-Restaurant (...)”. Queda dit.

Tot i les dificultats, l'entitat no perdia l'oportunitat de fer millores al local. Així, l'edició del diari local de 21 de setembre de 1890 anunciava que “se hallan expuestas en los escaparates de la acreditada ebanistería del Sr. Bertran, las ricas otomanas que han de sustituir las antiguas en el café del Círculo Villanovés, cuyo local sabemos que ha de ser en breve objeto de restauración”

L'habitual precarietat econòmica de l'entitat coincidia ara amb un clima de contracció i dificultats generalitzades que condicionarien les darreres dues dècades del segle. Crisi financera, crisi industrial i crisi agrària que es complementaven perversament.

Les societats obreres demanaven ajuts a l'Ajuntament que amb aquest propòsit obriria una subscripció. A la crisi de treball d'hi afegia també un hivern extremadament rigorós. Una nota del govern municipal signada el 23 de gener de 1891 indicava: "Dios quiera que terminen pronto tantos males". Però no seria així. Entre 1893 i 1896 la plaga de la fil·loxera delmaria definitivament les vinyes del terme. Mentre, el 1893 els federals guanyaven les eleccions municipals.

Malgrat tot, l'apartat de "Diversiones" del diari local continuava oferint una llarga llista de propostes habitualment protagonitzades per les mateixes entitats: Gran Salón, Casino Artesano, Centro Artesano, Sociedad La Primavera, Sociedad La Nova Cuyna, Tívoli Villanovés o Jardines de Apolo. El Círculo Villanovés hi apareixia molt rarament, i sempre com una comunicació al marge signada per la Junta.

Potser per això, quan el Círculo n'era protagonista els redactors del mitjà local hi afegien alguna puntualització, com el cas del 8 de febrer de 1891: "La sociedad Círculo Villanovés ha querido también dar señales de su existencia en la presente temporada, en razón a que fueron bastante concurridas las dos reuniones que se dieron en sus salones".

Les reunions o balls anaren a càrrec, una vegada més, de l'Orquestra d'Antoni Urgellés Granell. El 6 de gener de 1895 s'aprovava un nou reglament del Círculo Villanovés. Dels 47 articles del reglament original es passava a 19 articles més un d'addicional.

Veiem-ne les modificacions més significatives. L'article primer recollia que "el objeto de la Sociedad es facilitar a los socios inscritos en ella, instrucción y diversiones en su local de la calle de Santa Madrona 1". Ara, doncs, les diversions ja no es consideraven "de lícito recreo". L'article segon indicava: "No se permitirá en el local de la Sociedad, la discusión de materias políticas o religiosas ni otros juegos que los autorizados por la Ley".

La junta directiva continuaria constituïda per un president, un vicepresident, dos vocals i un secretari tresorer. Igualment, es mantindrien les categories de socis honoraris, de número i transeünds. Es precisava que serien socis d'honor: "el Excmo Sr. Capitán General del Principado, el Excmo Sr. Gobernador Civil de la Provincia, el Sr. Alcalde Constitucional de esta villa, el M.I. Sr. Juez de primera instancia del partido y el Sr. Comandante Militar del Cantón". Els socis de número contribuïrien amb una quota mensual de dues pessetes cinquanta cèntims i una quota d'entrada de quinze pessetes.

Al'article vuité es detallava que: "Los señores Jefes y Oficiales del ejército que estén de guarnición o de destacamento en esta villa, serán considerados como transeuntes y libres del pago de mensualidad". Només tindrien veu, vot i dret a ser elegits per membres, els socis de número.

En relació a les diversions, el darrer article anotava:

Se darán las que acuerde la Junta Directiva y las que por suscripción satisfagan los socios, bajo la inspección y vigilancia de aquella. Si para sufragar el importe de las que se den durante la temporada de Carnaval, careciese de fondos la Junta Directiva, queda facultada para exigir doble cuota a los socios de número y transeuntes en el mes de Enero o Febrero de cada año.

L'article addicional indicava que en cas de dissolució de l'entitat els fons sobrers anirien destinats a establiments benèfics de la ciutat. El nou reglament seria aprovat pel governador civil Sánchez de Toledo a Barcelona el 24 d'octubre de 1895.

Abans del Carnaval de 1896 el saló fou objecte d'una altra restauració, aquest cop sota la direcció de l'artista vilanoví Josep Sugranyes (Puig Almirall, 2002: 160). Ens consta que el Círculo ja disposava d'un sala de lectura –gabinete de lectura, segons l'anotació de 1867–. Anys a venir, el Fomento del Trabajo disposaria en el mateix local d'una important biblioteca, i d'un bibliotecari que formaria part de la junta. Com s'ha escrit, "La biblioteca era un dels motius de més orgull de les societats (...) i probablement es tractava d'una de les partides en que s'invertien més recursos" (Gil, 2015: 500).

En un aspecte més prosaic, seguint les pàgines del *Diario* de l'època, hi havia una mena de competència entre societats a l'hora d'oferir gelats. Si el Casino i el Centro Artesano ofertaven "helados de varias clases todos los días festivos", el Círculo Villanovés apostava pel reclam "todos los días hay helados de todas clases".

El 21 de juliol de 1899 una comissió presidida per Teodor Creus i Corominas es reunia al Círculo Villanovés per crear una Associació Catalanista, representada pels defensors de les Bases de Manresa (1892). En paraules de Casimir Martí, a la reunió constitutiva als locals del Círcol "hi predominava l'element jove" (Martí, 1997: 216). L'associació –d'escassa consistència segons el mateix autor– comptava inicialment amb uns noranta associats i una junta presidida pel notari Joaquim Basora Nin, acompanyat de Francesc Ricart Marrugat –el Ricart del gas– com a vicepresident, l'advocat Josep Roig Ventosa en qualitat de secretari, Joan Font com a tresorer, Enric Raventós de bibliotecari i Josep Rovirosa i Àngel Cervera com a suplents. En iniciar-se la reunió, Teodor Creus, en qualitat de president honorari, va fer lectura del Manifest de Manresa. El diumenge dia 22 de gener de 1900 tingué lloc la primera reunió general de socis.

Un cop constituïda definitivament, la nova entitat ocuparia el primer pis del Teatre Principal, i més endavant s'adheria a la Unió Catalanista, provocant la dimissió d'alguns dels seus puntals (Puig Rovira, 1996: 52).

Les coses es torçarien aviat, fruit de l'aparició de dues corrents o tendències, una propera a *La Veu de Catalunya* i una altra a *La Renaixença* i, ben aviat, el catalanisme conservador impulsaria la creació del Centre Català (Martí, 1997: 217).

Aquest es constituïa el 22 de març de 1903 al seu local de l'edifici de La Galera del carrer Sant Gervasi i sota la presidència de Josep Roig Ventosa. Poc després traslladarien la seu al Teatre Principal. El Centre estaria alineat amb la política regionalista de la Lliga de Josep Bertran Musitu i es configurava com a continuïtat del que havia estat l'Associació Catalanista (Canales, 2006: 57). Com veurem, la seva relació amb el futur Fomento del Trabajo no seria gens indiferent.

Tot i que el 1895 el Círculo Villanovés havia participat a les Comparses, després d'alguns anys sense fer-ho –com anotava Jaume Carbonell al seu dietari– l'entitat anava coixa i amb moltes dificultats de redreçament. En relació a aquella comparsa, i en paraules del cronista, “la consigna ha sido, a la antigua, los vestidos y costumbres”. Puig Almirall interpretava que anaven: “amb la clàssica garibaldina vermella” (Puig Almirall, 2002: 106).

El 1899 el nombre d'associats del Círculo Villanovés s'havia encongit fins els 78 socis. Aleshores la presidència l'ocupava Josep Ramon i Ballester.

Xavier Garcia apuntava que el Círculo “era un pobre vellet, ara ja abandonat de tothom, paralític, sense esma, ni al·licient, ni esperances de revifalla” (Garcia, 1972: 243). De manera semblant ho qualificava el historiador local Albert Virella a la revista *Foment* de febrer de 1979:

(...) El degà Círculo Villanovés, amb mig segle de vida, el que havia estat Casino dels senyors, vivia una senilitat prematura per manca de matèria prima, doncs els senyors, ai làs!, o no van sobreviure al segle o van domiciliar-se a la ciutat de Barcelona. Set anys malviuria en lenta agonia. El desenllaç esdevindria pel setembre del 1907 i, encara que tot seguit sortís un hereu dels seus béns, el *Foment del Treball*, ja no seria ben bé el mateix que abans.

Tot i l'agonia del Círcol dels senyors, encara quedava un raconet per a la solidaritat. El diari local informava que amb motiu de l'entrada al nou segle XX, les societats recreatives recolliren diners per repartir entre els desvalguts. El Círculo hi contribuï amb 206 pessetes. Darrera seu venien el Casino Artesano amb 204, el Círcol Catòlic amb 38, el Centre Artesà amb 24 o el Centre Federal amb 20.

En els primers anys del nou segle la participació del Círculo seria més aviat discreta. Participació en alguna de les Cavalcades, balls de màscares amb el quartet dirigit pel mestre Magí Sans i, fins i tot, el 1902 es formà una comissió per organitzar el Carnaval de la societat (Puig Almirall, 2002: 162). L'any següent s'organitzaren

alguns balls i fou celebrat el servei de restaurant ofert aquells dies pel nou cafeter Joan Carlos.

Però el signe de la decadència era massa evident, com constatava el Sermó de Carnestoltes de 1900, veritable termòmetre de la salut associativa de la vila: “Al Círcul Villanovés, / l’aristocràcia del poble, / la gent d’upa, rica y noble, / sols morts veureu y res més”. En els anys posteriors l’apreciació del Rei del Carnaval no seria gaire diferent: “Al Círcol están baldats, / per re’s mouhen ni’s bellugan” [1902]; o bé, “No feu com fan els senyós / que allà al Círcul s’arraconan / y de ballá se n’adonan / cuan ja’l Carnaval s’es fós” [1903].

Tal era l’estat de somnolència en que estava instal·lada la societat, que no ens consta cap acte de commemoració dels cinquanta anys l’agost de 1903. Els balls de Festa Major els protagonitzaren el Casino Artesano, el Centro Artesano i La Danza.

El 29 de setembre de 1902 els salons del Círculo acollien l’acte solemne de inauguració de la fàbrica de cables elèctrics aïllats de la companyia italiana Pirelli & Cía. La inauguració oficial havia tingut lloc el 11 de setembre sense la presència del fundador de la companyia Giovanni B. Pirelli. A l’acte del Círculo Pirelli compartiria protagonisme amb l’alcalde Emili Vinyals, Francesc Gumà Ferran o el president de l’entitat amfitriona Miquel Vilà.

Disposem d’una nota manuscrita que Antoni Alegret en nom del Círculo Villanovés adreçava al directiu local de Pirelli Carlo Boselli en resposta a la petició d’aquest demanant orientació sobre les personalitats que calia convidar a l’esdeveniment. La nota d’Alegret indicava “Amigo Sr. Boselli: con mucho gusto le remito la nota por V. pedida”, seguida de la llista suggerida de convidats:

Emilio Viñals Roig: Alcalde; Francisco Ferrer Ferret, director Artes e Industrias [sic]; José Rovirosa, secretario Ayuntamiento; Miquel Vilà, president Círculo; Trinidad Casquete, Comandante Militar; German Brandeis, Coronel Numancia; Joaquín Basora: notario; Pedro Pi, Emilio Guasch, Francisco Gumá Ferran, Francisco Font Gumá, José Font Gumá, Juan Oliva, Segismundo Badia, Octavio Galceran, Juan Pollés, Francesc Ricart, José Ricart, Juan Ricart Pollés, Francisco Miró, Francisco Milá Batlle, Alejandro de Cabanyes, Juan Braquer, Pelegrin Ballester” (ACG-APVG)

Carlo Boselli (1876-1946), fou un directiu de la multinacional italiana que arrelaria amb força a la ciutat. Participava a bona part dels actes culturals i més endavant es convertiria en hispanista i traductor. A Vilanova es faria molt amic de l’artista Enric-Cristòfol Ricart. En una de les darreres trobades el 1940, quan Boselli feia anys que no residia a la ciutat, Ricart escriuria que l’havia vist igual que sempre, però, “li manca potser només el clavell a la solapa per ésser el mateix” (Ricart, 2020: 675).

Tornant a l’acte protocol·lari, en feia crònica el *Diario de Villanueva y Geltrú* en la seva edició de 1 d’octubres de 1902:

El banquete que en honor del Sr. Pirelli se celebró en los salones del Círculo Villanovés resultó una fiesta hermosísima que correspondió a la que días pasados tuvo lugar en la fábrica Pirelli y C. con motivo de su inauguración. Estaban representadas en dicho banquete las principales personalidades de la villa, deseosas de tributar al Sr. Pirelli y distinguido personal de la fábrica que le acompañaba, un tributo cariñoso de justa correspondencia.

Entre els comensals es citaven: Sr. Pirelli i personal de la fàbrica, l'alcalde Emili Vinyals, el primer tinent Francesc Ferrer Ferret, Francesc Gumà, el comandant militar Trinidad Casquete, Germán Brandeis, Miquel Vilà, Francesc Milà Batlle, Francesc Font, Josep Font, Antoni Alegret, Pere Pi, Josep Rovirosa, Joan Braquer, Francesc Ricart Marrugat, Joan Pollès, Alexandre de Cabanyes, Josep Ricart, Octavi Galceran, Joaquim Basora, Abelard Soler, Joan Ricart, Segismundo Badia, Francesc Miró i altres. Inicià el brindis Miquel Vilà en nom del Círculo Villanovés, donant les gràcies a Pirelli “y deseando llegara a construir un cable que diera la vuelta al mundo”. Pirelli agrai les mostres d'afecte “muy satisfecho de haber tenido la fortuna de escoger a Villanueva por las simpatías, amistad y ayuda del Ayuntamiento y autoridades y de toda la población en general, deseando de veras que los negocios se desarrollen de manera que con el tiempo pueda la fábrica recién instalada en esta villa, llegar a la misma altura que la de Milán”. Seguiren brindis de tota mena.

Una altra visió de la celebració –més cínica i corrosiva– la donava *El Mensajero* del 5 d'octubre de 1902, mitjà afí als republicans federals:

En las diferentes tertulias donde se congregan para cambiar impresiones y chismografías las personas cultas de Villanueva, se habló mucho del banquete que tuvo lugar en el Círculo Villanovés en honor del activo ingeniero señor Pirelli (...) Comentóse en tono semi-jocoso la ausencia en dicho banquete del Diputado [es refereix a Joan Ferrer-Vidal i Soler] (...) Según nos cuentan, la nosta más sentida de dicho acto fué el lloriqueo de un villanovés monumental; la más cómica, los abrazos iscaríóticos de don Pancho; y la más bufa, los retortijones que a causa de un hartazgo de caracoles a la patarrallada, sintió en el preciso momento de los brindis, un conocido cerero, tocayo del Ministerio de la Gobernación (...) El Director del Diario de Villanueva y Geltrú no estaba, porque le sudan mucho los pies y a veces está irresistible. Notas: D. Pancho, tenía dos puestos en la mesa (...)

El 1904 el president del Círculo seria el metge Anton Alegret. Molt il·lustratiu i còmic resultava el comentari aparegut al *Diario de Villanueva y Geltrú* del 4 de gener de 1905: “algunas personas de las que se fijan en todos los detalles, estan alarmadas por el porvenir de las sociedades de recreo a causa de estar al frente de las tres principales, como son el Círculo Villanovés, el Casino Artesano y el Centro Artesano, tres reputados médicos: D. Antonio Alegret, D. Pedro Fusté y D. Pedro Soler Bertot, respectivamente (...) Los casinos de Villanueva deben padecer alguna grave enfermedad”.

El cronista no anava gens desencaminat. Set anys després, les tres societats havien desaparegut. El Círculo el 1907, el Centro Artesano el 1908 i el Casino el 1912.

El mateix diari local en la seva edició del 1 de març de 1905 informava dels rumors d'una propera fusió del Círculo Villanovés i l'Ateneu amb el nou Fomento del Trabajo, constituït l'any anterior. Sembla que aquest era un objectiu compartit per molts socis de les tres entitats. S'informava que en cas de prosperar, el Fomento es traslladaria al local del Círculo. Però d'aquella idea no se'n tornaria a cantar ni gallina.

Tot i les dificultats de l'entitat, alguns associats del Círculo mantenien la filantropia d'altres èpoques. En una nota de l'Escola Superior d'Indústries d'octubre de 1905 s'hi deia: “Uno de los socios del Círculo Villanovés costeará las matrículas de veinte obreros o hijos de obrero, siempre que justifiquen debidamente su insuficiencia de recursos”.

El febrer de 1906 era el diari local qui donava aquesta informació: “Hoy el Patronato de Pobres dará una comida extraordinaria por haber recibido de unos señores socios del Círculo Villanovés dos machos cabríos y cien panes”.

El 1907 el Círculo es donava de baixa com a subscriptor del *Diario de Villanueva y Geltrú*, fet que enfurismà els homes del mitjà que respongueren acusant a Segismundo Badía d'haver pres la decisió al marge de molts associats disconformes. El redactor del *Diario* anotava que no era el Círculo qui deixava el *Diario*, sinó el Sr. Badía, “lo cual nos tiene sin cuidado”.

Sembla que, en paral·lel, el Centre Català havia pres la mateixa decisió, sense coneixement de membres de la pròpia junta.

Però el Círculo havia iniciat el compte enrere, com pronosticava el Sermó de Carnestoltes de 1907: “Y el Círcol Villanovés? / ¡Mare de Deu, quins bunyols ! / ¡Quina de colla de mussols ! / No serveixen pas per res / ¡Pobre Círcol verdulero! / no fuma, no manda, / no bebe, ni anda, /ni tiene dinero”. Seria la darrera aparició al Sermó de Carnaval.

El febrer de 1907, la junta del Círculo feia pública a través del *Diario de Villanueva y Geltrú* una nota on indicava: “A fin de cortar de raíz los abusos que se vienen cometiendo por varias personas durante esta temporada de Carnaval, desde hoy no se permitirá la entrada en el local social más que a socios, a sus familias y a los forasteros que vayan acompañados de alguno de estos”.

Pocs mesos abans de la dissolució definitiva de l'entitat, els salons del Círculo Villanovés encara acollirien un nou concert de l'orquestra La Vienesa dirigida pel mestre Montserrat, amb un repertori que finalitzaria amb ballables de valsos i xotis i que, segons la premsa, “fue bastante concurrido por la buena sociedad villanovesa”.

Per la seva part, el pintor Alexandre de Cabanyes havia retornat de la seva estada a París el 1904 i poc després faria la seva primera gran exposició a la Sala Parés de Barcelona. El 16 de febrer de 1906 exposava als salons del Círculo amb l'obra feta i exposada a la capital francesa.

A la reunió general celebrada el diumenge 1 de setembre de 1907 s'hi tractava de la possible dissolució de l'entitat. El redactor del diari local n'explicava els resultats: “por parte de algunos socios se propuso la idea de sostenerlo á toda costa doblando las cuotas mensuales; otros se inclinaban á fusionarse con el Fomento; pero ninguna de esas ideas prevaleció ante la oposición de los más, no acordándose nada en definitiva, y sin tener en cuenta para nada intereses que deberían ser atendidos”. Els socis s'indignarien amb les paraules publicades a *Costa de Ponent* després de la junta. El *Diario* del 12 de setembre les qualificava de “violentas frases del órgano del señor Bertrán y Musitu”, i que tot seguit reproduïa: “una gran part dels que's diuen *senyors* no sols no ha donat l'aussili corresponent, sino que s'ha posat contra tot acte que signifiqui avens y prosperitat, per avaricia, apatía, ignorancia, egoisme o lo que sigui”.

En qualsevol cas, sembla que la dissolució ja era acordada, doncs el dia 11 els socis del Fomento eren convocats per parlar del trasllat al local del Círculo. Per falta de quòrum calgué suspendre la reunió, que finalment es celebraria el dia 13. Segons anunciava el *Diario* de 19 de setembre hi hagué nova reunió de socis del Círculo per decidir la destinació dels mobles i altres propietats. D'acord a la premsa de l'endemà: “la reunión resultó muy movida, abundando la discusión sobre el destino que habría de darse al mobiliario de la sociedad, sin que se llegara a un acuerdo entre los concurrentes”.

El diari local en la seva edició de 20 de setembre de 1907 anunciava que s'havia tancat definitivament el local del Círculo Villanovés. El dia 29 seria ocupat pel Fomento del Trabajo. No hi hauria continuïtat entre ambdues. Senzillament, eren diferents llogaters d'un mateix local.

Després de 54 anys d'existència, el *Diario de Villanueva y Geltrú* de dissabte 12 d'octubre publicava un extens i singular *In memoriam* dedicat al Círculo Villanovés signat per “Aurelio”, pseudònim de Joan Torrents i Marquès: “Acaba de desaparecer este centro de recreo, de brillante historia, tan íntimamente enlazado con los progresos de nuestra población durante la última mitad del próximo pasado siglo (...) Para los llamados americanos, el lugar predilecto de solaz y de expansión amistosa en el ocaso de su existencia. Hoy, para los contados sobrevivientes regresados de América, propietarios de cafetales, almacenistas de azúcar, vendedores de tabaco, poseedores de negros, ya no luce el sol en su cénit”.

L'autor seguia fent un esbós de l'època de la fundació i s'hi referia com a “sociedad única en su clase, en poblaciones de la importancia de Villanueva”:

En el mismo centro, D. Cristóbal Raventós halló protección para ultimar los planos del proyectado ferrocarril de esta villa á Barcelona. Se inició en 1870 la prolongación de la Rambla Principal; la restauración del ángel de la torre parroquial; se avivó en 1877 el entusiasmo para la construcción de la línea férrea de Valls á Villanueva y Barcelona, y en todas las empresas y mejoras de importancia, fué el *Círculo* entusiasta protector. Cuentos de las mil y una noches serían para los

lectores noveles las descripciones de los bailes que en 1861 y en 1881 se dieron en el *Círculo Villanovés* con motivo de las inauguraciones del Acueducto del Príncipe Alfonso y del ferrocarril. Fué convertida la escalera en una gruta; vestían los caballeros de frac, y era tal la riqueza de trajes, joyas y alhajas que podían competir con las mejores recepciones de la corte. Chistes de buena ley, bromas de buen gusto, partidas de billar, fiestas brillantes, cabalgatas carnavalescas, arribos del Rey de la Broma, Comparsa del Vidalot, animados bailes, excursiones campestres, eran constantes en aquella sociedad. Por los años de 1861 á 1863, diéronse varias representaciones teatrales de carácter íntimo, familiar, de obras escritas por D. Francisco de Sales Vidal y por el Sr. Socías. Una de ellas representa una cena, y al final decía D. Miguel á D. Juan Bautista, dirigiéndose a los espectadores: Veus que'ns están mirant?... Son servits? ... Y bajaba el telón. En una de tantas suscripciones para las fiestas, al pretender encabezar la lista el presidente Sr. Viñals, se anticipó otro socio diciendo: Tori, portéu papé y ploma, y apuntó 100 pesetas, ascendiendo acto contínuo á 1.500 las suscritas. Omitimos describir la concurrencia de familias acomodadas en las festividades de Todos los Santos y de Navidad, en los sorteos de dulces asados y vinos generosos presentados con esmero y buen gusto por el cafetero Sr. Fortunat; las genialidades des los porteros Ancota, Cuadrat, Tendero y Coll; las competencias musicales *dels joves y dels vells*, y tantos otros sucedidos en nuestra juventud en el *Círculo Villanovés*.

El *Círculo Villanovés* tancava portes el 1907, el Centro Artesano “Portugal” ho faria el 1908, i el Casino Artesano el 1912, situació que il·lustrava el desori i la decadència de l'associacionisme vilanoví en aquells primers anys de segle.

El *Diario de Villanueva y Geltrú*, en la seva edició del 27 de setembre de 1907, publicava un escrit signat per “La Lola y la Ramoneta”, en el qual, tot parlant de sardanes, semblaven fustigar la memòria del vell *Círculo*: “vet aquí lo que falta a Vilanova, que las senyoretas ab sombrero y guants de cabreta ballin la sardana barrejadas entre'ls manobras y els encenedors de fanals, y que'ls senyors del *Círculo*, difunt, sardanajessin ab las fabricantas y las raspetas com nosaltres”.

3. El Centro Industrial (1890-1904)

Així, doncs, el setembre de 1907 es precipitaven els fets. L'autodissolució del vell Círculo Villanovés enllaçava amb la ràpida ocupació del seu local de la plaça de la Verdura per part del Fomento del Trabajo de Vilanova i la Geltrú constituït el 1904.

Era el relleu d'un espai emblemàtic, però no pas una successió ni una herència. De ben segur que Círculo i Fomento tenien socis en comú, de la mateixa manera que compartien afinitats i interessos entre elles i amb altres entitats com la Lliga de Productors, la subdelegació de l'Institut Agrícola Català de Sant Isidre, el Centre Industrial i organismes de semblant factura.

El 1859 s'establia a la ciutat la delegació local del Institut Agrícola Català de Sant Isidre, i el 1894 es crearia la Lliga de Productors Agraris.

El Fomento no era –no fou en cap moment– ni legítim, ni reconegut successor del Círculo Villanovés. El Fomento del Trabajo de Villanueva y Geltrú –com veurem després– va néixer el 1904 i tenia uns altres orígens que no es remuntaven al 1853, però sí que arrelaven al segle XIX.

Certament, el Fomento del Trabajo de Villanueva y Geltrú no sorgí espontàniament, sinó que prengué el relleu d'un decadent Centro Industrial de Vilanova i la Geltrú, nascut el 1890. El Centro Industrial va canviar el nom, immolant-se sense contemplacions i donant pas al nou Fomento.

Però, què era, i qui formava part del Centro Industrial?

Cal dir que existien diversos Centres Industrials a altres ciutats de Catalunya, el més proper el del Vendrell. No hem trobat evidències de que hi hagués cap nexa comú de tipus organitzatiu, ni cap mena de coordinació entre ells, ni que tampoc la tinguessin amb el Centro Industrial de Catalunya, una associació amb notable presència i protagonisme, i de la qual el 1888 Víctor Balaguer n'era vicepresident honorari.

El Centro Industrial de Catalunya tenia com a primer objectiu aglutinar el col·lectiu que aplegava comandaments intermitjos de fàbrica: encarregats, contramestres, majordoms o obrers supervisors, entre altres funcions; tot i que en el seu propòsit cercava la conciliació final d'obriers, dirigents i patrons.

L'abril de 1890 a la revista de l'entitat es definien com “Asociación de obreros facultativos técnicos, de ingenieros mecánicos e industriales y de artesanos manufactureros e industriales”.

Com precisava Carles Enrech, el Centro Industrial de Catalunya “era la societat més important en nombre i prestigi de les que defensaven els interessos dels encarregats i majordoms de taller” (Enrech, 2005: 220).

El Centre Industrial de Catalunya havia estat fundat el 1879 i es configurava com a entitat de classe, en el sentit vuitcentista de pertànyer a un mateix ofici:

Entre les societats de classe que facilitaven ajuda mútua en cas de malaltia i invalidesa, i altres serveis, a banda de les Tres Classes de Vapor, hi havia les dels caps obrers del tèxtil. La principal societat d'aquest tipus era el Centre Industrial de Catalunya, fundada vers el 1879, que acollia uns cinc-cents majordoms, contramestres i altres auxiliars tècnics de la indústria tèxtil. El CIC publicava una revista, mantenia una exposició de productes industrials, fomentava l'ensenyament tècnic i professional, i oferia periodicament conferències per als socis. A més, alguns dels seus membres, com ara Roca i Galés, tenien una important participació en el moviment econòmic proteccionista, fet que afavoria unes relacions cordials i estables amb el Fomento del Trabajo Nacional. Els locals del CIC tenien el típic cafè societatari amb billars i sala de lectura, destinat als socis propis i els d'altres societats de característiques similars a les que donava aixopluc (Enrech, 2005: 235)

Josep Roca Galés –dirigent obrer, republicà, cooperativista–, a qui s'ha qualificat com a “obrer il·lustrat”, sempre tingué el propòsit d'acostar posicions amb sindicats tradicionals com Les Tres Classes de Vapor i condemnà doctrinalment el model sindical més revolucionari.

Però, com hem avançat, al marge i sense connexions amb el Centro Industrial de Cataluña, el 1890 es constituïa el Centro Industrial de Vilanova i la Geltrú.

Per entendre les raons del seu naixement i existència, potser primer caldria entendre els condicionants de l'entorn. Un context que exigeix una lectura general, però també una de més local.

Recapitem. Hem vist la fundació i evolució del Círculo Villanovés, un entitat que d'acord als estatuts tenia com objectiu “la instrucció y diversiones de lícito recreo”. Consegüent amb aquests propòsits la societat de la plaça de la Verdura esdevingué un espai de trobada de les classes acomodades on poder passar l'estona, discutir d'assumptes diversos prenent cafè i organitzant Carnavals, balls i altres festes. Més enllà de quina fos la posició econòmica de la majoria dels seus membres –comerciants, hisendats, industrials o menestrals–, que pocs passaven agúnies, l'economia de l'entitat sempre fou precària i limitant. Podem dir que la posició del conjunt (l'associació) no tenia correspondència amb la suma de la posició de cadascuna de les parts (els socis). També cal esmentar que la majoria dels socis mai foren refractaris a les pujades de quota, a les bestretes o a les derrames, que tant sovintejaren al llarg de la seva història.

La ciutat havia viscut moments d'esplendidesa, el desenvolupament comercial, industrial i urbanístic era un fet incontestable, però les coses començarien a torçar-se. La decadència dels darrers anys del segle XIX ja no tindria aturador, i un context socio-econòmic de dificultats individuals i col·lectives marcarien el definitiu i inevitable final del Círculo Villanovés. El 1907 l'entitat es donaria per finiquitada, i cap de les formules de unió o federació amb altres entitats va funcionar. L'immoble de lloguer seria ocupat per una entitat que pujava amb força: el Fomento del Trabajo. El clima de recessió aconsellava evitar frivolitats i

actituds contemplatives del passat, i concentrar totes les energies disponibles en la desitjada recuperació econòmica.

Però si és prou evident que el Fomento no va agafar el relleu del Círculo, també ho és que el Fomento no va nèixer del no res. D'ençà de la constitució del Fomento del Trabajo Nacional el 1889 a Barcelona, aquest organisme aniria agafant empena fins a constituir-se en un veritable centre d'opinió i influència.

D'altra banda, hi havia la voluntat de disposar d'entitats adherides que vetllessin des de la proximitat pels interessos dels comerciants i industrials del territori. Les disputes al voltant de les polítiques proteccionistes o lliurecanvistes del govern de Madrid hi tindrien un paper predominant.

Tenint en compte la posició destacadíssima de vilanovins com Josep Ferrer Vidal o Manuel Marquès Puig en els òrgans directius de Fomento, i els precedents i els actius industrials de la ciutat, és obvi pensar que no trigaria gaire a constituir-se a Vilanova una entitat destinada a la defensa dels interessos econòmics de la ciutat i dels seus associats. El Fomento del Trabajo constaria com a entitat adherida al Fomento del Trabajo Nacional de Barcelona, de la mateixa manera que ho havia estat el Centro Industrial de Villanueva y Geltrú.

I en aquestes operacions sempre és convenient disposar d'una bona plataforma d'aterratge amb el suport de persones i entitats amb l'experiència i els contactes necessaris –públics i privats– per poder començar a treballar des del primer moment.

En aquest sentit, a Vilanova hi havia plataformes com la Liga de Productores de Villanueva y Geltrú y comarca, la subdelegació de l'Institut Agrícola Català de Sant Isidre –formada per propietaris agrícoles– o el Centro Industrial.

Finalment, seria aquest darrer –el Centro Industrial– qui el 1904 es sacrificaria i donaria per acabada la seva trajectòria de catorze anys a la ciutat a canvi de convertir-se en la llavor sobre la que s'assentaria i creixeria el nou Fomento del Trabajo. Així, doncs, més enllà d'evolucions pròpies i naturals de tota associació, les arrels i els precedents del Foment es troben en el naixement del Centro Industrial el 1890.

Bona part de les institucions i associacions econòmiques que neixen al llarg del segle XIX s'emmarquen en el debat obert entre el proteccionisme i el lliurecanvisme, un debat que superaria l'escenari merament econòmic. Com indicava Borja de Riquer: “En gran mesura, els projectes polítics catalans de la burgesia liberal van ser elaborats a partir d'un programa econòmic clarament industrialista. La reforma aranzelària, tot i l'evolució des del prohibicionisme fins el proteccionisme, esdevingué punt central i principal nucli central de les demandes catalanes (...) i altres propostes liberalitzadores”. D'aquest plantejament en surten organismes com el Foment del Treball. I encara més, conflictes nous com l'antimaquinisme, l'associacionisme obrer, la misèria obrera ..., “no van servir per

a incentivar una més gran projecció de la burgesia catalana cap a la política estatal”. Tot al contrari. Va caldre buscar canals propis de reivindicació a través d’entitats econòmiques i patronals i associacionisme en general, per tal de substituir un estat que no donava serveis (De Riquer, 1996: 84).

Situem-nos a les darreries de la dècada dels vuitanta del segle XIX. El context de crisi era clar i evident: la intermitència del treball a les fàbriques cotoneres, els índex de desocupació alarmants, els consegüents moviments migratoris cap altres territoris, la inestabilitat de les colònies espanyoles –mercats protegits–, tot plegat afegit a la crisi vitivinícola provocada per la fil·loxera o els efectes encara presents de la trencadissa financera esdevinguda als primers vuitanta i les derivades locals d’aventures inversionistes en diferents projectes ferroviaris.

Al *Diario de Villanueva y Geltrú* del 26 de novembre de 1890 s’hi podia llegir: “Llegará un tiempo, dijo un individuo atento a la emigración que se nota en nuestra villa, que las liebres y los conejos correran por las calles de Villanueva. Ignorem si el redactor era víctima d’una confusió animalística, tenint en compte que aquell mateix any el rector de la Geltrú Mn. Pere Palau Goday havia vaticinat que els llops passejarien per la Rambla i les herbes creixerien arreu. Fossin llops o conills, Albert Virella va precisar que entre 1885 i 1900 més de sis mil persones abandonaren la ciutat a la recerca d’oportunitats laborals en altres indrets. La sotragada en termes demogràfics no era menor. La crisi tenia les arrels llargues i fondes.

Però, tornem al Centro Industrial. Com hem dit, no ens consta cap relació orgànica o directa entre l’entitat vilanovina i el Centro Industrial de Cataluña. De fet, la revista editada per aquest darrer organisme mai es feia ressò de les activitats d’altres centres industrials del país. El 1888 el director de la revista es lamentava de les moltes baixes d’associats producte de la crisi industrial.

En altres indrets del territori hi havia associacions afins com el Centre Industrial de Tarragona, el del Vendrell, el Centre Industrial i Comercial de Manresa, el Centre Industrial i Mercantil de Reus o el Centre Industrial i Obrer de la Seu d’Urgell, sense que ens consti cap relació directa entre elles o amb el Fomento del Trabajo Nacional.

Tot i tractar-se d’un organisme d’associacionisme patronal i, per tant, amb voluntat de fer presió i incidir en l’administració sobre aspectes polítics i econòmics, al Centro Industrial de Vilanova s’observa poca voluntat d’acció en aspectes de reforma legislativa o de proposicions formatives, a diferència del Centro Industrial de Cataluña, un instrument de signe clarament proteccionista que coincidia amb els propòsits i l’activitat del nou Fomento del Trabajo Nacional. El Centro Industrial de Cataluña situava el focus en les reformes aranzelàries o els tractats de comerç, de manera molt semblant a com ho faria el Fomento.

Un dels pocs revulsius del moment el protagonitzaria l'organització el 1888 de l'Exposició Universal de Barcelona. El Centro Industrial de Vilanova i la Geltrú focalitzaria la seva atenció i esforços en el control de la fiscalitat sobre comerciants i industrials a través de la contribució industrial municipal.

El sistema de contribució industrial –dividit en sectors i tarifes– gravava els mitjans de producció utilitzats a cada moment, sense considerar els mitjans disponibles o el nivell de producció. Això provocava que la situació fos molt canviant, en funció de les declaracions, i, per tant, se li atribuïa al sistema un nivell de frau considerable.

En aquest sentit, resulta simptomàtic que el naixement del Centro Industrial de Vilanova coincidís en el temps amb la Asamblea Nacional de Ligas de Contribuyentes celebrada el 1890.

Com posava en evidència la revista *Centro Industrial de Cataluña* en la seva edició del 1 de gener de 1890, un dels punts a tractar a l'esmentada assemblea era: “Contribución Industrial. Ocultaciones. Cual sea el mejor sistema para el asiento y exacción del impuesto sobre la riqueza industrial y mercantil”.

La primera notícia al voltant del naixement del Centro Industrial de Vilanova i la Geltrú la trobem al *Diario de Villanueva y Geltrú* del 23 de maig de 1890 amb aquesta comunicació: “Importantísimo. Se pone en conocimiento de las personas que por su profesión, arte u oficio vienen obligados al pago de la contribución de subsidio industrial y de comercio, que el próximo martes 27 del que cursa, a las 9 de la noche, se celebrará una importante reunión en el Gran Salón de bailes públicos, al objeto de acordar lo conveniente para la formación de un Centro Industrial en esta villa. La Comisión”.

El Gran Salón era l'actual centre La Sala del carrer Joaquim Mir. Per la seva banda, el redactor del *Diario* hi afegia: “Mucho celebraríamos que la Comisión organizadora del mismo lograra convertir en realidad sus buenos propósitos. Creemos tan buena y de resultados tan prácticos la idea, que no dudamos la aceptaran sin reserva todos los industriales de esta localidad”.

Dels resultats de la reunió en donava compte el mateix mitjà el 29 de maig celebrant la trobada de “buen número de industriales y comerciantes de esta villa, al objeto de proponer y acordar la creación de un Centro que siga las aspiraciones de los mismos y llene el vacío que actualmente les impide de comunicarse con frecuencia en bien de sus intereses y de la industria y el comercio en general”.

El propòsit anunciat pels promotors fou acceptat per la unanimitat dels presents, aprovant de nomenar una comissió per a la redacció dels estatuts de la nova entitat i resoldre altres qüestions preliminars.

La primera comissió quedaria constituïda per: Gaspar Saburit, Antoni Marrugat Puig, Josep Pi Solà, Isidre Artigas, Josep Gaig Torra, Pau Andreu, Antoni Roca, Florenci Cornet, Joan Janini, Angel Morros, Ramon Ballester, Joan Soler Pollés i

Pere Puig Carrió. L'endemà, el diari local corregia les omissions involuntàries afegint els noms de Joan Roig Totosaus, Jaume Bosch, successor de Manuel Martí, Francesc Oliva Bolet i Josep Carbonell, precisant que el Centro Industrial seria “encargado de velar por los intereses del comercio, de la industria y de todas las profesiones”. Aquest darrer agefitó era innovador.

El perfil professional dels promotors era ben divers, com il·lustren alguns exemples: Saburit regentava un negoci de gorres al carrer Progrés, Josep Pi Solà tenia una ferreteria al carrer Sant Pere, Florenci Cornet una lampisteria a la plaça de la Verdura, Joan Janini era rellotger; Antoni Marrugat Puig era forner; Angel Morros Serra regentava un negoci de begudes gasoses i licors, o Pere Puig Carrió tenia un establiment de queviures.

Novament, el *Diario* del 13 de juny acompanyava una convocatòria de reunió per la constitució de l'entitat al Saló de balls, indicant que s'havien rebut moltes inscripcions i la comissió gaudia del vot de confiança: “Seria lamentable que en nuestra villa en que está tan arraigado el espíritu de asociación , se malograran los patrióticos fines de los iniciadores del proyecto”. Les notícies del 19 de juliol semblaven esperançadores i tot feia indicar que s'avançava adequadament cap a la formació de l'associació. La nova convocatòria a les Escoles Municipals del carrer dels Banys anava dirigida a tots aquells industrials i comerciants que paguèssin contribució de subsidi, per tractar de la discussió i aprovació dels Estatuts “y consiguiendo constitución de la sociedad”. El redactor del mitjà cridava l'atenció sobre la nota publicada indicant “puede considerarse un hecho la constitución de aquella sociedad”.

Els darrers moviments de constitució tenien lloc el setembre de 1890 quan la comissió del Centro Industrial convocava reunió al saló de sessions de l'Ajuntament pel mateix 5 de setembre “al objeto de discutir y aprobar los Estatutos y consiguiendo elección de la Junta Directiva”.

El dia 8 el *Diario* donava compte del “gran número de industriales y comerciantes interesados en la constitución del Centro Industrial, aprobando el reglamento que había redactado la Comisión organizadora. Tan pronto sea éste elevado a la aprobación de la superioridad quedará definitivamente constituida la sociedad que ha de prestar utiles servicios a los industriales y comerciantes de esta villa”.

Al diari local dels propers mesos no hi trobem més notícies al respecte. En qualsevol cas, el 5 de setembre de 1890 el podem considerar com a data oficial de constitució del Centro Industrial de Villanueva y Geltrú, i així constaria als estatuts discutits i aprovats en l'assemblea d'aquella jornada. El reglament seria presentat a l'aprovació del govern civil de Barcelona en data 26 de setembre. Constituïen la comissió organitzadora signant: Àngel Morros Serra, Josep Gaig Torra, Pau Andreu, Josep Tomàs, Gaspar Saburit i Josep Pi Solà. Més endavant, Àngel Morros i Serra es convertiria en president del Fomento del Trabajo

L'article primer del reglament de la nova entitat especificava que "El objeto de la Sociedad es el de procurar por todos los medios que las leyes autorizan, el desarrollo de los intereses comerciales e industriales de la población y la defensa de los asociados en todos los asuntos que se relacionen con la vida comercial e industrial". L'article segon venia a complementar i ampliar el camp d'acció del primer: "Podran pertenecer a la Sociedad todos los propietarios, industriales, comerciantes y cuantos se dediquen a profesiones mecánicas o literales o ejerzan carreras científicas o literarias". Com no podia ser d'una altra manera, el següent punt explicitava que "queda prohibida la ejecución de todo acto y discusión política, religioso o contrario a la moral". En altres articulats es concretava que hi hauria socis de número, honoraris i de mèrit. Els socis de número pagarien una pesseta de quota mensual, i es considerarien socis honoraris les autoritats civils, judicials i militars de la ciutat i província.

Només els socis de número tindrien veu i vot. La junta directiva es renovaria al 50% cada any i cap soci elegit podia negar-se a ocupar el càrrec, a excepció d'una justificació argumentada. La Junta la componia un president, un vicepresident, un tresorer, un comptador, dos vocals i un secretari. En un altre apartat, el reglament es referia als delegats de Gremi: "La Sociedad se dividirá en gremios según sean las industrias a que se dediquen los Sres. Socios o análogas en caso de que por el reducido número de una clases no pudiesen formar agrupación".

Cal dir que el futur Fomento del Trabajo de Vilanova mantindria una estructura semblant per sectors d'activitat, tot i no parlar específicament de gremis. Alhora, cada gremi o agrupació tindria un representant que faria d'enllaç amb la Junta Directiva. En paral·lel, i subsidiària de la junta directiva o de govern, existiria una junta de gremis.

L'article 41 feia esment de les condicions de dissolució de l'entitat, exigint un acord de 4/5 parts dels socis. Aquest punt seria especialment rellevant, en tant que caldria aplicar-lo el 1904.

En el seu cas, els actius resultants després de fer front als possibles deutes quedarien repartits entre els socis amb més d'un any d'antigüitat. El Reglament recollia un total de 42 articles i un de transitori que concretava que la societat tindria la residència al carrer dels Banys, 1. L'adreça corresponia a l'edifici de les Escoles Municipals –les Escoles Gratuïtes fundades per Josep Tomàs Ventosa Soler el 1851– amb entrada principal a l'actual plaça de la Vila. La façana lateral corresponia al carrer dels Banys –actual Avinguda de Francesc Macià–, nom que es mantindria entre 1852 i 1901 arrel dels banys públics que en el període de 1850 a 1864 estigueren en servei a la cantonada amb la Rambla i que regentava Josep Puigsech.

El 1892 l'Escola d'Arts i Oficis ocuparia, per cessió de l'Ajuntament, part d'aquell edifici, en fer-se petit l'immoble conegut per can Lluç a la rambla Principal.

L'espai de la rambla seria ocupat per l'escola Teresianes, a l'equador del segle XX convertides en escoles patronals de les Fàbriques Marquès.

En els mesos posteriors a la constitució de l'entitat la premsa local no donaria notícies en relació a la seva activitat quotidiana. El 5 de juliol de 1891 la junta convocava Junta General al Gran Salón per l'endemà dilluns dia 6, per tractar assumptes importants i a la que es convidada a tots els associats.

En aquest context, el 9 de desembre de 1893 es celebrava a Bilbao un gran míting proteccionista amb el propòsit d'evitar l'aplicació dels tractats de comerç signats pel govern. Aquella reunió acabaria amb la constitució d'una Liga Nacional de Productores (Cabana, 2016: 77).

El gener de 1901 el Centro Industrial celebrava junta general ordinària per la renovació de junta i informar del tancament de l'exercici anterior. El Centro era espai de reunió de la Liga de Productores de esta villa y su comarca, i de la delegació local de l'Institut Agrícola Català de Sant Isidre.

Era ben assumit que l'objectiu preferent del Centro Industrial de Vilanova i la Geltrú era la defensa i protecció de comerciants i industrials tot cercant formules de tributació més favorables als seus interessos. Potser, per això, quan les coses no sortien com s'esperava els associats se'n queixaven. El *Diario* recollia el juliol de 1901 la carta anònima de "un industrial" en relació a "la venida á esta villa de agentes investigadores", això volia dir inspectors de hisenda:

Resulta en verdad cosa repugnante, pues ya sabemos á lo que aquí, como en muchas partes, se reduce tal inspección (...) ¿Qué gana con ello la Hacienda? ¿Qué ganan con ello los industriales?. Una y otros salen perdiendo y los beneficiarios son cuatro parásitos de la nación (...) Y toda vez que el Centro Industrial de ésta villa no pone remedio al mal, sino muy al contrario (...) En primer lugar, Sr. Alcalde, habría que poner a raya al mentado Centro Industrial, sociedad cuyo único objetico es hoy recaudar dinero con el que evitar inspecciones, que no evita, y cual dinero, según se ha dicho, ha servido algunas veces para menguar apuros de industriales poco escrupulosos, á los que no es posible denunciar porque resultarían también responsables los individuos de la Junta, que no los son, si se atiende al fin que persigue la sociedad, pero que lo serían atendiendo los preceptos legales.

L'autor demanava a l'alcalde de la ciutat el pagament de contribucions raonables, "entonces podriamos ser valientes y no lograrían amedrentarnos con las bajas y viles amenazas que ahora ocasionan nuestra inquietud. Entonces el Centro Industrial podría convertirse en una sociedad donde encontrarán positivo apoyo todos los gremios".

Les afirmacions i acusacions, com podem veure, no eren gens banals. Per una banda, es deia que els diners dels associats haurien de servir per evitar inspeccions i, contràriament, aquells diners sembla que s'utilitzaven per donar protecció a professionals poc honestos, en connivència amb la junta del Centro. No era poca cosa.

Temps després aquella carta rebia resposta per part de Josep Saburit, president del Centro Industrial de Vilanova en nom de la junta, on apuntava “más mala fe que conocimiento de causa”, afegint que el pseudònim indicava “maldad o cobardia”. En aquells primers anys de segle les juntes generals del Centro es feien al Teatre Principal. El Centro Industrial era una de les entitats que de manera més entusiasta impulsava el projecte de Pantà de Foix. Per aquesta raó, en novembre de 1901 organitzaven un banquet d’homenatge al diputat a Corts pel districte Joan Ferrer-Vidal i Soler, en agraïment a les gestions efectuades a favor de la construcció de l’embassament.

El *Diario* de 15 d’abril de 1903 incorporava una nota de la junta directiva del Centro Industrial en aquests termes:

Constituida ya la nueva Junta Directiva de esta sociedad, y aprobados algunos de los puntos como base de la nueva organización que la misma se propone llevar a cabo, en sesión celebrada el 7 del corriente, invita á todos los industriales de esta villa que satisfagan una cuota de contribución para ejercer su respectiva industria, á que se inscriban en el número de sus asociados, debiendo en este caso sujetarse al pago de una cuota mensual de una peseta, y satisfacer además 3 pesetas como derechos de entrada conforme previenen los artículos 5º. y 10º. del Reglamento de la misma.

El juny de 1903 el Centro Industrial formava part del grup d’entitats que impulsava una subscripció per aixecar un monument que acollís les restes de Víctor Balaguer. Tal com informava el *Diario de Villanueva y Geltrú* de 1 de març de 1904 el Centro Industrial estrenaria nou estatge social al carrer Sant Pere:

Hemos oido decir que la Sociedad Centro Industrial abriga la idea de celebrar su instalación en el nuevo domicilio de la calle de San Pedro, con una especie de sesión inaugural en la que tomarían parte distinguidas personalidades del Fomento del Trabajo Nacional de Barcelona, a cual Sociedad se ha adherido recientemente dicho Centro. Mucho celebraríamos ver confirmada la noticia, pues ello significaría una saludable reacción entre los Industriales de esta villa.

Crida l’atenció la referència a la “reacció” dels industrials locals, evidenciant l’atonía d’aquella, i probablement d’altres organitzacions afins. Certament, destaca la sintonia i l’estreta relació entre el Centro Industrial i El Fomento del Trabajo Nacional de Barcelona, fet que abocaria a la ja esperada decisió del 10 març.

No podem precisar si el Centro va mantenir la seva seu social primigènia del carrer dels Banys des de 1890 fins el moment del trasllat al carrer Sant Pere el 1904, o en aquell període va ocupar un altre espai.

Recordem que l’Escola d’Arts i Oficis que ocupava les antigues Escoles Municipals de la plaça de la Vila, el 1901 es convertiria en Escola Superior d’Indústries. Tal vegada seria aquest el detonant que motivaria el trasllat del Centro Industrial. En qualsevol cas, el Centro es va traslladar a la nova seu del carrer Sant Pere tot just quan el compte enrere de la seva existència havia començat. O potser el trasllat es

va precipitar tenint en compte la immediata transformació del Centro Industrial en Fomento del Trabajo?.

El nou emplaçament del Centro Industrial i primera seu del Fomento del Trabajo de Vilanova i la Geltrú fou l'immoble del carrer Sant Pere 26, una casa actualment desapareguda.

L'edificació era coneguda per Cal Ceferí Ferret per ser la casa pairal de Ceferí Ferret i Torrents (1765-1838), advocat i auditor de marina que el 1819 publicava el text *Exposición histórica de las causas que más han influido en la decadencia de la marina española, e indicación de algunos medios para restaurarla*. Com indicava Puig Rovira, les habitacions tenien decoracions murals de Pau Rigalt (Puig Rovira, 2003: 130), reconegut pintor que durant la guerra del Francès va viure a Vilanova on va decorar diverses cases senyoriales.

El Centro Industrial de Vilanova i la Geltrú celebrava junta general extraordinària el 10 de març de 1904. Dels acords se'n feia ressò el *Diario* en la seva edició de 12 de març:

Anteanoche tuvo lugar en el local del centro Industrial una Junta general extraordinària con objeto de tomar acuerdos de importància para el porvenir de la Sociedad. Como consecuencia de ello, se convino por unanimidad en cambiar el nombre actual por el de Fomento del Trabajo de Villanueva y Geltrú. Una comisión dió cuenta de los Trabajos realizados para la transformación indicada, que fueron del agrado de todos los asistentes, dando muestras además de estar animados de grandes entusiasmos para seguir adelante en su tarea. Interinamente se prepara la reforma de los Estatutos, se activa también todo lo indispensable para verificar en su día una solemne inauguración, en cuyo acto dicese tomaran parte diferentes personalidades de importantes entidades económicas y agrícolas de la capital. De todas veras deseamos que el éxito más lisonjero corone los esfuerzos de los iniciadores en bien de nuestra querida villa.

Així, doncs, poc temps després es començaria a treballar en la modificació i aprovació dels estatuts. Des de la premsa local es permetien de dir: “No podemos menos que recomendar á las Juntas mucha cautela y un detenido examen de todas y cada una de las bases (...) Creemos que la confección de tal Reglamento no ha de ser obra de uno solo, sino de todos, á fin de que nadie pueda, como otras veces ha ocurrido con grave detrimento de la sociedad, reducir á su particularísimo provecho lo que en nuestro concepto debe tener miras amplias y muy elevadas para que de verdad sea, como quieren las Juntas y los señores socios, una institución de interés general y beneficiosa para la villa”.

El Centro Industrial havia sacrificat la seva existència en benefici del naixent Fomento del Trabajo. El darrer president del Centro Industrial fou Andreu Xicola i Humet, industrial que regentava un negoci d'adods de pell al carrer Fossà Vell, alcalde federal de la ciutat de 1891 a 1893 i avi de Josep Mª Cucurella Xicola, fundador i impulsor de Ràdio Vilanova.

En relació a aquell moment de transformació foren ben il·lustratives les paraules que Miquel Alimbau Rocías –president del Foment– contingudes a la Memòria-balanç que es va llegir a la Junta General Ordinaria de socis del Foment de 28 de gener de 1906:

Todos recordaréis el primer acto de la Junta Directiva cuando se propuso convertir en Fomento del Trabajo, aquella sociedad llamada Centro Industrial que, si bien en sus últimos periodos, debido a la recta administración del entonces su digno Presidente, Sr. Xicola, recobró un tanto su vitalidad, apenas daba señales de vida por ser poco menos que desconocida en todas partes. El motivo que la impulsó a cambiar el título de la misma, no fue simplemente el de ostentar un nombre más pomposo, sino el de cambiar por completo su carácter y transformarla, de manera que abarcara en su seno todos los ramos de la producción, las ciencias y las artes, poniéndola en contacto y relación con las entidades de igual índole que más sobresalían en el campo de la defensa de los intereses agrícolas, industriales y mercantiles de nuestra Patria.

Al mateix local del carrer Sant Pere ocupat fins aleshores pel Centro Industrial, el 29 de maig de 1904 tindria lloc la presentació i inauguració del flamant Fomento del Trabajo de Villanueva y Geltrú.

4. El Fomento del Trabajo (1904-1923)

L'abril de 1889, la fusió del Fomento de la Producción Española (1869) i el Instituto del Fomento del Trabajo Nacional –nascut el juliol de 1879 de la unió del Fomento de la Producción Nacional i del Institut Industrial de Catalunya–, donava lloc al naixement del Fomento del Trabajo Nacional. Un any abans, l'Institut del Foment del Treball havia contribuït decisivament a l'èxit de l'Exposició Universal de Barcelona de 1888 (Milián, 2016: 484)

Al l'Institut del Foment del Treball Nacional hi havien destacat industrials cotoners locals com Josep Ferrer i Vidal de la fàbrica de Mar, o el seu deixeble Andreu de Sard i Rosselló (1844-1900) –el darrer president de la institució–, que havia estat gerent de l'empresa vilanovina de teixits de cotó Sard y Cía, la fàbrica del Portal. Sard s'havia casat en segones núpcies amb Rafaela Torrent Higuero, marquesa de Vilanova.

Segons recollia l'article primer dels estatuts del Foment del Treball Nacional, aquesta “es una asociación dedicada a promover el desarrollo de los elementos productores del país, en todos sus ramos y manifestaciones, como base positiva de prosperidad y cultura”. També volia promoure la formació de centres dedicats a adoptar, defensar i divulgar les doctrines de l'associació (Cabana, 2016: 37). Aquest darrer aspecte desapareixeria amb la modificació d'estatuts de maig de 1893. El primer president del Foment fou Pau Sadó i Pérez, acompanyat de l'industrial vilanoví Joan Ferrer-Vidal i Soler en qualitat de secretari primer (Cabana, 2016: 73).

De ben aviat, el Foment del Treball –com es coneixeria popularment– es proposaria –i aconseguiria– dues fites rellevants que anaven més enllà del seu objecte fundacional. Per una banda convertir-se en el referent inqüestionable de la defensa de la patronal econòmica i, alhora, ser el vehicle de transmissió de les iniciatives i reivindicacions dinamitzadores de l'economia del país. Per això assumiria des del primer moment la bandera del proteccionisme econòmic, un aspecte que li atorgaria una rellevància tant política com econòmica, perquè aquesta era una batalla que els homes del Foment haurien de lliurar a les principals institucions polítiques de Madrid. I no menys important, i vinculada amb aquest primer propòsit, el Foment no únicament es convertiria en l'organització de referència, sinó que teixiria al seu voltant una veritable xarxa d'associacions satèl·lit de base territorial que compartirien els mateixos objectius i que serien els tentacles del Fomento arreu del país. Moltes d'aquestes organitzacions locals o comarcals tindrien la condició d'“entitat adherida” al Fomento del Trabajo Nacional, fet que els hi atorgava suport i protecció. Aquest era el cas del Centro Industrial i el Fomento del Trabajo de Vilanova.

El 1 de juny de 1889 la revista *Centro Industrial de Cataluña* –òrgan de la mateixa associació– publicava una nota de Roca Galés sobre la “Unión de los dos fomentos económico-proteccionistas”, fent esment de la reunió de fusió del 28 d’abril presidida pel vilanoví Josep Ferrer Vidal, president honorari de l’Institut de Foment del Treball Nacional. Des del *Centro Industrial* –i particularment Roca Galés– insistien en el vell, i potser bell, propòsit de “la creación de sindicatos y más particularment aquellos que tiendan a armonizar los intereses entre el capital y el Trabajo”. Saludava el naixement del nou Fomento del Trabajo Nacional “que en época hábil y oportuna viene a prestar sus valuosos servicios a los intereses del trabajo honrado”. Una bona notícia, pregonava, per “aquellos que venimos sosteniendo con tesón la bandera del Proteccionismo”.

Com indicava Francesc Cabana, “treball nacional” o “producció espanyola”, eren termes que en el segle XIX s’identifiquen amb una política proteccionista. El Foment del Treball neix en el sí de l’enfrontament entre el govern i les Corts Generals amb els sectors proteccionistes i lliurecanvistes. Aquests darrers tenien els primers defensors a Madrid, mentre que el grup proteccionista era format pels cerealistes, els sectors del ferro i el carbó del País Basc, o el tèxtil català (Cabana, 2016: 11).

Contemporàniament, el *Diario de Villanueva y Geltrú* en la seva edició del 25 de juliol de 1889 informava que l’arquitecte vilanoví Bonaventura Pollés i Vivó havia presentat el projecte per a la restauració de l’edifici que havia d’ocupar el nou Fomento del Trabajo Nacional a Barcelona, l’antic palau del Marquès de Castellvell a la plaça de Santa Anna.

El naixement del Fomento del Trabajo Nacional suposava l’empenta definitiva per consolidar la reorganització i impuls de la patronal catalana, i l’aparició d’un centre de influència de primer ordre per incidir en les polítiques econòmiques del govern. Com deia Antoni Jutglar, el Fomento fou “l’instrument definitiu de la burgesia catalana” (Jutglar, 1972: 218).

En els darrers anys de segle XIX i principis del XX, el context econòmic i industrial venia determinat –més enllà de la crisi– per la pugna oberta entre proteccionistes i lliurecanvistes. I en el rerefons, les tensions polítiques cada cop més accentuades entre Catalunya i Madrid.

Com anotava Soledad Bengoechea, encetat el nou segle el Fomento revisava els seus estatuts amb la voluntat d’articular els seus associats al voltant d’un mateix ram i, dins d’aquest, agrupar organitzacions patronals i obreres en un format de “gremi modern”.

Alhora, les modificacions incorporades “obrien el camí que conduïa a la possibilitat de portar a terme una important novetat: a partir d’ara qualsevol de les agrupacions que s’anessin creant podrien constituir-se fora de l’entitat matriu i passar a tenir vida pròpia i independent” (Bengoechea, 1994: 96).

Això podia facilitar el naixement de delegacions territorials o entitats satèl·lit – adherides– a la matriu amb un alt marge de maniobra.

Però les pretensions del Foment aviat es veurien enterbolides per l'operativa estatal. Amb el propòsit d'apaivagar els enfrontaments entre els patrons i els obrers el govern de l'Estat proposava la creació d'un Institut del Treball, el projecte del qual fou presentat l'abril de 1902 al Congrés de Diputats.

Davant d'aquella proposició, la resposta de la patronal catalana i dels sectors polítics no es farien esperar:

El paladí de la protesta fou el mateix Lluís Ferrer-Vidal, president del Foment i polític regionalista (...) Oblidant propostes espanyolistes, en nom de la patronal catalana, el president del Foment oferia un altre tipus de solucions per a regular les relacions laborals en aquella regió, adduint que les mesures legislatives emeses pel govern significaven uniformitat. Les solucions que suggeria Ferrer-Vidal se cenyien al territori de Catalunya, és a dir, remarcaven l'especificitat del cas català, argumentant que en aquella regió ja existia una tradició respecte a com s'havia d'organitzar el món del treball. En opinió de Ferrer-Vidal, aquella tradició s'hauria de plasmar, a la pràctica, en una nova organització gremial, que seria, en principi, una Corporació gremial on hi hauria representats patrons i obrers conjuntament, i l'afiliació a la qual seria voluntària (Bengochea, 1994: 92).

La proposta de la patronal catalana anava en el sentit d'aconseguir la pau social i eliminar la lluita de classes a partir d'una fórmula gremialista que agrupés obrers i patrons.

El 1904 el Fomento es convertia en un dels socis fundadors de la Caixa d'Estalvis i Pensions de Barcelona, assumint la primera presidència Lluís Ferrer-Vidal i Soler (1861-1936) –fundador i primer gerent d'Asland i fill de l'industrial vilanoví–, que a la vegada era president del Foment. L'entitat d'estalvis es fundaria a partir de la percepció de la immensa inseguretat laboral i de prestacions derivada de la gran vaga de Barcelona de 1902. Cal recordar que el 1932 la Caixa de Pensions per a la Vellesa i d'Estalvis –fundada per Lluís Ferrer-Vidal i Francesc Moragas– absorbiria la Caixa d'Estalvis de Vilanova i la Geltrú que havia estat impulsada per l'Ateneu de Vilanova el 1877.

Lluís Ferrer-Vidal i Soler, enginyer, polític i fundador de la Caixa de Pensions, fou president del Fomento del Trabajo Nacional entre febrer de 1901 i febrer de 1905, amb l'industrial vilanoví Manuel Marquès i Puig com a vicepresident, i que ocuparia la presidència entre 1905 i 1907. El lema de Ferrer-Vidal era “Catalunya i avant” (Cabana, 2016: 137).

Com puntualitzava Manuel Milián: “Aquest nou Foment del Treball Nacional serà l'hereu d'unes polítiques reivindicatives de la Revolució Industrial espanyola, decididament catalana, que en determinades èpoques s'hagué de moure a contracorrent i entre la incomprensió d'altres burgesies escassament industrials, i molt més acomodaticies i conservadores. A partir de 1889, el Foment acumularà

tota aquesta herència”(Milián, 2016: 486). L’objectiu era modernitzar l’economia espanyol i fer-ho amb instruments com la defensa del proteccionisme.

La presidència de Lluís Ferrer-Vidal va suposar una important sotragada pel funcionament de l’organització, imprimint una orientació que l’allunyava de qualsevol vel·leïtat recreativa: “Tot just prendre possessió del càrrec de president del Foment Ferrer-Vidal va fer la *revolució* interna al Foment. Una revolució que significava rentar la cara a l’entitat, que havia assumit algunes característiques més pròpies d’un casino que d’una corporació econòmica” (Cabana, 2016: 141).

Es va suprimir la “Sección de recreo”, substituint el saló de billars per un Museo Permanente i el local del tresillo per un Museo Comercial. Arrel d’aquesta orientació alguns associats van abandonar l’organització, mentre que altres persones van ingressar-hi.

Dels tercers estatuts aprovats el 16 de juny de 1901, desapareix dels objectius de l’organització l’afegitó “procurar a los socios los pasatiempos que se consideren oportunos”. Per primer cop els estatuts foren publicats en català i en castellà (Cabana, 2016: 145).

El 15 de juny de 1903 el president del Foment convocava a la seva seu a altres entitats econòmiques, industrials, agrícoles i comercials amb el propòsit d’establir unions o aliances en defensa dels interessos comuns. Respongueren prop de trenta entitats, algunes del territori penedesenc com el Centre Agrícola del Penedès, la Lliga de Productors de Vilanova, el Centre Industrial del Vendrell, la Cambra Agrícola del Penedès o la Lliga Industrial de Vilafranca. S’aprovaria la creació d’una Unió de Productors (Cabana, 2016: 148). Cal notar que entre les diferents associacions no hi era el Centre Industrial de Vilanova i la Geltrú, tot i estar adherit al Fomento, una actitud que evidenciava la inoperància i decadència, i que potser va precipitar la seva dissolució.

Com deia Francesc Cabana: “El Foment tenia consciència i vocació de ser la capdavantera de les associacions econòmiques catalanes. Havia exercit com a tal i la resta d’associacions li reconeixien aquesta autoritat. Aquest caràcter tenia els seus avantatges i els seus inconvenients: tenien autoritat per convocar, però estaven obligats a exercir-la amb propostes de millora” (Cabana, 2016: 148).

La llista d’associacions participants demostrava la vitalitat i iniciativa de la societat catalana, però com seia Cabana, també demostrava la dificultat del país per crear grans corporacions.

En aquella sessió es va aprovar la creació de la Unió de Productors com a centre de defensa dels interessos comuns, amb seu al mateix Foment. El president Lluís Ferrer-Vidal va explicar el projecte i “coneixedor de la mentalitat d’alguns dels assistents, va manifestar que no havien de témer res de Barcelona”.

De la *Memòria* del Fomento de 1903 se’n deriva que foren quinze les societats que acabaren unint-se al Foment. No es concretaven els noms, però Ferrer-Vidal

indicava que en alguna d'elles “impera demasiado el concepto de Casino” (Cabana, 2016: 150).

Per Soledad Bengoechea la Unió de Productors de Catalunya era la resposta del Fomento del Trabajo Nacional a la idea del govern de Madrid de crear un Institut del Treball amb competències a tot l'estat. Lluís Ferrer-Vidal s'hi oposava, criticava la uniformitat i “remarcava l'especificitat del cas català” (Bengoechea, 1994: 93).

En aquest marc institucional prou favorable, el 1904 es constituïa a Vilanova i la Geltrú el Fomento del Trabajo de Villanueva y Geltrú. En donava notícia el *Diario de Villanueva y Geltrú* en la seva edició de 12 de març de 1904 on s'informava que la nit del dia 10, en una junta general extraordinària del Centro Industrial, s'havia convingut per unanimitat de canviar el nom pel de Fomento del Trabajo de Villanueva y Geltrú. La comissió de treball encarregada d'estudiar els detalls d'aquella transformació facilitaria tota la informació als assistents. Així mateix, es prepararia la redacció dels estatuts.

En paral·lel, i d'acord als estatuts modificats, el 1903 i 1904 es creaven noves agrupacions dins del Fomento del Trabajo Nacional de Barcelona. Eren, però, agrupacions sectorials, no territorials, que aplegaven industrials i fabricants del metall, dels gèneres de punt, de sabó, dels vidres, de cartró ... (Cabana, 2016: 150). Tornant a Vilanova i la Geltrú, el 13 de març el diari local ja parlava d'una aliança entre la sotsdelegació de l'Institut Agrícola Català de Sant Isidre –a Vilanova des de 1857–, i la Liga de Productores de Villanueva y Geltrú y su comarca –constituïda el 1894–, amb el nou Fomento del Trabajo i “los elementos que han venido constituyendo el Centro Industrial”. Es precisava que no es tractava d'una fusió i que cada entitat mantindria la seva autonomia operativa.

L'organització vilanovina estaria adherida des del primer moment al Fomento del Trabajo Nacional de Barcelona, i això li atorgava també el seu suport i la seva protecció. Així ho reconeixia la nota adreçada pel president local Pere Fusté al president honorari –el vilanoví Manuel Marquès i Puig– l'abril de 1906 i publicada a la revista *Fomento del Trabajo* el mes següent, en la qual destacava “el respetuoso homenaje que le tributa este Fomento del Trabajo, que nació y adquirió buena parte del prestigio de que actualmente goza, a la sombra de la protección que V.S. le ha dispensado en todas ocasiones”.

Els estatuts de la patronal catalana de 1901 incorporaven el títol “de les corporacions adherides”, és a dir “les Associacions de caràcter econòmic, domiciliades fora de Barcelona, que s'adhereixin als principis del Foment”. Pagaven una quota anual, podien celebrar reunions al local del Foment i podien sol·licitar ajuts (Cabana, 2016: 148).

El número de la revista *Fomento del Trabajo* de febrer 1907 informava de la junta general de l'associació vilanovina del 27 gener 1907. A l'apartat de despeses dels

comptes econòmics s'hi contemplava un apunt de seixanta pessetes “por la anualidad de socio residente del Fomento del Trabajo Nacional de Barcelona”.

Ignorem el perquè s'utilitzava el concepte de soci resident en comptes del d'entitat associada.

La coincidència de noms entre el Fomento del Trabajo de Villanueva y Geltrú i el Fomento del Trabajo Nacional de Barcelona ocasionaria alguna confusió. Com l'associació vilanovina, moltes altres organitzacions del país adoptaren el nom de Fomento, una terminologia que denotava tota una declaració d'intencions i que incorporava una patina de reconeixement i prestigi. En són alguns exemples el Foment Industrial de Badalona, el Foment Nacional d'Horticultors, el Fomento de Obras y Construcciones, el Foment d'Agricultura, Indústria i Comerç de Gandia o el Foment Mercantil Sabadellenc.

El Fomento del Trabajo de Villanueva y Geltrú, iniciaria les seves activitats al mateix local del carrer Sant Pere 26 –casa de Ceferí Ferret– que havia estat del Centro Industrial. Allà hi seria fins el setembre de 1907. El 29 de març es convocava junta general per discutir i aprovar reglament i estatuts. El primer president del Fomento fou Florenci Oliver Romà, barretaire amb botiga a la plaça de Riego, i el secretari Vicenç de P. Vadell Pastó.

La nova entitat tingué un primer fregament amb el *Diario* quan el cronista va ometre la presència de representants del Fomento a l'estació del ferrocarril amb motiu del pas per la ciutat del Rei d'Espanya l'abril de 1904. Més enllà de l'anècdota, la visita reial va omplir d'arguments el nounat Fomento del Trabajo de Vilanova. Aquella visita iniciàtica havia estat organitzada pel president del Consell de Ministres espanyol, el conservador Antonio Maura Montaner, per tal que el monarca Alfons XIII –amb 18 anys– prengué el pols de la capacitat industrial de Catalunya.

La comitiva visitaria Barcelona –entre altres, el local del Foment–, Sabadell, Terrassa, Manresa, Tarragona, Reus, Vilafranca del Penedès, Sant Sadurn d'Anoia, Sant Feliu de Guixols ... Vilanova i la Geltrú en restaria al marge, un fet que no podien entendre les autoritats locals ni els homes del jove Foment. La única concessió i consol de pobres fou l'aturada del tren reial a l'estació durant uns pocs minuts. En donava detalls el *Diario* en la seva edició del 7 d'abril de 1904, comentant la gernació i les autoritats polítiques, militars, judicials i religioses acumulades a les andanes. També hi eren els representants de centres d'ensenyament locals, del Banc de Vilanova, de la Biblioteca-Museu Balaguer, Casa d'Empara, Hospital, Caixa d'Estalvis, Lliga de Productors, Ateneu, Círculo Villanovés, Casino Artesano, Centro Artesano, Círcol Catòlic i altres.

Com hem dit, el cronista no cità els representants del Foment que es queixaren i forçaren l'esmena: “omitimos involuntariamente la Sociedad Fomento del Trabajo

de Villanueva y Geltrú. Cuyo olvido subsanamos gustosos por medio de estas lineas, á ruego del Sr. Presidente de la misma”.

La gent del *Diario* tampoc va passar per alt el fet que la visita d'Alfons XIII ignorés la ciutat, fent-ho palès a través d'una hipòtesi tant desitjada com poc creïble: “Al llegar a esta villa S.M. el Rey Alfonso XIII expresó cierta sorpresa al ver, al solo paso del tren edificios tan magníficos como el Colegio Samá, la fábrica Pirelli y Cia y la propia estación del ferrocarril. Nosotros queremos suponer que D. Alfonso preguntaria a solas al Sr. Maura: ¿Qué mucho que esta población no figure en nuestro itinerario de visitas?”.

Com hem dit, un símptoma evident de la pèrdua de la influència i la capacitat industrial de la ciutat, malgrat que encara no feia dos anys que s'hi havia instal·lat la fàbrica italiana de cables elèctrics aïllats Pirelli y Cía, una empresa moderna i innovadora que coincidia amb l'auge de l'electrificació del país. En qualsevol cas, foren arguments de pes pel nou Fomento del Trabajo de Vilanova que justificaven la necessitat d'activar el desenvolupament econòmic de la ciutat.

Una ciutat que ja no comptava amb la presència dels Ferrer Vidal, de Manuel Marquès o de Francesc Gumà, que havien marxat a Barcelona; i sense Víctor Balaguer que havia mort.

La inauguració oficial del Fomento del Trabajo de Villanueva y Geltrú tindria lloc el diumenge 29 de maig de 1904. De l'acte en donava àmplia cobertura el *Diario* de la ciutat del 31 de maig: “El antiguo Centro Industrial de esta villa, transformado recientemente en su aspecto y estatutos, verificó en la tarde del Domingo, el acto de inaugurar oficialmente la nueva entidad constituída bajo el nombre de Fomento del Trabajo de Villanueva y Geltrú, adherido al Fomento del Trabajo Nacional de Barcelona”. El mateix dia de la inauguració arribaren a la ciutat Lluís Ferrer-Vidal Soler i Manuel Marquès Puig, president i vicepresident del Fomento del Trabajo Nacional de Barcelona, ambdós vilanovins.

Tot i no tenir-ne evidències documentals, no se'ns escapa que, molt probablement, aquells personatges, junts o per separat, tingueren molt a veure en la transfiguració del Centro Industrial i naixement del nou Fomento del Trabajo vilanoví com a entitat adherida a la institució que presidia Ferrer-Vidal, i que més endavant presidiria Marquès.

Manuel Marquès era l'artífex de l'empresa cotonera Fàbriques Marquès que s'havia constituït a Vilanova el 1878. Lluís Ferrer-Vidal era fill de l'industrial Josep Ferrer Vidal, qui havia estat gerent de la fàbrica de la Rambla i fundador de la fàbrica de Mar, la primera i la més important empresa de teixits de cotó, respectivament, que fins aleshores havia tingut la ciutat.

Lluís Ferrer-Vidal era, també, una persona inquieta que es movia en camps diversos. Industrial tèxtil, fou dues vegades president del Fomento del Trabajo Nacional, president de la Cambra Industrial, de la Sociedad Económica

Barcelonesa de Amigos del País, conseller administrador de la Caja de Previsión y Socorro, gerent de la companyia cimentera Asland i un dels fundadors de la Lliga. Com esmentava Soledad Bengoechea, ell va poder esdevenir un dels ideòlegs més destacats del corporativisme dins del panorama català: “Així s’entén com en el mateix moment en que sorgia l’opció regionalista de la Lliga en el terreny polític, des del Foment comencés a entreveure’s tímidament un somni que durant molts anys es va intentar fer realitat: la possibilitat d’establir un corporativisme a Catalunya, a base d’afavorir l’associació de patrons i obrers en agrupacions que després es fusionarien en els mitificats gremis de reminiscència medieval” (Bengoechea, 1994: 290).

Potser la primera notícia que es feia ressò de la nova entitat vilanovina fou la que publicava *La Vanguardia* el 20 de maig de 1904 –dies abans de la inauguració oficial–, adjuntant una nota del Círculo de la Unión Mercantil, en la qual es comunicava l’acord de “mandar el emblema del Círculo al Fomento del Trabajo de Villanueva y Geltrú que lo pide para su colección (...)”. Sorprén que en aquell moment de transformació es preocupessin d’aquesta mena de detalls.

Però tornem a la inauguració del Fomento del Trabajo de Vilanova. Els convidats i delegats d’altres societats econòmiques arribaren en tren a l’estació on foren rebuts per l’alcalde i la junta del Foment. Després foren acompanyats a la Biblioteca-Museu Balaguer, a la Casa Santa Teresa i a l’Escola Superior d’Indústries, arribant, finalment, al local del Foment “engalanado y adornado de una manera apropiada”, on s’oferí un banquet al president i la junta del Foment del Treball Nacional. Entre altres, s’hi trobaven polítics com Bertran i Musitu, el president del Círculo de la Unión Mercantil, i representants d’entitats econòmiques com la Cambra de Comerç de Lleida, del Centro Industrial de Cataluña, de la Liga de Contribuyentes de Valls, de la Liga Industrial, Comercial y Agrícola de Vilafranca, Centro Industrial de Vendrell, el president de la Liga de Productores de esta comarca y Subdelegación del Instituto Agrícola de San Isidro, Teodor Creus i Corominas, el director de l’Escola Industrial, l’advocat assessor del Foment Roig Ventosa, l’industrial Ferrer Vidal, el president del Foment Florenci Oliver Romà i l’alcalde de la ciutat Francesc Milà Batlle.

L’acte fou cobert per mitjans com *El Noticiero Universal* o *La Veu de Catalunya*. No així pel *Diario de Villanueva y Geltrú*: “Aunque con nosotros no se tuvo la deferencia de invitarnos particularmente a este acto, podemos dar cuenta a nuestros lectores del mismo, gracias a la amabilidad de alguno de los compañeros mencionados. (Conste que tal omisión, no nos ha molestado en lo más mínimo, pues aparte de que no sentimos entusiasmos bucólicos, entendemos que en todos los principios la prudencia aconseja dispensar mucho)”. Continuaven, doncs, les desavinences amb el mitjà de comunicació local. Malgrat tot, sorprén la important difusió que feren de l’acte, dedicant prop de tres pàgines senceres del setmanari.

La taula fou presidida per Florenci Oliver Romà, president del Foment de Vilanova, acompanyat a banda i banda per l'alcalde Francesc Milà Batlle i l'industrial Lluís Ferrer-Vidal Soler. L'àpat fou servit pel Sr. Oliveras de la Fonda del Carril i la rebosteria pel Sr. Joan Carlos i Solà, cafeter del Círculo Villanovés. Després dels brindis amb xampany passaren al local annex on es feia l'acte de inauguració. El secretari Vicenç Vadell Pastó va fer lectura de les adhesions i llegí la Memòria de la junta. Es posava de relleu que “la obra de quince años llevada a cabo por el que hasta hoy habia sido Centro Industrial, sufría desde aquel momento un cambio radical y ampliación colosal contando además del concurso de los industriales y comerciantes, con la de los agricultores que se habían instalado en el mismo edificio social”. Es tractava, en definitiva, de “fomentar el desarrollo de todos los ramos de producción, hacer frente a las desmesuradas ambiciones de fisco y devolver la prosperidad a Villanueva”.

Intervindria l'advocat i assessor de la nova entitat Josep Roig i Ventosa. “Queremos convertir el abatimiento hoy existente, en una actividad febril que continúe las gloriosas gestas del pasado. Haremos todo cuanto sea indispensable para levantar la cultura de la población, ¿podremos hacerlo?. No nos falta entusiasmo”. El diputat Bertran i Musitu feia referència a la decadència de la ciutat “culpa de los malos gobiernos que con sus pésimos y desastrosos tratados de comercio, han matado todas las iniciativas. Por esta causa, es preciso que nosotros intervengamos en la administración del Estado, y esto lo lograremos con una buena unión, constituída por una red de sociedades económicas”. Seguiria el parlament del diputat Joaquín Sostres.

El president del Fomento del Trabajo Nacional Lluís Ferrer-Vidal recordà que aquella seu del Foment de Vilanova havia estat casa dels seus pares. Va fer un discurs decididament proteccionista sota el títol “El deure de sortir de Catalunya i catalanitzar Espanya”, transcrit a la revista *Foment* de desembre de 1987:

Nosotros debemos intervenir en la administración para cambiar la mentalidad del pueblo español, cosa muy difícil, pero nada hay difícil cuando son catalanes decididos los que se lo proponen (...) Si aspiramos á que las variedades vivan según la ley de su pròpia naturaleza, constituiremos la verdadera unidad (...) El pensamiento catalán va extendiéndose ya por España, hasta se fundan esperanzas en nuestras aptitudes (...) Todos, cada uno dentro de su respectiva asociación, debemos unirnos para emprender la acción común, y cuando en conjunto lo hayamos realizado, al gritar ¡Viva España! gritaremos también ¡Visca Catalunya! Porque habremos logrado entonces que España sea catalana.

Teodor Creus i Corominas, president de la Liga de Productores, va fer una retrospectiva del moviment industrial de la ciutat analitzant les causes de la decadència i fent esment de “la inèpcia de nuestros gobernantes”. Parlava de la croada salvadora “del trabajo y de la moralidad cristiana, palancas que únicamente pueden levantar los pueblos”. Celebrava que tant la Lliga de Productors d'aquesta

encontrada com la Subdelegació de l'Institut Agrícola Català de Sant Isidre s'haguessin establert al mateix local del Foment “ya que todos son miembros de una misma familia, però reservando todos su respectiva independencia”.

També es produïren els parlaments de Serra Gener de la Unió Mercantil, de l'alcalde Milà i Batlle anunciant les gestions per enllaçar la xarxa telefònica urbana amb la interurbana i facilitar les comunicacions de les indústries i altres establiments locals amb la capital catalana.

Manuel Marquès, vicepresident del Foment del Treball Nacional, parlaria en nom de la Federació Agrícola Catalana Balear, demanant d'eliminar antagonismes entre agricultors i industrials. Finalment, les darreres paraules foren de Florenci Oliver, president del Foment de Vilanova

El diari local informava que el juny de 1904 s'havien celebrat diverses reunions al Foment amb l'objectiu d'aconseguir l'eliminació dels talonaris o vals que alguns establiments de la població regalaven als seus clients, en perjudici dels que no oferien aquesta possibilitat. Fins aleshores tots els intents per eliminar-los havien resultat infructuosos.

El diumenge 7 d'agost de 1904 el *Diario de Villanueva y Geltrú* informava de quins eren els projectes més emblemàtics que el Fomento del Trabajo es proposava d'afrontar. Tota una declaració d'intencions. El mitjà indicava: “Por informes autorizados hemos sabido que entre los proyectos que tiene en estudio la sociedad Fomento del Trabajo de Villanueva, con deseos de llevarlos a la práctica para atajar la crisis que agobia a nuestra localidad, figuran como principales los siguientes”.

I tot seguit es recollien els deu projectes més significatius que situarien el llistó molt alt –potser massa– per a la nova entitat, a qui aviat es retrauria el seu afany per aixecar un excés d'expectatives:

1°. Recabar del Excmo. Sr. Capitán general el retorno a esta villa de todo el regimiento de Caballería con su Plana mayor, y a ser posible, el traslado de la zona de Villafranca a esta.

2°. Solicitar de la Gerencia de los ferrocarriles de M.Z.A. la instalación en esta villa de los talleres de la Compañía con el depósito de máquinas, toda vez que tiene aquí terrenos suficientes para establecerlos y según se nos ha dicho está ya en parte acordado por el Consejo de Administración.

3°. Hacer las gestiones convenientes para recabar de la Tabacalera la instalación de una fábrica de Tabacos puesto que en Cataluña no existe ninguna.

4°. Invitar al Gerente de la fábrica de alambres de los Sres. Pirelli y C^a que exponga los inconvenientes que le impiden ensanchar la fábrica para ocupar a mayor número de operarios conforme tienen proyectado.

5°. Adquirir el conocimiento de las causas que impiden la construcción del proyectado pantano y trabajar con entusiasmo para que su realización sea pronto un hecho, toda vez que ello significaría la riqueza de la comarca.

6°. Procurar la terminación de la carretera de esta villa a Castellet y Arbós, puesto que esta nueva vía de comunicación facilitaría mayor concurrencia de forasteros en los días festivos.

7°. Estudiar las mejoras que podrían hacerse como por ejemplo la construcción de una plaza mercado, urbanización de la playa con chalets de recreo a fin de convertir esta villa en estación de baños, que dadas las inmejorables condiciones que reúne nuestra playa, atraería aquí a innumerables familias durante el verano.

8°. Recabar del Banco de Villanueva que, como lo hacen todas las sucursales del Banco de España, ofrezca mayores facilidades en sus préstamos a los industriales y agricultores que, por disponer de un reducido capital, muy frecuentemente acudirían a dicha entidad bancaria, si no opusiera tantos inconvenientes que les hace imposible hacer dichas operaciones.

9°. Procurar la creación de pequeñas industrias con facilidades de comunicación con la capital.

10°. Procurar la reapertura de la fábrica de D. Juan Ferrer-Vidal para librar de la miseria que sufren innumerables familias a causa del cierre de tan importante establecimiento fabril.

El cronista se'n felicitava i afegia: “Plácenos hacer públicos la decisión y levantados propósitos que alienta aquella Sociedad, deseando ver cuanto antes realizadas iniciativas tan patrióticas y por tanto merecedoras del concurso y entusiasta apoyo de todos los villanoveses”.

El *Diario* en la seva edició de 12 de setembre informava de la reunió celebrada dos dies abans al local del Fomento, amb la presència del diputat provincial Josep Bertran i Musitu, que al costat de diversos industrials exploraren la possibilitat de crear un banc o caixa agrícola amb l'objectiu de concedir préstecs a pagesos i industrials de la població “bajo un interés sumamente módico y al objeto a que no se vean precisados como ahora a recurrir a la usura. (...) El Sr. Bertrán se ofreció como iniciador del proyecto, tomar parte principal en la empresa, cuya fundación quedó en principio decidida”.

En aquell començament de segle Vilanova i la Geltrú era una ciutat industrial sense burgesia, on el protagonisme l'assolien les classes mitjanes conservadores –i catòliques– de base menestral, formades especialment per botiguers, empleats i pagesos (Canales, 1993: 21).

El Fomento recollia i enfortia la voluntat de les tres entitats constituents –Centro Industrial, sotsdelegació de l'Institut Agrícola Català de Sant Isidre i la Liga de Productores de esta Villa y su Comarca– per dinamitzar l'economia vilanovina i recuperar l'empenta després de la sotragada de la darrera part del segle que s'havia deixat enrere. Aviat es posarien sobre la taula alguns objectius il·lusionants i potser excessivament ambiciosos: la construcció d'un port, el pantà i un ferrocarril secundari que connectés amb la Catalunya interior. Res seria fàcil, tenint en compte les febleses econòmiques i polítiques d'aquella Vilanova i la Geltrú.

El plantejament de l'entitat vilanovina guardava certa coincidència amb la concreció d'objectius que el Fomento del Trabajo Nacional havia fixat el 1902: la

creació d'una Zona Franca, un banc d'exportació, el concert econòmic i l'escola industrial (Cabana, 2016: 175).

El 1904 i des de les sales del Fomento s'impulsaria la idea d'establir a la ciutat els tallers ferroviaris de la Compañia de los Ferrocarriles de Madrid a Zaragoza y Alicante (MZA). El principal argument és que la ciutat disposava de terrenys suficients per aplegar aquella infraestructura, espais de reserva de la companyia ferroviària i que en el seu moment havien acollit l'Exposició Regional de 1882. Tot i la sol·licitud formal del Foment de Vilanova, sembla que el Consell d'Administració de la Companyia MZA –encapçalat per Eduard Maristany– ja havia pres en consideració aquella proposta. La instal·lació dels tallers de manteniment es faria de manera progressiva entre els anys 1916 i 1922 (Soler, 2011: 90). La instal·lació tindria un impacte considerable en el creixement demogràfic de la ciutat.

Un altre projecte emblemàtic impulsat pel Foment fou el ferrocarril secundari. El 1 de gener de 1905 el diputat provincial Bertrán Musitu visitava el Foment per exposar als associats l'estat de la qüestió en relació al projectat ferrocarril fins Igualada. El 15 de gener de 1905 Josep Zulueta Gomis, diputat al Congrés pel districte de Vilafranca del Penedès, i altres polítics electes, participarien en una assemblea organitzada pel Foment al teatre Artesano per tractar del ferrocarril secundari entre Vilanova, Vilafranca, Igualada i Calaf. Varen visitar la Biblioteca-Museu Balaguer, l'Escola Superior d'Indústries, el Fomento del Trabajo, i després foren obsequiats amb un *lunch* al local del Círculo Villanovés. El *Diario de Villanueva y Geltrú* parlava de “monstruoso míting en el casino Artesano”, fent esment que havia estat convidada també la premsa de Barcelona.

A aquell acte s'hi referia el president Miquel Alimbau a la Junta general de l'entitat del 28 de gener de 1906: “No ignoráis que la empresa del Ferrocarril secundario tan felizmente iniciado por los diputados provinciales señores Bertran, Alcover, Sostres y Oms, y acometida por este Fomento con gran entusiasmo y actividad, ha sido una de las victorias que más gloria le ha conquistado, como así lo demostró aquella magna y grandiosa Asamblea celebrada el 15 de Enero del año próximo pasado”.

El 1903 el Foment insistiria davant del govern de Madrid per impulsar el projecte de llei sobre ferrocarrils secundaris que qualificava de qüestió vital per a Catalunya. Finalment, el 30 de juliol de 1904 s'aprovaria la llei de ferrocarrils secundaris promoguda pel Fomento del Trabajo Nacional i per l'Institut Agrícola Català de Sant Isidre. Una llei que mai s'aplicaria (Cabana, 2016: 171).

En aquest punt cal fer esment dels arguments justificatius d'aquest projecte que quedarien recollits a la “Memoria sobre Ferrocarriles Secundarios presentada por los Ayuntamientos de las comarcas de Igualada, Villafranca del Panadés y Villanueva y Geltrú”, datada a 30 de novembre de 1904.

Aquest era el títol concret del document: “Memoria demostrativa de las razones que abonan la inclusión en la red de ferrocarriles secundarios de la provincia de Barcelona, de una línea de dicha clase, que partiendo de la villa de Villanueva y Geltrú, en la costa del Mediterráneo, y pasando por las poblaciones de San Pedro de Ribas, Villafranca del Panadés, San Quintín de Mediona, Igualada y Calaf, empalme en Pons con la de igual clase, aprobada ya por la anterior Comisión, que pasando por dicha villa llega hasta Puigcerdà, pasando, a su vez, por Basellas [sic], Orgañá y Seo de Urgel”. En el capítol referent a Vilanova i la Geltrú s’hi feia constar que tenia una població de 11.903 habitants i que patia amb severitat l’impacte de la pèrdua de les colònies de Puerto Rico, Cuba i Filipines; i posava de relleu la reducció de la producció vinícola.

La Memòria era signada per tots els alcaldes dels pobles del radi d’acció. Per Vilanova signava l’alcalde Francesc Milà i Batlle.

D’altra banda, fet a tenir en compte, l’industrial Manuel Marquès i Puig ocuparia la presidència del Fomento del Trabajo Nacional de Barcelona entre febrer de 1905 i febrer de 1907.

Tornant a Vilanova, el 25 de febrer la premsa informava de l’elecció de nova junta al Fomento del Trabajo que quedaria de la manera següent: Miquel Alimbau Rocías, president; Jaume Ràfols Gassó, vicepresident; Vicenç de P. Vadell Pastó, secretari; Joan Pujol Carbonell, vicesecretari; Andreu Xicola Humet, tesorero; Lluís Bosch Vallbona, comptador; Josep Carbonell Rovirosa, bibliotecari; Pere Fusté Biel, organitzador de conferències; i Marcel·lí Ill Feliu, conservador del material.

El diari local de 1 de març de 1905 informava que el Fomento del Trabajo de Vilanova havia nomenat president honorari el diputat provincial pel districte Josep Bertran i Musitu. Dos dies després es comunicaven els nomenaments de president honorari pels polítics Francisco Silvela de Le Villeuze i per Francisco Romero Robledo. També eren nomenats socis honoraris Pau Barbé Hugué, diputat a Corts pel districte; Alexandre M. Pons Serra, diputat a Corts i president de la Junta d’Obres del Port de Barcelona; o Eduard Maristany Gibert, director-gerent de la companyia ferroviària MZA.

En aquella mateixa edició s’informava d’una possible fusió de les societats Círculo Villanovés i Ateneu de Vilanova amb el Foment del Treball. Probablement, devien compartir no pocs associats. La idea, però, no prosperaria.

Mentre, el juliol del mateix any l’entitat obria un compte corrent al Banc de Vilanova per a dipositar-hi periòdicament les quantitats destinades al pagament dels dividendes corresponents a les cinc accions del pantà de Foix subscrietes pel Foment. El primer lliurament fou de cinquanta pessetes (Martínez, 1998: 96).

D’altra banda, arribaven notícies esperançadores en relació al projecte del ferrocarril secundari. El *Diario de Villanueva y Geltrú* en la seva edició de 6 de juliol

de 1905 publicava aquesta nota: “La Junta Directiva del Fomento del Trabajo, ha visto una vez más coronados los patrióticos esfuerzos, con motivo de haber recibido un telefonema suscrito por el diputado provincial señor Bertrán y Musitu, en el que notifica el acuerdo unánime de la Corporación provincial, en la sesión del día 4 del corriente, de pagar íntegramente el proyecto del ferrocarril secundario de esta villa a Igualada, acordando al mismo tiempo importantes subvenciones para pantanos y ferrocarriles de igual clase”.

Aquell any tindria lloc una de les primeres iniciatives de l'entitat destinada a la promoció i desenvolupament del teixit productiu de la ciutat.

El 25 de juny de 1905 la junta directiva presidida per Miquel Alimbau acordava la celebració per Festa Major d'un exposició de productes industrials locals als salons de l'entitat. La nota publicada convidava als associats que hi volguessin participar a posar-se en contacte amb la junta abans del 10 de juliol per poder-ho organitzar adequadament. L'anunci al *Diario* el signaven el president i el secretari Vicens de P. Vadell.

La inauguració de l'exposició de productes industrials tindria lloc el 5 d'agost de 1905 i el programa de Festa Major ho recollia com un acte més: “(...) A las once y media, acudiran a la plaza de la Constitución los bailes populares que al son de una banda de música se dirigirán a la sociedad Fomento del Trabajo, en donde se inaugurará una Exposición Industrial con asistencia de las Autoridades locales y de la provincia y Diputados a cortes y provinciales. Durante el acto de la inauguración la expresada banda interpretará algunas piezas de concierto en el vestíbulo del Fomento”.

En la seva edició del mateix dia el *Diario* precisava que la banda que amenitzaria la festa era La Armonía dirigida pel mestre Francesc Montserrat i que a la plaça de la Constitució interpretaria el pas doble *General Weyler*, *Las tres gracias* i *La Tempranica*. Al local de Fomento completarien l'actuació amb les peces *Aida* de Verdi i el pas doble *El Abanico*.

El diari local complementava la informació confirmant que en el tren de Barcelona de les onze arribarien les autoritats polítiques i els dirigents del Fomento del Trabajo Nacional convidats a l'esdeveniment.

L'acte inaugural reunia el diputat a Corts Pau Barbé i els diputats provincials Trinitat M. Oms –president accidental de la Diputació–, Joaquim Sostres i Josep Bertran, i demés autoritats militars i judicials. També hi eren els representants de centres educatius, societats industrials, recreatives i comissió de festes. L'àpat inaugural acolliria cinquanta comensals.

A la tarda, les mateixes autoritats inaugurarien una exposició de treballs dels alumnes de l'Escola Superior d'Indústries. L'exposició del Foment romandria oberta al públic fins el 15 d'agost, coincidint amb la Festa Major de la Geltrú. A l'acte de cloenda al saló del Foment el secretari Vicens Vadell llegí una detallada

memòria de les activitats realitzades pel Fomento des de la seva fundació, que “como es sabido han obtenido un éxito que nadie esperaba”, precisava l’articulista del *Diario*. També es van escoltar “atinadas consideraciones respecto a la decadencia y porvenir de nuestra villa”, finalitzant amb un record en memòria de Francisco Silvela, President honorari de l’entitat.

En representació de l’Ajuntament, Joan Macià Llussà felicitava la Junta del Fomento, lamentant que les grans indústries –a excepció de Pirelli– no haguessin participat a l’Exposició Industrial. Després intervingueren Joan Ferrer-Vidal i altres ponents.

Amb el títol “La Exposición del Fomento del Trabajo”, el *Diario* del 17 d’agost de 1905 presentava en portada una síntesi del certàmen: “Muchos villanoveses a buen seguro habrán visto allí objetos cuya fabricación no tenían noticia se llevara a término en Villanueva. En exposiciones de carácter nacional hemos visto instalaciones con menos gusto colocadas y de importancia muy inferior a muchas de las que pude admirar en el Fomento”.

El cronista destacava les presentacions dels productes de Pirelli y Cia, del baster Fabré, del forner Rius o els gèneres de punt de Francesc Navarro. La foneria Roset presentava un nou sistema de tancament per evitar l’evaporació del vi a les grans bótes i dos torns per recollir les xarxes de les barques de pesca. També hi havia productes farmacèutics, els destil·lats i licors de Puig Jofré i Puig Carrió, els instruments agrícoles de Quirze Ricart, els metalls de Solanas, l’armòniom de Casellas, les coles de Morlà i de Font, i molts altres objectes més o menys innovadors. El redactor es felicitava per la iniciativa del Foment, imprescindible per a conèixer els productes locals.

A la Junta General del 28 de gener de 1906 el president Alimbau va voler manifestar la seva satisfacció pel resultat d’aquella exposició amb aquests termes: “¿Que diremos de la Exposición local de Industrias celebrada en Agosto del año que acaba de finir por este Fomento?. ¿No os parecía a todos un absurdo tan solo el proponerlo?”.

Constatava que fou un esdeveniment “que quedará perenne en la historia de este Fomento”, i que amb ella es desmentia que Vilanova i la Geltrú fos una població apàtica i indiferent a tot progrés industrial, i era l’exemple de que “Villanueva necesita acometer empresas que hagan resonar su nombre por toda España para levantarla del estupor en que está sumida”.

Posava com a exemple a seguir el de Francesc Gumà i Ferran, el projecte del ferrocarril entre Barcelona, Vilanova i Valls, o l’Exposició Regional de 1882.

El 5 d’octubre de 1905 el *Diario de Villanueva y Geltrú* informava de la reunió general extraordinària de socis del Foment de l’endemà per tractar “de la conveniencia de llevar al Ayuntamiento una representación de la Sociedad en las próximas elecciones municipales”.

Sembla que algunes veus havien manifestat interès en que el Foment tingués representació al consistori municipal “y que defienda los intereses y planes de la sociedad, que son precisamente los de Villanueva, desligándolos de toda idea política”.

En una sessió prèvia es posaren els exemples d'altres poblacions on funcionaven iniciatives semblants amb institucions anàlogues al Fomento “una de ellas Vendrell, en donde el Centro Industrial ha puesto á flote la decaída administración municipal”.

A les eleccions municipals de novembre de 1905 la candidatura d'ordre – anomenada coalició moral-administrativa– tindria el suport del Centre Català, el Círcol Catòlic i el Fomento del Trabajo. El *Diario* del 31 d'octubre informava que les tres entitats havien acordat de presentar una candidatura de coalició formada pel metge Enric Roig Rovira, el propietari Josep Maria Ricart Marrugat; els industrials Joan Olivé Juliachs, Miquel Ventosa Almirall i Miquel Alimbau Rocías; i l'agricultor Jaume Vidal Xufré. Miquel Alimbau Rocías era el president del Foment. El 12 de novembre s'informava que van ser elegits Enric Roig Rovira i Jaume Vidal Xufré.

El 1905 el Foment del Treball apareixia per primer cop al Sermó d'en Carnestoltes: “Ara que soch en el ball, / es di, que parlo de morts, / vull dedicà quatre flors / al gran Foment del Travall. / Consti que ni molt ni gaire / vull ofendre an el Foment / ho dic porque'l president / també fa de bagulaire / I hasta porque, com principi, / tenen allí un lema hermós / i es que gasto xic o gros / 'l fan pagá al Municipi. / No sé si'l Foment l'habilla; / lo que sé es qu'en català, / d'aixó'n diuen carregà / sempre'l mort a la pubilla”.

Des del primer moment, a diferència del seu predecessor Centro Industrial, el Foment acolliria pagesos i propietaris rurals i, potser per això, l'entitat establiria col·laboracions amb l'Estació de Viticultura i Enologia de Vilafranca del Penedès creada el 1903. Aquesta Estació facilitaria publicacions de temàtica agrària a diverses entitats del Penedès, entre elles el Foment.

El 28 de gener de 1906 es celebrava Junta General Ordinària. La Memòria d'activitats presentada en aquella reunió resultava molt eloqüent, en tant que feia balanç molt detallat del recorregut de l'entitat des de la seva fundació el maig de 1904.

El fins aleshores president Miquel Alimbau Rocías feia un repàs exhaustiu dels principals episodis viscuts en el darrers mesos. En relació al moment de la fundació recordava la reconversió de l'antic Centro Industrial, que havia estat agonitzant a les darreres èpoques de la seva vida malgrat els reconeguts esforços del seu president Andreu Xicola Humet. La transformació i obertura a altres sectors d'activitat i de la societat va afavorir el seu paper en “la defensa de los intereses agrícolas, industriales y mercantiles de nuestra Patria. La tarea que se impuso,

temeraria y atrevida si queréis, fué bien pronto premiada, viendo coronados sus esfuerzos, con la celebración de aquella gran fiesta inaugural que tuvo lugar el 29 de Mayo de 1904, solemnidad hermosa y patriótica”.

En relació als principals projectes impulsats o secundats pel Foment feia esment de la urbanització de la platja i de la sol·licitud de la instal·lació dels tallers ferroviaris: “(...) entre ellos la urbanización de nuestra hermosa Playa y el traslado a esta villa de los talleres del Ferrocarril, proyectos que de hallar eco favorable en ciertos elementos, tal vez estarían en vías de realización”.

El Fomento va saber adonar-se aviat que la dinamització de la platja vilanovina a la temporada d'estiu podria contribuir molt efectivament al desenvolupament econòmic de la ciutat a través de la captació d'un turisme de platja encara molt incipient, però que no trigaria a assolir un protagonisme notable en benefici dels sectors hotel·ler, comercial o de la restauració. Consegüent amb aquesta anàlisi, el *Diario de Villanueva y Geltrú* de 8 de febrer de 1900 ja havia perfilat la importància de la urbanització de la platja amb el text “Los lugares de moda”:

Villanueva , que desde que tiene la vía férrea se halla en las mejores condiciones para ser una villa de moda en la época de los baños, podría sin gran esfuerzo lograrlo, si nuestros ayuntamientos fijaran la atención en ello y se convencieran de la riqueza y prosperidad que les espera a las poblaciones que logren ser los campeones de la moda en el *record* veraniego. Para lograrlo, tenemos ya la mitad del camino recorrido. Poseemos una playa sin rival de aguas puras y cristalinas como primer elemento natural (...) La playa no hay duda que reclama también una adecuada urbanización y que es el punto que más condiciones tiene para convertirlo en un barrio de moda (...)

El cronista justificava que calia activar campanyes promocionals semblants a les que es feien per Carnaval, en les quals no es dubtava de invertir diners per afavorir la visita de forasters.

Alimbau va fer un repàs de l'evolució del projecte del ferrocarril secundari i de l'organització de l'Exposició Industrial, ja comentats anteriorment i, després va fer una aposta a favor dels beneficis i oportunitats d'estar vinculats al Fomento del Trabajo Nacional: “porque no ignoráis el prestigio que el Fomento goza”.

En aquest sentit, recordava que al Fomento de Vilanova li havien demanat col·laboració des del Fomento del Trabajo Nacional, del Círculo de la Unión Mercantil, de la Liga de Defensa Industrial y Comercial, del Institut Agrícola Catala de Sant Isidre i de la Cambra de Comerç de Barcelona.

També informava els associats del funcionament de la comissió gestora del Pantà de Foix, de la que el Foment en formava part, i de les gestions realitzades prop d'alguns diputats.

En quan al balanç de les accions de menys projecció, el president recordava que “El Fomento del Trabajo como sociedad puramente económica secudará todas las empresas que tengan por principal objeto el desenvolvimiento de los intereses comarcales (...)”.

A l'apartat d'encerts esmentava la dotació de premis que s'havia fet per estimular els alumnes de l'Escola Superior d'Indústries, o l'organització de conferències com la d'abril de 1905 a càrrec del soci Gustau Galceran Ferrer sobre "La matèria", feta en col·laboració amb la Agrupación Escolar de Industrias presidida per Pere Fusté Biel.

En sentit contrari, lamentava els intents infructuosos de constituir gremis sectorials per millorar la situació dels industrials.

D'altra banda, confessava que "la Junta Directiva no ha visto correspondidos sus constantes desvelos con el ingreso de gran numero de industriales y algunos otros dedicados a carreras profesionales que, desconociendo tal vez los patrioticos fines del Fomento, se han mostrado sordos a nuestra invitación".

A conseqüència d'aquella situació, el nombre de socis era insuficient per afrontar les despeses de l'entitat. Repassant l'estructura de l'organització es constata la presència de socis no actius per residir majoritàriament a Barcelona, la de socis protectors que pagaven una quota superior, o els casos de la Liga de Productores i la Subdelegació de l'Institut Agrícola Català de Sant Isidre "que como sociedades cooperadoras pagan una cuota colectiva".

En relació al local: "todos sabéis que al constituirse el Fomento nada poseía y hoy cuenta con todo lo más indispensable para el Salón de actos, servicio de Secretaría, gabinete de lectura, mesas y servicio de café, lámparas y aparatos de alumbrado en todas las dependencias".

En aquell moment res feia pensar en el futur trasllat al local de la plaça de la Verdura que encara ocupava un moribund Círculo Villanovés.

Es disposava d'una notable biblioteca gràcies a les donacions i suport del Fomento del Trabajo Nacional, la Diputació provincial; Francesc Puig Alfonso, editor de Barcelona; i de Josep Bertran Musitu, diputat a Corts.

Malgrat tot, el president afirmava que "el estado económico es bastante lisonjero". Finalment, feia un agraïment al Fomento del Trabajo Nacional, a Teodor Creus Corominas; Josep Roig Ventosa, assessor del Foment; als membres de la Comissió gestora del Ferrocarril i també al claustre de professors de l'Escola Superior d'Indústries, especialment el seu director Pau J. Riera Soler.

Era el seu comiat com a president, i indicava que a la nova junta directiva els correspondria posar en funcionament la publicació d'una revista mensual, òrgan de la Societat, segons s'havia acordat de feia temps.

La Memòria d'aquella junta general venia signada per Miquel Alimbau, president, i per Vicens de P. Vadell Pastó, secretari.

A l'apartat dels comptes es constata que el global dels moviments realitzats des de la fundació de l'entitat el 16 de maig de 1904 fins el 31 de desembre de 1905, eren de 6.367,93 ptes. corresponents a ingressos i 6.288,42 ptes. corresponents a despeses. D'això es despenia una existència de caixa de 79,51 ptes.

A l 1 de gener de 1906 el Foment tenia quatre presidents i divuit socis honoraris. Els presidents honoraris eren: Manuel Marquès Puig, Lluís Ferrer-Vidal Soler, Josep Bertran Musitu i Francisco Romero Robledo, diputat i president del Congrés i ministre de Foment.

Entre els socis honoraris s'hi comptaven l'alcalde constitucional de la vila, el jutge d'instrucció, el capità general, el Governador civil, diputats a Corts i diputats provincials pel districte, José Zulueta, Alejandro M. Pons, José Canalejas, Valentín Gorbeña, Diego Arias Miranda, Carlos de Angulo, Carlos Cardenal i Eduard Maristany.

La nòmina de socis protectors estava formada per: Trinitat Mª Oms, Josep Bertran Musitu, Joan Ferrer-Vidal Soler; Eduard Jalón, marquès de Castrofuerte; Narcís Pla Deniel, Francesc Gumà Ferran, la Companyia Ricart y Cia, Francesc Font Gumà, Joaquím Sadurní Briansó i Pau Alegre Alemany.

La Junta directiva de l'entitat comptava amb una Junta consultiva amb: Florenci Oliver Romà, Joan Oliva Milà, Lluís Bosch Vallbona, Marcel·lí Ill Feliu, Josep Soler Llorens, Francesc Suñé Bolet, Salvador Ventosa Torrents, Cristòfol Colomer, Josep Pi Solà, Pau Robert i Baldomero Cardaldas.

La Comissió de propaganda la constituïen: Joan Pujol Carbonell, Lluís Domenech, Ramón Pascual, Quirze Ricart, Jaume Pujol Barberó, Jaume Blanch i Fèlix Ballester Noya

Per la seva part, eren membres de la Comissió Gestora del Ferrocarril secundari: l'alcalde constitucional, el president del Fomento del Trabajo, el president de la Biblioteca Balaguer, el president de la Caixa d'Estalvis, el president de la Lliga de Productors, el president de la Subdelegació de Sant Isidre, el president de l'Ateneu de Vilanova, l'administrador del Banc de Vilanova i, nominalment: Joaquím Basora i Nin, Antoni Alegret i Samà, Josep Roig i Ventosa i Francesc Ricart i Marrugat.

El Fomento del Trabajo de Vilanova comptava en aquell moment amb trenta-sis entitats adherides, entre les que destaquem: Fomento del Trabajo Nacional. Liga de Productores de Villanueva y Geltrú, Subdelegación de San Isidro de Villanueva y Geltrú, Ateneu de Vilanova, Círculo de la Unión Mercantil de Barcelona, Liga de Defensa Industrial y Comercial de Barcelona, Sociedad Económica Barcelonesa de Amigos del Pais, Cambra de Comerç de Barcelona, Institut Agrícola Català de Sant Isidre o el Centro Industrial de Cataluña, de Barcelona.

En relació a aquesta darrera entitat, i en coherència amb els orígens fundacionals del Foment, entre les entitats adherides hi trobem associacions homòlogues com el Centro Industrial del Vendrell, el Centro Industrial de Badalona, el Centro Industrial de Tarragona, el Centro Industrial y Comercial de Manresa, el Centro Industrial y Mercantil de Reus o el Centro Industrial y Obrero de la Seu d'Urgell. Finalment, hi havia diverses Lligues industrials i comercials, Cambres de comerç,

Cambres Agrícoles o gremis i altres entitats afins, de Vilafranca del Penedès, Igualada, Lleida, Figueres, Granollers, Valls, Tortosa, Sabadell, Manresa, Terrassa, Reus, Olot, Girona, Palma o Madrid.

En aquella època, els associats del Foment s'inscrivien i aplegaven en alguna de les diferents agrupacions contemplades per l'entitat: Agricultura i propietat immoble (dividida en Propietat rústica o Propietat urbana), Indústria, Comerç i banca; Ciències, belles arts i professions diverses; Queviures, Begudes, Oficis de la Construcció i Diversos.

Posem el focus en els associats de l'agrupació industrial en la qual destacaven: Joan Ferrer-Vidal, amb una fàbrica de filats i teixits de cotó; Font y Cía, amb una fàbrica d'aiguacuit; Francesc Milà, amb una foneria de ferro; Manuel Marquès, amb una fàbrica de filats i teixits de cotó; Francesc Navarro, amb una fàbrica de gèneres de punt; Pirelli y Cía de cables elèctrics aïllats; Roig Hermanos de tubs per a conduccions, o Ricart y Cía, fàbrica de gas i electricitat.

Altres associats eren el Banc de Vilanova, i entre les diverses ocupacions destacaven: metges, notaris, farmacèutics, procuradors, enginyers, advocats, veterinaris, professors ...

Dels socis residents a Barcelona cal esmentar: Pau Alegre Alemany, Pelegrí Ballester Marquès, Josep Bertran Musitu, Joan Ferrer-Vidal Soler, Francesc Gumà Ferran, Manuel Marquès Puig, Trinitat Mª Oms, Iu Pascual Soler, Narcís Pla Deniel o Joaquim Sadurní Briansó .

Finalment, a la Junta General esmentada es presentava la nova Junta directiva pel 1906 formada per Pere Fusté Biel, president; Jaume Ràfols Gassó, vicepresident; Josep Carbonell Rovirosa, tresorer; Domingo Solanas Sendrós, comptador; Vicens de P. Vadell Pastó, secretari; Ramon Ill Juncosa, vicesecretari; Andreu Xicola Humet, Miquel Alimbau Rocías i Joan Pujol Carbonell, vocals.

Un repàs a les ocupacions o activitats dels membres ens indica que Pere Fusté era metge; Jaume Ràfols regentava una fàbrica de farines i cereals; Domingo Solanas tenia un taller de instal·lacions d'aigua, gas i electricitat; Vicens Vadell tenia una fàbrica de xocolata; Ramon Ill un forn de pa; Andreu Xicola regentava un negoci d'adocs de pell; Miquel Alimbau tenia una fusteria, i Joan Pujol era tècnic industrial. Com veiem, els fins aleshores president i secretari –Alimbau i Vadell– continuarien formant part de la junta sortint.

La revista *Fomento del Trabajo* de juliol de 1906 feia esment de nous associats, indicant explícitament els seus perfils professionals, sobresortint els propietaris, fabricants, industrials, comerciants o advocats. També hi trobàvem un pèrit, un sastre, un veterinari o un professor de música.

Des del primer moment de la seva constitució, el Fomento del Trabajo organitzaria conferències de tota mena, orientades a la formació i el coneixement d'aspectes

tècnics relacionats amb l'agricultura, la indústria o la política econòmica. Tampoc hi faltaren temàtiques culturals i polítiques.

Les relacions del Foment amb l'alcaldia de la ciutat potser grinyolaven una mica, si fem cas del que indicava el rotatiu *Costa de Ponent* en la seva edició del 11 de maig de 1906: “El nostre batlle no sap com fer-ho per crear-se enemistats. En la sessió passada les emprengué contra la Junta del Foment del Treball, arribant a sentar la doctrina de que tot lo que es refereix a la millora de la vila ha de fer-ho ell. ¡Pero ell tot sol!”.

El *Costa de Ponent* es presentava com a periòdic setmanal català i tenia la redacció al local del Centre Català. Tenia el suport –i donava el seu suport– del diputat Josep Bertran i Musitu, i donava àmplia cobertura a favor de les activitats i els homes del Fomento del Trabajo.

A partir de l'endemà mateix de la seva constitució, el Fomento del Trabajo de Vilanova destinaria moltes energies a desenvolupar tres projectes concrets: la construcció d'un ferrocarril secundari, el pantà de Foix i la creació d'un Sindicat Agrícola. A primers de 1906 es creava una comissió encarregada d'elaborar el reglament del futur Sindicat. Joan Braquer en seria president de la Comissió Gestora i Teodor Creus president honorari.

El 2 de març de l'any següent *Costa de Ponent* informava que el Foment havia rebut de Bertran i Musitu els estatuts del Sindicat aprovats i inscrits al Govern Civil. La constitució del Sindicato Agrícola Comarcal de Villanueva y Geltrú, amb seu social al mateix Fomento, fou molt celebrada.

L'abril de 1906 el *Diario de Villanueva y Geltrú* informava de la reunió celebrada al Foment, presidida per l'alcalde, a la qual acudiren representacions de totes les classes socials, per prendre acords encaminats a obtenir del Govern la modificació dels nous aranzels per tal de protegir la fabricació de fils elèctrics de Pirelli y C^a, atès que les tarifes establertes obligarien la paralització de la fàbrica, una de les més importants de la població, agreujant encara més la penosa situació de la classe obrera i industrial. Es posava de manifest la impossibilitat de “continuar su explotación el establecimiento ya que solo está protegida la fabricación de conductores de hilo único hasta tres milímetros de diámetro, mientras que la mayor producción corresponde a medidas superiores a la expresada, debiendo unirse a esta desfavorable circunstancia la del aumento de los derechos de entrada de las primeras materias (...)”.

El maig de 1906 el Fomento del Trabajo de Vilanova i la Geltrú presidit per Pere Fusté iniciava la publicació de la revista *Fomento del Trabajo* que es presentava com a revista mensual i òrgan de la societat. Era gratuïta pels associats i la subscripció anual pel públic en general era de quatre pessetes. Constava la redacció al carrer Sant Pere i s'imprimia als tallers dels Oliva a la rambla Ventosa. Entre maig de 1906 i setembre de 1907 es publicaren únicament 17 números. La revista era

majoritàriament escrita en castellà, a excepció de les col·laboracions habituals de Teodor Creus, Víctor Oliva i alguna altra.

La publicitat provenia principalment dels fabricants i institucions econòmiques de la ciutat: Roig Hermanos, Font y Cia, Gèneres de punt Navarro, Pirelli y Cia, Banc de Vilanova, Butsems i Fradera, i altres.

Aquell primer número publicava cartes de suport del diputat a Corts Bertran i Musitu i dels diputats provincials Joaquim Sostres Rey, Trinidad M. Oms i Pau Barbé Huguet.

Val la pena tenir en consideració el que s'apuntava en aquella estrena sota l'epígraf "Nuestros propósitos". Es tractava de donar orientacions per estimular la moral malmesa. La diagnosi era contundent: "Nuestra decadencia material, la ruina de nuestras industrias, con sus consecuencias tremendas, la despoblación, la depreciación de la propiedad urbana y rústica, el alejamiento de los capitales, habían producido fatalmente un decaimiento moral en el espíritu de los villanoveses".

I, òbviament, apel·laven novament a la regeneració: "Llevados por el secreto impulso de un afán regenerador (...) Con recordar con la tranquilidad del hogar o la tertulia o en la mesa del café pasadas grandezas, no preparamos nuestros pueblos para la lucha moderna (...) Hay que lograr la regeneración regenerándonos a nosotros mismos".

I la recepta per aconseguir-ho: "es preciso maldecir la tertulia y el café para sustituirlo por reunión científica, por la Junta de Patronato, por la Liga de Productores, por el Sindicato Agrícola, por el premio, por el taller, por la escuela (...)". I reblava: "Nuestra revista será implacable para los vividores de café, para los parásitos (...) Ni las tendencias políticas ni los intereses de clase tendrán ingreso en nuestra casa".

En qualsevol cas, tampoc resultava creïble –com bé es demostraria molt aviat– la inhibició de tendències polítiques per part del Fomento.

Finalment, es feia una crida a aplicar-se el conegut "Surge et Ambula" que presidia el frontis de la institució balagueriana.

En aquell primer número el president del Foment de Vilanova Pere Fusté i Biel comunicava les gestions realitzades prop del Ministeri de Hisenda en relació a la revisió aranzelària que afectava a la fàbrica Pirelli. En el mateix sentit es publicava una carta de la pròpia empresa italiana i una altra signada per Manuel Marquès, president del Foment del Treball Nacional.

Creus i Corominas iniciaria una sèrie d'articles dedicats als conreus en general i al de la vinya en particular. També es feia ressenya de les conferències fetes al local de l'entitat per part de Josep Bertran, Joan Braquer o Lluís Domenech.

L'abril de 1906 el diputat a Corts pel districte Josep Bertran i Musitu donava la conferència "Renaixement econòmic dels pobles", i la ciutat s'enduia les previsions

més pessimistes. La transcripció correspon al cronista: “Villanueva padece una crisis compleja, una crisis total (...)”. Carregava també contra la joventut: “el sistema de instrucción recibida en los colegios en donde se sujeta a los alumnos a un régimen de uniformismo que luego sólo les hace ser aptos para funcionarios públicos (...) Es un factor principal de la decadencia de nuestra villa, la inacción de nuestra juventud (...) con una educación a la moderna mal entendida”. Finalment, recomanava la unió de tots els vilanovins al voltant de l’obra del Pantà “que ha de salvar esta villa, pues que la mayoría de las industrias son aquí exóticas”.

Bertran insistia en l’“exotisme” de la indústria local, un argument que ja havien utilitzat els autors de l’obra fulletonesca *Los misterios de Villanueva* el 1851 en proclamar que la indústria cotonera era aliena a les condicions naturals de la nostra terra, sense matèries primeres com el cotó o el ferro, i sense recursos energètics com el carbó. Obra de qualitat mediocre i arguments superficials, a mig camí de la ficció i l’assaig, deguda a tres notables locals com Josep Pers i Ricart, Teodor Creus i Corominas i Ceferí Tresserra, defensava que “(...) España con su magnífico cielo, esplendente sol, abundancia de aguas y rios que canalizar, fértiles terrenos que cultivar, ha sido indudablemente destinada por Dios para principalmente agricultura”. En canvi, s’entestava en volia seguir el camí d’Anglaterra i apostar per “una sombría de negras y humeantes chimeneas”.

El juny de 1906 l’alcalde Pere Soler Bertot hi donava una conferència per informar de les gestions fetes a Madrid sobre la qüestió aranzelària.

Aquell estiu els membres de la junta anaren a la Granja Sant Isidre per reunir-se amb el seu propietari, Manuel Marquès i Puig, per parlar sobre assumptes de interès comú relacionats amb la ciutat i amb la posició de l’industrial vilanoví com a president del Fomento del Trabajo Nacional. Marquès, alhora que president del FTN de Barcelona també era president honorari del Fomento del Trabajo de Vilanova.

Tal com informava la revista de l’entitat, a la trobada també hi eren presents Eduard Maristany, enginyer de la companyia ferroviària MZA, i l’industrial barceloní Bultó.

En una reunió celebrada al Foment el juliol de 1906 s’hi tractaren com a temes principals la implantació de la granja experimental de la Diputació –que finalment es situaria a la zona del Llobregat–, l’estat de l’expedient del Pantà i l’aturada del projecte de ferrocarril entre Vilanova, Igualada i Calaf.

Les desavinences amb l’alcaldia anaren a més quan el Foment no fou convidat a les negociacions que es feien des de l’Ajuntament per aconseguir la instal·lació de l’empresa francesa Quincailleries Réunies de l’Est. Les reaccions foren explícites, tal com es posava de manifest a *Costa de Ponent* –que sovint funcionava com a mitjà encobert de l’entitat– en la seva edició de 28 de juliol de 1906: “(...) Les gelosies porten al senyor batlle a extrems dignes de forta censura”. O des de la pròpia

revista *Foment* de l'agost: "En el Fomento nunca se ha hecho política. Menos desaires, menos palabras huecas y más hechos positivos y resultados prácticos".

Les relacions anirien pel pedruscall, i l'Ajuntament de Vilanova i el seu alcalde Pere Soler Bertot, del partit liberal, acabarien duent la qüestió als tribunals després que la revista del Foment publicqués l'agost de 1906 l'article del president Pere Fusté "El Ayuntamiento y el Fomento. La verdad en su lugar".

Aquesta és una part del contingut: "(...) hasta el presente no habíamos hecho ningún caso de cuantas injusticias, inexactitudes y hasta calumnias se habían propalado de palabra y por escrito acerca de los trabajos y objetivos del Fomento, por considerarlos más bien engendros de envidias de comadres o rivalidades egoistas y mezquinas de gentuza (...)".

Arribat aquest punt, però, creïen que calia defensar-se perquè s'havia donat caràcter públic als agravis. Es referien a Soler Bertot com alcalde i soci de l'entitat, i atacaven els regidors que acusaven el Foment d'haver estat desconsiderat respecte l'alcalde de la ciutat en la qüestió del possible trasllat a Vilanova de la Granja experimental. Des del Foment es recordava que l'entitat havia deixat el saló a l'Ajuntament per a la reunió de la qüestió dels aranzels Pirelli.

I seguia: "¿Hemos tenido desatencions con el Alcalde?. ¿Puede él estar quejoso de nosotros?. ¿No es el Fomento el que puede lamentarse de agravios y desaires?".

Aclarien que a la reunió per parlar de la Granja el Foment només havia convocat propietaris i experts. Com hem dit, l'article tindria conseqüències, i a la tardor l'Ajuntament denunciaria el Foment per no rectificar.

La revista *Fomento del Trabajo* de setembre de 1906 es feia ressò de la notícia apareguda al diari *Las Noticias* en la qual es comentava el "toll-tolle" del Fomento que en coalició amb el Centre Català feien polítiques a favor de Bertran Musitu, "preocupándose muy poco de los fines para los que fué creado el Fomento", qüestió que havia provocat diverses dimissions a la junta de l'entitat.

La resposta del Foment de Vilanova es limitava a recordar que "como ya estamos acostumbrados a oír esta clase de piropos (...)", aconsellava el mitjà de comunicació de contrastar les informacions rebudes, atès que no s'havia produït cap dimissió.

Per la seva part, *Costa de Ponent* informava de l'acte reivindicatiu que el Foment organitzaria el 14 d'octubre de 1906 al Teatre Principal en contra dels projectes de tractats de comerç i les polítiques lliurecanvistes del govern de Madrid, i en favor de les polítiques de protecció. L'acte s'emmarcava en la campanya proteccionista impulsada pel Fomento del Trabajo Nacional de Barcelona, i comptava amb l'adhesió del Fomento del Trabajo de Villanueva y Geltrú "genuino representante de los elementos productores de la comarca".

L'acte fou presidit per Pere Fusté pel Foment de Vilanova, i per Manuel Marquès i els senyors Brugarola i Aguilera per part del Fomento del Trabajo Nacional. També hi participaria el diputat Josep Bertran i Musitu.

A l'escenari hi destacava la inscripció “Protección a la Agricultura, Industria y Comercio”, entre el nom dels dos “Fomentos” patrocinadors. Hi participaren representants locals i nacionals del Foment amb àmplies representacions del teixit econòmic i social de la ciutat.

El president Fusté Biel mostraria la seva “adhesión y simpatía a la valiente y patriótica campaña del Fomento del Trabajo Nacional”, manifestant: “cuando obramos en nombre del Fomento, no somos catalanistas, en el sentido político de la palabra. Pero si por catalanismo se entiende actos como el que estamos realizando. En esta concepción económica del Fomento del Trabajo de Villanueva y Geltrú, y su presidente el primero, somos catalanistas”.

Aquell dia les autoritats convidades visitaren la Biblioteca-Museu Balaguer, l'Escola Superior d'Indústries i dinaren a la Fonda Española. La trobada culminaria amb l'enviament d'una carta al president del Consell de Ministres signada a 15 d'octubre per Pere Fusté i Vicenç de P. Vadell donant compte dels acords adoptats sobre política aranzelària.

Aquell any, i per acord de junta, el Foment es registrava com a congressista en el Congrés Internacional de la Llengua Catalana que es celebraria l'octubre a la capital catalana. També s'inscriví el Centre Català.

La llista de nous associats no parava de créixer tal com posaven de manifest les llistes publicades a la revista *Fomento del Trabajo*. Entre els nous associats hi destacaven Pau Soler Bertot, germà de l'alcalde de l'època; el propietari Jaume Soler Miró; els fabricants Joan Ferrer Nin, Joan Guibernau i Pau Alegre Batet; els advocats Josep Rovirosa Puig o Josep Oriol Puig, o el professor i tècnic tèxtil Manuel Massó i Llorens.

Aleshores, els presidents honoraris de l'entitat eren Lluís Ferrer Vidal, Manuel Marquès Puig o Josep Bertran Musitu.

Un col·laborador habitual de la revista en qüestions tècniques i econòmiques era el pèrit industrial Víctor Oliva. Destaquem l'article que aquest autor publicaria el novembre de 1906 amb el títol “La Fira de Vilanova”:

Cridem l'atenció dels vilanovins sobre'ls perjudicis que la fira, tal com ve celebrant-se fins ara, port a la vila y a son comers (...) En una ciutat industrial, com es Vilanova, en que tothom té un peu a Barcelona per la facilitat que dona el carril, xuclador perenne del diner cap a les grans capitals; en que dugues agenciers de transport y una infinitat de recaders faciliten y fomenten la mania de no comprar a la vila ... en una vila com aquesta, la fira es una adició al mal, adició que tant perjudica als botiguers com al públich.

Aquell any els salons del Foment acollirien les conferències “Modo de combatir les malalties de les vinyes” a càrrec de Claudi Oliveras, director de l'Estació Enològica de Vilafranca del Penedès; i la que duia per títol “De Iberisme”, impartida per l'advocat i professor de portuguès Ignasi de L. Ribera Rovira.

El desembre de 1906 el *Costa de Ponent* informava que sovintejaven les reunions de industrials al Foment, amb una reserva absoluta al voltant de les qüestions tractades. Tal com ha quedat ben explícit, la voluntat d'influència política del Foment era ben notable, tant a nivell local com a nivell nacional. A Vilanova comptava amb el suport del mitjà *Costa de Ponent* i el Centre Català, aleshores presidit per Josep Roig i Ventosa. Més enllà, i com era habitual, disposava del suport directe de Lluís Ferrer Vidal o Manuel Marqués, ambdós a la direcció de Fomento del Trabajo Nacional, o del diputat a Corts pel districte Josep Bertran Musitu en representació de la Lliga Regionalista.

La revista *Fomento del Trabajo* en la seva edició de desembre de 1906 recollia l'agraïment de la Redacció després del primer any de publicació. Recordant que “Con el lema Moralidad y Protección al Trabajo por divisa, està nuestro programa bien definido”, desitjava als seus lectors un Bon Any Nou “preludio de un año prospero y feliz en sus operaciones mercantiles, y esperando que luzcan días más gloriosos que los presentes para nuestra infortunada Patria”.

El gener de 1907 l'entitat elegia quatre nous membres de junta per cobrir les corresponents vacants. D'aquesta manera s'incorporaven Fèlix Roig Ventosa, Quirze Ricart Vila, Andreu Xicola Humet i Josep Carbonell Rovirosa, els dos darrers per reelecció.

En aquella mateixa època es pot constatar com molts dels homes del Foment ocupaven càrrecs a les juntes de govern d'altres organismes i entitats. A la junta de Caixa d'Estalvis de Vilanova i la Geltrú hi eren Teodor Creus, Alfons Vinyals, Àngel Morros, Jaume Ràfols o Casimir Font; mentre que a la nova junta del Centre Català presidida per Josep Roig Ventosa, hi destacaven Josep Carbonell Marich, Fèlix Ballester Vendrell, Gustau Galceran Ferrer, Ramon Rovira Gallemí, Joan Ferrer Puig o Francesc Pascual Prous.

El 27 de gener de 1907 tenia lloc la junta general de l'entitat en la qual s'aprovarien els comptes corresponents al tancament de 1906. Al capítol d'ingressos destacaven les següents partides: socis de número (2.908 pessetes), socis protectors (236), Liga de Productores (60), Subdelegació de Sant Isidre (30) – ambdues entitats acollides al local del Foment –, L'Amich del Poble Català (24), o els anuncis a la revista *Fomento* (135).

L'Amich del Poble Català era una associació Mútua de Previsió i Socors que amb el lema “Amor, Estalvi i Treball” editava un butlletí amb el mateix nom.

A l'apartat de despeses s'hi consignaven: conserge (480 pessetes), lloguer del local (330), llum (164), *Diario de Villanueva* (12) o la quota de soci del Fomento del Trabajo Nacional (60). Tot plegat suposava uns ingressos de 3.440,83 ptes i unes despeses de 3.413,30 ptes. L'informe econòmic de l'exercici anava signat pel tresorer Josep Carbonell i pel comptador Domingo Solanas. A la Memòria d'activitats de 2006,

el president Pere Fusté repassava l'estat en que es trobaven els diversos projectes impulsats o secundats per l'entitat.

En aquell moment el projecte de ferrocarril secundari entre Vilanova i Calaf restava pendent de la modificació de la llei de ferrocarrils secundaris a executar pel Ministerio de Fomento. El 4 de juliol de 1907 es presentaria a les Corts Generals un nou projecte de llei que es publicaria el 26 de març 1908 com a llei sobre Ferrocarrils Secundaris i Estratègics. Només s'inclouria una línia a Catalunya, entre Ponts i Puigcerdà, que finalment tampoc no es construiria (Cabana, 2016: 221).

La memòria d'activitats també posava l'accent en el projecte del pantà de Foix “por considerarlo de vida o muerte para esta localidad”, aclarint que es trobava en un estat de parèntesi “por egoismos mal entendidos y la pasividad que enerva las energies de buena parte de nuestros convecinos, han malogrado de momento las esperanzas”. Es donava compte de la reunió celebrada al local del Foment per subscriure accions i adhesions a favor de la causa, precisant que l'entitat havia aportat a la llista fins a 107 accions i l'adhesió de 182 jornals. El propi Foment de Vilanova s'havia inscrit amb 5 accions.

Igualment, s'informava de les gestions realitzades a favor de la casa Pirelli y Cia, de les conferències organitzades, del suport a l'alcalde Joan Braquer o de la cessió del local del Foment per activar la constitució d'un Sindicat Agrícola.

Es parlava de la revista i s'informava que s'havien comprat mobles nous pel local i s'havien eixugat part dels deutes, concloent que es trobaven en un estat econòmic satisfactori. Cal notar que en cap moment de la reunió es va plantejar l'opció d'un nou local, un fet que –sembla que contra tot pronòstic–, es precipitaria pocs mesos després.

La revista *Fomento del Trabajo* de febrer de 1907 informava que el president i el secretari de l'entitat s'havien reunit a Barcelona amb el governador civil de la província Ángel Ossorio y Gallardo acompanyats del diputat Josep Bertran i Musitu “quien hizo la presentación de los representantes del Fomento al Sr. Ossorio y Gallardo, exponiéndole el objeto de la Sociedad, los fines que persigue y las gestiones realizadas por la misma desde su fundación, manifestándole que estaba adherida al Fomento del Trabajo Nacional y que, por su carácter y los valiosos elementos que integra, es la entidad económica más importante de la villa”.

La mateixa revista anunciava la constitució definitiva del Sindicat per la construcció del pantà de Foix, tot agraïnt la tasca de la fins aleshores junta gestora, i molt especialment, la feina dels secretaris Alfons Vinyals i Josep Rovirosa Puig. A les eleccions de 1907 Bertran fou el candidat electe de Solidaritat Catalana pel districte de Vilanova i la Geltrú, ben recolzat per *Costa de Ponent* i amb una àmplia

llista de suports entre els que destacaven Pere Fusté, president del Foment i Josep Roig, president del Centre Català i soci del Foment.

La revista *Fomento* saludava i felicitava els altres diputats vilanovins de Solidaritat Catalana: Francesc Macià Llusà per Les Borges Blanques, Amadeu Hurtado Miró per Terrassa, Pere Milà Camps per Solsona o Lluís Ferrer-Vidal Soler –president honorari del Foment– per Castellterçol.

Josep Roig Ventosa, advocat i assessor del Foment, resultaria elegit diputat provincial pel districte de Vilanova i la Geltrú-Sant Feliu de Llobregat.

El cronista de la revista, potser poc coherent amb la realitat, anotava que el *Fomento* “en todas las contiendas electorales ha demostrado una escrupulosa imparcialidad y se ha separado por completo de todo interés de bandería (...)”.

A la reunió de junta de 3 de febrer de 1907 es constituïa el nou equip de govern amb la presència de Pere Fusté Biel, president; Fèlix Roig Ventosa, vicepresident; Vicenç de P. Vadell Pastó, secretari; Ramon Ill Juncosa, vicesecretari; Josep Carbonell Rovirosa, tresorer; Domingo Solanas Sendrós, comptador; i Andreu Xicola Humet, Miquel Alimbau Rocías i Quirze Ricart Vila, en condició de vocals.

El febrer de 1907 el *Costa de Ponent* lamentava que la memòria d'activitats presentada a la reunió general de socis del Foment no fos escrita en català.

En el certamen literari convocat per commemorar el 30è. aniversari de l'Ateneu de Vilanova, el *Fomento* atorgaria un premi al millor treball sobre la influència de les societats econòmiques. El text seria publicat íntegrament a la revista *Fomento del Trabajo* de Vilanova.

Per aquelles dates l'entitat programaria la conferència del metge Wifredo Coroleu Borràs “Els Estats-Units al segle XX”, i més endavant seria el torn de Joan Ripoll amb una xerrada sobre l'ebenisteria i la fusteria.

Amb la constitució definitiva del Sindicato Agrícola Comarcal de Villanueva y Geltrú, aquest formalitzaria el seu domicili social a la seu del Foment. El president honorari era Teodor Creus i el president l'alcalde de la ciutat Joan Braquer Roger. La revista *Fomento* en el seu número de juny infomava de la dimissió del conserge Francesc Anguera Alentorn, i del nomenament d'Àngel Capitan per la mateixa funció.

El 5 de juliol es celebrava a l'entitat una reunió dels principals industrials perjudicats amb el projecte ministerial del monopoli dels sucres. Com s'indicava a la revista calia fer front “ante el descabellado proyecto del Sr. Ministro de Hacienda que pone en inminente peligro la existencia de la industria Azucarera y sus derivadas”. Després de la sessió s'enviaria un telefonema al Congrés de Diputats adreçat a Nicolás Salmerón contrari del trust sucrer i al legant que aquella situació faria pujar el preu de molts productes.

El document anava signat per Vicenç de P. Vadell Pastó, en nom dels fabricants de xocolata; Àngel Morros Serra pels fabricants de gasoses, Ramon Caba Sirarols pel gremi de confiters, Josep Saburit Güell i Pere Puig Carrió pel gremi de queviures i ultramarins; i Jaume Virgili pel gremi de cafeters.

Aquell estiu la junta de l'entitat faria una visita de cortesia al nou alcalde electe de la ciutat Jaume Vidal Xufré. També farien una visita institucional al vilanoví Francesc Macià, diputat a Corts per Les Borges Blanques, a qui demanaren la col·laboració amb el diputat pel districte de Vilanova Bertran Musitu.

Per aquelles dates l'entitat es vestia de dol per la mort d'Alexandre M. Pons i Serra, soci honorari de l'entitat, regidor de l'Ajuntament de Barcelona i diputat al Congrés pel districte de Castellterçol, que s'havia destacat com un dels principals suports al ferrocarril secundari entre Vilanova, Igualada i Calaf.

La societat Laboro Esperanta inaugurava el curs al saló del Foment, i per aquesta raó demanava a l'entitat la màxima divulgació, oferint descomptes als associats. L'entitat esperantista era presidida pel fuster Francesc Mestres Llaverias.

Aquella tardor de 1907 l'entitat publicaria el darrer número de la seva revista, coincidint amb el que seria el canvi d'estatge social.

Els primers dies de setembre corrien rumors de la possible fusió del Círculo Villanovés amb el Foment del Treball. Coneguda la immediata dissolució del Círculo Villanovés, els socis dels Fomento foren convocats a junta general el vespre del 11 de setembre de 1907. La falta d'assistència obligaria a una segona convocatòria pel dia 13, en la qual es debatria el possible trasllat del Fomento al local del Círculo.

El *Diario* de 20 de setembre informava de la clausura definitiva del local del Círculo, i el mateix mitjà, en la seva edició del dia 29, comunicava que el Fomento del Trabajo s'instal·lava al local del difunt Círculo Villanovés.

El cronista no podia evitar de manifestar la poca sintonia amb l'associació econòmica que s'establia a la plaça de les Verdura: "Cuando a nosotros, sentimos satisfacción por este traslado; pero, de continuar ciertos procederes, de todos harto conocidos, podría constituir un nuevo germen de sensibles discordias entre nuestros convecinos. Ojalá que este cambio de local corra parejas con un cambio de norma de conducta". Com deia el cronista, era només un canvi de local.

El Círculo Villanovés va morir de inanició perquè era una entitat vuitcentista poc evolucionada, i perquè no tenia raó de ser en el nou segle que començava, marcat per l'aposta regeneracionista. El seu temps havia passat. Entre 1907 i 1912 desapareixien tres de les entitats més emblemàtiques del dinou vilanoví, com el Círculo Villanovés, el Centro Artesano o el Casino Artesano. Era una regeneració en tota regla del teixit associatiu local.

La Vilanova de mitjans del XIX poc o res tenia a veure amb una ciutat que hauria de tornar a obrir-se camí. El joc de cartes continuava, però les cartes a jugar ja no serien les mateixes, i els jugadors també havien canviat.

Com anunciava el primer número de la revista *Fomento del Trabajo*, el “licito recreo” de que havien gaudit comerciants, industrials i *americanos* d’altre temps, ara hauria de substituir-se amb treball i imaginació, i picar molta pedra per recuperar la dinàmica econòmica i social que els nous temps aconsellaven. “Es preciso maldecir la tertulia y el café (...) y ser implacables para los vividores de café, para los parásitos”, havien deixat escrit. Una diatriba a la línia de flotació del Círcol dels senyors?. No ho sabem.

Calia reconstruir i recuperar un present i un futur de prosperitat que un trist final de segle els hi havia manllevat. S’havien perdut mercats protegits, s’erigien noves indústries de capital estranger, la burgesia industrial i comercial havia desaparegut de la ciutat i, per tant, el nou escenari al que calia enfrontar-se exigia de solucions diferents, associacions diferents, persones diferents.

Quan les campanes ja tocaven a mort pel Círculo que agonitzava, el Fomento va refusar el seu rescat i preferí l’aliança amb una entitat més homologable com era el Centro Industrial.

El Fomento representava el foc nou que la ciutat necessitava. Els balls de saló vuitcentistes, ara per ara, no hi tenien cabuda. Tampoc hi hauria l’oportunitat immediata de grans festeigs per tirar la casa per la finestra, com havia passat quan l’arribada de l’aigua potable o la inauguració del ferrocarril.

Comerciants i hisendats *americanos* i grans fortunes donaven pas a sectors socioeconòmics d’abstracció més modesta formada majoritàriament per petits o mitjans fabricants, menestrals, botiguers, propietaris forestals i pagesos. La sobrietat i la discreció –també el realisme i el pragmatisme– substituïrien els lluentons d’altres èpoques. Canvi de segle i canvi de cicle.

El 1901 es creava l’Escola Superior d’Indústries –precedent immediat de l’actual escola universitària–, el 1902 iniciava la seva activitat l’empresa multinacional Pirelli & Cía; i el 1904 es constituïa el Fomento del Trabajo de Villanueva y Geltrú. Com que a la vida no tot s’ha de prendre seriosament, el 1905 es constituïa la societat humorística La Grècia Grogga. Malgrat els paranys, sempre quedava el Carnaval.

El Círculo havia liquidat bona part dels mobles de la seu de la plaça de la Verdura, i al Fomento li tocava haver de comprar i renovar mobiliari.

El mitjà republicà federal *Democràcia* en la seva edició de 22 de setembre de 1907 carregava irònicament contra dues de les seves víctimes preferides, el Foment i Bertran Musitu: “La sociedad Círculo Villanovés, disuelta desde el año pasado, según consta en acta, se ha reunido en junta general, ilegalmente, bajo la presidencia del elocuente Segimón [Badia] quien quiere regalar a la sociedad,

sucursal de [Bertran] Musitu, el Fomento, todos los muebles que hace un año deberían haber pasado a las casas benéficas según reza el Reglamento. Esto ocasionó palabras fuertes, insultos y amenazas burguesas por parte de los elementos que se tenían por sensatos, dando por resultado final que ayer amaneció el casino con la puerta cerrada (...).”

El 28 de setembre el Foment del Treball presidit per Pere Fusté Biel es traslladava a l'antic estatge de l'extingit Círculo Villanovés de la plaça de la Verdura. Al nou local el Foment continuaria pagant el lloguer a la família Samà, propietària de l'immoble, com ho havia fet fins aleshores el Círculo.

Passats els anys, i un cop anul·lada la memòria del Centro Industrial, el Foment s'aniria fent seu el llegat de l'antic Círculo. El pes positiu de la història, el poder emmirallar-se en l'herència d'un vuit-cents expansiu, colonial i carregat de fites exitoses, justificava aquella dubtosa apropiació. O no.

Per vestir i legitimar la continuïtat històrica es van fer servir diferents subterfugis més o menys interessats. Ens quedem amb una de les formules que utilitzava Antonio F. Canales el 1993 referint-se al Círculo Villanovés: “(...) antiga entitat aristocràtica que havia acabat auto dissolent-se a principis de segle en el més mesocràtic Foment” (Canales, 1993; p.58).

Certament, acabaria auto dissolent-se ... en el no res, però la tossuderia de la gent del Fomento mantindria i ha mantingut el seu record present fins avui mateix. I no han calgut complexos relats per a aconseguir-ho.

El número 17 de la revista *Fomento del Trabajo* corresponent a setembre de 1907 ja apareixia amb la redacció i l'administració domiciliada a la plaça de la Verdura. La publicació recollia una extensa nota en relació al canvi de local, que ara reproduïm parcialment:

Gracias al efectivo apoyo moral y material que han prestado a este Fomento cuantos villanoveses se ocupan activamente en el desarrollo de las energias de nuestra población y a las facilidades que en todas partes se han hallado, el domingo 29 del presente quedó instalada nuestra Sociedad en el local del Círculo Villanovés, viéndose concurridas todas las dependencias por un numero extraordinario de nuestros estimados consocios. Justo es, pues, que hagamos constar nuestro profundo agradecimiento a todos, absolutamente a todos los que, con generosidad y alteza de miras nunca bastante elogiados, han contribuido a que el Fomento del Trabajo de Villanueva y Geltrú haya entrado de una manera tan brillante en esta nueva fase de su vida (...) En la Junta general extraordinaria de segunda convocatoria celebrada en el Salón de Actos de este Fomento el día 13 del actual, despues de exponer el Sr. Presidente que el objeto de la misma era para tratar de la conveniencia de trasladar el domicilio del Fomento al edificio que ocupaba la sociedad Círculo Villanovés, y las condiciones en que el referido traslado debía verificarse, se tomaron los siguientes acuerdos:

1. Conceder un voto de confianza a la Junta Directiva para que estudiase el asunto y tomase la resolución más conveniente a los intereses del Fomento, y

2. Nombrar una comisión compuesta de los señores socios D. Cristobal Colomer, D. Jaime Pujol y D. Luís Domenech, para que auxiliase a la Directiva en su gestión.

Y en virtud de la autorización concedida, esta Directiva, considerándolo beneficioso a la Sociedad, ha resuelto definitivamente el traslado del Fomento del Trabajo al antiguo local del Círculo Villanovés.

Para la adquisición del mueblaje del café con su servicio anejo de vajilla, cristal, billares y todo cuanto pertenece a esta sección y es de propiedad del cafetero D. Juan Carlos Solá, ha tomado el acuerdo de emitir 300 bonos de 10 pesetas uno, amortizables por sorteos periódicos, de los cuales van inscritos una buena parte entre los señores socios del Fomento, y como no ha sido posible hasta la fecha pasar aviso a todos, invitándoles a tomar parte en la referida suscripción, rogamos a los que deseen inscribirse que se sirvan comunicarlo a cualquier individuo de la Directiva o de la Comisión nombrada, indicando el número de bonos que deseen adquirir.

A les discussions creuades entre el *Diario de Villanueva y Geltrú* i el *Costa de Ponent*, s'hi afegiria a partir d'aquell moment el mitjà local *Democràcia*, òrgan dels republicans federals amb redacció al Centre Federal del carrer Sant Gervasi. En aquest aspecte, son ben il·lustratives les paraules de Carles Enrech: “Vilanova i la Geltrú tenia fama de ser la població més federal de Catalunya, potser una dita que exagerava la forta presència federal en el consistori local. L'entrada de regidors federals a l'Ajuntament es va produir el 1885” (Enrech, 2005; p.70).

I es que els republicans federals potser no anaven tant desencaminats. *Costa de Ponent*, Fomento del Trabajo i Bertran Musitu, eren cada vegada més una mateixa cosa. Això és el que es podia llegir a *Democràcia* el 20 d'octubre de 1907: “A la pobre *Costa de Ponent*, el patriotismo lo hace barbarizar de una manera lamentable (...) La semana pasada principió la matanza de cerdos (...) Buenas magras, señores tocineros, que la grasa es materia exclusiva del Fomento desde que puso sus reales en el Círculo Villanovés”.

Fomento i *Costa de Ponent* criticaven que en el seu moment el mobiliari del despatx de l'alcalde s'hagués comprat a Barcelona, igual que recentment havia fet el Casino Artesano amb una estora pel saló de ball: “¿Es, tal vegada, qu'aqueixa vila està mancada d'industrials qui's dediquin a la venda d'aqueix article?”.

En aquella època, el Foment del Treball de Vilanova i la Geltrú es va adherir als diversos Congresos Africanistas celebrats a Madrid (1907 i 1910), Zaragoza (1908) i València (1909), organitzats pels Centros Comerciales Hispano-Marroquíes. (Martín, 1996).

Si bé el Centro Industrial havia mort en el trànsit de constitució del Fomento del Trabajo, les altres dues societats constituents –la sotsdelegació de l'Institut Agrícola Català de Sant Isidre i la Lliga Productors– continuaven existint i fent reunions i activitats al local del Fomento.

El 1908 tancava el Centro Artesano “Portugal”, producte d’una antiga escissió del Casino Artesano. Una nova sotragada pel moviment associatiu vilanoví.

El 26 de gener de 1908 es constituïa la nova junta del Fomento formada per Àngel Morros Serra com a president, que substituiria en el càrrec a Pere Fusté Biel. Acompanyaven a Morros: Cristòfol Colomer Roig, vicepresident; Josep Carbonell Rovirosa, tresorer; Joan Sas Gorgori, comptador; Vicenç de P. Vadell Pastó, secretari; Heribert Soler Capdevila, vicesecretari; i Feliu Roig Ventosa, Quirze Ricart Vila i Artur Galcerán Borrell com a vocals.

La revista *Unión Industrial* en el seu número de març de 1908 es feia ressò d’aquest canvi de junta de l’associació vilanovina, afegint: “Dadas las conocidas condiciones que adornan a los mencionados señores justo es esperar, que el Fomento del Trabajo, seguirá siendo, como hasta la fecha, uno de los más importantes órganos sociales de la muy il lustrada y laboriosa villa de Villanueva y Geltrú”. I afegien: “Anotamos con satisfacción su nuevo domicilio instalado en la calle de Santa Madrona, complaciéndonos en cambiar las muestras de atención de que hemos sido objeto por su parte”.

Àngel Morros, durant molts anys secretari de l’Ajuntament, regentaria una petita empresa de telers manuals i un establiment de fabricació i venda de licors i begudes gasoses a la cantonada dels carrer Havana i rambla Principal. Podem dir que aquell negoci –continuat pels Giró, emparentats amb Morros– seria l’embrió del que amb els anys es convertiria en les actuals Destilerias MG.

El 2 de febrer aquella elecció de junta rebia una dura crítica per part dels redactors de *Democràcia*: “El domingo pasado, en el por mal nombre llamado Fomento del Trabajo, hubo cambio de junta. La impresión que nos produjeron los preliminares y el resultado de la reunión está en la frase: El Fomento se hunde o ya lo toman los curas. Es decir, los curas no; pero si los monaguillos”. Criticaven que el nou equip estava fortament influenciat pels “carcas del Círculo Catòlico”, exemplificant-ho en l’elecció d’Heribert Soler Capdevila (a) *Rata*. El redactor ho resumia així: “hipocresia, reacción, musitismo y olla. Al trabajo y al fomento que les parta un rayo”.

Però en aquest foc creuat entre els republicans federals de *Democràcia* i els musitistes del Foment, encara hi havia uns altres convidats d’excepció: la dreta catòlica representada pel Círcol Catòlic i el mitjà de comunicació *La Defensa*. Un enfrontament més o menys encobert entre els sectors més conservadors de la ciutat i, molt especialment, entre la dreta més liberal representada pel Centre Català, adscrit a la Lliga, i el Foment; i, per altra banda, la dreta catòlica que abanderava el Círcol Catòlic (Canales, 1993; p.23).

La pressió, però, no cessava, i el 15 de març el *Diario de Villanueva y Geltrú* publicava l’article “Para el Fomento”, signat amb el pseudònim EFE, corresponent a l’escriptor i periodista Francesc (Panxo) Ferrer Ferret. Es tractava de comentaris al

voltant de la comissió creada per estudiar la reforma del reglament, en relació a la qual l'autor es permetia de fer alguns suggeriments: “En primer lugar, alejarle de toda ilusión que le lleve á hacerle creer que su acción económica pueda ensanchar la órbita terrestre en un solo micrón”. Fixava els objectius prioritaris del Foment en la creació d'una Escola Comercial “hábilmente dirigida”, i “el segundo objeto, el más escabroso, pero también el más indispensable, y es el establecimiento de la equidad en el pago de tributos de todos los comercios é industrias de la vila (...) y acabar de una vez con el desbarajuste horroroso é irritante que reina”.

El signant assegurava que “si entre los socios del Fomento hay abnegación suficiente para arrastrar de momento muchas, pero muchas antipatías y establecer resultamente esos dos problemas, lograría una obra de resultados prácticos y fecundos”; en cas contrari “entonces el Fomento del Trabajo será un casino más que, como casi todos, morirá de inanición ó vivirá en anemia perenne”.

Sembla especialment significativa aquesta darrera asseveració, tenint en compte les experiències passades.

I encara més. Pocs dies després, el 19 de març de 1908, el mateix rotatiu publicava una extensa carta que ocupava tres planes signada per Lluís Domenech Poch amb el títol “Carta abierta para los socios del Fomento del Trabajo”. Les critiques per inacció no es feien esperar:

(...) Desde su constitución (hace cerca de cuatro años), no hemos visto aún que hayan dedicado las energías necesarias para ver realizados los hermosos ideales que movieron á la Junta Directiva del antiguo Centro Industrial á cambiar el nombre de dicha Sociedad por el de Fomento del Trabajo que actualmente ostenta(...) La influencia ejercida en bien del Trabajo local ha sido tan poca y su actuación ha quedado reducida á un límite tan estrecho, que creo no exagerar si afirmo que en él no han hallado alivio alguno ni el comercio, ni la industria, ni la agricultura, en la grave y crónica crisis que atraviesan. ¿De quién ha sido la culpa? Yo no la doy a nadie; nos corresponde a todos. Vemos claramente y de día en día como a nuestro alrededor languidece y se muere todo. A nuestros ojos se presenta a todas horas el espectáculo triste de familias enteras que emigran. Sería repetir lo que por experiencia todos sabemos, decir en que estado se encuentra todo lo que es y presenta riqueza; sólo cabe decir que su estado empeora cada día que pasa (...) Si el futuro reglamento ha de estar destinado a servir de guía a la Junta Directiva, es preciso que en él se indique el medio de llegar al cumplimiento de lo que en él se ordene. (...) Así pues, al presentar la proposición pidiendo la creación de una Escuela de Comercio, debe indicarse seguidamente el modo de sostenerla. A mi modo de ver, dado lo insignificante que es la cuota mínima, no hay otro que cargar la misma en una cantidad (que oportunamente podría fijarse) y a su proporción las demás, cuyo total debería pasar íntegro a un fondo aparte, que, administrado por una Junta especial elegida en reunión general, serviría para sostener y administrar dicha Escuela. Si lo que quieren expresar las palabras patriotismo local que tan fácilmente acuden a nuestros labios, tuviese en todos nosotros el debido lugar, tiempo ha que estaría resuelto el problema de establecer la equidad en los tributos. Mas, como sería pedir peras al olmo, el que cada uno se conformase con lo que hiciese una comisión, por competente y justa que fuese, es de esperar que dicho

problema se eternice, si no se va de una vez a la tantas veces intentada constitución de gremios. A este fin han de converger todos los esfuerzos que en este sentido se hagan; y como lo que en ellos se persigue no es solo y sencillamente la reforma de la tributación, sino el de establecer un lazo de unión que acabe este falta aislamiento en que vivimos los de una misma profesión u oficio (...)

Davant la convocatòria de reunió per modificar el reglament: “yo os invito, queridos consocios, á que dejando este mortal quietismo que revela falta de fe, de entusiasmos y de patriotismo, acudamos en masa al llamamiento de la Directiva”. Parlava de la necessària regeneració –de l’entitat i de la ciutat–, exemplificada en la creació d’una Escola Comercial i en la reforma i sanejament de la tributació. Fixem-nos en l’estreta coincidència amb els continguts de l’anterior carta publicada quatre dies abans.

Més enllà de les formalitats, els homes del Foment continuarien insistint, potser amb poca concreció, al voltant d’alguns dels projectes que més els engrescaven. Un d’ells era el ferrocarril secundari entre Vilanova i Calaf passant per Igualada que permetria fer arribar a la costa les produccions de cereals de les comarques interiors. D’altra banda, el pantà de Foix permetria activar els conreus de regadiu com a complement dels tradicionals de secà com la vinya, que tant havia patit els efectes de la fil·loxera.

El Foment encara apostaria per una altra idea, amb pocs suports i solidesa. Volien promoure una Exposició General Catalana d’Agricultura, Indústria i Art, a semblança de l’Exposició Regional que s’havia celebrat a Vilanova i la Geltrú el 1882. Les reunions preparatòries a Vilanova o a Barcelona es multiplicarien entre la primavera de 1908 i la primavera de l’any següent.

El 19 d’abril de 1908 es convocava reunió al Foment “para tratar de la posible celebración en Vilanova de una Exposición Regional artística, industrial y agrícola”. El maig Víctor Oliva impartia una conferència a l’Ateneu sobre “La segona exposició de Vilanova i Geltru” que es pretenia inaugurar la primavera següent. El 17 de maig nova reunió al Foment per a la designació del comitè executiu organitzador de l’Exposició que seria presidit per Josep Bertran Musitu en la seva condició de diputat a Corts. L’agost la premsa local informava de la composició del comitè executiu, destacant la presidència de Bertran i la vicepresidència d’Àngel Morros Serra, president del Foment del Treball. El secretari seria Vicenç de P. Vadell Pastó, i com a vocals: l’alcalde Jaime Vidal Xufre, el diputat provincial Josep Roig Ventosa, el president de l’Ateneu Francesc Suñé Bolet, el president del Sindicat Agrícola Joan Braquer, el director de l’Escola Superior d’Indústries Josep Mestres Borrell, el president del Patronat de la Biblioteca Museu Balaguer Josep Pollés, l’administrador del Banc de Vilanova Sebastià Gumà Surís, i el notari Joaquim Basora Nin. Fet i fet, moltes reunions, però la cosa es dilatava.

El març de 1909 s'informava d'una reunió al Govern Civil per l'Exposició General Catalana, en la qual el president del Foment del Treball Nacional Lluís Muntadas seria nomenat president del comitè executiu, i com a vicepresident l'industrial local Manuel Marquès Puig. La celebració de l'Exposició s'ajornava fins el 1910. El juny de 1909 el diari local informava que el governador civil Ángel Ossorio y Gallardo visitava Vilanova per discutir sobre els terrenys on s'instal·laria l'Exposició Regional. Es parlava de la plaça de l'Estació i dels terrenys a la platja posteriors a la fàbrica Pirelli.

Com indicava Albert Virella al *Setmanari de Vilanova i la Geltrú* el 2 de setembre de 1977: “Semblava un fet que a Vilanova es tornaria a celebrar una segona exposició que emularia, o superaria, la primera de l'any 1882, però la veritat es que tot acabà *en llum i en fum*. Sembla que el projecte naufragà per culpa dels tempestuosos fets de juliol, de l'any nou”. A finals de juliol de 1909 esclataven a Barcelona i altres indrets de Catalunya les revoltes populars que donarien lloc a la coneguda Setmana Tràgica.

Vist l'atzucac de l'Exposició, tornem uns mesos enrere. El juliol de 1908 al local del Foment s'havia reunit l'alcalde amb els presidents de les societats econòmiques per parlar de la dinamització econòmica de la ciutat. Un dels temes tractats estava relacionat amb la possible instal·lació d'una fàbrica de ciment.

A l'octubre hi hauria una altra trobada al Foment per parlar de la llei d'alcohols, amb l'assistència de Francesc Macià Llussà, diputat a Corts per les Borges Blanques per Solidaritat Catalana, el qual manifestà la conveniència de crear un organisme regional per aconseguir la derogació posant en pràctica tots els mitjans legals, i si aquests fracassen, deixar de pagar la contribució. La proposta de Macià fou acceptada.

A finals d'any s'acordava la dissolució de la Lliga de Productors Agraris de Vilanova, atès que entre el Foment del Treball i el Sindicat Agrícola cobrien la seva funció.

En el capítol estrictament cultural destacarien les exposicions de l'artista Alexandre de Cabanyes el 1908 i 1909. A la seva darrera mostra pictòrica —feia dos anys— aquells salons encara pertanyien al Círculo Villanovés.

A les eleccions de 1908 la coalició conservadora incloïa candidats designats directament per entitats com el Fomento, el Círcol Catòlic, el Centre Català, el Sindicat Agrícola, el Sindicat de Regants del Foix i altres. Alguns socis del Foment van queixar-se a través de les planes del diari local al·legant que l'entitat no tenia cap finalitat política, sinó la defensa dels interessos econòmics, i per tant, hi cabien socis de tendència conservadora i de tendència republicana (Puig Rovira, 1989; p.79).

Potser sí, però l'òrgan dels republicans federals no perdia l'oportunitat de criticar i ridiculitzar les accions pretesament dinamitzadores de la gent del Foment. En veiem un altre exemple a l'article a *Democràcia* de 24 de gener de 1909:

D'aquesta ditxosa feyna d'inflar la pilota de la nostra riquesa ... en perspectiva, el senyor Foment del Trevall es el mano que hi té més la ma trencada (...) Allí va comensá aquella feyna electorera musitesca de volguer arribar fins a Igualada am ferrocarril economich y passant pel Mas de les Catalunya; allí va pregonarse, posant a prova la nostra beneyteria, que el Sr. Musitu era capás, ell tot sol, de fer el mur del Pantano am mitjas pissetas posadas de cantell; allí s'ha parlat del embarcadero, allí s fomenta la futura exposició, allí s'está construint l'olla del Sindicat y el celler cooperatiu y allí, per colmo de satisfacció, s'está en aquests moments fent un recuento perque l'oli no costi 7 pissetas el quartà y perque els sigrons estigan a l'altura de todas las inteligencias.

Aquell punt de cinisme i acidesa era ben rebut per alguns sectors populars que veien en el Fomento un cau de botiguers, menestrals i fabricants al servei de l'autoritarisme caciquil de Bertran i Musitu.

L'article acabava amb una darrera rebregada irònica adreçada a l'entitat, dient “de la mateixa manera cura una ventrellada als calaixos buits dels botiguers, que inventa una fàbrica de budells artificials perque en aquet poble sigui eterna, fresca y de poch preu la butifarra de color de xacolate”.

I si aquest text anava a la primera pàgina del setmanari republicà, la tercera pàgina l'ocupava un altre article titulat “Remembranzas caciquiles”, amb més torpedes a la línia de flotació del Foment:

Varias veces nos hemos visto obligados á llamar la atención de nuestros Industriales y dueños de comercios establecidos en esta villa, respecto la conducta de la Sociedad Fomento del Trabajo, hijo del disuelto Centro Industrial, que se fundó exclusivamente para la protección mutua de Industriales, comerciantes y tenderos (...) Algunos señores, dignos descendientes de un caciquismo odioso y odiado, pretenden convertir aquella Sociedad en feudo de sus concupiscencias políticas y (...) se han propuesto, y lo van consiguiendo, disponer de una fuerza política á espaldas de una entidad de carácter esencialmente económico.

El mateix dia hi havia reunió a la seu del Foment per parlar de la reforma del Reglament, fet que no passava per alt al redactor: “y hoy los señores que ya lo tienen todo apañadito anularán de la manera más desconsiderada el anterior reglamento en cuyo fondo palpitava el espíritu de la Sociedad Centro Industrial y que como hemos dicho, respondía, mayor que el flamante Fomento á la defensa colectiva de los que en Villanueva se dedican a la industria y comercio”, donant per fet que una part de “mangoneadores caciquistes” s'imposarien a la “parte sana” dels opositors. I acabava: “El Fomento ha desviado por completo su vía de acción y esto ha de conducirlo á la derrota”, acusant-los de fer costat al projecte

del polític conservador Antonio Maura Montaner, president del Consell de Ministres que seria destituït aquell mateix any després de la Setmana Tràgica.

El Centro Industrial, en altre temps injuriat i acusat de paràlisi i estranyes connivències, ara era enaltit per la seva pretèrita i resolutiva defensa de industrials i botiguers. Però tot era política.

El Sermó de Carnestoltes de 1909 també hi sucava pa: ¿Y'l Foment, com el teniu? / ¿Diu qu'está un xich trastornat? / Am ventoses al costat / pot ser que l'aixeriviu / ¡Tractéumel bé aquest senyor! / Si'ls budells li fan ronquines / es que lluytes intestines / criden al senyor Doctor / Y si aquest firma receptes / se veurà clar que'l Foment / té una febre intermitent / o un gran empaig de projectes”.

Pocs dies després d'encetat el 1909 al Foment s'hi reunien representants de bona part de les societats defensant la idea impulsada pel propi Foment d'eliminar l'impost de consums, tal com s'havia fet en altres poblacions com Tarragona. També el gener, s'aprovaven el “Reglamento y Estatutos de la sociedad Fomento del Trabajo”, que es publicarien després de l'aprovació del governador civil de Barcelona. La Junta signant de la proposta era l'elegida el gener de l'any anterior. Era la que encara presidia Àngel Morros.

Certament, el Fomento del Trabajo havia aixecat grans expectatives que –segons els seus detractors– es convertien en fum una i altra vegada. Les coses no rutllaven. Costava de materialitzar els projectes, faltaven recursos, ja no hi havia vilanovins al capdavant del Fomento del Trabajo Nacional, i l'entitat local era el blanc preferit de mitjans locals com el *Diario de Villanueva y Geltrú* o *Democràcia*. A la banda dels aliats només hi quedaven el mitjà *Costa de Ponent*, Josep Bertran i Musitu, i alguns prohoms disposats a tirar endavant. Potser un símptoma d'aquest declivi fou l'intent de dimissió del president Àngel Morros. Una retirada que seria avortada poc després.

El 26 de febrer de 1910 Antoni Alegret Samà era nomenat president del Fomento del Trabajo.

El 3 de febrer de 1911 els saló del Foment acollia una conferència organitzada pel Sindicat Agrícola. Cristòfol Mestre, director de l'Estació Enològica de Vilafranca del Penedès parlaria sobre “Aplicació dels abonos químics en la vinya”. En aquelles dates també es reunia al Foment una comissió encarregada de crear una Agrupació de la Propietat Urbana.

Però les coses no rodaven prou bé. El 4 de febrer de 1911 es feia una renovació parcial de la junta, incorporant Pere Ruiz de Castañeda Brunet, Ricard Ràfols Gassó, Pau Oliver Juliachs, Josep Bertran Soler i Domingo Solanas Sendrós. Ignorem les raons d'aquesta renovació parcial, difícil d'entendre només una setmana abans de canviar la presidència.

El diumenge 12 de febrer de 1911 Carlos de Cabanyes i Marquès es convertia en president del Foment. Dona tota la impressió de que es tractava de sortejar un període de transitorietat, el més curt possible.

De fet, Carlos de Cabanyes era el vocal-secretari de la subdelegació de l'Institut Agrícola Català de Sant Isidre, aleshores presidit per Teodor Creus i Corominas. El canvi era informat lacònicament pel *Diario de Villanueva y Geltrú* el 15 de febrer: “En la reunión general celebrada el pasado domingo en el Fomento del Trabajo fué elegido por unanimidad Presidente de la mentada Sociedad D. Carlos de Cabanyes que en el pasado año desempeñó el cargo de vice-presidente”.

Prova d'aquest desgavell, el 19 de febrer s'informava de la imminent elecció d'un nou president, qüestió que quedaria en escabetx i s'ajornaria fins el 23 d'abril. Així, doncs, el dia de Sant Jordi de 1911 s'elegia per unanimitat la nova junta presidida per Cristòfol Colomer Roig. L'acompanyaven Domingo Solanas Sendrós com a vicepresident, Juan Sas Gorgori de tresorer, Cristòfol Pascual Marrugat de comptador, Heribert Soler Capdevila com a secretari, Josep Bertrán Soler de vicesecretari; i Francesc Pons Gabaldá, Baldomero Roca Soler i Ramon Alentorn Oche, com a vocals.

La nota informativa del *Diario* de 30 d'abril no es limitaria a esmentar els membres de la junta, i un llarg afegitó –sense signar– obriria la caixa dels trons:

Nosotros apenas nos hemos ocupado, hasta la fecha, del Fomento porque preveíamos de sobras el camino que seguiria hasta llegar al punto que ha llegado. Muchas veces hemos recibido escritos en queja y no lo hemos querido publicar, para que no se dijera que el Diario había contribuido al fin a que han llegado y por esto les abandonamos a sus propias fuerzas.

Hoy que ya es patentes su estado de descomposición, quizás intervengamos pronto para puntualizar algunos hechos que hemos pasado por alto y demuestran la razón de nuestra conducta.

Y conste que la mayoría de los individuos nombrados merecen nuestras simpatías como también la de los socios que forman la entidad, y por lo tanto nos referimos solo a la marcha, a la conducta observada que en nuestro concepto es completamente errónea, como así lo ha demostrado la realidad.

En vista de los desastres pasados es de desear que el criterio de los más y los mejores se imponga al fin. Veremos.

La duresa del contingut de la nota del *Diario*, entelada de ressentiment, seria replicada dies després per la gent del Foment, amb un estirabot sense gaire traça –una *boutade*– que es demostraria de nul recorregut. La resposta seria publicada pel diari local el dimecres 10 de maig de 1911 sota el titular “Un Mentis”, i ocuparia la portada i tres pàgines més.

Començava dient: “La curiosidad es un mal vicio que a más de ser malo, es feo, pero cuando va seguido de la indiscreción, es intolerable. Pecar por ignorancia, merece hasta cierto punto disculpa, pero pecar a sabiendas, no tiene calificativo”. Aquí, l'autor del text es prenia la llicència de reproduir una suposada conversa

escoltada per atzar: “–Vió V. lo que decía el *Diario* días pasados con referencia al Fomento ?, –Sí, sí, ya me enteré. Es un leoncito que saca las uñas muy de tarde en tarde, pero cuando parece que solamente araña, *rasga*; –En el pecado llevará la penitencia (...).” Aquest diàleg fictici s’allargava en extrem per indicar que “el Fomento esta dispuesto a dar un solemne *mentis* a los comentarios infundiosos y a las reticències empleadas por sus enemigos”.

A partir d’aquí, l’anunciada resposta venia en forma de text signat per la junta de l’entitat. Després de recordar els compromisos del Foment amb la prosperitat de la ciutat, assumia les pròpies limitacions atesa “la complejidad que entraña la difícil solución de nuestra situación económica, hoy en tan deplorable estado”. Per tant, reconeixien que no era moment d’afrontar grans projectes: construcció de ferrocarrils, carreteres o ports, o organitzar congressos o exposicions, que exigeixen temps llargs de maduració, atesa la “perentoriedad del remedio que necessita una dolència que amenaza adquirir estado endémico”.

De la precarietat de l’entitat s’havia entrat a parlar de la precarietat de la ciutat. Així, doncs, requerint de projectes més fàcils i immediats, la junta havia pres l’acord de premiar amb 500 pessetes i diploma d’honor la millor memòria que a criteri d’un jurat englobi les qüestions que tot seguit s’enumeraven.

La Memòria pretenia ser un treball de diagnòsi per trobar les millors solucions als dèficits de la població. La llista de qüestions a considerar era llarga i espessa. En reproduïm una part:

Causas que determinan la actuación decadente del comercio y procedimientos para combatirlas. Abaratamiento de las subsistencias. Mercados locales. Facilidades para la adquisición de primeras materias. Desarrollo de la actividad mercantil bajo la base de una mayor amplitud del crédito (...) Atracción de industrias extranjeras o forasteras. Formulas para asegurar y aun acrecentar las existentes y como consecuencia garantir el trabajo del obrero (...) Relación que guarda el fomento de fiestas populares y atracción de forasteros con el desarrollo de las transacciones. Procedimiento para dar forma atractiva a fiestas determinadas (el Carnaval por ejemplo) (...)

Es tractava, en definitiva, de redactar un poti-poti de mesures per la dinamització econòmica de la ciutat. La nota de la junta afegia: “teniendo esta Junta el pleno convencimiento de que esta clase de estudiós por muy razonados que sean , nada resuelven, si no van seguidos de su inmediata aplicación pràctica”. Per aquesta raó es nomenaria una comissió especial d’experts per a fer-ne el seguiment, que ja haurien acceptat l’encàrrec i en reproduïen la resposta.

En aquest punt, l’autor de l’escrit recuperava el diàleg inicial: “–¿Qué le ha parecido a V. el *encarguito*?. –Superior, amigo mío, crea que me congratulo de tan excelentes disposiciones. –Ya vé V. como tenia razón al decirle que se trataba de un solemne *mentis*; y ahora, que vayan diciendo que en el Fomento no se dedican más que a *pueblerías*, que sólo se observan quisquillas injustificades, falta de orientación,

apatia, etc ... –Afortunadamente se habrá logrado poner con esto los puntos sobre las íes”.

Tot plegat, no era gaire cosa més que una declaració de intencions amb ànim de neutralitzar el menysteniment de la gent del *Diario*, que no tindria cap repercussió ni immediata ni futura.

Mentre, el juny de 1911 el Foment acollia un acte de la Unió de Vinyaters de Catalunya.

El febrer de 1912 s'elegia nova junta amb els mateixos protagonistes i càrrecs que l'anterior, amb les úniques diferències de la incorporació de Ramon Pascual Carbonell com a vicesecretari –Josep Bertrán passava a ser vocal–, i la incorporació d'un nou vocal en la persona de Quirze Ricart Vila. Així, doncs, la junta s'ampliava en dos membres.

El 1912 tancava portes el Casino Artesano i des de les pàgines del *Diario de Villanueva y Geltrú* no encertaven a entendre la situació, com il·lustrava aquest text del 11 de juny: “Si alguien nos hubiera asegurado treinta años atrás que en un espacio relativamente corto había de morir el Círculo Villanovés, el Centro Artesano y el Casino Artesano, le hubiéramos tomado por loco de remate. En aquel tiempo no se concebía Villanueva sin esas tres sociedades”. L'articulista exclamava: “En Villanueva falta una Sociedad a la moderna”. Una setmana després, el diari local hi continuava donant tombs, recordant que aquelles societats “representaban para Villanueva felices remembranzas de otros tiempos de esplendor, en que en nuestra villa todo era vida, animación y bullicio y nada hacía temer la decadencia que por mil causas diversas está actualmente atravesando”. Potser ni abans tant bé, ni ara tant malament!.

Paradoxalment, i enmig d'aquella desfeta, els dies 25, 26 i 27 de maig de 1912 es celebrava a Vilanova i la Geltrú el II Congrés Regional d'Ateneus i Associacions de Cultura de Catalunya en el que l'Ateneu de Vilanova en seria l'amfitrió.

En tot cas, i per primera vegada, el Fomento participava a la Cavalcada del Carnaval de 1913. El novembre de 1912 el Foment del Treball havia estat l'escenari del banquet en homenatge al ministre de Foment Miguel Villanueva Gómez, en ocasió de la seva presència per posar la primera pedra del mur de contenció del Pantà de Foix. La junta de l'entitat el nomenaria president honorari. L'estiu de 1913 un anunci del *Diario* anunciava que “a partir de hoy, en el café del Fomento del Trabajo, se servirán mantecados y granizados, y también a domicilio”. El setembre hi hauria una reunió a l'entitat per tractar de la xarxa telefònica entre Vilanova i la Geltrú i Vilafranca del Penedès, i la comunicació amb poblacions veïnes. La iniciativa havia estat del Foment, i el seu local constaria com el domicili social.

El gener de 1914 el rector de la Universitat de Barcelona, Dr. Valentí Carulla Margenat, visitaria l'Escola Industrial i el Foment del Treball; i el mes següent es

feia pública la nova junta del Fomento del Trabajo de Vilanova –que llavors es renovava anualment– i que encapçalava Domingo Solanas Sendrós en qualitat de president. L’acompanyaven Josep Andreu Mateu, vicepresident; Francesc Roca Lloret, tresorer; Jaume Blanch Farrés, comptador; Joan Orriols Batet, secretari; Joan Brunet Romagosa, vicesecretari; i Ramon Masip Recasens, Joan Garí Lloveras, Antoni Ferrer Puig, Pau Borbonés Garcí i Josep Torragrosa, com a vocals.

El *Diario de Villanueva y Geltrú* comunicava el 7 de març de 1914 que La Unió Vilanovesa s’instal·lava al local de la rambla que havia estat la seu del desaparegut Casino Artesano. L’article –signat per Braulio– repassava els canvis d’entitats i locals, i de com la Unió ocupava el local del Casino, el Fomento havia ocupat el del Círculo o el Centre Federalista es trobava ara a l’antic local del Centro Artesano:

El Círculo Villanovés que fué un día casa solariega de los aristócratas, o de los ricos, pues en nuestra villa, abunda más la aristocràcia del dinero que la aristocràcia propiamente dicha o de la sangre, ha se convertido en Fomento del Trabajo. En aquellas mullidas butacas en que un día se sentaran únicamente los privilegiados de la fortuna, se solazan o descansan de la cotidiana labor nuestros industriales y nuestros sufridos payeses.

L’articulista considerava el Centro Artesano com “casi la antesala del Círculo Villanovés, pues allí se confundían no pocas veces las clases altas de nuestra villa con nuestra clase media”. Després d’aquella apunts que posaven de relleu la decadència associativa, l’articulista apuntava: “Y ahora, el curioso lector puede hacer un cotejo comparando la fuerza moral y los intereses materiales, de las sociedades villanovesas de ayer y las de hoy; y, al saldar cuentas, ponga a su gusto el Debe y el haber, ya que a nosotros no nos gusta molestar a nadie (...)”.

Només dues setmanes després, el diari indicava que els joves del Foment havien demanat a la junta d’organitzar balls. En reunió del 23 de març de 1914 acordaren de fer balls la propera Pasqua.

Aquest és un fet remarcable, atès que marcaria un canvi d’inflexió en el comportament del Fomento del Trabajo de Vilanova. L’associació, fins aleshores marcada per una estricta orientació en benefici dels interessos econòmics de la ciutat, podria ara complementar les seves activitats amb propostes de caràcter lúdic-festives i recreatives. Lenta, però progressivament, el Fomento del Trabajo aniria derivant d’una associació exclusivament econòmica a una societat cultural i recreativa.

Els salons del Fomento del Trabajo acolliren el primer ball el 3 de maig de 1914 aplegant un bon nombre de gent jove d’ambdós sexes i amb la participació de molts estudiants de l’Escola Industrial als qui anava dedicat el ball segons

esmentava la crònica del *Diario*. A finals d'any, el sector jove de l'entitat ja s'havia engrescat i començaven a planificar els balls pel proper Carnaval.

Canvis que eren celebrats al Sermó de Carnestoltes de 1916 “El Foment, ha entrat de ferm / al cultiu de la bullanga; / i és clar, per mí es una ganga / treure fruit de lo qu'era erm / ¡Ves qui ho havia de dir / que un casal tan seriós, / l'antic Círcol dels senyors, / hagués mai de protegir / del carnestoltes les tretes / i que'l séu saló alfombrat / pogués ser mai trepitjat / per les nostres modistetes ! / ¡No tot han d'esser garrofes, / banquets i sulfat de coure ! / El riure és la millor cura”.

L'abril de 1914 tenia lloc la inauguració de la xarxa telefònica urbana que havia estat una iniciativa del Foment del Treball. Inicialment hi havia 71 abonats i la centraleta es trobava a la planta baixa entresol de la casa Carreras del carrer Sant Gervasi, cantonada Cervantes.

El juny el Foment acollia la conferència de Francesc Moragas Barret, director de la Caixa de Pensions, sobre “Pensions per a la vellesa”.

Davant els projectes de reorganització de la patronal espanyola de 1914, el Foment plantejava propostes catalanistes. En aquest sentit, “el Foment temia ser escombrat pels dirigents d'unes associacions patronals que es mostraven més combatives” (Bengoechea, 1994: 140).

L'agost de 1914 el Foment ofería als seus associats una funció teatral al teatre Apolo. Aquell mes, el *Diario de Villanueva y Geltrú* informava que l'alcalde Braquer reunia al seu despatx els membres de la junta del Foment i el president dels gremis “al objeto de comunicarles sus deseos de que durante las presentes circunstancias no sean alterados en lo más mínimo en Vilanova los precios de los artículos de primera necesidad, añadiendo que para evitarlo se hallaba dispuesto a emplear todas las medidas de rigor que estuviesen a su alcance y fuesen necesarias, incluso la de establecer, de acuerdo con el Ayuntamiento, mesas reguladoras en el mercado”. Sembla que va haver-hi l'acord de totes les parts.

Abans de Nadal es farien reformes al cafè del Foment instal·lant uns artístics arrimadors de fusta. En plena Gran Guerra, el febrer de 1915 el Foment organitzava la conferència “Zones neutrals”, a càrrec de Lluís Ferrer Vidal, diputat per Barcelona i president de la Cambra Industrial de la mateixa ciutat. Hi assistiren l'alcalde Braquer i alguns representants del Foment del Treball Nacional de Barcelona.

Aquell any el Foment del Treball participaria en els balls i altres activitats de Carnaval. A l'estiu es constituïa l'entitat Mestres Sastres de Vilanova i la Geltrú que s'instal·laria a l'estatge del Foment. La nova societat seria presidida per Joan Brunet, amb Josep Tort de tresorer i Eudald Amat de secretari.

El 1915 la coalició conservadora integrava els presidents del Foment del Treball, del Círcol Catòlic, del Centre Català i de la Cambra de la Propietat Urbana. Altres

sectors conservadors que volien fugir de la tutela de Bertran i Musitu crearen el 1917 el Círculo Dinástico (Canales, 2006: 95).

El mes d'octubre de 1915 la ciutat havia acollit el VI Congrés de la Kataluna Esperantista Federacio. Ateneu, Orfeó, Foment, Círcol Catòlic i Centre Democràtic Federalista cediren els seus respectius locals. El Comitè d'honor era encaçalat per Enric Prat de la Ribera. El diumenge 17 tenia lloc als salons del Foment l'àpat oficial que congregava autoritats civils i militars, amb els diputats provincials i el diputat a Corts Francesc Macià. La celebració dels Jocs Florals Internacionals que es feren al Teatre del Bosc foren presidits, entre altres autoritats, per l'alcalde, el diputat Francesc Macià i el president del Foment del Treball. La jornada es clausurava a les deu del vespre amb un ball en honor dels congressistes al saló del Foment. Cal tenir en compte que al Congrés hi assistiren al voltant de 400 esperantistes forasters (Inglada, 2010: 127).

El 20 de novembre de 1915 un fort temporal acabava amb la vida de diversos mariners de la platja de Vilanova i la Geltrú. El Foment s'afegí als actes de solidaritat i recaptà en benefici de les famílies dels naufrags i edità un targetó amb uns versets al·lusius de Joan Biscamps: “¡A la platja i a la vila / tot és pena i desconsol ! / ¡A la platja i a la vila / quants cors ploren plens de dol ! / (...)”.

El 9 de gener de 1916 s'organitzava al saló del Foment un banquet en honor de Francesc Macià i Llussà, ex diputat a les Corts pel districte de les Borges Blanques que havia estat a la ciutat donant una conferència al teatre Apol·lo.

El maig l'entitat acollia la conferència de Lluís Sedó sobre “Moment actual de l'economia espanyola”. El *Diario* informava el 16 de setembre d'una reunió d'industrials a l'Orfeó Vilanoví amb el propòsit de constituir la Lliga de defensa industrial, una entitat amb finalitats anàlogues a les del Foment. Ignorem si aquesta maniobra venia provocada per l'orientació recreativa que havia pres l'entitat. La iniciativa no va tenir recorregut.

El gener de 1917 es constituïa una nova junta directiva de l'entitat, presidida per Joan Braquer. La completaven, Artur Galcerán Borrell, vicepresident; Josep Alemany, tresorer; Joaquim Farinós, comptador; Joan Rovira Ferrer, secretari; Ramon Roig, vicesecretari; Joan Mercader, bibliotecari; i Joan Gibert, Baldomer Roca, Pere Isern i Jaume Sabaté, com a vocals.

Els balls de Carnaval del Foment de 1917 eren amenitzats pel conjunt musical dirigit pel mestre Francesc Montserrat, que interpretava els ballables de costum i peces de moda. El juliol, Josep Miquel Cuscó, president de La Mutual Agrària, dissertava sobre “La mutualitat en l'assegurança agrària”.

El 10 de juny de 1917 es constituïa a la ciutat l'Associació d'Alumnes Obrers de l'Escola Industrial, entitat formativa, cultural i esportiva aixoplugada al local de l'Ateneu de Vilanova. A l'acte de inauguració hi participaren l'alcalde Joan Ventosa i Roig, el president de l'Ateneu Francesc Suñé Bolet i, entre altres, Joan

Braquer en representació del Foment Vilanoví, proper al Centre Català i que mesos més tard substituiria Ventosa a l'alcaldia. L'agost d'aquell any moria Enric Prat de la Riba, president de la Mancomunitat de Catalunya.

Molts anys després, un article al diari local de 13 d'agost de 1966 –en ple franquisme– signat amb les sigles S.B. –Santiago Barberà–, i amb descarnada càrrega política, indicava: “La burguesia se reunía en animadas tertulias en el Fomento del Trabajo –hoy democratizado Fomento Villanovés– y en La Gran Peña. Allí sesudos varones discutían sus negocios sin soslayar la cuestión social, que cada vez más se iba envenenando. En La Gran Peña, sobre todo, se efectuaban muchas consultas políticas. Los industriales leían el *Compendi polític* de Prat de la Riba, en el que se apuntaba que los vicios que comenzaron a desnaturalizar el carácter catalán eran el espíritu de rutina, el utilitarismo más desenfrenado y el individualismo. Sobre todo esto hubo muchas polémicas, recordando algunos los escritos del obispo Torras y Bages que contradecían la opinión de Prat de la Riba”. Pel Carnaval de 1917 el Foment contractava l'orquestra del mestre Montserrat que, més enllà de les peces tradicionals, interpretaria els temes de moda com fox-trot o two-steps.

El *Diario de Villanueva y Geltrú* en la seva edició del 12 de gener de 1918 posava de manifest que les societats recreatives Centro Federalista, La Unió Vilanovesa, Fomento del Trabajo, Centre Català i Grècia Groga, havien acordat que per l'època de Carnaval no es permetria l'entrada “a ninguna máscara que no vista decentemente”. Veiem que el Foment ja era tractada obertament com a “sociedad recreativa”.

Si l'any anterior els balls-reunions de Carnaval s'havien iniciat el 17 de gener, aquell any començarien el 6 de gener a les entitats més primerenques com el Foment del Treball, el Centre Català, la Grècia Groga i La Unió Vilanovesa (Puig Almirall, 2002: 260).

El gener de 1918 el ple municipal acordava la creació de la Junta local de Subsistències, en la qual el Foment hi tindria un representant. El maig els expresidents i diversos socis del Foment del Treball dirigiren una carta al diputat Josep Bertran i Musitu, demanant-li que s'interessés per la construcció del ferrocarril secundari de Vilanova i la Geltrú a Igualada i a Ponts. El 8 de setembre s'organitzava al Foment un banquet d'homenatge a Bertran Musitu, amb l'assistència de 170 comensals, per haver obtingut un Reial Decret que autoritzava la creació del port i una subvenció de 500.000 pessetes per iniciar les obres.

El 1918 el Fomento organitzaria un ball de Festa Major de la Geltrú per a socis i forasters als jardins d'Apol·lo.

Aquell mateix any, entitats com el Foment, el Círcol Catòlic, el Centre Català, el Sindicat Agrícola Comarcal i molts altres, dirigiren diferents telegrams al president del govern a favor del plebiscit autonomista (Canales, 1993: 35)

En el terreny polític, als anys deu el Fomento del Trabajo continuaria donant suport a la candidatura conservadora patrocinada pel Centre Català o el Cercle Catòlic. Miquel Alimbau i Rocías, que fou president del Foment, seria regidor i el 1918 alcalde interí per pocs dies. Malgrat tot, Puig Rovira indicava que el Foment no esdevingué mai un centre de participació política (Puig Rovira, 1989: 25).

El març de 1919 es procedia novament a la renovació de càrrecs de la junta directiva. A Jaume Rovirosa Albet com a president; l'acompanyaren Ramon Pascual Carbonell, vicepresident; Francesc Puig Figueras, secretari; Jordi Puig Cusí, vicesecretari; Josep Alemany Tarragó, tresorer; Pere Isern Morera, comptador; Josep Sentías Masgrau, bibliotecari; i Jaume Sabaté Serramià, Baldomer Roca Soler, Enric Català Solé i Cristòfol Pascual Marrugat com a vocals.

Sembla que fou la primera vegada que a la junta s'incorporava la figura del bibliotecari. La biblioteca de l'entitat aniria agafant gruix amb el pas dels anys, tant per les adquisicions pròpies com pel suposat llegat del Centro Industrial o del que pogués haver quedat del Círculo Villanovés. Abans de l'inauguració oficial del Fomento, el 5 de maig de 1904 l'entitat ja havia fet gestions davant la Diputació de Barcelona sol·licitant lots de llibres. La petició els fou concedida el 3 de juliol i temps després rebien 42 volums (Comas, 2017: 157).

El maig de 1919 es constituïa una Comissió mixta de Foment de la Indústria de Vilanova i la Geltrú presidida per l'alcalde, en la qual el Foment hi tindria un representant.

El 23 de març de 1920 s'elegia nova junta de la societat, constituïda per Jaume Puig Benasach, president; Josep Sentías Masgrau, vicepresident; Francesc Puig Figueras, secretari; Jordi Puig Cusí, vicesecretari; Joan Alemany Tarragó, tresorer; Josep Barreras Puig, comptador; Artur Galcerán Borrell, bibliotecari; Jaume Sabaté Serramià, Cristòfol Pascual Marrugat, Agustí Caba Morros i Jaume Rovirosa Albet, vocals. Poques setmanes després es constituïa l'Associació de Propietaris de Finques Rústiques del Partit judicial de Vilanova, també presidida per Puig Benasach, i amb la presència de significades persones del Foment.

El gener de 1921 l'entitat de la plaça de la Verdura estrenava nova junta directiva sota la presidència de Jaume Puig i Benasach, a qui acompanyaven: Josep Sentías Masgrau, vicepresident; Joan Badia Escudé, tresorer; Josep Barreras Puig, Comptador; Fernando González Buxens, secretari; Jordi Puig Cusí, vicesecretari; Artur Galceran Borrell, bibliotecari; i Cristòfol Pascual Marrugat, Agustí Caba Morros, Josep Bages Pascual i Joan Saburit Caba com a vocals.

En aquest nou escenari brillava amb llum pròpia la figura del secretari Fernando González Buxens (Barcelona, 1893–Vilanova i la Geltrú, 1971). Puig Rovira el qualificava com una persona d'extensa cultura científica i humanística. Havia estat bibliotecari adjunt de la Biblioteca Víctor Balaguer i fou col·laborador de

l'hispanista Edgar Allison Peers quan aquest traduí i s'interessà per l'obra de Manuel de Cabanyes. Durant la guerra protegí el patrimoni de la casa Papiol i n'inicià la catalogació de la biblioteca. Després de la guerra fou professor de l'Escola Industrial (Puig Rovira, 2003; p.154). En un article al *Villanueva y Geltrú* de 17 d'abril de 1971 Joan Rius Vila qualificava "Don Fernando" com "una de les intel·ligències més lúcides de la ciutat".

En els mesos previs al Carnaval de 1921 calgué negociar el conflicte entre les societats recreatives i l'Associació de músics locals que exigien unes determinades condicions-base. Els primers balls-reunions s'hagueren de suspendre o organitzar amb la participació de músics forasters. El conflicte es desencallà després d'una reunió al Foment del Treball entre representants de les associacions i dels músics locals.

Per la Fira de 1921 la joventut del Foment organitzava un ball selecte amb l'orquestrina del mestre Montserrat amb una selecció de moderns balls de jazz "darrerament arribats" (Martí, 1997).

El 1922 tenia lloc al Foment la conferència de Josep Ferrer-Vidal i Soler, fill de l'industrial Josep Ferrer i Vidal. Com indicava Canales, es tractava d'una proposta fortament cooperativista per evitar la fragmentació dels sectors conservadors i poder perpetuar el seu control sobre l'economia i la política. Les tesis d'aquella conferència foren publicades per l'autor aquell mateix any en dos títols editats per la Impremta del *Diario* (Canales, 1993: .51).

El gener de 1923 es constituïa una nova junta del Foment que incorporava algunes modificacions: Jaume Puig Benasach, president; Joan Saburit Caba, vicepresident; Joan Badia Escudé, tresorer; Jordi Puig Cusí, comptador; Fernando González Buxens, secretari; Carles Galceran Borrell, vicesecretari; Josep Barreras Puig, bibliotecari; i Miquel Artigas Calafell, Josep Bages Pascual, Agustí Caba Morros i Jaume Gené Pascual com a vocals.

5. Cap el Foment de Vilanova (1923-1936)

Entrem ara en una etapa decisiva en la història del Fomento del Trabajo de Villanueva, quan evolucionarà d'organització econòmica a associació cultural.

En els anys anteriors hem assistit a una efervescència d'activitats i iniciatives de signe econòmic que es diluïen amb rapidesa.

L'evolució cap una associació cultural no seguiria una estratègia ni un full de ruta predeterminat. Tampoc obeïa a cap decisió de junta. Seria un procés, una evolució, no una revolució, en la qual hi convergiren amb diferent intensitat factors socials, econòmics i polítics.

D'una banda, les expectatives de 1904, després de la decadència dels darrers anys del XIX, s'havien anat desinflant. La ciutat havia arribat extenuada al canvi de segle, i malgrat alguns factors de grans transcendència com l'Escola Superior d'Indústries i l'arribada de l'empresa italiana Pirelli el 1901, el sectors econòmics pregonaven el regeneracionisme econòmic i social.

En aquesta línia hem vist els esforços dels homes del Fomento del Trabajo vilanoví o del Fomento del Trabajo Nacional de Barcelona per abandonar la vida de "casino" i apostar per la cultura del treball i l'esforç.

Haver aprofitat l'estructura d'un decadent Centro Industrial havia estat una bona idea. Fer-ho sota l'empara i protecció del Fomento del Trabajo Nacional en qualitat d'entitat adherida resultava també una garantia notable.

Malgrat les expectatives i les energies dipositades, la ciutat vivia un clima d'encongiment o, millor dit, de replegament. En el segle anterior s'havien cobert bona part de les necessitats pròpies d'una societat moderna i s'havia consolidat una indústria cotonera i activitats complementàries prou potent.

Ara les coses havien canviat. La ciutat havia perdut influència econòmica i política. Els homes que havien liderat la transformació vuitcentista havien marxat a Barcelona o havien mort: els Ferrer Vidal, Francesc Gumà, Manuel Marquès, Víctor Balaguer ...

La ciutat encara vivia sota els efectes de la pèrdua de Cuba. L'illa era molt més que un mercat protegit, amb vilanovins residents i moltes vinculacions familiars i econòmiques. La crisi de 1898 –ideològica, de consciència i d'autopercepció–, com deia Álvarez Junco, abocaria també a la idea de regeneracionisme. Regeneració econòmica, però també cultural i educativa.

En cinc anys la ciutat havia perdut tres dels seus més importants "casinos". Al Foment ja no s'hi reunien hisendats, industrials i grans propietaris i industrials. Aquests havien estat substituïts per botiguers, menestrals, petits industrials i professionals.

Un dels propòsits més esperats com era la construcció del port agafaria embranzida, però el projecte aviat quedaria encallat. Tampoc avançaria el

ferrocarril secundari. En paral·lel, alguns dels èxits aconseguits no podien atribuir-se als mèrits del Fomento. El pantà de Foix o les polítiques aranzelàries que beneficiaven Pirelli havien estat impulsades per Manuel Marquès i Puig o Josep Bertran i Musitu, i l'instal·lació dels tallers de manteniment de la companyia ferroviària MZA era mèrit del seu director Eduard Maristany.

Per aquestes i altres raons els homes del Fomento tenien mitjans de comunicació local que els jugaven a la contra, com el *Diario de Villanueva y Geltrú* o *Democràcia*.

La ciutat i el país assistien a un canvi de paradigma. L'enfrontament entre posicions proteccionistes i lliurecanvistes havia perdut intensitat, la diversificació industrial era una realitat, i a la ciutat s'hi havia instal·lat una empresa de capital estranger que fabricava un producte innovador.

En aquest context de pèrdua d'una burgesia industrial i comercial, els homes del Fomento intentaren guanyar múscul aglutinant organitzacions com el nou Sindicat Agrícola –aquí el mèrit era seu–, la sotsdelegació de l'Institut Agícola de Sant Isidre o el Sindicat de regants del pantà de Foix. Però les aspiracions i les expectatives topaven una i altra vegada amb una realitat amb comportaments diferents.

Calia anar tancat la carpeta dels grans projectes.

La protecció i apadrinament del Fomento del Trabajo Nacional de Barcelona en el camp econòmic, es reproduïa en el camp polític amb el suport incondicional de Josep Bertran i Musitu i baluards afins com el Centre Català o el mitjà *Costa de Ponent*. Bertran fou diputat a Madrid pel districte de Vilanova i la Geltrú entre 1905 i 1923. Però a mida que avançaven els anys, els socis del Foment tenien dificultats per saber si el musitisme era una fortalesa o una debilitat.

Alguns els homes destacats del Fomento del Trabajo de Vilanova formaren part de les candidatures de les coalicions conservadores a les eleccions municipals.

Poc a poc, les vinculacions amb la Lliga Regionalista del propi Bertran o de Lluís Ferrer-Vidal i Soler s'anirien diluint en benefici d'un acostament al republicanisme federal. El 1916 era elegit alcalde el republicà federal Joan Ventosa Roig. Ell mateix derrotaria Bertran i Musitu a les eleccions generals de 1923.

Això i l'aturada de les obres del port, eterna promesa de Bertran, provocarien el distanciament entre el polític i els homes del Foment.

Tots aquests factors socioeconòmics i polítics podien diluir la influència de l'organització econòmica i fer-li viure un bany de realitat, però potser no eren suficients per determinar la seva deriva cap una organització cultural.

I aquí intervenen les dues altres variables de l'equació: la pressió del sector jove de l'entitat i el paper del pintor Joaquim Mir i Trinxet.

El 1914 els joves de l'entitat havien demanat a la junta d'organitzar balls, fet que fou aprovat amb efectes immediats.

També aquí les coses havien canviat. Els joves no pensaven en fer-se rics anant a Cuba o convertir-se en grans hisendats. Els joves de cases acomodades en tenien

prou en convertir-se en petits fabricants i comerciants, o bé tècnics, menestrals o professionals. Una societat en construcció més equilibrada i que tocava més de peus a terra. No tot era l'economia.

L'impacte de la Gran Guerra (1914-1918) no passaria desaparecebut. Els corresponsals de guerra es cuidarien de fer arribar a totes les llars els detalls d'aquell malbaratament de la condició humana. La guerra ajudaria a relativitzar moltes coses. Els "feliços anys vint" trencarien convencionalismes i imposarien una lògica de disbauxa i immoderació. D'aquesta manera es contradeien els preceptes de Lluís Ferrer-Vidal.

El novembre de 1925 s'acordava la creació de la secció *Juventud del Fomento del Trabajo*. Calia ser pràctic i captar la gent jove abans que marxessin a altres entitats. La pressió del Carnaval i el calendari festiu no era banal. Perquè no podien fer balls?, si el Foment disposava del millor local on s'hi havia fet els grans balls vuitcentistes que encara alguns recordaven.

El sector jove organitzava concerts de jazz i de música clàssica, conferències, i més endavant sessions cinema. Foren ells qui el 1926 impulsaren les obres de la reforma parcial del local sota la direcció de Josep F. Ràfols. El *Butlletí de l'Associació d'Alumnes Obrers* s'hi va referir com a acte de vilanovisme i salt cultural.

El 1922 arribava a la ciutat Joaquim Mir i Trixet. El context de l'època afavoria l'impuls de moltes iniciatives culturals. El 1912 havia tingut lloc el Segon Congrés d'Ateneus i Associacions Culturals de Catalunya. Arreu del país es desplegava l'obra educativa i cultural de la Mancomunitat. D'altra banda, es deixaria sentir la irradiació de l'obra de la República de Weimar. A l'empara de l'Ateneu de Vilanova naixia l'Associació d'Alumnes Obrers de l'Escola Industrial sota el lema "Cultura Integral". El 1929 es celebrava la III Exposició d'Art del Penedès, i a la ciutat apareixerien publicacions culturals de gran qualitat.

Al voltant de Mir s'agruparen altres artistes pintors de la ciutat com Martí Torrents, Alexandre de Cabanyes o Enric C. Ricart, que al costat d'altres intel·lectuals d'altres disciplines feren del Foment la seva base de projecció.

Al local del Foment se succeïren exposicions d'art, tertúlies, concerts de música, conferències ... Aquell desplegament tindria com episodi singular la decoració del saló-cafè amb obres murals dels quatre pintors esmentats.

El 1933 Mir –personatge no exempt de controvèrsia– esdevindria president del Foment i convertiria l'entitat en el seu particular laboratori d'idees per a la transformació cultural. Un any després s'inauguraria la Sala Marco com a primera sala d'exposicions permanent de la ciutat.

L'aposta cultural de l'entitat obeïa també a la més o menys evident pressió i competència de l'entorn local, amb la presència d'un bon mosaic associatiu sempre condicionat per la transcendència del cicle festiu, i molt especialment pel Carnaval.

Tots els esdeveniments esmentats confluïren en que el 1934 el Fomento del Trabajo de Villanueva es convertiria de manera natural i sense estridències en Foment de Vilanova. La regeneració cultural havia funcionat.

Altra cosa seria analitzar quina mena de cultura oferien els salons del Foment que, òbviament, tenia un repunt intel·lectual i elitista, en consonància amb la base social de l'entitat, allunyada de les classes populars.

Tanquem aquesta reflexió al voltant de la transició del Foment d'una organització econòmica a una associació cultural. Una evolució de trenta anys amb els factors comentats i altres de més soterrats que es podien llegir en clau local o més global. Hem avançat esdeveniments, però tornem a la evolució cronològica de l'entitat. El 1923 la situació política faria tombs inesperats i de signe contrari en relació al context local i estatal. A Vilanova i la Geltrú el republicà Joan Ventosa i Roig derrotava el representant conservador Bertran i Musitu, resultat de la fragmentació de les forces conservadores com ja havia alertat Josep Ferrer-Vidal. D'altra banda, el setembre s'instaurava la dictadura de Primo de Rivera amb efectes particularment perversos per Catalunya.

Amb la desaparició forçosa del Centre Català provocada per la dictadura de Primo de Rivera i el tancament de la seva seu al Teatre Principal, una part del catalanisme local s'aixoplugà a l'associació cultural Foment del Ball Popular –o més ben dit, Fomento del Baile Popular–, amb seu al mateix teatre (Canales, 1993: 55). Puig Almirall indicava que altres socis del Centre passarien a l'Orfeó Vilanoví (Puig Almirall, 2002: 185).

La recomposició d'una part del govern municipal en temps de dictadura es duria a terme a partir de persones provinents d'associacions econòmiques. Canales aportava els exemples de Jaume Puig Benasach, president del Foment del Treball el 1922 o de l'Associació de Propietaris de Finques Rústiques; o el cas de Pere Ruiz de Castañeda, president de la Cambra de la Propietat Urbana i membre de les juntes del Foment i del Círcol Catòlic.

Prèviament, el 1920 s'havia constituït l'agrupació Els Almogàvers, joventut del Centre Català. Era una aposta de radicalització catalanista que els sectors conservadors volgueren neutralitzar a través d'una fórmula que ens resultaria molt familiar al llarg del segle XX: “la apuesta de una parte de la derecha villanovesa, especialmente la católica, para conjurar estos peligros de la radicalización catalanista fue el vilanovismo” (Canales, 2006: 124).

Tancant el cercle, al voltant el Fomento del Trabajo hi hauria dos altres elements determinants, un a curt termini, i un segon que es faria esperar una mica més. Aquest segon tenia a veure amb el fet que el 1922 l'artista Joaquim Mir establiria la seva residència definitiva a Vilanova i la Geltrú. Una situació que, més enllà de ser anecdòtica, esdevindria un element de dinamització cultural de primer ordre

amb el Foment com a epicentre de l'activitat, on el pintor seria introduït de la mà del seu homòleg Martí Torrents. Joaquim Mir es convertiria en president del Foment, associació que modificaria substancialment els objectius i la pròpia denominació.

Però va ser un altre fet el que va determinar un veritable canvi d'inflexió en el seu model d'activitat. Hem vist com des del 1914 –impulsat pels elements més joves de l'entitat– el Foment organitzava els primers balls de societat lligats al Carnaval i altres festes del cicle anual. Poc a poc l'entitat aniria reorientant les seves prioritats. La progressiva incorporació de l'element jove en seria un factor determinant.

El dimarts 6 de febrer de 1923, sota la presidència de Puig Benasach, el Foment organitzava un gran ball de mantons amenitzat per l'orquestra dirigida per Joan Sagalés. El *Diario* del dia 8 ho relatava així: “Como en día de gran solemnidad la escalinata estaba alfombrada y adornada con profusión de luces y plantas, produciendo el salón esplendoroso efecto, pues estaba materialmente cuajado de distinguida concurrencia que iba admirando a las encantadoras señoritas que, arrebuajadas en sus típicos mantones esparcían con sus caritas risueñas la alegría por todos los ámbitos del salón”. Al ball hi participaren vint-i-una parelles. Les noies amb mantó foren obsequiades amb nines de *Fayances*, alhora que es sortejava un medalló d'or i ivori de la joiera Vda. de Morera de Barcelona que s'adjudicà Anita Cucurella. A mitjanit la junta obsequiava els presents amb dolços i xampany.

Aquell ball de mantons podria interpretar-se com la consolidació d'una nova etapa en la vida del Fomento del Trabajo. Quedava enrere la preeminència de l'activitat i els interessos econòmics i s'avançava cap un model d'entitat cultural i recreativa. La creació dos anys després de la Joventut del Foment del Treball ajudaria a avançar en aquella direcció. Fets que no passaven per alt al Rei Carnestoltes en el Sermó de 1923:

Van al Foment vells i joves, / que fan de vell al cafè, / s'hi badalla, s'hi està bé, / fins hi ha cadires toves / Avui, perxò, com avans, / encare que fassin ball, / més que'l Foment del Treball, / sembla el Foment del Descans / Lo que no tinc ben entés / és perquè són, va de veres, / les converses tan lleugeres, / tractant-se de gent de pes. / Rentistes sens pretensions / no la deuen bitllà gaire, / puig hi ha sempre al mig aire / per Carnaval suscripcions / Enguany qui vol gastà un ral / a n'allí no es fum fàstic / sobretot perquè'l Dinàstic / hi remet bon material / Musica i amunt els cors, / i arreu brega i enrenou, fent reviure, lo que fou, / el gran Círcol dels senyors / Fomenteu lo que vulgueu, / més quan vingui el Carnaval / deixeu aquest to formal / i joves tots, disfruteu.

A mitjans de febrer de 1923 es convocava una gran assemblea de la Unió de Vinyaters de Catalunya al Foment del Treball. El 1 de març es produïa la primera actuació dels Amics de la Música amb un curset d'iniciació musical, després d'una

etapa d'inactivitat. Els 21 de maig els Amics de la Música organitzaven un concert del mestre de guitarra Miquel Llobet.

Eren els anys vint, etapa que en perspectiva es coneixeria com a “feliços anys vint”. La Gran Guerra –la Primera Guerra Mundial–, havia suposat una trencadissa amb els convencionalismes i formes de viure i entendre el món. Res no tornaria a ser igual. Després d'aquell malbaratament de la condició humana s'imposava la lògica prosaica de la disbauxa i el gaudi de la vida. En definitiva, les ganes de viure i passar-s'ho bé.

Més enllà de la inestabilitat política del vell continent, algunes formes artístiques i culturals agafaren volada, entre elles l'obra cultural i multidisciplinària que irradiava la República de Weimar a l'Alemanya d'entreguerres, i que serviria de model a la República espanyola que era en camí. El país rebria l'impacte de la Bauhaus, de pel·lícules com *El gabinet del doctor Caligari*, les obres de Walter Gropius, *La muntanya màgica* de Thomas Mann, de Kandinsky, o de Marlene Dietrich.

A Catalunya els darrers impactes del moviment noucentista i l'obra cultural i educativa de la Mancomunitat de Catalunya deixarien una empremta extraordinària. L'Ateneu de Vilanova, que havia estat l'amfitrió del Segon Congrés d'Ateneus i Associacions Culturals de Catalunya, veuria néixer l'Associació d'Alumnes Obrers de l'Escola Industrial, molt activa sota el lema de Cultura Integral. A la ciutat apareixerien revistes culturals com Themis (1915-1916), VilaNova (1917-1918), el *Butlletí de l'Associació d'Alumnes Obrers* (1923-1932) o, més endavant, Prisma (1930-1936). En paral·lel, s'organitzava una Fira del Llibre o la III Exposició d'Art del Penedès.

A nivell local la ciutat posava en valor l'obra artística del que Josep M. Junoy va qualificar com l'Escola de Vilanova. Les exposicions d'Enric C. Ricart, Rafel Sala, Joan Miró, Demetri i Víctor Oliva i altres, situaven la ciutat en un dels centres de coordenades de la cultura. Caldria afegir-hi Martí Torrents, Alexandre de Cabanyes i, finalment, Joaquim Mir, que com ja s'ha dit, el 1922 s'instal·lava a Vilanova i la Geltrú quan ja tenia 48 anys. Ho faria a Cal Rei, a la rambla dels Josepets. Aleshores, Mir ja era un pintor reconegut, amb èxit de vendes i que feia temps que es guanyava la vida (Pi de Cabanyes, 2004: 28). Un any abans Joaquim Mir i Trinxet havia casat amb la vilanovina Maria Estalella, parenta seva. Mir es convertiria en l'epicentre d'un important grup d'artistes.

Mir i Ricart esdevindrien alguns dels catalitzadors de la nova etapa cultural del Foment. El pare de Ricart era un dels amos de la fàbrica de gas, i al fill el coneixien pel petit de cal Ricart del gas. Poc a poc, el cafè del Fomento del Trabajo s'aniria convertint en espai de trobada i tertúlia d'artistes i intel·lectuals del moment – molts dels quals treballaven fora de Vilanova –, i que compartien sostre amb petits fabricants, comerciants o propietaris agrícoles. A part de molts dels artistes

esmentats també hi serien el metge oculista Josep Oriol Puig i Font o el músic Eduard Toldrà i Soler.

Malgrat la dictadura de Primo de Rivera, aquell ambient cultural no era aliè als moviments polítics previs al directori militar i, sobretot, al joc d'aliances i evolucions ideològiques que eclosionarien amb l'arribada de la Segona República. Havíem vist com el Centre Català havia seguit l'estela de les polítiques musitistes i de la Lliga Regionalista. Contràriament, el grup Els Almogàvers, joventuts del Centre Català, a partir de 1922 s'acostarien a Acció Catalana.

Amb la dictadura primoriverista i la suspensió dels partits d'orientació catalanista, el Foment del Ball Popular, Fomento del Baile Popular, –creat en bona part per elements joves del Centre Català– es dedicaria a fer activisme resistencial: “una escola d'activisme cultural en condicions adverses” (Anguera, 2008: 6). Tot i la coincidència en la denominació, eren entitats ben diferenciades, i segons Puig Rovira el propòsit de la nova entitat era donar cobertura legal a algunes activitats dels membres del Centre Català, prohibit pel govern primoriverista.

En plena dictadura el febrer de 1924 es constituïa la nova junta del Fomento del Trabajo. La presidia Enric de Puig i Güell; amb Joan Saburit Caba de vicepresident; Roc Bernadó Fabré, tresorer; Carles Galceran Borrell, comptador; Antoni Torrents Rosell, bibliotecari; Ferran González Buxens com a secretari; Ramon Alentorn Ollé, vicesecretari; i Jordi Puig Cusí, Agustí Caba Morros, Joan Badia Escudé i Josep Bages Pascual de vocals (Puig Almirall, 2002: 189).

Durant la dictadura, algunes persones significades del Foment tingueren un accentuat protagonisme en la vida municipal de la ciutat, com eren els casos de Jaume Puig Benasach o de Pere Ruiz de Castañeda. Aquesta ha estat una constant en situacions polítiques excepcionals. Persones ben arrelades a l'associacionisme o corporativisme local –en les seves diferents formules–, inclús de tradició catalana i catalanista, que han ocupat en moments de declarada “emergència” llocs de responsabilitat a nivell municipal. Gent “d'ordre” que obeïen a la necessitat d'encarrilar la situació d'acord a les pretensions d'un poder, sovint imposat, que cercava la col·laboració d'autòctons poc o gens sospitosos i amb una certa ascendència sobre la població. Cal advertir de la línia prima que separava aquella suposada col·laboració, d'un veritable col·laboracionisme, i que només seria desxifrabla a partir de l'anàlisi individualitzat.

Fins i tot a les dictadures més cruentes els calen suports interns, adhesions lleials per convicció, o no, que superin –o complementin– la coerció i l'oportunisme propi de tot règim totalitari. Elements representatius de sectors conservadors que feien prevaldre la seva lleialtat i estimació a la ciutat i a les tradicions per sobre d'altres consideracions, especialment, ideològiques i/o nacionals. Sovint, provenien de sectors petits burgesos i menestrals que actuaren durant les alternances polítiques del primer quart de segle, durant la dictadura de Primo de Rivera, foren ignorats

durant la República i el període de guerra, i tornaren a participar en els immediats anys de la postguerra. Probablement, assoliren el màxim protagonisme durant l'etapa de Ferrer Pi al capdavant de l'alcaldia, fent del vilanovisme la seva principal bandera. El fenomen del vilanovisme els immunitzava contra tota sospita de ilegitimitat, intolerància o traïdoria.

El vilanovisme era el que més s'assemblava a un territori neutral –una zona de no bel·ligerància–, un espai de confluència i d'acord entre els que havien guanyat la guerra i els que l'havien perduda, tot i que potser cal matisar que alguns no l'havien perduda del tot.

El 1924 reapareixia dins el món associatiu local un nou Círculo Villanovés, que res tenia a veure amb la societat desapareguda el 1907. El *Diario* de 2 d'agost informava que la junta general extraordinària del Círculo Dinástico –creat el 1917 per elements monàrquics– decidí convertir-se en entitat recreativa i cultural sense tendència política, adoptant el nom de Círculo Villanovés. Els sectors monàrquics crearien el 1925 el Círculo Villanovés de la Unión Patriótica.

D'acord a les informacions del diari local, la junta del nou Círculo va haver de limitar les admisions atesa l'alt nivell de la demanda. Durant els primers mesos varen organitzar una representació del Don Juan Tenorio en benefici de l'Hospital i una exposició de quadres de Martí Torrents i Brunet.

El desembre de 1924 en una reunió al Foment del Treball es constituïa una associació de compte correntistes i dipositaris del Banc de Vilanova –en estat de fallida– per a la defensa dels seus interessos. L'entitat bancària local seria absorbida pel Banco Urquijo Catalan.

Mentre, es consolidava el grup dels quatre pintors que acabarien erigint-se en els grans protagonistes d'aquell nou Foment, especialment després de la decoració del cafè de l'entitat. Joaquim Mir Trinxet, Enric C. Ricart Nin, Alexandre de Cabanyes Marquès i Martí Torrents Brunet emprendrien la decoració del cafè de l'entitat amb setze panells de dos metres d'alçada i llargades diverses.

Les tertúlies intel·lectuals i l'efervescència cultural del Foment dels anys vint estaven canviant el tradicional rumb de l'associació. Com indicava Montserrat Comas: “s'ha d'entendre que les accions que proposaven buscaven la millora cultural de la vila, per bé que les situaven en un nivell superior que, penso, quedava ben lluny de les accions quotidianes de les classes senzilles i treballadores més majoritàries. Tanmateix, és ben clar que és gràcies a aquests fills il·lustres que Vilanova apareix a les històries de la cultura catalana” (Comas, 2013: 36).

El 14 de febrer de 1925 es nomenava una nova junta directiva del Foment del Treball encapçalada per Enric de Puig Güell com a president. Completaven la junta Albert Alegret Guasch com a vicepresident, Sebastià Garí Lloveras, tresorer; Carles Galceran Borrell, comptador; Ferran González Buxens, secretari; Roc Català Teixidor, vicesecretari; Antoni Torrents Rosell, bibliotecari; Joan Saburit

Caba, Ramon Alentorn Ollé, Rafael Galceran Pollés i Roc Bernadó Fabré, com a vocals.

El Foment havia fet un canvi radical, des de la fisonomia del cafè i altres dependències, fins el perfil dels seus socis i estadants habituals, o la tipologia de les activitats que s'hi practicaven. Potser per això, després d'una reunió celebrada el diumenge 8 de novembre de 1925, segons informacions del *Diario*, es creava la secció de joves Joventut del Foment del Treball –Juventud del Fomento del Trabajo–, que organitzarien concerts de jazz i música clàssica, alternant amb conferències i altres activitats culturals i d'esbarjo.

Caldria un estudi més aprofundit per entendre el perquè va trigar tant a constituir-se la secció jove, tenint en compte que el 1914 –onze anys enrere– ells son els que havien promogut l'organització de balls de societat.

La primera junta de la nova secció estaria formada per Feliu Puig del Campo Ricart, president; Josep Galceran Pollés, vicepresident; Òscar Forgas Pujadas, secretari; Antoni Castells Güell, tresorer; Joaquim Puig Cusí, comptable; i Llorenç Roig Pagés i Joan Casals Ferrer com a vocals. Un any després es renovaria convertint l'enginyer Francesc Comas Vila en president, acompanyat de Joaquim Puig Cusí, Miquel Alimbau Doura, Joan Casals Ferrer, Joan Llopis Pascual, Josep Querol Brunet i Antoni Escofet Mercé.

Durant els anys vint es multiplicaren les activitats promogudes pel grup Els Amics de la Música que organitzaven concerts i altres activitats itinerants en diferents associacions de la ciutat. El 1924 els salons del Foment acolliren el violinista Theodor Werner, les formacions del mestre Montserrat o la de Josep Milà. A través del Foment del Treball o de la Joventut del Foment, el Tríu Montserrat seria una de les formacions habituals als salons del Foment. El grup el formaven Francesc Montserrat Juncosa al piano, Enric Pascual Urpi al violoncel i Josep Milà Casals al violí. Per la seva part, Theodor Werner era un violinista holandès i bohemí, de trajectòria singular, que s'havia instal·lat a la ciutat i que malvivia protegit pel mestre Montserrat Juncosa o acollit per Joaquim Mir (Ricart, 2020: 261).

El gener de 1926 es renovava la junta directiva del Fomento del Trabajo, amb Josep Sentías Masgrau com a president; Albert Alegret Guasch, vicepresident; Miquel Ferrer Roig, secretari; Isidre Roset Boés, vicesecretari; Sebastià Garí Lloveras, tresorer; Josep Alemany Tarragó, comptador; Antoni Rosich Castells, bibliotecari i Jaume Albà Carbonell, Josep Soler Bertran, Pere Isern i Fèlix Puig Ricart com a vocals.

En paral·lel al nomenament de la nova junta, el diari local publicava la nota següent: “Conserje se necesita en la sociedad Fomento del Trabajo. Que sepa leer y escribir. Informarán en el café de la misma”.

El Foment acolliria exposicions d'art de gran format o bé representacions teatrals amb música en directe que serien l'atracció de barcelonins i altres forasters.

Fou el sector de la Joventut del Foment els que impulsaren les obres de reforma parcial que es dugueren a terme els primers sis mesos de 1926, cercant una ambientació i una imatge d'associació cultural. La reforma parcial fou dirigida per Josep F. Ràfols. Entre altres intervencions es construïren les columnes de l'entrada principal, aportant un to neoclàssic que facilitava una interpretació més cultural de l'associació. D'aquesta manera ho explicava el *Diario de Villanueva y Geltrú* en la seva edició del 12 de gener de 1926:

Desde hace algunos días se está procediendo activamente a la restauración del salón de fiestas del Fomento del Trabajo, dirigiendo las obras el inteligente arquitecto D. José F. Ráfols, y habiendo sido confiada la parte de decoración y pintura a los Industriales D. Manuel Gómez, de Barcelona, y don José Bages, y la parte de iluminación a D. Pedro Isern y D. Francisco Comas. El salón conservará el mismo estilo que el antiguo cuando el apogeo del Círculo Villanovés, cuya regia decoración se ha procurado seguir en sus líneas generales.

Com indicava Montserrat Comas: “al juliol tot estava llest. El caràcter cosmopolita que es va voler donar a l'entitat es farà evident amb la mena d'accions, d'espectacles i, sobretot, amb les persones convidades” (Comas, 2013: 36).

D'aquesta reforma, Puig Almirall n'aportava una curiosa anècdota. Quan la restauració s'estava ultimant, darrera el medalló central que corona una de les parets hi aparegué la següent inscripció: “Febrero 6-76; artista Ferrer autor del cuadro. Lo colocó el carpintero Escofet. Ayudantes: Demetrio Galceran, Ricardo Mañosa. Carísimos amigos. F. Ferrer (signat)”. Feia, doncs, cinquanta anys justos d'aquella altra intervenció.

També indicava que la nova il·luminació es fonamentava en la làmpada central de cinquanta bombilles, quatre canelobres a les separació de les setrilleres i quatre canelobres més a les parets laterals (Puig Almirall, 2002: 190).

A començaments d'abril de 1926 es presentava al Foment el llibre *El gris i el cadmi* de Josep Mª Junoy. Poques setmanes després era Santiago Marco, arquitecte i president del Foment de les Arts Decoratives de Barcelona qui impartia una conferència al saló del Foment. El 5 de maig s'organitzava el concert de Josep Recasens, violinista, acompanyat al piano per la seva esposa Rosalia Zapico.

La reforma dels salons del Foment vindria acompanyada, paral·lelament, de la decoració del seu cafè amb les quinze obres del conjunt pictòric conegut com Cafè del Foment degudes a Joaquim Mir, Martí Torrents, Enric C. Ricart i Alexandre de Cabanyes. El pintor i gravador Enric C. Ricart era l'aglutinant del grup i Torrents fou qui hagué de coordinar aquells artistes més aviat díscols i poc proclius a l'ordre i a la disciplina.

El diari local anotava: “No dudamos que, por la reputación artística de dichos señores, será la pintura total del salón-café del Fomento del Trabajo una notabilidad en todos conceptos y que honrará grandemente a Villanueva”.

Segons Ricart, els instigadors de l'iniciativa foren Mir i Torrents a finals de 1924. Torrents –d'acord amb Mir– va llençar la idea a les pàgines del diari local. El mateix Ricart deixava escrit a les seves llibretes Kodak que s'assabentaria del projecte en llegir-ho a les pàgines del *Diari de Vilanova*. D'acord a les seves anotacions i les transcripcions i comentaris de Ferran Sanz, d'entrada Ricart no mostraria gaire entusiasme per la idea: “la forta empenta que porta Martí Torrents arriba a molestar-lo” (Sanz, 1988; p.22). El mateix autor indicava que Ricart va poder complir amb l'encàrrec del Foment perquè la malaltia del seu germà l'impediria de marxar a París com feia cada any. Sembla, doncs, que Ricart i Cabanyes foren els més refractaris a la idea. La forma de finançament contemplava que vint associats del Foment aportessin cent vint-i-cinc pessetes cadascun per les despeses de materials, i obrir una subscripció pública per completar altres costos.

Així ho explicava el mateix Ricart al quadern Kodak el 12 de gener de 1925:

Sembla que haurà de ser un fet la decoració del cafè del Fomento del Trabajo. Ho han manegat en Mir i en Martí Torrents, especialment, i en Cabanyes i jo ens hi havem trobat embrancats sense com va ni com costa. Ni ell ni jo en sabíem res quan aparegué un article al Diari en el qual vegérem que ens havíem “ofrecido amablemente”. La cosa no està concretada però hi ha el perill de que em toqui pintar cinc plafons, o bé dos d'uns tres metres per dos. Ai que patirem !. En Martí Onclet està fent tronar i ploure amb l'especialíssima empenta que porta. Ell i en Mir han fet somoure la pacífica clientela del Foment i han arribat a trobat vint senyors que paguin vint-i-cinc duros cada un d'ells, a més d'una llista on, qui més qui menys, hi aboca unes quantes pessetes. Farem honor al temperament comercial de la digna clientela del Foment dient que molts dels vint senyors que donen vint-i-cinc duros ho fan en mires a esdevenir propietaris d'un panneau dels vint que hi haurà el dia que la societat es dissolgui (Ricart, 2020: 366)

De fet, l'article del *Diario de Villanueva y Geltrú* en la seva edició de 10 de gener ho havia expressat en aquests termes: “Al espontáneo y generoso ofrecimiento de los simpáticos artistas Srs. Mir, Cabanyes, Torrents, Ricart y Ráfols, han correspondido espléndidamente los señores socios suscribiéndose en pocos días la cantidad de 3.000 pts”. També informava de que s'havien repartir fulls de subscripció i que de l'esdeveniment se'n feien ressò diversos mitjans de la capital com *La Revista de Arte Decorativo*, alhora que era tema d'interès en centres i penyes artístiques.

La inauguració dels murals de la sala tingué lloc el 29 de juny de 1926. Aquell fet convertiria el local del Fomento en espai de peregrinació i acollida pels amants de l'art i de la cultura.

El conjunt pictòric era format per les dues obres de Martí Torrents *Paisatge i Nuvolada*; les cinc de Joaquim Mir *Les comparses de Vilanova, Vista de Vilanova des de la Collada, Jardí, Racó del jardí i Carrer*; les quatre d'Alexandre de Cabanyes *El veler, Figura femenina, Marina i Paisatge*; i les quatre d'Enric C. Ricart *La verema, Berenar al camp, El Drac i Fantasia cubista*.

Com a anècdota caldria assenyalar que a l'obra *El Drac*, hi apareixia un diable fent pam i pipa a l'espectador de la pintura. Era el propi E.C. Ricart. Ferran Sanz anotava: "(...) El respectuós, l'afable, l'home del vestit gris i per l'acera, vol fer cruels ganyotes des de les parets del Foment. Però a qui?. Al senyor que paga vint-i-cinc duros?, als seus convilatans, als que dedica una forta diatriba el 7 d'abril [de 1925], l'endemà mateix de pujar al seu estudi la tela per pintar aquest quadre" (Sanz, 1988: 24).

La crítica que Ricart abocaria als seus quaderns en data de 7 d'abril era prou explícita: "Llevat de quatre amics i quatre de la família, a Vilanova no sabien si soc jo pintor, comerciant o panxa-contenta (...) Ara, això sembla desbaratar-se amb motiu de la decoració del Foment. Aquell botigueret i aquell senyoràs retirat ja em demanen si els quadres van endavant i quin *asunto* hi faig" (Ricart, 2020: 378).

El Butlletí de l'Associació d'Alumnes Obrers reconeixia com a obra de *vilanovisme* l'iniciativa del Foment Vilanoví de decorar les parets del saló-cafè amb quadres de pintors prestigiosos lligats a la ciutat. Com indicava el cronista: "Això solsament ja enlairarà Vilanova com a vila culta i de sentiment artístic depurat".

El dia de l'inauguració el 29 de juny es va fer festa grossa a l'entitat i els quatre pintors foren nomenats socis d'honor. Com anotava Sanz: "Per a Ricart l'encàrrec del Foment ha estat un parèntesi, un pur acte de patriotisme local sense més importància". De fet, l'artista no acceptà d'exposar els seus quatre quadres del Foment a Barcelona: "Potser per a Vilanova, per als burgesos del Foment això no és més que una excentricitat d'artista, diria Ricart, però, compte!, exposar-ho a Barcelona, sotmetre's a la crítica oficial ja és una altra cosa" (Sanz, 1988; p.26).

La decoració del cafè del Foment es mantindria pràcticament intacta durant prop de cinquanta anys, fins que el 31 de març de 1974 s'inauguraria a la Biblioteca-Museu Víctor Balaguer la sala Cafè del Foment, on s'hi exposaren en qualitat de dipòsit les quinze obres. Les condicions del cafè de l'entitat, el fum del tabac i l'estufa, la temperatura i altres factors, recomenaren la restauració i el trasllat a un indret més adequat.

Com sempre, el Sermó del Rei Carnestoltes de 1926 se'n feia ressò: "(...) El Foment s'ha espavilat / i també vol pendre basa / en la gresca. Ara, la casa / té el President advocat / Además, la Joventut / que ara s'ha posat allí / es de braó, vol lluí / i no està pas per quietut; / El seu saló han reformat / per lluir i fer patxoca, / també m'han dit que no és poca / la feina que s'han buscat / (...) També el café / els farà goig de debó / amb les pintures, que jo / les trobo d'alló més bé / Així, ací a

Vilanova / exposició permanent ! / tindreu, que tota la gent / de gust, dirà que ho aprova”.

El Cafè del Foment passaria a formar part –com el saló– de la ruta obligada per aquells que volien conèixer els atractius de la ciutat, al costat de la Biblioteca-Museu Balaguer, la fàbrica Pirelli, l’Escola Industrial, el castell de la Geltrú, l’Ateneu, l’Orfeó Vilanoví o l’església de Sant Antoni. Aquestes localitzacions eren pregonades com a tals pel *Diario de Villanueva y Geltrú* i altres publicacions com el *Butlletí de l’Associació d’Alumnes Obrers*.

Aquelles primeres dècades de segle havien servit per centrar i uniformitzar –modestament– el món associatiu local. Amb la desaparició del Círculo Villanovés i el Casino i el Centro Artesano, les associacions “de classe” s’havien diluït. El Fomento havia perdut la patina aristocràtica i, al marge de les entitats polítiques, el món associatiu equalitzava interessos al voltant de la cultura i l’esbarjo.

En aquest sentit, es mantindrien les eternes disputes –de baixa intensitat–, entre les associacions més arrelades a les classes populars i les que tenien una extracció més burgesa. A títol d’exemple, el Foment del Treball o la Unió Vilanovina serien el blanc predilecte de la crítica d’una entitat humorística com La Grècia Grogga, que no desaprovava cap oportunitat per envalentonar-se davant aquells sectors que consideraven avorrits i massa pendents de la butxaca.

Malgrat tot, els nivells d’activitat i la modificació de l’estructura social que estava vivint el Foment tampoc els passava per alt. Reproduïm uns versets de les Caramelles de la Grècia Grogga de l’any 1927: “Avui son moda les boines, / demà ho seran els casquets / i potser no trigar gaire / gorro frigos per barrets. / Qu’els passa als del Fomento / qu’ara mai estan quiets? / Tot aixó durarà un misto, / foc d’encenalls i uns quants pets”.

L’encertaven a mitges. Els “gorros frigos” no trigarien en arribar; però el Foment no afluixaria.

L’abril de 1926 el Fomento del Trabajo, conjuntament amb altres entitats com el Foment del Ball Popular, la Unió Vilanovina, l’Ateneu o l’Associació d’Alumnes Obrers, organitzaren un concert d’homenatge al compositor Juli Garreta amb l’actuació de la Cobla Barcelona.

El juny es nomenava una nova junta de la Joventut del Foment del Treball que quedava constituïda com segueix: president, Félix Puig Ricart; vicepresident, Josep Galceran Pollés, secretari, Josep Maria Foradada Coll; tresorer, Antoni Castells Güell, comptador, Joaquim Puig Cusí, i com vocals Llorenç Roig Pagès i Joan Casals Ferrer.

El 12 de juliol el dibuixant madrileny Ricardo Marín feia una conferència al Foment sobre la personalitat de Joaquim Mir. Abans d’acabar l’any, la Joventut del Foment del Treball tornava a renovar la junta, la qual quedava com segueix: president, Francesc Comas Vila; vicepresident, Joaquim Puig Cusí; secretari,

Miquel Alimbau Daura; tresorer, Joan Casals Ferrer; comptador, Joan Llopis Pascual; i com a vocals Josep Querol Brunet i Antoni Escofet Mercè.

El 30 de desembre de 1926 la Joventut del Foment del Treball organitzava la conferència de Josep Maria Junoy i Muns sobre *La Nova Revista* que ell havia fundat. Durant l'acte també intervingueren Antoni Escofet, vocal de la junta de la Joventut del Foment; Francesc Comas, president de la Joventut del Foment; i Josep Sentías, president de l'entitat. Segons informava el diari local l'acte fou un èxit atesa la concurrència “que llenaba el aristocrático salón”.

El 1926 els balls de Carnaval estigueren fortament condicionats per les obres de restauració del saló del'entitat. Amb la idea de reproduir activitats preterites, el 4 de febrer d'aquell any es volgué organitzar una comparsa nocturna seguida de ball. Finalment, però, la comparsa fou suspesa (Puig Almirall, 2002: 210).

El dijous 10 de febrer de 1927 el Foment del Treball organitzava amb gran èxit un ball de disfresses. El saló fou acolorit amb un projectors de colors (Puig Almirall, 2002: 211). Les activitats de diversió dutes a terme per la Joventut del Foment sovint eren criticades amb duresa des de les pàgines del mitjà catòlic i conservador *La Defensa* pel seu caràcter suposadament immoral.

Tal com es podia llegir al Butlletí de l'Associació d'Alumnes Obrers de gener de 1927, el Fomento del Trabajo renovaria parcialment la seva junta, quedant com segueix: Josep Sentías Masgrau, president; Josep Alemany Tarragó, vicepresident; Miquel Ferrer Roig, secretari; Isidre Roset Boés, vicesecretari; Sebastià Garí Lloveras, tresorer; Joan Jordà Virgili, comptador; Antoni Rosich Castells, bibliotecari; i Jaume Alba Carbonell, Josep Soler Bertran i Santiago Urgell Urgell com a vocals.

El 1927 el Foment s'afegiria a la iniciativa de les Biblioteques Circulants, agafant el model que existia a Igualada i posant-se en contacte amb l'Agrupació d'Estudiants Obrers de l'Ateneu d'Igualada. Una perfecta mostra de la transversalitat operacional de l'entitat, com apuntava Montserrat Comas: “Es curiós, si més no, que sigui el Foment qui estableixi aquest lligam i no pas l'Associació d'Alumnes Obrers” (Comas, 2013: 106).

En sentit contrari, un any després el Foment no donaria suport al projecte impulsat per la Unió Vilanovina i altres entitats d'organitzar una Fira del Llibre local.

El 1927 s'havia constituït l'empresa de capital local Materiales Hidráulicos Griffi dedicada a la fabricació de ciment blanc i encapçalada per Francesc Puig Figueras, on alguns dels homes del Foment hi tingueren un paper protagonista, tot i que en aquesta ocasió la iniciativa no naixeria als salons de l'entitat. Francesc X. Puig Rovira indica que Griffi ja no va començar bé, les actuacions sempre controvertides del seu fundador –fantasies en excés– no hi ajudaren i, posteriorment, els efectes de la vaga de 1931 resultaren demolidors.

Dos anys després s'inaugurava el pantà de Foix, una infraestructura a la que l'entitat hi havia dedicat no pocs esforços des del primer moment. En aquesta mateixa línia, el 1929 Vilanova i la Geltrú acollia la III Exposició d'Art del Penedès, després d'haver-se fet a Vilafranca del Penedès (1926) i al Vendrell (1927). El 8 de maig de 1927 el Foment del Treball acollia la conferència de Joan G. Junceda sobre "Assaig sobre humorisme gràfic", organitzada per l'Associació d'Alumnes Obrers de l'Escola Industrial. El juny s'hi organitzava una singular exposició de reproduccions d'escultures d'arreu del món fetes per la casa Lena S.A., algunes de les quals produïdes amb ciment blanc Griffi.

En ple mes d'agost el Foment acollia una reunió de industrials, comerciants i altres professionals afectats per la construcció d'un Mercat Públic.

El gener de 1928 es procedia a la renovació parcial de la Junta del Foment del Treball que seria presidida per Alfred Puig Marquès. Com a vocals quedarien Lluís Martorell Miró, Joan Rosich Milà, Josep Soler Bertran, Joaquim Pascual Pascual i Heribert Saburit Caba. El setembre un nou nomenament de junta convertia a Lluís Carola Hugas en nou president de l'entitat. L'acompanyaven Carles Galceran Borrell com a vicepresident; Isidre Roset Boés, secretari; Francesc Castany Saladrigas, vicesecretari; Agustí Caba Morros, comptador; Sebastià Garí Lloveras, tesorero; Enric C. Ricart Nin, bibliotecari; i Salvador Comas Massó, Joan Massó Sonet i Josep Alemany Tarragó com a vocals.

Però no tothom acceptava de bon grat aquell gir de guió de l'entitat. El cronista del diari local hi afegia "És d'esperar que aquesta nova Junta portarà sobre seu noves energies encaminades a conduir l'esmentada societat pels viaranys d'una tasca verament econòmica, que ha de ser la finalitat del Foment, en profit del comerç i la indústria vilanovins, deixant de banda com a cosa secundària tot allò que se n'aparti i que és més propi de societats purament recreatives".

La Vilanova i la Geltrú dels anys vint es mouria a l'entorn d'entre catorze i setze mil habitants. Aquest fet, acompanyat de que es tractava d'una vila industrial amb una àmplia majoria de classe obrera, sovint condicionada per la precarietat laboral i els cicles econòmics, son circumstàncies que ens haurien de permetre relativitzar a l'hora de mesurar la participació en activitats festives com era el Carnaval i, en cap cas, no caure en la temptació de fer comparacions amb èpoques actuals.

En algunes comparses dels anys vint la Grècia Groga hi havia participat amb una dotzena de parelles, els del Foment del Treball amb disset, i la bandera del Casal Catalanista que havia arribat a la trentena de parelles resultava del tot insuperable (Tubau, 1994).

Potser seguint la màxima de qui no té feina el gat pentina, el Carnaval de 1929 comportaria l'enfrontament entre els redactors de la revista *Juventut* i membres de la Juventud del Fomento. Potser amb tant element jove hi havia un sobreixir de testosterona. Tot vingué arrel dels premis atorgats durant la Rúa del Carnaval. El

premi fou repartit entre La Unión Villanovesa i l'“Ocell de paper” del Fomento, un fet que indignaria el cronista de la revista *Juventut* per entendre que els del Foment “presentaren un ocell fet amb quatre llepesses de fusta (...) mancat d'originalitat i d'un gust pèssim”, tal com deixaren escrit en l'edició del 1 de març de 1929. Per part de la Juventud del Fomento respongueren J. Torres i Font, Llorenç Roig i Paco Ferrer, a través de les pàgines del *Diari de Vilanova* del 18 de març acusant el to de la revista que “en lloc d'ésser humorístic, és grotesc, xavacà i sobretot francament insultant”. Per la seva part, des de la revista replicaren els “tres intel·ligentíssims joves de la Juventud del Fomento”. Però creiem que no cal allargar-ho més, ni llavors, ni ara. També E.C. Ricart parlava del “tol·le-tol·le dels premis de la rua”: “Decididament, si un altre any m'ofereixen un lloc al jurat el renunciaré” (Ricart, 2020: 541).

El 23 de febrer de 1929 es renovava altre cop la junta. Seguia de president Lluís Carola Hugas i l'acompanyaven: Carles Galceran Borrell, vicepresident; Josep Querol Brunet, secretari; Francesc Castany Saladrigas, vicesecretari; Josep Alemany Tarragó, comptador; Sebastià Garí Lloveras, tresorer; Enric C. Ricart Nin, bibliotecari; i Salvador Comas Massó, Joan Marcé Sirvent, Isidre Roset Boés i Llorenç Roig Pagès com a vocals.

Poc després tindria lloc un dinar d'homenatge al seu president Lluís Carola.

Mentre, a nivell polític estaven passant altres coses. Després de la mort aquell any de Miquel Ventosa, president del Círcol Catòlic, els nous dirigents, de bracet d'altres associacions i corporacions locals s'erigiren en l'oposició a la dreta dinàstica del “clan Alegre”, en paraules de Antonio F. Canales. La reunió per preparar l'assalt tingué lloc al Foment del Treball: “Bonaventura Orriols, miembro de las juntas del Círcol Catolic y el Centre Català, dirigia esta reunión y firmaba junto a otros católicos y un miembro de la junta del Foment el recurso de incapacitación del alcalde, finalmente denegado” (Canales, 2006: 150).

Enmig de tants tripijocs, per la diada de Corpus de 1929 la secció jove del Foment organitzaria un ball de la Festa de la Primavera, i el 30 d'octubre els salons del Foment acollirien un concert protagonitzat pel Quintet Costa.

Als primers anys trenta es multiplicaren les activitats culturals i, molt especialment, proliferaren les conferències de temàtiques diverses que pretenien captar l'atenció i l'interès de la ciutadania. Com anotava Montserrat Comas: “Evidentment, el Foment no només no va quedar-se al marge sinó que va procurar, també en això, marcar una certa distància” (Comas, 2013: 38).

El 1929 s'estrenava nova junta de la Juventud del Fomento del Trabajo, tal com registrava el diari local en la seva edició de 20 de juliol. El fins aleshores vicepresident Joaquim Puig i Cusí passava a ser-ne president. Al seu costat hi trobem Francesc Ferrer Prats com a vicepresident; Josep Torres Font, secretari; Francesc Sanromà Altet, tresorer; Joan Carbó Rosich, comptador; i com a vocals

Jaume Comas Vila i Antoni Montañés Vilanova. Un any després la junta de la Joventud seria presidida per Josep Maria Foradada.

En acabar-se la dictadura primoriverista, l'agost de 1930 l'associació Fomento del Baile Popular –amb ex-membres del Centre Català de Vilanova, propers a la Lliga– es convertiria en el Casal Catalanista, inicialment adherit a Acció Catalana, una coalició de curta durada ateses les discrepàncies.

El Casal Catalanista –com indicava Xavier Anguera– no quedaria al marge de les lluites internes. El sector més progressista acabaria promovent el Centre d'Esquerra-Estat Català, mentre que el grup més fidel a la Lliga Regionalista constituïria el Casal Autonomista, amb una activitat cultural més reeixida que no pas la seva acció política (Anguera, 2008: 6).

D'altra banda, Lluís Carola Hugas presidiria el Fomento del Trabajo entre els anys 1929 i 1931. El seu retrat pintat per Joaquim Mir figura al fons pictòric del Museu Víctor Balaguer. El febrer de 1930 era novament nomenat president de l'entitat, encapçalant una junta formada per Carles Galceran Borrell, vicepresident; Josep Querol Brunet, secretari; Francesc Navarro Carreras, vicesecretari; Josep Alemany Tarragó, comptador; Romà Olivella Queraltó, tresorer; Enric C. Ricart Nin, bibliotecari; i Pere Medina Brunet, Sebastià Garí Lloveras, Francisco Castany Saladrigas i el president de la Joventut el Foment, en qualitat de vocals.

Amb l'inici dels anys trenta els fets polítics anirien agafant un protagonisme destacat, i la societat civil no en quedaria al marge. És prou significatiu que el 1930 el Foment demanés al Consell de Ministres l'ampliació d'amnistia i revisió del procés pels implicats en el Complot del Garraf, un atemptat frustrat contra el monarca Alfonso XIII el maig de 1925.

L'estiu de 1930 la Junta de la Joventut del Foment era presidida per Josep Maria Foradada Coll. L'any següent la secció dels joves organitzarien l'arribada dels Reis d'Orient.

En aquell clima efervescent, el 1 de març de 1931 Francesc Macià feia la seva primera visita a Vilanova i la Geltrú després de retornar de l'exili. L'Ateneu de Vilanova li feia d'amfitrió, i per davant del seu local de la rambla hi desfilaren persones i entitats per rendir homenatge al polític vilanoví, entre les que no hi faltaren el Foment del Treball i la Joventut del Foment del Treball.

Mentre, el març de 1931 es renovava la junta del Foment amb la reelecció de Lluís Carola i Hugas com a president. L'equip –del tot continuista– es completava amb Carles Galceran Borrell, vicepresident; Josep Querol Brunet, secretari; Francesc Navarro Carreras, vicesecretari; Josep Alemany Tarragó, comptador; Romà Olivella Queraltó, tresorer; Enric C. Ricart Nin, bibliotecari; i Pere Medina Brunet, Sebastià Garí Lloveras, Francisco Castany Saladrigas, Isidre Roset Boes i el president de la Joventut, com a vocals. La única novetat era la incorporació de Isidre Roset.

El 14 d'abril de 1931, després de les eleccions municipals del diumenge 12 que havien donat el triomf als partits republicans, es proclamava la República. A Barcelona Macià proclamaria la República Catalana, que seria neutralitzada pel govern de la República espanyola tres dies després.

A Vilanova i la Geltrú guanyaria la Coalició Republicana-Catalanista que integrava membres del Centre Democràtic Federalista i el Casal Catalanista. Si el Casal havia estat adherit prèviament a Acció Catalana, ara molts dels seus membres evolucionarien cap a les posicions d'Estat Català, moviments que acabarien amb la trencadissa del Casal.

El *Diario de Villanueva y Geltrú* informava que el Foment del Treball de Vilanova i la Geltrú enviaria un telegrama de felicitació a Francesc Macià amb el següent redactat: “En nom del Foment del Treball de Vilanova us felicito per la vostra actuació garantint ordre, llibertat i respecte al principi d'autoritat en la nostra terra i afirmant personalitat catalana amb el reconeixement dels seus drets seculars, i faig constar satisfacció de tots els consocis i compatricis vostres per personificar-se en vós, fill de Vilanova, totes les aspiracions catalanes. El President, Lluís Carola”. Algunes fonts han constatat que amb la proclamació de la República el Foment del Treball es convertiria en Foment Vilanoví. Veurem com això no és exacte. De manera semblant, s'ha dit que al Foment s'hi destaparen ampolles de xampany quan la proclamació de la República. La confusió parteix del fet que Bonaventura Orriols va deixar escrit que al Foment s'obriren ampolles de xampany el febrer de 1936 amb el triomf del Front Popular (Orriols, 1987).

També cal indicar que a l'estiu de 1931, amb motiu de l'aprovació de l'Estatut de Catalunya, s'endomassaren i il·luminaren balcons i façanes de moltes entitats de la ciutat, destacant el Foment Vilanoví, el Centre Democràtic Federalista, La Unió Vilanovesa, la Gran Penya o la Grècia Grogà.

També a l'agost es realitzava una reforma del cafè del Foment del Treball, per reparar el sostre que s'havia després la nit del 5 al 6 de gener passat. Es posaria un sostre nou de fusta a càrrec de Josep Barreras.

El 29 de novembre visitava la ciutat el President de la Generalitat Francesc Macià arrel del seu nomenament com a fill predilecte, i posar el seu nom a la rambla Principal amb una placa artística obra l'escultor reusenc Joan Rebull que estiujava a Vilanova. Després dels diferents actes i la recepció al saló de plens de l'Ajuntament es celebraria un dinar al saló del Foment. Després de l'àpat intervingueren diferents personalitats, destacant l'alcalde de Vilanova, Josep Sanmartí; el de Barcelona, Jaume Aiguadé, a més de Francesc Macià i diversos presidents d'entitats i polítics de la comarca.

A finals de 1931 el Foment del Treball i el Foment del Ball Popular col·laboraren en l'organització de diverses actuacions teatrals, que alternaven amb sessions de ball amb jazz band (Comas, 2013: 134).

En aquells anys l'activitat teatral del Foment tindria poca volada i, en paraules d'Anguera, tindria més aviat un caràcter nostàlgic. S'hi representaren obres del repertori de l'antic Casal Catalanista que havia disposat d'un rellevant elenc teatral (Anguera, 2008: 23).

Abans d'acabar l'any al saló del Foment es celebrava un banquet per commemorar el cinquantenari de l'arribada del ferrocarril. Segons el mitjà *La Defensa* de 2 de gener de 1932, l'acte no estava a l'alçada de la commemoració, i calia donar-li més importància: “Entra de ple dins la idealitat i desenrotllament del que tindria de ser un Foment del Treball, que anys enrere —si rellegim les pàgines del seu Butlletí— cuidava i es preocupava de tots els afers de caràcter comercial, industrial i de tot allò que afectava al progrés de Vilanova més que no pas d'altres característiques que no tenen que veure amb els Estatuts d'una entitat semblant”. Una diatriba que anava directament a la línia de flotació de l'entitat i a la seva deriva cultural.

El 1932 els salons del Foment acollirien la conferència de l'economista i polític de la Lliga Regionalista Josep Maria Tallada que disertaria sobre “La crisi econòmica mundial”. En una altra ocasió intervindria l'advocat i propietari Fèlix Ballester amb el títol “El que tenia i el que demana Catalunya” al voltant de l'Estatut de Núria i la relació entre Catalunya i Espanya.

En relació a la qüestió, a finals d'agost l'entitat enviava un telegrama al president de la Generalitat: “Foment del Treball felicita Francesc Macià, president de la Generalitat per l'aprovació de l'Estatut inici del renaixement integral de la nostra terra i de la consecució de l'ideal de plenitud de Catalunya com a nacionalitat en tots els ordres de llurs vida corporativa. Francesc Sirvent, president”. Sense deixar l'actualitat política, el desembre s'organitzava la conferència del vilanoví i diputat a Corts Joan Ventosa i Roig amb el títol “Impressions sobre l'Estatut de Catalunya”.

El febrer, el president Lluís Carola enviava una carta, en nom del Foment i d'altres entitats, al Secretari General de la Lliga de Nacions de Ginebra, per a manifestar l'adhesió a la conferència internacional de desarmament que s'estava celebrant a la ciutat suïssa.

Fora de l'àmbit polític, el gener el saló del Foment acollia un recital de dansa de Joan Magriñà acompanyat pel pianista Juli Pons. Fou la primera actuació del ballarí a la seva ciutat, organitzada a petició d'alguns companys d'infàntesa.

El Carnaval de 1932 tingué un gran èxit de participació i alfluència de forasters com feia anys que no es veia, segons indicava el *Diario* del 11 de febrer. El Foment participaria a les Comparses juntament amb la Unió Villanovesa, el Pòsit de Pescadors, el Casal Catalanista i el Centre Federal. El Pòsit guanyaria amb 101 parelles. L'acte aixecaria polseguera perquè durant la batalla d'ametlles a la plaça de la Verdura alguns desaprensius llençaren el que la premsa anomenava “balines de yeso”.

El mitjà local es felicitava de l'iniciativa dels comparsers del Foment que havien participat a les Comparses "con la típica americana roja". Aquell any l'entitat participaria a la mascarada amb la representació d'un "Moixó foguer", en paraules del cronista, "original espectáculo muy popular en las fiestas carnavalescas de antaño".

El 3 d'abril de 1932 el Foment acollia un dinar amb motiu del XVIII Homenatge a la Vellesa que es feia a Vilanova impulsat per la Caixa de Pensions i de Vellesa i Estalvis amb la presència de Francesc Moragas, president de la Caixa d'Estalvis i Pensions; el diputat Joan Ventosa i l'alcalde Josep Sanmartí.

El maig el Foment es convertiria en l'estatge de l'agrupació Comercial Unió. També s'hi feia la presentació de la Mutualitat d'Assegurances contra accidents del treball agrícola, de la Unió de Sindicats Agrícoles de Catalunya, organitzada pel Sindicat Agrícola comarcal de Vilanova i la Geltrú.

En paral·lel, al Foment del Treball tenia lloc la inauguració de l'any Goethe, amb motiu del centenari de la mort del literat alemany. La clausura es preveia per a l'octubre a la Biblioteca Museu Balaguer.

El 22 de maig es publicava al diari local la composició de la nova junta directiva de l'entitat. L'encapçalava Francesc Sirvent Planas com a president, i la completaven: Jaume Castany Valls, vicepresident; Eduard García Lorenzo, secretari; Ricard Demestre Gassó, vicesecretari; Cristòfol Vadell Llorens, comptador; Albert Alegret Guasch, tresorer; Enric C. Ricart Nin, bibliotecari; i Alexandre de Cabanyes Marquès, Josep Querol Brunet i Romà Olivella Queraltó, en qualitat de vocals.

Els salons del Foment acolliren un banquet de celebració amb més de 400 persones per celebrar l'ascens de categoria de l'equip de futbol de l'Associació d'Alumnes Obrers.

El 7 de juny de 1932 el *Diario de Villanueva* comunicava l'elecció d'una nova junta de la Joventut del Foment del Treball. Havia quedat constituïda com segueix: Francesc Comas Vila, president; Joan Ferrer Ferreres, vicepresident; Francesc Oliver Marrugat, secretari; Pere Ruiz de Castañeda Oliva, vicesecretari; Josep Maria Soler, tresorer; Joan Borrell, comptador; Climent Oliver Aspect, bibliotecari; i Miquel Alimbau Daura i Francesc Vilalta Riba com a vocals. Un any després s'afegirien a l'equip directiu Josep Riera Ballús, Ignasi Font Güell i Oriol Puig Almirall (Puig Almirall, 2002: 211).

Abans de Nadal al Foment tenia lloc la reunió de la comissió gestora de la Cooperativa Elèctrica per acordar la composició de la junta que havia de constituir aquella entitat.

Per Sant Josep de 1933 es feia pública la composició de la nova junta del Foment del Treball que presidiria Joaquim Mir Trinxet; amb Joaquim Puig Cusí, vicepresident; Eduard García Lorenzo, secretari; Antoni Escofet Mercé,

vicesecretari; Cristòfol Vadell Casanellas, comptador; Albert Alegret Guasch, tresorer; Ricard Demestre Massó, bibliotecari; i Romà Olivella Queraltó, Jaume Castany Valls i Francesc Ferrer Prats, vocals.

Novament, el *Diario* de 18 de juny de 1933 informava de la renovació de junta de la Joventut del Foment del Treball. N'era el nou president Joan Ferrer Farreras, acompanyat de Francesc Oliver, vicepresident; Ignasi Font, secretari; Josep Oriol Puig, vicesecretari; Josep Maria Soler, tresorer; Josep Riera, comptador; Gaspar Montserrat, bibliotecari; i Pere Ruiz de Castañeda i Jaume Comas com a vocals.

El setembre de 1933 el *Diario de Villanueva* informava d'una altra renovació de la junta de la Joventut del Foment, ara presidida per Joan Ferrer Ferreres. La resta de la junta quedava com segueix: Francesc Oliver Marrugat, vicepresident; Ignasi Font Güell, secretari; Josep Oriol Puig Almirall, vicesecretari; Josep Riera Ballús, comptador; Josep M. Soler, tresorer; Gaspar Montserrat Saburit, bibliotecari; i Pere Ruiz de Castañeda Oliva i Jaume Comas Vila com a vocals.

Al marge de les associacions d'orientació política com el Centre Federalista o el Casal Catalanista, el Foment del Treball s'havia erigit com un dels principals centre de irradiació cultural, nucli de influència i tertúlia de la ciutat. Una prova més en són les activitats que el grup de la revista cultural *Prisma* –redactors i col·laboradors– organitzaven al Foment. El grup utilitzava l'entitat de la plaça de les Cols com a local (Comas, 2013: 37).

Així ho relataven Manuel Amat Rosés (1909-1985) i Francesc Serra-Novas (1914-1962), contertulians del Foment i membres de l'equip de la revista artística *Prisma* que el 1932 publicarien *Sota el cel de Vilanova*, editat per la mateixa revista i convertit, en paraules de Puig Rovira, en un manual de vilanovisme redactat per dues persones de ideologies ben contraposades. Amat era conservador, i Serra-Novas progressista. Aquest darrer seria repressaliat després de la guerra:

A Vilanova , adquirir fama de noctàmbul , és una de les empreses més difícils (...) Les nostres nits no tenen cap regust d'absenta, de cassalla ni cap classe d'alcohol (...) Amb tot, no vull pas dir que les nostres nits siguin un llit immens on descansin tots els vilanovins (...) Al Foment del Treball mateix hi ha, cada nit, unes tertúlies que no dubto a qualificar com les més plenes d'ambient i de color de Vilanova (...) Jo que sempre he tingut una especial predilecció per totes aquelles Societats que han sabut prescindir d'organitzar un Grup de declamació o bé un Quadre dramàtic per a l'esbargiment de les famílies dels socis durant les festes a les tardes, forçosament haig d'ésser fervent entusiasta de la Joventut del Foment, i així no es estrany que moltes nits m'hi deixi caure, atret per la simpatia d'aquelles tertúlies i –per què no dir-ho!– d'aquelles otomanes que us conviden a un àpat suculent de comoditats (Amat-Serra Novas, 1932: 89)

També hi afegien unes consideracions a l'entorn d'alguns dels tòpics més tronats que circulaven per aquella cada cop més sacsejada i engrescada societat vilanovina dels anys trenta:

Gairebé tinc la seguretat absoluta que molts vilanovins dels qui malauradament viuen completament allunyats de les poques penyes que tenim, es creuen que al Foment es respira una seriositat de les més exemplars i momificants, enfaixada pel fum que respiren aquells pursos plens de vanitat, recolzats en uns llaviassos gruixuts i sucosos i ... res més lluny de la veritat, ja que al Foment –Joventut–, l'humor, aquell humor que et provoca i t'esqueixa el somriure sense fer-te ensenyar el queixal del seny, vessa per tot arreu.

El text d'Amat i Serra Novas ajudava a bastir una aproximació precisa a les tertúlies d'orientació plural, i sovint cosmogòniques, que convergien als vells salons del Fomento:

A l'estiu –que és quan la vila agafa un to més cosmopolita i engrescador– per a molts, venir a passar un bocí de nit al Foment, ens és una cosa tan precisa i necessària com rentar-se la cara, prendre un gelat, i dir mal dels polítics. Recordo que l'any passat –quan l'eminent escultor Rebull encara s'estatjava a la nostra platja–, cada nit, amb una regularitat cronomètrica, poc més enllà de les deu, sentíem el soroll del seu Citroën vermellós i minúscul, i uns instants després, en Rebull amb els cabells esbullats –talment una escarola xopa de tinta xinesa–, venia a arrodonir la tertúlia amb els artistes de la casa: Mir, E.C. Ricart, i Alexandre de Cabanyes, assidus concurrents. I qui no ha sentit una conversa –inter nos– amb les estridències i les escabrositats folles d'en Rebull i amb l'espontaneïtat virolada d'en Cabanyes i amb la ironia tallant d'en Ricart, de res no li serveix sortir de nits ni retirar a les cinc de la matinada.

En contraposició amb aquesta reunió –segons els mateixos autor–, unes taules més enllà s'hi trobava la tertúlia que liderava l'advocat Fèlix Ballester, tot debatent a l'entorn del preu dels lloguers, l'exportació de patates, la reforma agrària o la Borsa i la cotització de valors. Un exemple de la diversitat dels congregats al cafè de l'entitat.

I, finalment, encara aportaven detalls d'una altra de les variants més singulars que es donaven cita a l'estatge de la plaça de la Verdura:

Al darrer terme vull parlar de la Joventut del Foment. D'aquesta joventut heterogènia que discuteix d'esports, de balls, que juga al hoquei, al billar i al pòquer. Solament vull fer constar una cosa: Que el mateix èxit que s'obté en una vetllada artística com darrerament en el recital de dansa que donà Joan Magrinyà, es repeteix en les mateixes proporcions magnífiques en un ball o en un the dansant; i això sol ja és un argument amb pes suficient per anul·lar tota una sèrie d'elogis confitats (...) Va durar una època, que sense ni més ni menys, la Joventut del Foment, mercès a una corrua de murmuracions que es donaven la mà, va adquirir fama de joventut esgarriada, d'aquelles que freqüenten els music-halls i els dancings més acreditats i que fan proposicions a les xicotes per a canviar de domicili i d'empadronament. Jo fins avui encara no m'ho he pogut explicar. Perquè en realitat aquesta joventut, malgrat tot el vernís superficial de l'esnobisme, malgrat les vint-i-cinc gotes obligades de whisky i totes les poses de sport-man enxarolat que puguin adoptar; és una mena de joventut tan carregada de bones intencions que després d'haver ballat un parellet de balls amb una mateixa senyoreta, ja els trobareu asseguts en aquelles otomanes que fan broda de seda tot al voltant del saló, amb tots

els símptomes alarmants d'un futur prometatge que fa somriure les mamàs posades discretament a segon terme. I àdhuc moltes nits de dies feiners, si no fossin en Castells, en Fèlix Puig, en Torres i algun altre, el pavelló dels joves en el Foment quedaria tan immensament desolat, que o bé hauríem de creure que tota la joventut s'ha traslladat a Barcelona a fer una mica la bombe amb unes quantes tanguistes de l'Edén, o bé pel contrari hauríem de suposar que tots plegats, a les onze de la nit, han trencat un son dels més beatífics.

He cregut oportú abocar aquí els originals i l'originalitat dels textos d'Amat i Serra-Novas perquè delaten sense embuts un retrat precís i fidel de l'ambient que es vivia al Foment dels anys trenta. Era convenient de captar la impressió d'uns coetanis interessants i interessats que ho visqueren en primera persona i que, a més, foren capaços de escriure-ho d'una manera tan fresca i brillant. Hagués estat molt difícil de millorar.

Ambdós autors formaven part de l'equip de redacció de la revista cultural *Prisma*, una publicació cultural feta amb uns estàndards de qualitat d'alt nivell, sense acomplexaments i amb la perspectiva d'entendre i acceptar que una visió local –i fins i tot localista– no estava en contradicció amb una lectura general, global, nacional ... o com es vulgui dir. Així, doncs, els homes de *Prisma* eren, també, homes del Foment, o potser al revés.

Una efervescència cultural que induí l'escultor Josep Cañas a reconèixer que Vilanova era un lloc fascinant: “A Vilanova hi havia l'Escola d'Arts i Oficis, uns quants artistes de primera fila i, sobretot, un ambient propici per assaonar-me d'Art. Vilanova em donà aquesta sensació de lloc obert a totes les inquietuds i, des de llavors sempre he dit que per mi era com una ciutat del Renaixement italià, d'un paganisme cultivat on les coses mai es trabucaven i una sana alegria omplia la vila d'una part a l'altra”.

Tot repassant els programes festius anuals, un té la impressió que el Foment del Treball únicament agafava veritable protagonisme durant el Carnaval. La resta de l'any les activitats lúdic-festives les coordinava i centralitzava la Joventut del Foment del Treball. Per la Festa Major els balls de societat i els de gala els organitzaven els “joves” als jardins del Teatre Apol·lo. La pregunta immediata seria, perquè la Joventut del Foment no organitzava aquelles activitats als salons de l'entitat?. Potser perquè a l'agost hi feia massa calor i cercaven espais exteriors?. Una sentència apòcrifa afirma que el veritable estat de salut de les associacions vilanovines el determina un cop a l'any el Sermó del Rei Carnestoltes. Les sàvies paraules del monarca amplificaven, i encara amplifiquen, els vicis i virtuts de tota entitat digna de ser-ne protagonista.

A l'arxiu del Foment Vilanoví s'hi troba un manuscrit no datat ni signat dedicat a les entitats locals, i que per forma i contingut podria semblar un Sermó de Carnestoltes. Cent trenta-sis versets dedicats al Foment, i que pel context podria correspondre al 1934.

La clarividència del document ens empeny a seleccionar-ne un bon fragment:

Gent del Foment, gent estranya / entitat diversa i vària / que ni vol ser llibertària / ni vol dir mal de l'Azaña (...) Aquest any m'heu ben sorprés / car a malgrat de la crisi / us heu posat en defici / a gastar-vos els diners / Feu reformes a l'escala / l'interior m'he l'embelliu / i al conserje m'el vestiu / amb un trajo de gran gala / Jo que creia que aquí dins / amb els sportmen's que hi ha / ni guanyàveu per pagar / les cadires i els coixins / Veig que estava equivocat / i em plau molt desfer el meu erro / voleu que es vegi que és ferro / el que semblava corcat / I que encara és viu i fort / l'esplendor dels altres anys / per més que digui en Companys / que la rabassa s'ha mort / Heu's aquí el vostre gran mal / que em disgusta amargament / en parreu massa al Foment / del treball i el capital / De la terra i dels pagesos / de les faves i dels blats / de les cabres i els remats / i dels obrers i els burgesos / I és cosa contradictòria / que fins hom pot fer-ne esment / a menys que sigui el Foment / el foment de l'oratória / Quines tardes i vetllades / qu'hi passen vora del foc / mentres parlen poc a poc / els oracles amb pensades / Prou està bé el discutir / ja em plau que rumieu la mostra / més digueu-hi tots la vostra, / si a quatre sols deixieu dir, / sols de plets us parlaran / de masies incendiades / de collites esguerrades / i dels governs que vindran / Pero això son petits detalls / tant d'arreu com del Foment / El cultiu que fa la gent / de l'art de fer grans badalls / D'altra part feu bona gresca / car si s'ha de quedar bé / tan feu el moixó foguer / com sortiu a fer la llesca / Sobretot sou elegants / aneu smoking als balls / i si castigant feu estralls / també feu molt els gegants / N'hi ha més d'un de molta amplada / que té ben grossa la caixa / i du per corbata una faixa / i per pechera una taulada / Feu goig nois, diem-ho ben alt / sou demòcrates en tot / i tan bé feu el seriot / com sabeu fer l'animal / D'obrir amb gloria el Carnaval / ningú no us deixa endarrera / El ball de la Candelera , / sempre es tan brillant com cal / La gent per veure'l s'aplega / i tothom del ball s'admira / més l'endemà ja delira / per retallar sense treva / No hi fa res, veguin la farsa / cada hu en el seu paper / els uns per fer de primer / els altres fent de comparsa / I prou, gent del Foment / dit per mal nom del Treball / ara és l'època del ball / i de passar el temps rient / Que hi hagi bona harmonia / que les juntes no es barallin / que les pessetes no us fallin / per disfrutar amb alegria / Hi ha crisi presidencial / i això portarà molts plets / sereu poquets i alegrets / si no us ho preneu com cal / No hi procediu pas amb por / a posar pau a la Junta / potser algun prenent-s'ho amb punta / se us tornarà dictador (...) Balleu totes les nits / si això la salut no adoba / sota el cel de Vilanova / no pot haver-hi ensopits / I prou, que la grip fa estralls / tots cap al llit , fils i betes / mitges cames i pastetes / aneu-s'en a fer ... badalls.

El març de 1934 es procedia al canvi de junta directiva del Foment. El president era Joaquim Mir i Trinxet, acompanyat de Joaquím Puig Cusí, vicepresident; Antoni Castells Güell, secretari; Josep Maria Foradada Coll, vicesecretari; Albert Alegret Guasch, tresorer; Ramon Pascual Carbonell, comptador; Carles Galceran Nonell, bibliotecari; i Pere Medina Brunet, Òscar Forgas Pujades, Joan Casals Ferrer i Joan Ferrer Ferreras, com a vocals. Alguns sectors locals s'oposarien a que Joaquim Mir fos nomenat fill adoptiu de la ciutat. El seu amic E.C. Ricart parlava de "quatre exaltats", anotant amb fina ironia "Els que diuen que no ha fet res per Vilanova demostren confondre un artista amb un diputat" (Ricart, 2020: 561).

Cap el 1933 al Foment començaren a organitzar-se sessions de cinema. El impulsors foren elements de la Joventut del Foment del Treball seguint l'estela de la feina feta el 1926 per Geltrú Films, secció de projeccions de cinema de l'Orfeó Vilanoví.

L'any següent, se'n feien ressó les sempre iròniques Caramelles de la societat humorística La Grècia Grogga: “Al Foment ara fan cine, / cine d'aquell tan polit, / manaren que per entrar-hi / es portés trajo de nit” (Tubau, 1994).

El març de 1934 la Joventut del Foment del Treball organitzava una sessió de cinema amateur a càrrec de la Secció de Cinema del Centre Excursionista de Catalunya. El *Diario* s'hi referia com a “veritable aconteixement cinematogràfic”. L'octubre es constituïa pròpiament una secció de cinema amateur, amb una sessió inaugural que comptaria amb la projecció de pel·lícules de Salvador Mestres, Jaume Gibert Milà, Manuel Amat i Joaquim Mir.

Al novembre, i com deia Comas “en ple defici pel cinema amateur i malgrat algun entrebanc” (Comas, 2013: 158), al Foment es projectaren cent quaranta-una postals de la col·lecció Gomis amb comentaris de Carles Sindreu i de Joan Prats i música de piano a càrrec de Francesc Montserrat.

Durant la Cavalcada benèfica de Carnaval de 1934 –en benefici de l'Hospital de Sant Antoni–, es recaptaren 4.258,8 pessetes. Aquests foren els principals contribuents: La Unió Vilanovesa (464,40 ptes), Centre d'Esquerra-Estat Català (431,75 ptes), Casal Catalanista (430,05 ptes), Centre Autonomista (424,60 ptes), Foment del Treball (336,20 ptes), i un llarg seguici d'entitats i particulars (Tubau, 1994).

Si la decoració pictòrica del cafè del Foment havia estat un salt qualitatiu que evidenciava símptomes clars d'una nova orientació, l'inauguració de la sala d'exposicions decorada per Santiago Marco seria un altre episodi que no faria sinó refermar aquella intuïció.

La sala d'exposicions del Foment fou inaugurada el matí del diumenge 1 d'abril de 1934. L'estança fou decorada pel tarragoní Santiago Marco Urrútia que, entre altres intervencions, havia cuidat de la decoració del Parlament de Catalunya. La sala s'inaugurava amb una col·lectiva de Mir, Torrents, Ricart, Cabanyes i l'escultor Cañas. D'aquella jornada en feia una extensa crònica Francesc Serranovas pel *Diario* del 10 d'abril. La nova sala s'inaugurava amb una exposició col·lectiva formada per obres de Mir, Cabanyes, Ricart i Torrents, a més de dues figures de l'escultor Josep Cañas. L'acte comptà amb les primeres autoritats i “la representació més genuïna del món de les arts i les lletres”. Hi hagueren parlaments de Joaquim Mir –tot just feia un mes que n'era president del Foment–, l'alcalde Escofet, Antoni Castells en nom de la junta directiva i una més extensa intervenció de l'arquitecte Josep F. Ràfols, paraules –segons el cronista– “profundament amarades de vilanovisme”.

Al vespre es celebraria al mateix Foment un àpat en homenatge a Santiago Marco i la seva desinteressada tasca al que hi assistiren, a part dels esmentats, la cantatriu Mercè Plantada, el violinista Sr. Costa, els senyors Mirambell, Rogent, Ràfols, o el diputat Ventosa i Roig.

Serra-Novas tancava la crònica agraint a la junta de l'associació "de voler fer reviure una època esplendorosa que dignifiqui la nostra cultura, posant a l'alçada intel·lectual que es mereix el nom de Vilanova".

Dies després i amb motiu de la inauguració, la Joventut del Foment va celebrar un ball de gala amb l'orquestra Melody Jazz del Vendrell.

Novament, el 6 de maig del mateix any s'inaugurava una exposició retrospectiva de pintors vilanovins traspassats acompanyada de la conferència de Víctor Oliva. El 4 de maig de 1934 es clausurava l'exposició col·lectiva d'art que havia servit per inaugurar la sala Marco. L'acte de cloenda s'acompanyaria d'un concert de l'orquestra de corda de l'Escola Municipal de Música de Badalona. El seu director fou obsequiat amb un boix de Ricart.

A partir d'aquell moment, artistes locals i forasters tindrien l'oportunitat d'exposar a la ciutat en una sala permanent. Fou una jornada solemne, d'aquelles que fixen en les consciències la intuïció d'un canvi fonamental, definitiu. No feia gaire que Joaquim Mir era el nou president del Foment del Treball i s'havia proposat de convertir l'entitat en un referent indiscutible.

El mateix dia de la inauguració de la sala d'exposicions es formalitzava la signatura del document de cessió dels quadres de Mir, Cabanyes, Torrents i Ricart que decoraven el Saló-Café de l'entitat. El document signat a 1 d'abril de 1934 en precisava les condicions:

Societat del Foment del Treball [sic]. Els sotasignants Joaquim Mir Trinxet, Alexandre de Cabanyes M., Enric-Cristòfol Ricart i Martí Torrents B., autors i propietaris de les obres pictòriques que decoren el Saló-Café de la Societat vilanovina El Foment del Treball [sic] tenen a bé demostració del gran afecte i estima vers la mateixa, fer-li donació perpètua de dites obres pictòriques a fi de que puguin en endavant constituir per l'entitat més qu'un augment en la seva propietat, un recort d'uns socis aimants del art i desitjosos de la prosperitat de la més antiga de les societats vilatanes. No obstant, dita donació la fan els sot-signats donants a condició de que l'entitat, encara que canviï de nom o domicili conservi el mateix caire actual això es, que no es transformi en societat política o humorística en qual cas les obres pictòriques tornaran a esser propietat dels seus autors.

Però tornem una mica enrere. El dijous 22 de febrer de 1934 el Foment havia organitzat un àpat d'homenatge a Joaquim Mir arrel de l'èxit assolit a l'exposició a la Sala Parés de Barcelona. A l'acte hi intervingueren Joaquim Puig en representació de la junta, Joan Ferrer Ferreras en nom de la Joventut del Foment i l'alcalde Antoni Escofet. També ho feren Joan Roig, Manuel Amat, Lluís Carola, Fèlix Ballester i, òbviament, Joaquim Mir.

El discurs de Mir esdevingué un veritable full de ruta del que havia de ser el nou Foment i com havia de projectar-se a la societat amb una dilatada programació d'activitats culturals: conferències, exposicions, cinema, música o teatre.

El *Diario* del 27 de febrer reproduïa les seves paraules:

Se us donarà a tastar totes les llaminadures de la més refinada intel·lectualitat, i freturoses manifestacions artístiques i culturals (...) Aquí dins hi cap tot aquell que s'hi vulgui trobar com a casa seva (...) Sortosament comptem amb dirigents intel·ligentíssims, les forces intel·lectives dels quals sortiran per bé, de la seva letargia i jo asseguro amb certitud que farem d'aquesta casa el lloc preeminent en la història de societats vilanovines. La nostra estimada vila tindrà llavors, efectivament, una societat per enorgullir-se.

D'aquesta manera, Mir feia una crida per aglutinar esforços al voltant d'aquell pretesa recuperació del Foment i retornar-li l'època d'esplendor. L'artista finí amb un eloqüent "Obres son raons".

No deixava de sorprendre que un personatge com Mir esdevingués president d'una entitat del gruix històric i perfil de classe que arrossegava el Foment. Així el retratava Pi de Cabanyes: "tipus de sensibilitat poc esmolada, tirant a abrupte, espontani, sense refinament (...), fogós, cridaner, descontrolat, incontinent (...). Incapaç de reprimir-se cap dels impulsos vitals: desigs o capricis, badalls, rots i pets" (Pi de Cabanyes, 2004: 48).

Aquella mena de refundació de l'entitat passava per un altre element no menor: el canvi de nom. Fins el març de 1934 totes la informació i documentació corresponent a l'associació es feia en nom de Foment del Treball de Vilanova, o bé la seva versió en castellà. És a partir d'abril d'aquell any que comença a imposar-se la denominació Foment de Vilanova. No hem trobat cap comunicació ni document que informés oficialment d'aital decisió.

Aquell mateix any Joan Casals en representació del Foment, formaria part de la comissió gestora creada el juliol per la Comissió de Cultura de l'Ajuntament i el Patronat de la Biblioteca-Museu Balaguer per commemorar els cinquanta anys de la fundació de la institució balagueriana.

Podem ben assegurar que –tot i trobar exemples anteriors–, amb la presidència de Joaquim Mir s'encetava un primer període del binomi, o potser casori, definit pel Foment i el Vilanovisme, que viuria una segona etapa de plenitud durant el franquisme.

El vilanovisme fou un formulació que combinava acció i esperit, actitud i obra. El Foment era únicament l'eina, l'instrument per assolir una finalitat superior: la projecció i la plenitud de Vilanova i la Geltrú. Un reconeixement de la ciutat a través de la cultura i els elements més essencials de la identitat local com el Carnaval o la Festa Major.

Sovint, s'ha imposat la falsa creença que el vilanovisme fou un fenomen propi de la Vilanova franquista, una maniobra de supervivència, a voltes impulsada per les

autoritats franquistes, a voltes promoguda per aquells que volien donar mostres d'una catalanitat proscria. Dit d'una altra manera, el vilanovisme com a fórmula local de catalanisme.

Malgrat tot, el vilanovisme venia d'abans. Un concepte emprat durant la dictadura primoriverista o durant la República per reivindicar un paper protagonista de la cultura de la ciutat en el conjunt del país. Es va utilitzar quan la decoració pictòrica del cafè del Foment o per la inauguració de la sala d'exposicions decorada per Santiago Marco.

A tomb d'aquesta reflexió, manllevem l'extracte d'un text anònim del programa de Festa Major de la Vilanova i la Geltrú de 1934. S'hi posava de manifest la transformació de la ciutat en els darrers anys, i de com, lentament, s'avançava cap una societat on les diferències de classe perdien protagonisme. Certament, l'evolució del Foment n'era un bon exemple. El Círculo Villanovés, el Centro Industrial, el Fomento del Trabajo o el Foment de Vilanova, representaven diversos models de sociabilitat.

Deia el cronista:

D'aquells *americanos* fatxendes i més bons que el pa, no en queda ni rastre (...) Si bé en el fons el vilanovisme és idèntic, es troba mediatitzat per moltes d'aquestes crisis socials que trasbalsen el món. Un xic de lirisme ben entès, altrament, no falta mai en les nostres coses (...) No us enganyen els qui us diuen que en el Foment de Vilanova s'hi fa de debò vilanovisme (...) Conferències, exposicions, concursos d'art, l'actuació del dansari Magrinyà, tenen lloc amb noble perseverança en els sumptuosos salons del Foment (...) Cada vilanoví és en realitat un eclèctic. Per això l'esperit d'associació es troba entre nosaltres en una perenne època d'or.

Certament, l'entitat apostava decididament per una orientació cultural i catalanista. Des de les pàgines del diari local es felicitaven per la línia patriòtica que s'havia encetat. El 1934 el Foment impulsava la representació al Teatre Bosc de l'obra de Pérez Galdós *La loca de la casa* amb Margarida Xirgu i Enric Borràs. Montserrat Comas recollia els elogis del comentarista local Chauvelin –pseudònim de Nicolau Barquet– en relació a la presidència de Mir i l'espectacle teatral del Bosc, amb assistència “de un público heterogéneo, mezcla de las distintas sociedades recreativas y políticas de esta villa, lleno por completo el local, olvidando por un momento sus ideales y afanes para no tener en aquellos instantes otro ideal y otro afán que la admiración de lo que se representaba en escena” (Comas, 2013: 38).

El 7 de maig de 1934 eren convocats a una reunió al Foment de Vilanova els representants de la premsa local i els corresponsals de periòdics forans amb el propòsit de crear una Associació de Premsa de Vilanova i la Geltrú. L'entitat estaria domiciliada al propi Foment de Vilanova.

D'acord amb el seu compromís polític, el novembre del mateix any el Foment de Vilanova s'afegia a la petició d'indult del tinent coronel Joan Ricart, condemnat a mort pels fets derivats del 6 d'octubre. La pena li fou commutada.

Els balls de societat continuaren essent cosa pròpia de la Joventut del Foment de Vilanova i els balls de Festa Major es continuaven organitzant als Jardins del Teatre Apol·lo. Més endavant es faria un ball de revetlla al Balneari de Ribes Roges amb la participació de l'Orquestrina Palace, o un Ball de la Candelera amb la vendrellenca Melody Jazz al salons de l'entitat, precisant que "l'artístic saló del Foment estarà perfumat amb extracte de *Capricho Oriental* de la Perfumeria Vivó". El juny el saló del Foment acollia un recital de dansa a càrrec del ballarí vilanoví Joan Magriñà, acompanyat al piano per Màrius Montserrat. El ballarí executaria per primer cop "Les Danses de Vilanova", amb els figurins d'Enric C. Ricart. El piano de gran cua va ser cedit per la casa Werner de Barcelona.

El 26 d'abril de 1934 el Foment de Vilanova organitzava la conferència del sempre controvertit filòsof martorellenc Francesc Pujols amb el títol "La tuberculosi i el renaixement de Catalunya". L'expectació es veuria incrementada pel fet que la mateixa xerrada havia estat suspesa per ordre governativa i la imposició d'una considerable multa el 19 de novembre de 1929 dins el marc de la III Exposició d'Art del Penedès. Les autoritats primoriveristes la suspengueren per considerar-la ofensiva amb la llengua de l'Estat, incident que fou explicat per Antoni Castells Güell, secretari de la Comissió organitzadora d'aquella exposició.

El 16 de maig el literat Carles Sindreu feia la lectura d'una novel·la encara inèdita, reproduint l'experiència que havia presentat a Barcelona. El juliol era el torn de Maria Luz Morales que parlava sobre "El gran escenari del llibre" amb motiu de l'exposició de llibres de bibliòfil de l'editorial Gustau Gili a la sala Marco del Foment.

El gener de 1935 s'obria al Foment –ara ja públicament com a Foment de Vilanova– l'exposició d'escultures i dibuixos de Manolo Hugué. La presentació de la mostra aniria a càrrec de Josep Maria de Sagarra.

L'abril l'entitat acollia la conferència de Joan Ros "Les roses en la llegenda" en el marc de la Primera Exposició de Roses impulsada pel Foment.

Un mes abans l'entitat organitzava un sorteig d'obres de Mir, Cabanyes, Torrents i Ricart per afrontar les despeses de les reformes del local. Les estretors econòmiques no abandonarien mai l'entitat, malgrat modificar orientacions o denominacions. Ricart es queixava de que davant de qualsevol eventualitat, les víctimes eren sempre les mateixes.

El 23 de març de 1935 es feia pública la constitució de la nova junta de la Joventut del Foment de Vilanova, ara presidida per Ignasi Font Güell; amb Francesc Sanromà com vicepresident; Carles Saburit, secretari; Bonaventura Prats,

vicesecretari; Josep Maria Soler, tresorer; Jaume Comas, comptador; Santiago Oliva, bibliotecari; i Gabriel Tejedor i Joan Orriols com a vocals.

Només tres mesos després, el 18 de juny es feia pública la nova directiva de la Joventut, ara presidida per Josep Maria Soler Tordera; amb Francesc Sanromà Altet, vicepresident; Isidre Pujol Bricullé, secretari; Gaspar Montserrat Saburit, sots-secretari; Manuel Corbeto Masdeu, tresorer; Anton Alemany Moya, comptador; Manuel Giró Carlos, bibliotecari; i Ignasi Font Güell i Florenci Nolla Pastó com a vocals.

El *Diario* del 2 d'abril de 1935 informava de l'èxit de la Secció de Cinema del Foment de Vilanova al concurs organitzat per la Secció de Cinema Amateur del Centre Excursionista de Catalunya, el més antic del país. El cronista indicava que el Foment s'havia endut vuit dels premis més importants, repartits entre Salvador Mestres, Manuel Amat i Francesc Oliver.

Aquell mes es posaria a la venda, en forma de subhasta, el quadre *Paisatge del Pirineu* de Joaquim Mir, que segons Puig Rovira, hauria estat cedit per l'artista en benefici de l'entitat per fer-ne un sorteig. El número premiat no s'havia estat venut, motiu pel qual es posaria a la venda en subhasta.

El 29 de maig es faria un sopar d'homenatge a l'artista E.C. Ricart. Tot i que es presentava com a sopar íntim hi participaren més de cinquanta comensals. Ricart fou nomenat soci d'honor del Foment de les Arts Decoratives. Hi hagué parlaments del president del Foment Joaquim Mir, de Nicolau Barquet en nom de la Joventut del Foment, i d'altres personalitats vilatanes.

Els sermons de Carnestoltes continuaven celebrant els èxits del nou Foment, com passava el 1934: “Sé que els senyors del Foment / s’han gastat moltes pessetes, / doncs els fusters i els paletes / l’han transformat de valent / (...) / D’una altra cosa parlant, / volguts pollos del Foment: / Ja heu trempat bé l’armament / per fê el Carnaval llampant? / Gresca ferma, i crideu fort, i estaré jo tan content / com el vostre president / aquell eximi pintor”.

O bé el de 1935: “El Foment treu faves d’olla / amb el seu gran president; / res nois, enguany el Foment / és el que fa més forrolla / Hi ha un saló d’exposicions / que es la mar de coquetó, / tan mateix és un saló / petit, però amb condicions / (...) / Ve a sê un aparador, / el Foment, de la cultura, / l’Ateneu no s’hi apura / ni sent mica de rencor / Apart de què en el Foment / s’hi veu cada escot que, ai fills, / els balls són plens de perills, / confessem-ho santament / Si en cultura, art i treball, / el jovent hi treu el nas, / acaba, no ho dubteu pas, / bo i sempre en festeig i ball”.

En relació al Carnaval de 1936 –últim d’abans de la guerra– les cròniques parlaven de gran animació i participació. El Foment de Vilanova organitzava Ball de Mantons i participava a les Comparses del dimarts amb L’Unió Villanovesa, el

Casal Catalanista i el Centre Democràtic Federalista. Aquesta darrera bandera amb seixanta-cinc parelles s'imposaria clarament a les demés.

La Gran Competència Musical fou retransmesa des del balcó del Foment en emissió conjunta de l'emissora local amb Ràdio Barcelona i Ràdio Reus.

Entre els més importants actes de gran format organitzats pel Foment de Vilanova abans de la guerra cal esmentar els dos concerts amb l'Orquestra Pau Casals.

El primer tingué lloc el 19 de juny de 1935 al Teatre del Bosc. L'Orquestra amb noranta músics fou dirigida pel propi Pau Casals. Tot i ser organitzat pel Foment, l'acte comptava amb l'adhesió de l'Ajuntament i altres entitats de la ciutat.

Una setmana abans, el músic local Josep Milà i Casals feia una crida a obrers, industrials, comerciants i rendistes a través de les pàgines del *Diario*. Als primers els deia: “Obrers: No manqueu en aquest concert; recordeu que la música és l'art més sublim i el sedant dels vostres neguits”. I a tots els deia, algun dia podreu dir als vostres néts: “Jo l'he vist personalment dirigint la seva famosa orquestra”.

Sembla que dies enrere els descreguts van fer còrrer que no seria Casals qui dirigiria la formació, o bé que caldria anar d'etiqueta, tot i els preus populars i el fet que l'Ajuntament havia repartit entrades gratuïtes entre els alumnes de les escoles públiques. Els rumors van ser desmentits pel Foment (Comas, 2013: 145).

Ramon Ferrer Parera anotava això el mateix dia del concert a la portada del diari local: “Si el públic respon, com és d'esperar, a la generosa gesta del Foment de Vilanova, farem tots que la vila sostingui el seu justificat prestigi de culta i espiritual”.

L'orquestra de noranta professors dirigida per Pau Casals amb la col·laboració d'Eduard Toldrà i Enric Casals oferí peces de Shubert, Beethoven, Bach, Strauss, Wagner o Toldrà. Una crònica posterior anotava. “(...) Vilanova encara vibra a la veu del Foment, que no aspira a major glòria que aquesta”.

L'agost de 1935 el *Diario* parlava de la nova secció d'escacs del Foment de Vilanova. En aquells moments la ciutat disposava d'un Club d'Escacs Vilanova sota l'aixopluc de l'Ateneu.

El novembre tindria lloc al Teatre del Bosc un homenatge al mestre Francesc Montserrat patrocinat pel Foment de Vilanova amb la col·laboració de la Unió Villanovesa, l'Ateneu, l'Orfeó Cossetània, l'Orfeó Vilanoví, l'Associació de la Premsa i el Sindicat Musical.

El març de 1936 la Joventut del Foment de Vilanova convocava diversos grups per organitzar un campionat de ping-pong –el primer a la ciutat–, les bases del qual foren aprovades també per la Joventut del Centre Autonomista, el Grup Arquebisbe Armanyà i el Grup Fejocista Mare Nostrum. Per part de la Joventut del Foment competiren: Esteve Alimbau, Josep Pujol, Josep Brunet, Manuel Giró, Francesc Prats, Joan Castells i Ramon Bertran.

El divendres 26 de juny de 1936 tenia lloc al Teatre del Bosc un homenatge de la ciutat al Mestre Pau Casals, organitzat pel Foment i l'Ajuntament, amb una nova actuació de l'Orquestra Pau Casals. Com deia el *Diario* de l'endemà: "El Foment de Vilanova i el seu il·lustre president, foren qui suggeriren la idea de l'homenatge que no podia ésser exclusiu d'una entitat sola; i comprenent-ho així, l'Alcalde, amb aquiescència de l'Ajuntament, acordaren amb molt bon encert fer-ne solidària la vila".

Si el 1935 el president de la junta de la Joventut el Foment era Josep Mª Soler Tordera, la primavera de 1936 ho seria Ignasi Font Güell.

El juliol hi hauria l'aixecament militar que desembocaria en la guerra d'Espanya i la posterior dictadura franquista. Res no tornaria a ser com abans, i alguns dels protagonistes d'aquelles jornades d'apoteosi cultural en pagarien les conseqüències, com el mateix Pau Casals o el president del Foment Joaquim Mir. En aquella època, la trajectòria de l'entitat semblava deixar enrere els tòpics classistes, fent prevaldre els principis de pluralitat i salvaguarda de la cultura per damunt de tot.

Un pluralisme que explicitava Ventura Orriols en el seu text "Un parèntesi de tres anys". Després veurem si realment fou així, un parèntesi, exclusivament. Deia Orriols:

Recordem que la nit del 16 de febrer de 1936, data de les últimes eleccions democràtiques i triomf del Front Popular, al Foment Vilanoví es va destapar xampany davant la mirada resignada dels simpatitzants del Front Català d'Ordre (...) Altre cas, a l'inversa, era amb motiu de la festivitat de la Mare de Deu de Montserrat l'abril de 1936. Del Cafè del Foment surten els diners en menys de cinc minuts per contractar una cobla de sardanes i altres despeses per fer una ballada a la Rambla aquella diada (...) Això vol dir que al Foment cabia tothom, ateus i creients, joves fejecistes i anticlericals, catalanistes i indiferents" (Orriols, 1987).

Però, ni les guerres, ni les dictadures, entenen la diversitat.

La Segona República s'acostava al seu final. L'obra cultural –inspirada en el model de la República de Weimar–, i la resta de l'acció reformista, regeneradora i modernitzadora en sectors ben diversos, quedaria esclafada pel cop d'estat impulsat per les tradicionals oligarquies reaccionàries: aristocràcia terratinent, militars, burgesia retrògrada, una part del clergat ... Un cop més, l'enfrontament entre les dues Espanyes es faria evident. La que apostava per les polítiques estèrils vuitcentites, els *pronunciamientos*, les profundes diferències socials, l'analfabetisme, les guerres civils o les disputes colonials; o l'aposta per impulsar per primera vegada reformes de gran calat: la reforma agrària, la militar, la religiosa, l'educativa, la situació de les dones o donar una solució a les reivindicacions territorials.

Malgrat tot, i com anotava Martí Marín: "Ha hagut sempre més facilitat en el consens a la condemna al franquisme que no en la restauració d'una memòria

positiva de la II República, que sempre té com a problema la memòria de la guerra” (Marín, 2019: 122).

El dinamisme cultural que havia viscut el Foment des dels anys vint també s’eclipsaria.

6. Guerra i postguerra (1936-1946)

Amb el fracàs a Catalunya del cop militar del 18 de juliol de 1936 s'assentaren les bases d'una etapa revolucionària promoguda per alguns partits i sindicats. Així, poc després de l'aixecament, a Vilanova i la Geltrú es constituïa el Comitè de Defensa Local integrat per diverses formacions polítiques i sindicals. El *Butlletí del Comitè de Defensa Local* (BCDL) a partir del 23 de juliol el convertiria en l'únic mitjà de comunicació en aquells primers mesos de guerra.

El BCDL de 9 d'agost comunicava alguns dels acords adoptats: “s'aprova la incautació del Foment de Vilanova per part de l'Ajuntament, i d'acord amb la Junta de Museus de Catalunya”.

El mateix mitjà del 20 d'agost n'aportava alguns detalls: “tenint en compte que si bé per aquest Comitè foren incautats els edificis de La Peña i Foment, no varen ésser dissoltes ambdues entitats, per qual motiu aquestes tenen la ineludible obligació de pagar els jornals a llurs empleats, pel que el Comitè de Defensa Local ACORDA que els socis de La Peña i Foment de Vilanova vindran obligats a pagar els jornals de llurs empleats sempre que aquests no comptin amb mitjans per a guanyar-se la vida”.

Així, quedava clar que es confiscava el local, no pas l'associació, que com a tal no es va dissoldre ni va desaparèixer.

Ventura Orriols en feia aquesta lectura: “El Foment s'havia distingit sempre pel pluralisme polític i social dels seus associats. Si vist des de fora podia ser considerat, per molts, com un *casino* de senyors, vist des de dins no responia pas a aquest esquema, i a la seva joventut segurament que avui aplicaríem el nom de progressista” (Orriols, 1987)”.

En qualsevol cas, la incautació del local del Foment no va suposar un daltabaix notable i irreversible per poder continuar el seu camí després del conflicte. Cosa ben diferent seria com tot plegat afectaria a les persones i a l'orientació ideològica de les futures activitats.

Amb la incautació de l'entitat el 8 d'agost, el local del Foment era cedit a les Joventuts Llibertàries, i a partir d'aquell moment es convertiria en l'estatge de la Federació Estudiantil de Consciències Lliures.

El BCDL de 5 de setembre de 1936 incorporava el següent avís signat pel Comitè Local de la Federació Estudiantil de Consciències Lliures: “S'assabenta a tots els estudiants de l'Escola Industrial i Institut, que ahir va prendre possessió del seu estatge social (antic Foment de Vilanova) la Federació Estudiantil de Consciències Lliures, el que cada dia, de quatre a sis de la tarda, hi haurà un company del Comitè, que explicarà detingudament l'orientació de la nostra Federació, basada en els immillorables principis de Llibertat i Justícia”.

La mateixa nota informava que es disposava d'una gran biblioteca amb l'Enciclopèdia Espasa i molts llibres de consulta, la qual cosa comportava la utilització del local –també– com a biblioteca pública.

Puig Rovira indicava que aquella biblioteca popular s'hauria format amb llibres de biblioteques privades de cases requisades o abandonades pels seus propietaris (Puig Rovira, 2005: 401).

L'endemà, la mateixa publicació incorporava una “Nota pregada” de la mateixa organització:

Havent arribat en coneixement nostre que per individus interessats a desvirtuar la vertadera significació de l'obra empresa per la Federació Estudiantil de Consciències Lliures, s'intenta la propagació de rumors destinats a enfrontar l'opinió pública de Vilanova amb els principis que tenen d'orientar la nova estructuració de l'ensenyament a Catalunya (...) Prevenim als vilanovins contra els dits rumors; i els invitem a passar pel nostre local social, Primer de Maig, 1 (antic local del Foment), on podran fer-se càrrec de l'activitat de mera formació cultural que informen les tasques de la nostra Federació.

El *Full Oficial del Consell Municipal* en el seva edició del 12 de juliol de 1937 incorporava l'article “Arte-Cultura” signat per EFA, en el qual es criticava el deficient estat cultural de les classes populars, gent una al lusió al Foment:

(...) La cultura y el arte han estado solo a merced de una casta, nosotros, después de once meses de lucha para vencer al fascismo (...) aun no hemos hecho nada o muy poco para variar esta posición (...) La Federación Estudiantil de Consciencias Libres ha trabajado activamente, aunque en silencio, para contrarestar y anular, si fuera possible, el estado de dejadez cultural de nuestro pueblo. A tal fin (...) nos lanzamos con afan de transformación a conseguir nuestro objetivo: Del Fomento de Villanueva, organización o entidad de tipo y abolengo más o menos aristocrático, y que inevitablemente habia de sufrir la transformación de aquellos gloriosos momentos, hacer un local, albergue de todo lo que represente Cultura, Arte, Mejoramiento popular.

Ahora, es recordava que en breu –i amb la col·laboració de la Federació Local de la CNT– inaugurarien una Biblioteca Popular. En aquest sentit, el *Full Oficial* de 19 de juliol anunciava un “Grandios Festival Pro Hospitals i Cultura al Teatre Apol·lo amb motiu de la propera inauguració de la magnífica Biblioteca Popular organitzada per la Comissió de Cultura de la Federació Local de Sindicats C.N.T. i la Federació Estudiantil de Consciències Lliures”. L'acte comptaria amb música i obra de teatre.

El 19 de setembre el local del Foment –seu de la F.E.C.LL.– acollia la conferència de Ricard Mestres “Les dues corrents del socialisme aplicades als moments actuals”.

A Vilanova i la Geltrú la guerra finalitzaria el vespre del 21 de gener de 1939 amb l'entrada a la ciutat de les tropes franquistes. La guerra havia acabat, però no pas la por i les incerteses. Els vencedors engegaren la màquina repressora a base de delacions, judicis sumaríssims, execucions, presoners de guerra convertits en presoners polítics, desterraments o depuracions. Tot plegat s'afegia a les pèrdues materials i humanes provocades pel propi conflicte militar i l'exili

Tothom hauria de posicionar-se, fos per motivacions ideològiques, o bé condicionats pels excessos comesos pels uns i els altres a les diferents rereguardes. La Tercera Catalunya, la que rebutjava l'acció dels militars, però també les accions de la FAI i grups adlèters, no tindria opció de sobreviure. Tal com precisava el polític Francesc Cambó en una carta adreçada a Joan Estelrich el 1 de setembre de 1936: "Es precis que hi hagi un vencedor i un vençut i tots devem desitjar que vencin els militars, doncs, malgrat totes les molèsties que'ns puguin venir, amb ells, tal volta contra la seva voluntat, se salvarà Catalunya i se'ns oferiran mil ocasions per anar restaurant tots els estralls d'aquest període de demagogia roja" (González, 2013: 95). Certament, els estralls dels "rojos" duraren uns mesos, els excessos del franquisme duraren quaranta anys. Uns havien perdut i altres havien guanyat, i així cuidarien de recordar-ho els uns als altres durant quatre dècades. No hi havia espai per a la reconciliació. Com esmentava Ronald Fraser en relació a la capital catalana: "Barcelona era una ciudad conquistada. La clase media catalanista iba a sentir ahora el peso de la represión cultural de la España franquista" (Fraser, 2016: 678).

A partir d'aquell moment el règim franquista comptaria amb el suport també de molts catalans de sectors diversos, especialment de la burgesia, l'església, el funcionariat, el sindicat vertical, els càrrecs polítics de la dictadura, determinats sectors del periodisme i la intel·lectualitat, o gent anònima cansada pels excessos de la guerra (Riera, 1999: 522).

Més que viure, calia sobreviure a les calamitats de la postguerra i, per tant, el món associatiu no era, en cap cas, una prioritat. Les noves autoritats municipals mantingueren clausurades la majoria d'associacions fins que es determinés el seu règim de funcionament.

El Foment de Vilanova seria la primera entitat en reobrir portes sota l'antic i recuperat nom de Círculo Villanovés, una entitat que havia desaparegut el 1907. La Unió Vilanovesa, per la seva banda, ho faria amb el nom de Café Nacional. En un i altre cas es tractava de denominacions imposades per les noves autoritats. El ball de noms, i algunes alternanes d'obertura i clausura de l'entitat, dificulten seguir-ne el seu funcionament de manera ordenada.

Malgrat tot, l'agost de 1939 el Círculo ja organitzava un Ball de Festa Major als Jardins de l'Apol·lo amenitzat pels conjunts Lucky boys i la Melody Jazz, formació

vendrellenca formada el 1931. El setembre el saló del Fomento acollia un ball de gala prèvia invitació “del Sr. Comandante y Oficiales”.

Aviat es farien balls al voltant de l'època de Carnaval –del tot proscrit–, limitat a unes sessions de “tradicionales bailes” amb instruccions concretes: “Para los bailes de gala, indispensable etiqueta. Para el baile extraordinario de trajes se recomienda etiqueta o traje oscuro” (Tubau, 2015: 38).

En aquella immediata postguerra el Foment, en paraules de Joan Alemany, “actuà tímidament, paralitzada tota l'anterior activitat cultural que sempre l'havia caracteritzat”. La Jefatura Comarcal de l'Obra de Educación y Descanso feia servir els salons del Foment per fer-hi uns pocs concerts i recitals musicals de dubtosa qualitat i poc interès (Alemany, 2000: 255).

Seguint Orriols: “Però el Foment Vilanoví va tornar a viure i entre controls i dificultats va obrir petites escletxes d'esperança, i tornà a prestar, sense heroïsmes i amb naturalitat, grans serveis a Vilanova i al país” (Orriols, 1987).

Ben aviat els salons del Foment acollirien antics i nous associats, estimulats per ser la única entitat oberta i en actiu, i també un sector més jove provinent de l'antic Casal Catalanista. Aquest extrem incomodava seriosament els gestors franquistes. En qualsevol cas, molts d'aquells joves son els que després capitalitzarien les activitats culturals de l'entitat.

Com deia Martí Marín, el franquisme havia previst –just abans de l'ocupació de Catalunya– la possibilitat de concessions al “regionalismo bien entendido” amb voluntat de reforçar “petites pàtries”. Però les coses anaren d'una altra manera: “(...) l'eufòria de la Victoria convertí aquesta estratègia en clarament subsidiària de la nacionalització espanyola *forta* i sense concessions, bastida sobre les cendres de la multiforme repressió cultural” (Marín, 2018: 598). Aquella estratègia permetia, segons els mateix autor, la conservació d'iniciatives culturals regionalistes, però impossibilitava la pervivència pública de cap mena de catalanisme.

Continuava Marín: “L'ocupació de Catalunya no precisà de cap suport catalanista per fer-ho més amable. No hi hagué concessions ni febleses, perquè no hagué resistència i perquè hi havia por al catalanisme encobert. No hi havia motius per cedir cap espai públic al catalanisme” (Marín, 2018: 600). Així, les concessions es convertirien única i exclusivament en imposicions. De moment.

Però l'abandonada estratègia de la captació amable o la seducció a que s'havia renunciat el 1939 es recuperaria tímidament amb els temors i les expectatives generades pel final de la Segona Guerra Mundial el 1945. Era el moment per prescindir definitivament d'alguns falangistes, excombatientes o excautivos, que de vegades els feien més nosa que servei.

El 1940 qui més qui menys intentava readaptar-se a les noves circumstàncies. Com anotava Canales: “Un any després de l'entrada dels nacionals la dreta vilanovina semblava haver aconseguit acomodar-se relativament (...) A canvi de la renúncia

a la seva autonomia política i als components catalanistes de la seva cosmovisió, el conjunt de valors i d'hàbits de la dreta vilanovina no es veia alterat substancialment. El Foment era la primera entitat local autoritzada a reemprendre les seves activitats” (Canales, 1993: 93).

No era una casualitat. Els homes del Foment, si bé no guardaven, probablement, una estreta afinitat amb les tesis franquistes o falangistes, els seus antecedents els devien situar dins o prop de la “zona d'ombra”. Potser es podria parlar de complicitats sociològiques, més que de col·laboracionisme en sentit ideològic. L'equació es complica quan s'incorporen més variables: la ideologia, el catalanisme o la religió. Seguint l'exemple exposat per Martí Marín: “Malgrat el catalanisme professat per la Federació de Joves Cristians (FJC), al costat de l'integrisme catòlic, ja hem vist que el camí d'anada i tornada del catalanisme a l'espanyolisme era ben possible de transitar” (Marín, 2019: 123).

Entre els homes significats del Foment que tingueren responsabilitats polítiques durant la dècada dels quaranta, bé com a caps o secretaris locals del *Movimento*, bé com a regidors de l'Ajuntament, o al capdavant d'altres institucions franquistes, trobem els casos de: Agustí Caba Morros, Antoni Castells Güell, Ignasi Font Güell, Sebastià Garí Lloveras, Joan Orriols Carbonell, Joan Orriols Ferret, Josep Riera Ballús o Jaume Rovirosa Albet.

Com hem esmentat, el 1939 i 1940 l'entitat rebria el nom de *Círculo Villanovés*. A partir de finals de 1940 l'antiga denominació de Fomento del Trabajo es tornaria a imposar fins el 1944. Durant un temps, a la documentació de l'entitat s'alternen els segells amb les dues denominacions.

Hi ha un fet que esdevé paradigma de la interpretació dels temps que s'estaven succeïnt acceleradament. El 27 d'abril de 1940 moria Joaquim Mir, el gran artista i darrer president del Foment d'abans de la guerra. Tal com relatava Oriol Pi de Cabanyes a *Passió i mort de Joaquim Mir*, ell també fou una víctima de la guerra i la repressió. El van empresonar temporalment sense raons objectives i sota acusacions banals. Aquell fet, però, el trasbalsà profundament. Ell era un esperit lliure, “un arrauxat d'amples horitzons, vital, enèrgic, amb un foc interior” (Pi de Cabanyes, 2004; p.33), incapaç de comprendre la denúncia, la imputació i la presó. Aviat fou posat en llibertat, però aquell calvari i desassossec acceleraren el desenllaç final. En el plec de descàrrecs de la defensa de Mir de 4 de gener de 1940 –transcrit per Pi de Cabanyes– no hi ha cap esment a la seva condició de president d'una entitat notable com era el Foment: “jamás perteneció a partido político ni agrupación sindical alguna, habiendo sido solo vocal de Honor del *Círculo Artístico* y de la *Academia de San Lucas*” (Pi de Cabanyes, 2004: 192).

Xavier Anguera aportava alguns detalls foscos d'aquella etapa: “Joaquim Mir havia estat president honorari del Foment i n'havia estat expulsat de males maneres a l'inici de la postguerra, abans que fos empresonat per denúncies locals”. Ahora,

a partir de les anotacions inèdites de Joan Rius afegia: “ [Martí] Torrents explicà a Rius Vila com Mir i ell mateix foren expulsats del Foment per iniciativa de Pere Giró Casanellas, sense que ningú gosés defensar-los. Pere Giró era cap de milícies de Falange” (Anguera, 2008: 25, 54). Giró fou titular del negoci de venda de vins, licors i begudes gasoses que havia estat d'Àngel Morros, qui fou president del Foment, i que amb els anys es transformaria en l'empresa Destilerias MG.

El 1940 vindria marcat per la duresa de la postguerra i les seves misèries materials i morals. Malgrat tot, el rebatejat Círculo Villanovés mantindria una programació diversa on s'alternaven una lectura de poemes inèdits de José Cruset, un Baile de la Vendimia, la conferència de Francisco Baldelló “Mística y Estética del Arte Musical de la Iglesia”, el ball de societat de la Fiesta de la Raza amb l'Orquestra Planas o el ball de gala de la Puríssima. La invitació a aquesta darrera activitat presentava el nom de Fomento del Trabajo sobreposat al segell del Círculo Villanovés. Els balls s'organitzaven al local de l'entitat o als jardins de l'Apol·lo.

El mateix dia en que era afusellat el President de la Generalitat de Catalunya Lluís Companys, el 15 d'octubre de 1940, la junta gestora convocava els associats de l'entitat. La junta gestora era presidida per Joaquim Puig Cusí, amb la participació de Josep Soler Bertran, Francesc Ferrer Prats, Ramon Pascual Carbonell, Enric C. Ricart Nin i Sebastià Garí Lloveras.

A la reunió necessària la junta gestora i es nomenaria la primera junta directiva de la postguerra formada per: Joaquim Puig Cusí, president; Josep Soler Bertran, vicepresident; Joan Angrill Sapés, secretari; Antoni Castells Güell, vicesecretari; Francesc Ferrer Prats, tresorer; Ramon Pascual Carbonell, comptador; i Enric C. Ricart Nin, Sebastià Garí Lloveras i Enric Buxeda Marcet, en qualitat de vocals. A la nova junta hi eren tots els membres de l'anterior comissió gestora. Fem notar que Enric Buxeda era el marit de Pilar Corrales, bibliotecària del Museu Víctor Balaguer.

El 17 de novembre de 1940 al rebatejat Círculo Villanovés s'havia de inaugurar una exposició de pintures de bodegons amb obres de Mir, Cabanyes, Ràfols, Ricart, Torrents... La mostra, que havia d'anar acompanyada de la conferència de Josep Maria Junoy “Pintura de bodegons”, es suspendria per ordre governativa, i l'entitat seria clausurada. Ho anotava Ricart al seu quadern Kodak del mateix 17 de novembre: “Ahir mentre penjaven unes pintures al salonet del Foment entrà l'alcalde a fer-nos saber que tenia ordre de clausurar tres *societats*, una de les quals era el Foment i atenent, però, que estava anunciada per a demà (avui) una conferència de J.M. Junoy i la inauguració de l'exposició de bodegons, que es fes i que es tancaria dilluns (demà). Han passat altres incidents i finalment s'acordà suspendre-ho tot i ahir mateix ens enduguérem els quadres cadascú a casa seva” (Ricart, 2020: 681).

Tres setmanes després Ricart insistia en que no s'havia pogut inaugurar l'exposició afegint "Diuen que s'han de censurar els temes pictòrics" (Ricart, 2020: 682). I el 14 de desembre apuntava: "El Foment clausurat novament d'ençà del dia 12".

L'agost de 1941 els salons del Foment acollien l'exposició "Jóvenes Artistas de Educación y Descanso" amb la participació de Pau Roig, Cristòfol Amell i Ramon Bernadó (Ricart, 2020: 692).

En aquells primers anys de postguerra la relació entre els socis del Foment i l'autoritat municipal vingué més condicionada per les desconfiances que per les desavinences. Al Foment els preocupava perdre els graus de llibertat que havien tingut abans de la guerra i els amoïnava haver de mediatitzar en excés qualsevol proposta d'activitat. Mentre, des de l'Ajuntament recelaven d'una entitat que tenia dues ànimes molt definides, d'una part un sector socioeconòmic amb capacitat influent del que no volien prescindir i, d'altra banda, un sector intel·lectual amb afinitats catalanistes molt arrelat i ben articulat que podien causar algun problema. En aquest escenari s'aniria establint un joc d'aliances i consensos que ja en el seu moment es va anomenar vilanovisme. El vilanovisme era un punt de trobada acceptat per ambdues parts, una mena d'espai de neutralitat on els uns s'asseguraven de desenvolupar un ampli ventall d'activitats culturals, sovint carregades d'emotivitat i catalanitat; i els altres permetien aquell activisme de baixa intensitat reivindicativa i s'asseguraven el control i la lleialtat d'un ampli espectre de la societat local amb una certa capacitat de influència.

Sota el precepte de respectar les formes i els continguts del tan pregonat "regionalismo bien entendido" hi havia un dogma inalterable: ser bon vilanoví era la manera de ser bon català i, alhora, ser bon català era equivalent a ser un bon espanyol. Però, com arribar-hi?.

Des del Foment les accions de contingut i esperit local s'impulsaren a partir dels Amics de les Tradicions Vilanovines o la Taula dels savis, amb elements de l'antic Casal Catalanista. Per la seva part, La Unión Villanovesa, a partir d'exfèjocistes i montserratinos, impulsava un seguit de manifestacions més genèriques de la catalanitat a través de la Secció Folklorica. Pels del Foment, fer vilanovisme era la seva particular forma de fer catalanisme.

Si des del Foment els refugiats del Casal Catalanista es dedicaven a editar llibres vilanovins o en català i es recuperaven elements de la Festa Major, des de La Unión Villanovesa la gent de la Secció Folklorica activaven colles sardanistes o esbarts dansaires.

Martí Marín, un dels especialistes en la Catalunya del franquisme, advertia "de la incompatibilitat entre haver estat franquista i catalanista, ja que el franquisme va esborrar qualsevol traça de la personalitat política de Catalunya (...)". Seguint aquesta tesi, el autor apuntava que "Legalment, Catalunya mai no va existir per al franquisme. La noció de Catalunya fou sempre merament geogràfica" (Marín,

2018: 596). Per tant, a diferència de Catalunya, Vilanova i la Geltrú sí que existia com a subjecte polític i, per tant, el vilanovisme era un succedani que actuava com a refugi espiritual del bandejat catalanisme.

En molts moments de la dictadura, la singularitat regional cultural –el catalanisme de baixa intensitat–, o bé local –el vilanovisme en el nostre cas–, podrien contribuir a entorpir, quan no a impedir, l’acció i el protagonisme de l’oposició antifranquista.

El 14 de febrer de 1942 –època de l’antic Carnaval–, el mitjà local *Villanueva y Geltrú* anunciava un selecte ball de societat al saló del Fomento del Trabajo amenitzat per les orquestres Canarias i Montserrat amb “escogidos bailables modernos y antiguos”.

A partir de 1942 el *Villanueva y Geltrú* editat per la Delegación Local de Prensa y propaganda de F.E.T. y de las J.O.N.S. substituïria el desaparegut *Diari de Vilanova*. El 2 de gener de 1943 el Fomento del Trabajo organitzava la conferència de Ricard Vives Sabaté sota el títol “Comentarios al desenvolvimiento histórico de Villanueva y Geltrú”, i el 30 de maig, en acte organitzat per la Obra de Educación y Descanso, tenia lloc el recital del pianista Antonio Martín.

El 1 d’octubre de 1943 els salons del Fomento del Trabajo acollien el ball de celebració del Dia del Caudillo. El ball de gala reunia les principals jerarquies del Movimiento. Com indicava el *Villanueva y Geltrú* de l’endemà:

El salón de fiestas del Fomento del Trabajo, en donde el mismo se celebró, ofrecía un aspecto por demás brillante. Bellísimas señoritas espléndidamente ataviadas, asistieron al mismo. Los bailes corrían a cargo de la Orquesta Planas. En el intermedio, el Comandante Militar de la Plaza D. Eduardo de León, dirigió a los reunidos unas palabras recordándoles las gestas que el día primero de Octubre, que estaba terminando, rememoraba en el ánimo de todos los españoles. La orquesta interpreto el Himno Nacional que fué escuchado por todos los presentes brazo en alto, dándose a continuación los gritos del Movimiento. La fiesta, sumamente distinguida, agradable y vistosa, continuó hasta primera hora de la madrugada.

Xavier Anguera apuntava que la normalització institucional de l’entitat s’assoliria el desembre de 1943 quan el governador civil aprovaria la nova junta de l’entitat presidida per Josep Soler i Bertran, home de confiança de les autoritats (Anguera, 2008: 16).

Això passava a la junta directiva convocada el 27 de desembre on es llegí el comunicat de l’alcalde donant compte que el govern civil havia aprovat la renovació de la junta. A Soler i Bertran –propietari de la pastisseria La Confianza– l’acompanyarien Francesc Ferrer i Prats, secretari; Torras Font, tresorer-comptador; i Garí Lloveras, Orriols Carbonell i Foradada Coll, en qualitat de vocals. Tot seguit es designaria Joan Orriols Carbonell com a vicepresident.

Aquell 1943 actuaria al Foment el pianista Antonio Martín, i en diverses ocasions ho faria el Trio Montserrat.

A la reunió de junta de 20 de gener de 1944 el president Soler donava per aprovades diferents altes d'associats. També s'acordava l'opció de lloguer del saló per actes i reunions amb un pagament de 25 pessetes en concepte de despeses de llum i neteja. Es nomenava Oscar Tort com a president de la Comissió Recreativa. La junta rebria diverses queixes per la molta gent que envaïa el saló en dies de festa. Per evitar els abusos es posaria un conserge que exigiria la invitació o el rebut de soci. Aquell gener l'Ajuntament hi organitzaria el ball commemoratiu del cinquè aniversari de la "Liberación". La invitació era ben explícita: "con su asistencia patentizará su simpatía al Glorioso Ejército Nacional".

Un edicte municipal signat el 11 de febrer de 1944 i publicat al diari local de l'endemà, indicava el següent: "se recuerda la suspensión, como en años anteriores, de toda fiesta que tenga relación con las llamadas fiestas de Carnaval, ya sean en las calles y lugares públicos, como en casinos y círculos de toda clase, tanto en disfraces como en acto alguno que directo o indirectamente pueda revelar el propósito de conmemorar tales fiestas".

Malgrat tot, cada any, per la mateixa època, les societats recreatives organitzaven balls –anomenats bailes de invierno– que rememoraven veladament els antics balls de Carnaval. Així, el Foment organitzaria el ball de les dues hores o balls de màscares.

A la reunió de junta de 1 d'abril de 1944 s'acordava el condicionament del billar i efectuar una contribució de cinquanta pessetes per la construcció del "Monumento de los Caidos" [sic].

A la reunió del 12 de maig el president Josep Soler i Bertran feia extensiva una nota d'alcaldia amb un comunicat del governador civil de la província on s'hi deia "haber sido levantada la clausura de nuestro local social que desde el 16 de noviembre de 1942 pesaba sobre nuestra Sociedad". No es tractava d'una qüestió pràctica sinó més aviat formal, que tenia a veure amb aspectes de la legalització del local.

D'altra banda, acordaren de fer una reforma a fons del reglament de l'entitat "por ser anticuado y no encajar con las circunstancias del presente". La proposta de reforma fou encarregada a Foradada, Orriols i Ferrer. Així mateix, es constatava la necessitat de cancel·lar els crèdits que restaven pendents de de 1933.

Altres acords resultants de la reunió de junta del 2 de juliol del mateix any eren la reparació del rellotge de la façana, o fixar en 50 pessetes i un 10% de comissió sobre les vendes la cessió de sales de l'entitat per exposicions de pintures i altres modalitats. Després es fixaria el lloguer de la sala per 15 dies a 100 pessetes més el 10% de comissió. També tractaren sobre els recurrents abusos de participació en els balls de Festa Major als jardins del Teatre Apolo.

A la reunió de setembre ja discutiren la proposta des nous estatuts que presentarien el novembre a l'aprovació del Govern Civil.

Els nous estatuts del Fomento Villanovés durien la data del 15 d'octubre de 1944, en els quals l'entitat manifestava ser “continuadora del Fomento del Trabajo de Villanueva y Geltrú fundado en abril de 1904”. Cap esment a l'antic Círculo Villanovés.

Aquest fet resulta significatiu perquè representava el canvi de denominació de l'entitat, renunciant –oficialment, i per primer cop– al tradicional de Fomento del Trabajo. De fet, aquesta circumstància passava per alt el canvi de denominació –potser no tant formal– que abans de la guerra havia transformat el Foment del Treball en Foment de Vilanova. O potser no, tenint en compte que la nova denominació de Fomento Villanovés s'acostava més a la vella fórmula de l'etapa republicana.

El objectius proposats donaven poc marge a la sorpresa. La previsibilitat era la tònica de l'època si es volien evitar maldecaps: “El Fomento Villanovés es una sociedad dedicada al desarrollo en Villanueva y Geltrú de toda clase de actividades de orden económico, cultural, artístico, social, comercial, industrial, recreativo y en general de cuanto tienda a la mayor prosperidad de la villa dentro de las leyes y el Espíritu del Estado Nacional Sindicalista”.

L'accentuada vocació cultural-recreativa d'abans de la guerra es volia compensar ara amb una renovada afinitat pels interessos econòmics de la ciutat, prioritzada en èpoques pretèrites.

De ben segur que per part de les autoritats municipals hi havia poc o gens interès en recuperar l'esperit cultural i catalanista d'aquell Foment d'una part dels anys vint i de la República. Però la realitat seria tossuda i molts comportaments guardarien forces semblances, amb matisos.

Tornant als estatuts, i com evidenciava l'article tercer: “Queda prohibido en el Fomento toda discusión o critica del Gobierno y sus órganos representativas. Quedan prohibidas igualmente las manifestaciones de irreligiosidad y las palabras soeces y de mal gusto”. Es precisava que els actuals socis del Fomento del Trabajo passarien a ser-ho del Fomento Villanovés. Esdevenien socis de número aquells que contribuïssin al manteniment de la Societat amb una quota de 60 pessetes anuals, fent-se extensiu el dret als familiars varons. Que els socis de número havien de ser varons ja es donava per descomptat. Els estatuts fixaven l'obligació que els associats triessin entre les diverses seccions: Econòmica, Cultural i Recreativa; i només tindrien dret a veu i vot en aquell àmbit.

L'article dinou especificava que la secció Econòmica agruparia “todos aquellos socios procedentes del comercio y de la industria de esta Ciudad”.

La durada de la junta directiva seria per dos anys.

Però, més enllà de la junta del Fomento Villanovés, la taula dels savis esdevindria l'element nuclear i principal focus de irradiació d'activitats de l'entitat. La taula dels savis era una tertúlia que es reunia al Foment els dissabtes al vespre havent

sopat. Hi havia un nucli de socis que n'eren habituals i altres que s'anaven alternant amb una assistència més irregular, segons el moment.

La taula dels savis –nom atribuïble, segons Puig Rovira, a Joan Rius i Vila– no ha estat una figura exclusiva del Foment, doncs al llarg de la història han existit en aquest i altres indrets notabilíssimes “taules de savis”. Francesc Cambó explicava que a tombant de segle assistia després de sopar a la taula dels savis de la Lliga, una tertúlia amb excés de crítica i poques paraules constructives, segons el polític: “penya d'intel·ligents mossegaires, d'espirituals nihilistes que, incapaços de fer res, acaben de trobar intolerable que hi hagi algú que faci quelcom” (Cambó, 1981: 43). Afortunadament, a la del Foment no s'hi feia això, o potser millor dit, no s'hi feia només això.

A la del Foment, bona part dels assistents eren amics d'abans de la guerra que provenien del Casal Catalanista i que ara, després de la desfeta, es retrobaven.

En aquest cercle provinent del Casal destacaven, entre altres: Magí Mestres, Lluís Vayreda, Joan Casals, Pau Mercadé, Josep Giró, Josep Roig, Jaume Montaner, Pau Palau, Joan Orriols, Joan Urgellés, Josep R. Sabatés, Antoni Anguera, Josep Artigas, Josep Antoni Serra o Josep Riera. Al grup s'hi afegirien destacats membres de l'embranchida cultural d'abans de la guerra, com els artistes Martí Torrents, Enric C. Ricart o Alexandre de Cabanyes; i altres intel·lectuals del moment com Albert Ferrer Soler, Oriol Puig Almirall o Joan Rius Vila (Anguera, 2008: 5). Més endavant hi participarien Pau Roig, Salvador Masana i altres.

Torrents, Ricart i Cabanyes atorgaven un innegable prestigi a l'entitat, i alhora s'erigien en un pont simbòlic amb el Foment de preguerra. Malgrat tot, l'ombra de Joaquim Mir –les peripècies de postguerra i la seva prematura mort–, donava mostra de la veritable magnitud de l'excepcionalitat viscuda.

No escapa a ningú que, tot i que lluny de l'elitisme del vell Círculo o dels primers anys del Fomento, la majoria dels membres actius de l'entitat i de la taula dels savis provenien de sectors menestrals o professionals relativament acomodats.

Als salons del Foment –vell i nou– no s'hi acostaven els obrers de la Pirelli, ni les filadores de cal Marquès, ni els teixidors de la fàbrica de Mar, ni els mariners del Pòsit, ni tampoc els ferroviaris, metal·lúrgics i altres membres dels sectors populars majoritaris en una població de clara abstracció obrera. En cap cas, però, aquesta reflexió no deslegítima ni discuteix la important tasca cultural i intel·lectual duta a terme des del Foment, en aquells anys especialment complicats.

Tampoc entrarem a valorar altres derivades de l'excepcionalitat del moment, en que les trobades a les tertúlies, als balls o als concerts, coincidien amb el fet que molts vilanovins i vilanovines eren a les presons, als camps de treball o a l'exili.

Vides paral·leles que es juxtaposaven a la Vilanova dels anys quaranta, quan els efectes de la tragèdia convivien amb l'esperança d'uns temps millors.

Alguns dels homes del Foment van ser col·laboradors habituals del nou setmanari *Villanueva y Geltrú*, que malgrat ser un mitjà inspirat i controlat pels jerarques del Movimiento, a partir de 1945 també esdevindria un autèntic revulsiu per a la producció cultural vilanovina (Soler Bou, 1981: 8).

No tenim constància del moment precís del naixement de la taula dels savis, tot i que semblaria versemblant que a partir de la represa el 1940 algunes persones s'anessin trobant al cafè del Foment per a fer-hi tertúlia. Poc a poc el grup es devia anar engruixint i agafà prou solidesa perquè ells mateixos, o potser elements externs del propi Foment o de fora, els atorguessin carta de identitat amb el nom de taula dels savis. La caracterització d'una formació d'aquesta mena sovint ve donada per dues circumstàncies, la recurrència dels seus membres o del nucli principal i, també, per la regularitat i perseverança de les trobades. Un altre element consubstancial en serien les línies mestres dels assumptes tractats. En qualsevol cas, el grup devia consolidar-se el 1943 i 1944 quan, com hem dit abans, l'entitat normalitzaria tímidament la seva situació. La taula dels savis centraria la seva activitat en aspectes essencialment vilanovins, sigui en forma de divulgació de la història i les tradicions locals, o bé recuperant manifestacions festives i/o folklòriques amb un component identitari d'altres èpoques.

La patina de catalanitat que incorporaven els membres de la taula dels savis i la seva tasca de recuperació de les arrels i les essències —malgrat ser locals o localistes— feia desconfiar els mandataris municipals. Remenar el passat mai ha estat del gust dels règims totalitaris, i en cas de fer-ho, i del relat que se'n pogués derivar, ells sempre n'han volgut tenir el monopoli.

Però, ni a la gent del Foment, ni al personal de l'Ajuntament, els convenia de prendre mal. El setembre de 1943 l'alcaldia del falangista Eduard Pascual Fábregas havia acabat com el rosari de l'Aurora i amb la intervenció del governador civil.

Com hem dit, les negociacions i transaccions entre ambdues parts s'establirien en aquella mena de territori neutral o terra de ningú que es va convenir en anomenar vilanovisme. Un vilanovisme d'essència cultural perquè no podia ser d'altra manera.

Com indicava Canales: “Només el Fomento del Trabajo, el Centro de Deportes i després la Unión Villanovesa mitigaven el desert associatiu dels anys quaranta, això sí, estretament controlades per les autoritats i amb juntes directives d'indubtable adhesió al Glorioso Movimiento Nacional” (Canales, 1995: 32).

La permissivitat i tolerància de que gaudia el Fomento Villanovés per part de les autoritats franquistes només es pot entendre en la necessitat que té tot sistema autoritari d'establir ponts i aliances amb determinats sectors de la societat. Una actitud que permet homologar i naturalitzar una forma de govern que alterna mesures coercitives amb altres de connivència. La tolerància es converteix

aleshores en moneda de canvi d'una sempre valorada i necessària acceptació social.

Malgrat algunes sospites i interferències de baixa intensitat el Foment era la societat més adequada per permetre aquella mena de complicitats. La condició socioeconòmica dels homes del Foment i la impecable trajectòria de l'entitat –si les autoritats obviaven l'etapa republicana–, el feien el cap de pont més solvent.

Aquell pacte de cultura i de ciutat batejat com a vilanovisme permetia atorgar identificació i acceptació social als gestors franquistes i permetre que el Fomento s'erigís en baluard de defensa de les essències vilanovines, al marge de convertir-se –o continuar essent– l'entitat més consolidada, enèrgica i omnipotent. Després dels anys convulsos, això no era poca cosa.

L'agost de 1944 el saló del Foment havia acollit una Fira exposició comarcal d'Artesania. El 26 d'octubre de 1944 i sota la nova denominació de Fomento Villanovés, els seus salons acollien un concert del Trio Montserrat amb F. Montserrat al piano, J. Rovira al violí i E. Pascual al violoncel.

El 1944 hi hauria una exposició de dibuixos i “retratos exagerados” –caricatures– de José M. Romero Escacena, amb presentació de César Gonzalez-Ruano; i una de xilografies i olis de Vives Sabaté; mentre que el 1945 destacarien les exposicions de Manuel Amat Rosés –amb les seves característiques miniatures a l'oli–, i la de Pau Roig Estradé.

El febrer de 1945 la junta es feia ressò d'una carta de Nicolau Barquet en la que oferia a l'entitat una conferència de Miquel Utrillo sobre Santiago Rusiñol. La resposta oficial de l'entitat fou: “tendremos presente para ocasión más favorable ya que debido a las restricciones elèctricas nos vemos obligados a limitar los actos”.

Respecte a les restriccions elèctriques, aquell estiu l'entitat adquiria pel saló del cafè un grup autònom usat tipus Petromax de 250 bugies a un preu de 600 pessetes. Setmanes després es posava sobre la taula la necessitat d'adequar el saló del cafè. A la primavera s'encarregava la restauració de les pintures a Ferrer Parera, i a Dionís Tubau “la restauración de los arrimaderos con barniz a muñeca y los plafones superiores con otro barniz más económico”.

En aquella època el servei del cafè anava a càrrec del Sr. Barceló. En una reunió d'agost s'acordava retornar el palco de la corrida de toros que se'ls havia facilitat. Com que l'acte era en benefici de l'Hospital, es limitaren a quedar-se dues cadires. El vicepresident Orriols Carbonell era nomenat representant del Foment a la comissió d'homenatge al músic i compositor vilanoví Eduard Toldrà.

A la junta de 18 d'octubre es recepcionaven els nous estatuts aprovats pel govern civil. Mentre, el 5 de novembre el Patronat de l'Escola Industrial organitzava al saló de l'entitat l'acte d'obertura oficial del curs 1945-1946.

A l'inici de la junta general o assemblea de socis sempre es llegia el preceptiu permís de l'autoritat per realitzar aquell acte.

A la reunió general del 8 de desembre es votaren els candidats de les seccions cultural, recreativa i econòmica. Per aquesta raó resultaren elegits per incorporar-se a la nova junta: Josep Yll Güell i Lluís Renard per la secció cultural; Oscar Tort i Andreu Sancliment per la secció Recreativa; i Ramon Nolla i Josep Artigas Butí per la secció Econòmica. Nolla, Yll i Artigas, però, renunciaren als càrrecs.

La Segona Guerra Mundial acabaria amb la victòria dels països aliats i, consegüentment, amb la derrota de les potències de l'Eix. Malgrat les esperances incubades per demòcrates i republicans, els països vencedors només inquietaren tímidament el règim franquista. Pels primers, la derrota de 1945 s'afegia a la derrota de 1939. Per la seva part, els dirigents de la dictadura s'haurien de limitar a seguir la proclama de Carrero Blanco: “orden, unidad y aguantar”.

7. Vilanovisme en temps de dictadura (1946-1972)

En el període de postguerra entre 1939 i 1946 l'alcaldia de la ciutat seria ocupada per Santiago Díaz Moyano, Eduardo Pascual Fábregas i Manuel Navarro Carreras, persones de caràcters i maneres de fer prou diferents per gestionar una etapa de gran excepcionalitat i incerteses.

El 5 de juliol de 1946 arribava a l'alcaldia Antonio Ferrer Pi, un personatge singular i controvertit que s'havia imposat a les diverses famílies i sensibilitats que es disputaven el control del Movimiento a nivell local. Ferrer Pi va saber aprofitar el seu càrrec de director del mitjà *Villanueva y Geltrú* per teixir influències i complicitats. Com a primer mandatari local aviat s'envoltaria de persones ben arrelades a la ciutat, algunes d'elles de reconegudes inquietuds catalanistes. Es valorava més la seva estimació i compromís amb la causa primera, Vilanova i la Geltrú, que no pas una extrema adhesió a les histriòniques i, sovint, estèrils proclames del franquisme.

O potser això formava part d'una estratègia perfectament calculada?.

Martí Marín comptabilitzava un alt percentatge de regidors del primer franquisme que havien estat militants de la Lliga. Una adscripció només superada pels que provenien de la Comunió Tradicionalista. Ferrer Pi no era catalanista –com no ho seria José Maria de Porcioles a Barcelona–, i el tebi i tímida catalanisme amb el que festejaven, no era un catalanisme polític sinó “retòric i estratègic, destinat a singularitzar-se dins del règim” (Marín, 2018: 609). Com deia el mateix autor, cap els anys cinquanta el règim necessitava idees noves per resoldre el problema català. Així, doncs, Ferrer Pi va saber envoltar-se de col·laboradors ben arrelats i amb prou sensibilitat per saber gestionar i controlar les iniciatives –a voltes delicades– que sorgien de la societat civil. Els homes del Fomento Villanovés serien uns protagonistes d'excepció en aquesta xarxa de interrelacions amb l'autoritat municipal. Amb el vilanovisme per bandera, és clar.

Potser la primera pedra d'aquell nou escenari l'havien posat alguns habituals del Foment el dimarts 5 de febrer d'un inexistent Carnaval de 1946. Després de sopar, al Foment s'escenificava un Sermó de Carnestoltes tebi i clandestí. Havien passat deu anys. Un Carnestoltes “íntim, modest, casolà, temorenc” (Garcia, 1972: 445) que iniciava així: “Deu llarguíssims anys d'enyorament / d'aquella famosa barrila, / que allà a la Casa de la Vila / feia riure a tantíssima gent / (...)”.

L'estiu de 1946 –en plena Festa Major– a la taula dels savis es creava el grup Amics de les Tradicions Vilanovines. Entre els impulsors destacaven Magí Mestres, Lluís Vaireda, Antoni Anguera, Joan Rius Vila o Oriol Puig Almirall, entre altres (Olivé-Garcia, 1985: 49).

A la taula dels savis es parlava de literatura, teatre, música i, de ben segur, també es devia parlar de l'actualitat del moment. La taula dels savis s'eixamplava o

encongia segons el dia i el moment. Tenint en compte que hi havia un nucli primigeni format per bons amics –molts d’ells amb un passat comú al Casal Catalanista–, la política hi treia el nas. La política local o estatal, la prohibició del català, l’exili, la repressió vigent ..., en petites i discretes píndoles potser també van formar part de les tertúlies sabatines.

Cal recordar que el 10 de setembre de 1946 Eugeni d’Ors (1882-1954) havia creat a Vilanova i la Geltrú l’Academia Breve de Ciencias del Faro de San Cristóbal, una singular trobada d’estudiosos i tertulians. La iniciativa havia estat de l’autor del Glosari a La Veu de Catalunya, que cercaria el seu darrer retir a Vilanova després de tornar de Madrid. En formaven part el mateix Eugeni d’Ors, el físic Miquel Masriera, el psiquiatra Ramón Sarró, l’escultor Frederic Marés, el professor de química de la Universitat Josep Baltà, el musicòleg Alberto Par, i la doctora en filologia Ana Maria Saavedra que actuava com a secretària. Més tard s’hi afegirien el catedràtic Sr. Basol i la Sra. Pilar de Romañá. Altres convidats habituals eren Enric C. Ricart, Nicolau Barquet o Miguel Utrillo (Barquet, 1956: 53). Segurament es tractava d’una trobada de més altes pretensions i més allunyada de la realitat social que l’organitzada pels “savis” del Foment. Només l’artista E. C. Ricart semblava fer de pont entre ambdues.

La realitat del dia a dia, però, sempre resulta més prosaica, i el gener d’aquell any la propietària de l’immoble que acollia el Foment pretenia vendre la finca, i per aquesta raó requeria de l’entitat el retorn de la clau del segon pis que no utilitzaven. Inicialment s’hi resistiren, però finalment accediren a fer-ho a canvi de condonar tres mesos de lloguer que es devien.

A la junta de setembre s’acordava de deixar la sala d’actes al Comandant Militar de la plaça per celebrar un banquet en honor del General Jefe de Artilleria del IV Cuerpo del Ejército. En un àmbit més domèstic la junta reclamaria la taula de ping-pong que s’havia deixat a la Hermandad de la Ciudad y el Campo.

Aquell 1946 començaria a caminar una de les iniciatives més notables i populars que sorgirien de la taula dels savis del Foment, com era la recuperació progressiva d’alguns dels més importants elements de la Festa Major vilanovina, alguns dels quals havien desaparegut durant la guerra. Inicialment es creava una Comissió Pro-gegants de Vilanova. Entre 1946 i 1949 es recuperarien els Gegants, els Nans, el Drac, la Mulassa i els Ball de Diables.

Com explicaven dos dels protagonistes –Ferrer i Anguera–, tot començava el dia de la Festa Major de 1946 fent cafè i tertúlia al Foment. Lamentaven la manca de balls populars a la ciutat i algú tingué la pensada de constituir un Ball de Diables, alhora que algú altre suggeria de reconstruir la Mulassa. Per evitar que l’engrescament acabés en no res, els assistents acordaren de dipositar deu pessetes en qualitat de paga i senyal pel compromís adquirit (Ferrer-Anguera, 1964: 57).

Aviat quedarien repartits els càrrecs diabòlics: Josep Ill i Güell seria En Llucifer, Antoni Anguera i Llauredó faria de Diablessa, Oriol Puig i Almirall tocaria el tabal, Joan Soler i Carbonell repartiria les piules; i com a diables: Magí Mestres i Estradé, Joan Urgellés i Bertran, Josep R. Sabatés i Soldevila, Joan Orriols i Carbonell, Manuel Corbeto i Mateu, Josep Roig i Monterde, Francesc Ferrer i Prats, i Rafael Pujol i Coll. Joan Urgellés Bertran fou nomenat tresorer i dipositari del fons reunit. El repàs dels cognoms –i no hi eren tots– permet fer-se càrrec de quin era el gresol intel·lectual que aleshores alimentava els motors de l’entitat. Un cop encesa la metxa vingueren altres reunions al Foment i trobades amb l’artista Enric C. Ricart i l’alcalde.

Per la Mulassa calgué fer treball de recerca per reproduir amb fidelitat el model desaparegut. En una paret al costat del bar, Ricart hi dibuixaria una Mulassa a escala real que li serviria de model. En el seu moment, el cap de la Mulassa fou dut en processó cívica des del magatzem del transportista fins el local de l’entitat.

Els assaigs del Ball de Diables es feien al saló del Foment –òbviament sense foc– i els versots serien elaborats per Antoni Borbonés. Diables i Mulassa s’estrenaren l’agost de 1947 (Ferrer-Anguera, 1964: 60).

Per finançar els balls s’obriren subscripcions populars. Els rebuts incorporaven aquest rodolí: “En fareu vilanovisme, / amb la vostra bona traça, / tot enriquint el tipisme / amb Diables i Mulassa”.

Una fórmula ben habitual que no convenia a tothom. Josep Ivern, a les pàgines del *Villanueva y Geltrú* de 15 de desembre de 1945 a “El arte de ser perfecto villanovés”, es mostrava crític amb la proliferació de subscripcions, programes de ràdio o balls benèfics per aconseguir donacions que, segons ell, haurien de ser més espontànies, anònimes i desinteressades.

El 1947 la taula dels savis s’engrandia amb la participació de Joan Rius i Vila, llibreter i editor que no era vilanoví d’origen. Ho explicava a la revista *Foment* de desembre de 1972, recordant que fou Joan Orriols qui el convidaria a fer una lectura d’*El poema de Nadal* de Josep Maria de Sagarra, i després li obriria les portes a les tertúlies del dissabte: “He passat una nit meravellosa al Foment Vilanoví (...) L’ambient del Foment m’agrada. Penso anar-hi cada dissabte a la nit. Solament em mancava l’ambient d’aquesta vetlla per a sentir-me cada vegada més vinculat a Vilanova”.

Rius anotava que fou Ricart qui l’introduí en el món dels llibres de bibliòfil. Així parlava de l’insigne boixista: “home senzill, sempre esporuguit i temorós, que solament es trobava bé entre els seus boixos i els seus amics en llocs discrets i que fugia de la gent i deia *passo al foscant, vaig per la vorera i amb vestit gris*” (Rius, 1979). Tota una declaració d’intencions, potser pensant en el que li havia passat al seu amic Joaquim Mir. Joan Orriols reproduïria l’expressió en aquests altres termes: “vestit gris i per l’acera” (Orriols, 1981: 54).

Els rebrots d'activitat en el món associacionista que es vivien al Foment o al Coro en aquella societat grisa i esquerpa de postguerra, no semblaven impressionar alguns nostàlgics de la Vilanova "autèntica" d'altres temps. Així ho expresava Lluís Creus Vidal, fill de Teodor Creus, en un article al *Villanueva y Geltrú* de 11 de gener de 1947 amb el títol de "La edad de oro": "(...) tal ha sido la continuada decadencia de lo que podemos llamar la Villanueva auténtica, pese al constante desarrollo físico y geográfico de la misma, a lo largo de esta primera mitad del siglo XX. Pese a este crecimiento, hemos visto desaparecer, uno tras otro, casi todos los nombres del pasado siglo, y un alud exótico y de un nivel social lamentable, ha venido a desfigurar completamente la antigua fisonomía villanovesa"

La junta de 2 de gener de 1947 acceptava la incorporació de Ramon Bertran com a nou cafeter durant un període de prova i sense cobrar. A l'acta de la reunió es constata que l'entitat tenia una alta demanda de molts associats.

Alhora, s'aprovaren la cessió del saló de l'entitat a l'Ajuntament per celebrar-hi l'aniversari de la Liberación i s'expulsaren dos socis "por el escándalo que promovieron dentro de la Sociedad". No es donaven més detalls. Altres socis foren expulsats per falta de pagament.

Durant aquells anys consten repetides subvencions per la Sociedad Deportiva de Pesca con Caña.

El 6 de juliol de 1947 es convocava el Referendum de la Ley de Sucesión amb una participació de prop del 89% i l'aprovació a la llei d'un 93%. El propòsit era de restaurar la monarquia quan Franco ho considerés oportú, alhora que ell era nomenat cap d'Estat vitalici. Els resultats podien resultar enganyosos, tal com reconeixia l'Inspector provincial de la FET-JONS de la província de Barcelona, posant l'exemple de la vila minera de Fígols "donde el más *nacional* es antifranquista, antifalangista i antimonárquico", i acceptant que la gent votava per por a les repressàlies (Martí, 2019: 85).

A la reunió general del Foment de 14 de desembre de 1947 els socis de les seccions nomenaren els seus representants a la junta directiva. Per la secció Cultural i Econòmica foren elegits Joan Orriols i Carbonell, Josep Torras i Font, Manuel Corbeto i Masdeu i Pere Llorens i Vendrell, mentre que per la secció Recreativa ho foren Oscar Tort i Antoni Sagols.

A la mateixa sessió, el president Josep Soler i Bertran demanava el relleu al capdavant de l'entitat per trobar-se delicat de salut, tot acompanyant un certificat mèdic que aconsellava la seva dimissió.

L'abril de 1947 s'inaugurava al Foment el V Salón Nacional de Arte Fotográfico amb un destacat paper dels fotògrafs locals, alguns d'ells vinculats a l'entitat.

El novembre del mateix any s'hi representava l'obra de teatre *Els quatre amics d'en Rodó* del comediògraf vilafranquí Lambert Escaler, amb l'actuació del duet còmic

Anguera-Serra Alsina, i un any després es posava en escena *L'endemà de bodes* de Pous Pagès, i *Don Gonzalo o l'orgull del gec* d'Albert Llanas.

En sessió de 18 de desembre de 1947 s'elegia nova junta amb Joan Orriols i Carbonell com a president. L'acompanyarien Pere Llorens i Vendrell, vicepresident; Manuel Corbeto i Masdeu, secretari; Josep Torras i Font, tresorer i Oscar Tort i Rocaballera i Antoni Sagols com a vocals.

En un article a la revista de l'entitat el desembre de 1979 Jaume Barberà qualificaria aquella junta de “progressista”. Certament, s'obria una nova etapa, tancant definitivament la pàgina de la postguerra.

El nou equip, com hem dit, encarregaria a Joan Rius i Vila la lectura del Poema de Nadal de Josep Maria de Sagarra pel 26 de desembre, dia de Sant Esteve. També es prendria l'acord de cobrar als nous associats una quota d'entrada equivalent a sis mesos que representaven seixanta pessetes.

Molts dels nous associats ho feien atrets per les activitats de la secció recreativa, fet que provocava acumulacions i queixes els dies de ball. Els forasters només hi podien assistir acompanyats d'un soci.

Seguint la recuperació dels balls populars, el vespre del 6 de febrer de 1948 –que hagués estat dia d'Arrivo– sortiren del Foment el Ball de Diables i una banda de música per anar a l'estació a rebre el nou Drac de Vilanova. De retorn al Foment el Drac fou rebut amb una traca a la plaça de les Cols i focs artificials a la balconada. La reproducció va realitzar-se a partir del quadre d'E.C. Ricart penjat al cafè del Foment i d'un dibuix original de Joan Llaveries (Ferrer-Anguera, 1964: 89).

La iniciativa del Fomento Villanovés fou celebrada pel *Villanueva y Geltrú* que li dedicaria la portalada del 12 de juny de 1948 sota la inevitable capçalera de “Villanovismo”. Començava així: “El amor hacia un pueblo, como todas las cosas, se demuestra más con obras que con buenas razones. (...) Así los vilanoveses nos encontramos ahora, en el plan de la más absoluta realidad, con una prueba de ello. Un núcleo de compatriotas, amantes de las tradiciones propias, llevaron a efecto primero durante la Fiesta Mayor del pasado año, la ofrenda a la población de la típica y majestuosa *Mulassa* (...)”.

Després vingué el Ball de Diables i, “no pararon aquí las cosas. Unos meses más tarde, por obra de los mismos entusiastas elementos que llevaron a efecto la iniciativa anterior –le cabe el honor de todo ello a la entitat *Fomento Villanovés*–, salía por primera vez al amparo de la vespertinaluz invernal y al amparo también de todo un pueblo que le dispensó cordial y alegre recibimiento, el nuevo *Drac de Vilanova*, que venía a sumarse al folklorismo local, adormecido de unos años a esta parte”.

El dia de Festa Major de 1948 s'estrenaven les dues parelles de Gegants construïdes a l'establiment especialitzat El Ingenio de Barcelona.

Des de 1948 el Foment acolliria trobades d'aficionats al col·leccionisme de segells. Les tardes de dimecres es feien intercanvis i, tot plegat, resultaria l'embrió d'una futura penya filatèlica.

Josep Maria Miró i Guibernau, expresident del Cercle Filatèlic i Numismàtic de Barcelona i el doctor Oriol Puig i Font –pare de Puig Almirall– eren els que orientaven i empenyien als joves col·leccionistes. També hi participava el Paco Ferrer Prats –fill de Ramon Ferrer i Parera–, secretari del Foment i capdavanter de la nova generació

Però la sintonia entre alguns membres de la taula dels savis i els joves filatèlics no va durar gaire, tot i el paper de intercessió de Ferrer, tal com exposava Joan Serra: “malgrat el seu càrrec no vam poder vencer el repèl que li fèiem a la *taula dels savis*, un dels quals havia dit: això aviat semblarà el pati de Can Culapi, quan es va proposar la creació d'una secció que s'havia de dir *Foment Filatèlic*” (Serra, 2001: 85). Les reticències d'alguns il·lustres del Foment van dur el 1950 els filatèlics a La Gran Peña, on varen ser ben acollits. Un any després es donava per formalment constituïda la Penya Filatèlica de Vilanova i la Geltrú.

Alguns dels fundadors provenien del Foment, com Paco Ferrer i Prats, J.M. Coll i Claramunt, Andreu Sancliment o Joan Serra i Figueras.

A començaments de 1948 la junta posava en evidència l'èxit dels balls o reunions de Carnaval, fins l'extrem que s'hagueren de llogar cent cadires, situació increïble que donava plena literalitat a la popular frase feta.

Contràriament, a la reunió de junta d'abril s'analitzaren els incidents ocorreguts al darrer ball de Primavera amenitzat per l'Orquestra Melodia del Vendrell, una de les formacions més habituals als programes del Foment. Els aldarulls vingueren provocats perquè alguns dels joves no respectaren les normes imposades prèviament: “señoritas con traje largo de tipo único y los caballeros con smoking o traje oscuro”.

Foren suspesos els seus drets d'associats i Oscar Tort, membre de la junta en representació de la secció Recreativa, presentaria la dimissió per ser un dels implicats. El seu lloc a la junta seria ocupat per Jordi Ferrer.

Per les noies de l'època eren especialment esperats i celebrats el Ball de la Primavera al maig, quan s'estrenaven els vestits; o el Ball de les Dues Hores, o dels estudiants, de set a nou del vespre el dilluns i dimarts de Carnaval (Barbacil-Vicens, 2010).

Enmig de tot plegat, la junta aprovaria una gratificació especial pel conserge Ramon Bertran amb motiu de la commemoració del “18 de julio”.

L'actitud expeditiva de la junta es posava de manifest a les actes de la reunió de 18 de febrer: “Visto el fracaso del baile de gala y el extraordinario de trajes, se acuerda hacerlo constar en acta, haciendo responsable del mismo a los componentes de la Sección Recreativa (...) De continuar el fracaso de los bailes que dan prestigio a la

Entidad la Junta Directiva tomará el acuerdo de suspender los actos de dicha sección”. També es donava constància de les visites protocolàries creuades entre els dirigents del Foment i els de la Unió Villanovesa, seguint el guió que es repetia de tant en tant.

El 25 de maig de 1948 el Foment organitzava al Teatre Apol·lo un recital de dansa a càrrec de Joan Magriñá i Maria Avila, primers ballarins del Gran Teatre del Liceu. La recaptació seria destinada a la subscripció en favor dels nous Gegants de la ciutat. Atesa la col·laboració desinteressada del ballarí, en agraïment la junta de l'entitat l'obsequiaria amb un boix d'Enric C. Ricart.

A finals de la dècada dels quaranta el Foment organitzaria amb regularitat concerts i recitals d'un cert nivell, un veritable oasi de cultura de qualitat en aquells anys de misèries culturals, morals i materials.

Pel concert de Sant Esteve de 1948 actuarien el violinista d'origen polonés Henryk Szeryng acompanyat al piano per Pere Vallribera. Després desfilarien pels salons del Foment altres agrupacions i solistes, que serien qualificades d'actuacions excel·lents per part del crític Joan Alemany: “la única societat que dedicà una important atenció al renaixement de les activitats musicals a la nostra ciutat, en aquells difícils moments d'atonía i desinterès general per la cultura i les arts” (Alemany, 2000: 256).

Continuant amb la recuperació de balls populars, el 5 d'agost de 1949 s'estrenava el Ball de Nans, els populars Capgrossos o Cabeçuts. Després de l'ofici de Festa Major les autoritats i demés elements i balls populars anaren al Foment a recollir els Nans en la primera sortida. Dels balcons del Foment s'encengué una llarga traca que retronà fins el centre de la plaça. La recuperació dels balls de la pretèrita Festa Major vilanovina ja era un fet.

Antonio F. Canales en feia una interpretació més esmolada:

Más que la recuperación de una tradición truncada, se estaba sistiendo al triunfo del viejo proyecto de fiesta mayor tradicionalizante y arcaizante por el que la derecha católica había luchado contra los republicanos sin éxito durante el primer tercio de siglo. Paradójicamente, gracias al franquismo, la derecha católica conseguía hacer triunfar un modelo festivo, supuestamente tradicional, que no había conseguido ser aceptado por la población en los períodos en que esta gozaba de libertad para expresar sus preferencias. Como se verá más adelante con el carnaval, esta paradoja sólo existe si se acepta la mística resistencialista con que se ha querido revestir a estos fenómenos (Canales, 2006; p.296).

El 1949 es publicava el llibre d'Albert Virella i Bloda *Vilanova i la Geltrú. Imatges de la ciutat i de la comarca*. El contingut tenia el format de guia urbana, inspirat en els programes de Ràdio Vilanova on col·laborava Virella. Era el primer llibre en català que s'editava a Vilanova i la Geltrú després de la guerra, iniciativa impulsada per la taula dels savis del Foment amb suport econòmic de l'industrial Josep Maria Bultó i Marquès que avançaria 15.000 pessetes. El llibre fou editat per

Joan Rius i Vila i el projecte tindria l'empenta de Magí Mestres i s'allargaria durant dos anys. Al prefaci del llibre, l'estudiós Antoni Pujol i Bernadó no es podia estar de subratllar: "Vilanovisme pur!".

En aquesta operació va caldre amplificar els graus de tolerància de les autoritats franquistes i fou necessària la intervenció de l'alcalde Ferrer Pi davant els responsables de la Falange de Barcelona. L'episodi reflectia l'aparent contradicció que homes "d'ordre" del Foment i el mateix Bultó Marquès avalessin la publicació d'un llibre en català escrit per un reconegut militant republicà que havia fet la guerra i havia estat empresonat. Evidentment, el dilema és de més fàcil comprensió en el context local i en el marc del recurrent vilanovisme que actuava com un excel·lent lubricant.

Al voltant de la interpretació dels fets i de les seves irrenunciabls circumstàncies i context, manllevem les paraules de Soler Bou:

El poble tornaria a gaudir (pagant i contribuint dic jo) d'allò que durant segles l'havia distingit dels seus veïns –de les festes dels seus veïns– i començaria així a redreçar la seva cultura popular (...) El vilanovisme i l'Ajuntament coincidiren en la recerca d'una cultura neutra que no fes mal a ningú i que ens beneficiés tots plegats (...) La vessant popularista del vilanovisme fou sens dubte la més coneguda. Als salons del Fomento Villanovés es coïen tota mena d'accions per moure ressorts i aconseguir guanys sempre relatius i molt concrets (...) El que varen fer els vilanovistes fou donar transcendència a les seves tertúlies i obtenir-ne bons resultats. Trencaren el gel que els separava de la resta dels seus conciutadans i aquests els atorgaren un grau molt alt de reconeixement (...) Segurament aquells salons escoltaren més d'una crítica al sistema i també, perquè no dir-ho, més d'una veu demanà calma i digué que calia transigir per aconseguir alguna cosa (Soler Bou, 1981: 18,20)

La conclusió era diàfana i concloent: "El vilanovista, doncs, havia de ser un home culte, pel que fa a Vilanova".

El mitjà *Villanueva y Geltrú*, en la seva edició de 5 de març de 1949 feia esment del final de temporada dels "bailes de invierno" al Fomento Villanovés, La Unión Villanovesa o La Gran Peña. Al darrer dia parelles sortides del ball del Foment visitaren el ball de La Unión Villanovesa, tornant la visita que els havien fet aquests amb anterioritat, "formándose una numerosísima comitiva que, a modo de comparsa, llegó hasta el Teatro Artesano". El cronista indicava: "en las dos sociedades mencionadas, terminaron los bailes de esta temporada con el más fino humorismo de buena ley". El 1949 aquest "humorismo de buena ley" devia ser d'allò més innocent i asèptic.

Un any enrere, els estudiants de peritatge de l'Escola Industrial van demanar permís per disfressar-se de professors universitaris amb l'habitual toga i birret de catedràtic. Aquesta anècdota va ser relatada per Àngel Olivé i Gatell al llibre *Fets memorables de l'Escola de Vilanova (...)* i a la revista *Foment*, fent-hi constar anys diferents. Els estudiants disfressats i amb la cara enmascarada van sortir de l'edifici

de l'Escola de Pèrits Industrials de la Plaça de la Vila i anaren fins el ball del Foment on hi llegiren un Sermó de Carnestoltes en català. Tingueren l'aprovació de la direcció de l'Escola i de l'alcaldia sempre i quan no hi haguessin alteracions de l'ordre públic. L'any següent repetiren l'experiència disfressats d'indis americans. Paradoxalment, un nouvingut a la ciutat com el llibreter i editor Joan Rius i Vila, descobria i abraçava el Carnaval de Vilanova en aquells anys foscos de prohibició, precisament a les tertúlies de dissabte a la nit al Foment: "Entre els anys 1946 al 1955, en les nostres tertúlies era obligat parlar del Carnaval. I jo, que del Carnaval vilanoví no en sabia res de res, ni dels carnavals de cap altre indret, desconeixia el valor d'aquesta paraula i sobretot la passió que hi posaven homes que creia molt seriosos: Ricart, Cabanyes, Magí Mestres, Oriol Puig i Almirall i d'altres" (Rius Vila, 1980).

Passarien molts anys abans que la festa es normalitzés altre cop. De fet, seria un procés progressiu en el que el Fomento Villanovés hi tindria molt a veure.

A la reunió de junta del 25 d'agost de 1949 es prenia l'acord de respondre l'article del soci Pere Serra i Briones que al *Villanueva y Geltrú* havia criticat el fum que a l'hivern hi havia al saló-cafè del'entitat. La junta li exigia l'aclariment dels termes "desgraciado salón de humos". Serra Briones era l'home de l'empresa Griffi a Madrid.

Abans d'acabar l'any s'aprovava la reparació del piano segons un informe elaborat per l'afinador Sr. Piñol. La junta general de 22 de gener de 1950 acceptava l'ampliació de la junta amb les incorporacions de Magí Mestres i Estradé i Josep Riera i Ballús en representació de la secció cultural i econòmica.

Així, doncs, a la reunió ordinària del 26 es constituïa el nou equip directiu format per Joan Orriols i Carbonell, president; Pere Llorens i Vendrell, vicepresident; Magí Mestres i Estradé, tresorer; Manuel Corbeto, secretari; i com a vocals Josep Torras i Font, Josep Riera i Ballús, Josep Pujol, Josep Mª Clarà i Miquel Masdeu. Pujol dimitiria i seria substituït per Jaume Morató i Masip.

A la reunió del 9 de març es plantejava l'organització d'una exposició commemorativa del 10è aniversari de la mort de Joaquim Mir, pintor i president del Foment. La comissió la formarien Orriols, Llorens, Torras i Corbeto. En paral·lel es formaria una comissió d'honor i una comissió artística formada per Cabanyes, Ricart i Torrents. En reunions posteriors s'anirien concretant detalls com la conferència de Josep Maria Junoy "Mir y su Arco Iris" o l'exposició d'homenatge i les seves derivades: pòlisses d'assegurances, contactes amb les autoritats, transport i contactes amb crítics d'art de Barcelona.

A l'abril es proposava la convocatòria d'un concurs literari per premiar els millors treballs periodístics publicats a la premsa, i a la primavera el quadre escènic de Ràdio Barcelona representaria al Teatre Bosc *El Vals del Adios*.

En apropar-se l'estiu les dicusions es centrarien en si el ball de Festa Major es faria als jardins del Teatre Apol·lo o a la pèrgola de Ribes Roges. Finalment, sense consens, i a diferència d'edicions anteriors, es celebraria a l'espai de Ribes Roges. El juny de 1950 s'inaugurava la gran exposició antològica d'homenatge a Joaquim Mir, el gran artista traspasat feia deu anys i que havia estat president del Foment als anys trenta. Tal com havien anat les coses, hom podria interpretar-ho com un acte de desgreuge. Com indicava Xavier Anguera: "L'homenatge, a més de constituir un esdeveniment cultural de primer ordre, restituïa la memòria de Mir i trencava amb l'herència de la primera junta de postguerra" (Anguera, 2008: 24). A l'assemblea del 1 d'octubre alguns socis exposaren que els actes d'homenatge a Joaquim Mir haurien d'haver estat més populars i tenir més ressonància i projecció. Però la moneda sempre presenta dues cares, i el dèficit econòmic derivat de l'exposició s'afegiria als deutes pendents de les reformes realitzades al local. Per tot plegat, s'aprovaria una quota extraordinària de cinquanta pessetes a compte de la liquidació de despeses derivades de l'exposició i altres conceptes.

En un altre ordre de preocupacions a la reunió general un soci sol·licitava una dependència del local per poder escoltar la ràdio tranquil·lament. La resposta fou que la junta ho estudiaria. Per la seva part, la secció Recreativa s'encarregava d'organitzar el ball de la Festividad de la Raza pel proper 12 d'octubre.

Aquell any de 1950 el Fomento Villanovés seria el promotor d'una altra iniciativa d'alta volada que tindria conseqüències rellevants en el món cultural local i comarcal. El 5 de novembre es celebrava al Museu Municipal de Martorell la primera Assemblea Intercomarcal d'Estudiosos del Penedès i Conca d'Òdena. A la reunió de 20 d'octubre la junta acordava la seva participació i acceptava que el president Joan Orriols actués en representació de l'entitat.

El Foment encapçalaria la delegació vilanovina de la qual en formaven part: Joan Orriols i Carbonell, president del Foment; Antoni Pujol i Bernadó pel Foment; Oriol Puig i Almirall pel Foment; Albert Ferrer i Soler, Joan Rius i Vila, Joan Bellmunt, Jaume Carbonell i Olivar, Àngel Olivé i Gatell, Ramir Horro i Ramon Ferrer i Parera. També hi seria present la Secció Folklòrica de La Unión Villanovesa.

Joan Orriols i Joan Rius presentaren la comunicació *Las casas señoriales de Villanueva. La Casa Papiol* i Oriol Puig i Almirall la que duia per títol *Calar la bóta – Notes per al Folklore Vilanoví*. La iniciativa havia sorgit mesos abans a partir de la proposta que l'estudiós i arqueòleg Albert Ferrer i Soler havia fet a la taula dels savis del Foment un dissabte al vespre. Ferrer pretenia que el Foment encapçalés la representació vilanovina a la reunió de Martorell. Segons indicava Xavier Anguera, fou el mateix Albert Ferrer qui el maig de 1949 va llançar la idea d'organitzar una trobada intercomarcal d'estudiosos del Penedès i la Conca d'Òdena, i amb aquest propòsit adreçà una carta a Antoni Borràs del CECI, Centre d'Estudis de la Comarca

d'Igualada (Anguera, 2008: 32). Entre els organitzadors hi eren l'igualadí Joan Mercader Riba, el vilafranquí Emili Giralt o la vilanovina Teresa Basora. L'1 de novembre de 1950 es feia al Foment una reunió prèvia.

La proposta inicial d'Albert Ferrer, però, anava més enllà de l'Assemblea de Martorell, i s'orientava a la creació d'un centre d'estudis local a semblança dels que hi havia en altres poblacions. Ell mateix i altres membres del Foment consideraren que el Foment no podia assumir una empresa d'aquella envergadura i entenien que la fundació balagueriana era la institució adequada per endegar la iniciativa, tal com va succeir.

En aquest sentit, la junta directiva del Foment contactaria aviat amb el Patronat de la Biblioteca-Museu Balaguer i amb l'Ajuntament de la ciutat. Finalment, la institució acordava la constitució del Centre d'Estudis de la Biblioteca-Museu Balaguer el 22 de novembre de 1951. El Centre tindria caràcter oficial i, com a tal, seria presidit per l'alcalde Ferrer Pi (Anguera, 2008: 34). El Centre d'Estudis, amb molts homes del Foment, esdevenia una nova plataforma per fomentar la cultura i el sempre omnipresent vilanovisme.

Seguint A. F. Canales: "En Vilanova, el Foment era la típica Sociedad de encuentro de los sectores acomodados, però, en la medida en que buena parte de esos sectores habían sido catalanistas, que ese espíritu perviviera en la Sociedad durante el franquismo resultava poco menos que inevitable. Y lo mismo pasaba con el resto de sociedades, incluidos los nuevos foros culturales como el Centro de Estudios de la Biblioteca-Museo" (Canales, 2006: 321).

Efectivament, en ple franquisme el Centre d'Estudis de la Biblioteca-Museu Balaguer, La Unión Villanovesa o el Fomento Villanovés, s'erigiren en dipositaris de la cultura oficial local i en interlocutors o intermediaris privilegiats entre la societat i les autoritats. Assumien el seu rol amb una satisfacció de repunt elitista. La seva immodesta condició de vilanovins amb llinatge garantia la pervivència i salvaguarda d'uns determinats valors culturals i morals. Valors que, cal dir, transcendien de lluny la quotidianitat de la gran majoria dels homes i dones de la ciutat, preocupats per les immediateses més urgents a les que calia enfrontar-se.

És evident que els interessos i la ideologia d'aquells homes –el paper de la dona era residual–, no sempre coincidien plenament amb les directrius del franquisme, però l'esforç i el sacrifici de veure's fagocitats per una realitat sociopolítica hostil es veia compensada per l'oportunitat de poder fer coses per la societat que els envoltava, de fer coses per Vilanova i la Geltrú.

Certament, el seu món quedava molt lluny de la realitat de la majoria dels vilanovins i vilanovines. La cultura i el vilanovisme no omplien el rebost de moltes famílies treballadores amb problemes de subsistència, ni solucionaven el drama de molts dels nouvinguts d'altres terres que sobreviuen precàriament en barraques o cases barates. Un submón que tampoc sintonitzava especialment amb aquells que

patien o havien patit la repressió del franquisme en presons, camps de treball o exilis; ni tampoc amb aquells que des de la clandestinitat política o sindical empaitaven somnis ennuvolats per una lluita desigual.

Sovint, la societat del franquisme fou la resultant de la coexistència de dos móns paral·lels, un d'oficial –visible i amplificat– que legitimava, homologava i normalitzava el sistema dictatorial, i un altre que es mantenia a la cara oculta, on persistien la manca de llibertats, la conculcació de drets i un món de precarietats incòmodes. Un i altre no s'acabaven de trobar, per això eren paral·lels.

Des del Fomento es feia Cultura perquè no es podia fer Política. Com anotava Soler Bou, en aquella primera dècada del franquisme es va passar de fer articles al diari local a crear el Centre d'Estudis: “(...) d'una Vilanova i la Geltrú axiomàtica, irreductible. L'axioma és ben clar i ningú no pot pas atrevir-se a discutir-lo; Vilanova és excel·lent, magnífica, quasi bé exuberant. Un cop acceptat això ja podem començar una mena de discurs èpic interminable a càrrec del periodisme i la cultura locals” (Soler Bou, 1981: 11).

L'ambient del Foment era ben definit per Joan Rius i Vila al proemi dedicat al llibre de Puig Almirall *Proses rimades*: “En les nostres petites tertúlies del Foment Vilanoví, els dissabtes a la nit, ens trobem, d'un temps ençà, amb l'amic Oriol Puig i Almirall (...) Hem congeniat, hem fet amistat i a través de l'atmosfera densa d'un saló de cafè, bellament decorat pel bo i millor dels artistes locals, on s'hi beu i s'hi juga i s'hi fuma, hem passat moltes nits de dissabte, a l'hivern al costat de la salamandra i a l'estiu procurant-nos la frescor d'una balconada” (Puig Almirall, 1950: 9).

Aquells anys es repetiren les actuacions de les pianistes Maria Dolors Nolla i Maria Terzi, soles o acompanyades del Cuarteto Filarmonia o de la guitarrista Carme González. A finals de 1950 s'organitzava el ball de la Puríssima i el de cap d'any, i després, bona part dels esforços –especialment de la secció Recreativa– s'abocaven en la preparació d'un Carnaval que aquell any començava d'hora. Fora del programa de Carnaval l'entitat organitzaria un ball de casats.

Dies després de la reunió general i havent-se proposat les persones per la renovació de càrrecs, el 28 de gener de 1951 es constituïa la nova junta de l'entitat sota la presidència de Sebastià Puig i Miró. L'acompanyarien Pere Llorens i Vendrell, vicepresident; Antoni Anguera i Llauredó, secretari; Joan Vinyals i Galofré, vicesecretari; Magí Mestres i Estradé, tresorer; i Josep Riera i Ballús, Josep Morató i Masip, Francesc Tort i Nicolau i David Oliva i Vidal com a vocals. Com era protocol·lari, el primer gest fou una visita a l'alcalde per comunicar-li la nova junta. El març el Foment acollia l'Exposició Provincial d'Art del Frente de Juventudes. Poc després s'adherien als actes d'homenatge a Santiago Rusiñol que es celebrarien a Barcelona.

El diumenge 17 de juny de 1951 el Fomento Villanovés i el Fomento de las Artes Decorativas de Barcelona organitzaven un acte d'homenatge a l'artista Santiago Marco –traspassat feia dos anys–, decorador de la sala d'exposicions del Foment inaugurada el 1934. Durant l'acte es batejaria la sala d'exposicions del Foment amb el nom de Santiago Marco, on hi destacava un medalló obra de l'escultor Rafael Solanich, amb l'efígie del cèlebre decorador i president del FAD. L'acord s'havia aprovat a la reunió de junta del 15 de maig.

A la reunió de junta de 12 de juliol es prenia la decisió de tornar a fer el ball de Festa Major als jardins del Teatre Apol·lo. En ser considerat un ball de gala hi havia el risc de reduir l'assistència. En qualsevol cas, s'acordà de mantenir la solemnitat discutint si el vestit dels homes havia de ser negre o no, conclouent que es posaria únicament “traje oscuro”.

Després del ball tres socis foren sancionats amb la suspensió de la seva condició per actituds incorrectes, tot i que la sanció quedaria suspesa cautelament.

Aprofitant que el 1951 l'escriptor Josep Maria de Sagarra passava l'estiu a Vilanova, de la taula dels savis del Foment sorgí l'iniciativa de fer-li un sopar d'homenatge. Rius Vila en donava detalls a la revista de l'entitat (Rius Vila, 1982). El 29 d'agost de 1951 es trobaren al restaurant de la platja El Rossegall molts dels habituals de la taula dels savis: Antoni Anguera, Josep Artigues, Alexandre de Cabanyes, Josep Giró, Ramir Horro, Pau Mercadé, Magí Mestres, Francesc Montserrat, Joan Orriols, Oriol Puig, E.C. Ricart, Joan Rius, Roig Monterde, Martí Torrents i altres.

Rius Vila donava a entendre l'especial motivació de la jornada per aquells homes admiradors de Sagarra, tot recordant que “en aquell temps hi havia un Xènius a Vilanova i tota una capelleta que l'adorava”. Rius demanaria a Sagarra que no desertés de la llengua catalana com havia fet d'Ors.

El programa de Festa Major de 1951 subratllava que darrerament la ciutat havia incrementat el seu interès per l'art i havia creat un clima favorable a les manifestacions artístiques. Ho atribuïa en bona part a les activitats del Patronat de la Biblioteca-Museu Balaguer i del Fomento Villanovés.

Aquell mateix any la junta del Foment participava en els actes de commemoració del cinquantenari de la mort de Víctor Balaguer.

Després del ball de societat del 8 de desembre l'entitat suspendria el dret de soci a diverses persones per actituds inapropiades. A una d'elles se li prohibiria l'entrada definitivament.

També resultaria inapropiada a les autoritats franquistes la vaga de tramvies de Barcelona que els ciutadans havien impulsat en forma de boicot a partir de març de 1951 a conseqüència de l'augment de preus. Fou la primera gran manifestació contra el franquisme. Poc a poc, a finals de la dècada anirien apareguent altres formes contestatàries canalitzades a través de sectors obrers, dels estudiants o de

les associacions de veïns, que agafaven el relleu de la lluita antifranquista protagonitzada per aquells que havien viscut la guerra. Les accions de protesta es multiplicarien amb més o menys intensitat, i si bé no pogueren fer caure el règim dictatorial, sí que van contribuir a posar les bases perquè el sistema no es perpetués després de la mort del dictador. Com indicava Martí Marín: “La societat catalana, malgrat la dictadura, fou capaç d’organitzar-se, no ja per resistir, sinó per desafiar i, a la fi, per impossibilitar la continuïtat del règim, encara que no arribés al nivell de fer-lo desaparèixer (...)” (Marín 2019: 29).

Tornant a la societat de la plaça de les Cols, la reunió general de gener de 1952 donava compte de la línia ascendent del Foment Villanovés. Com anotava Joan Orriols i Carbonell: “mientras que cuatro años antes era necesario buscar a los socios que quisieran buenamente cuidarse de regir los destinos de la entidad, actualmente se da el caso de observarse marcados deseos de entrar a formar parte de la junta”. En un altre moment es decidiria que únicament s’acceptarien altes de nous socis a canvi de les corresponents baixes.

Els concerts de Sant Esteve de 1951 i 1952 al Foment serien protagonitzats pel quintet de vent de Barcelona i per l’Agrupació de Cambra de Barcelona, respectivament.

Així les coses, a la reunió del 14 de gener es formalitzava la renovació parcial de la junta, que quedava com segueix: Alexandre de Cabanyes, president d’honor; Sebastià Puig, president; Antoni Anguera, vicepresident; Lluís Martorell, secretari; Joan Casals, vicesecretari; Joan Vinyals, tresorer; i David Oliva, Joan Soler Piñellas i Andreu Ortiz, vocals. La junta repetiria l’habitual visita anual de cortesia a les directives de la Union Villanovesa i Gran Peña.

Menys consens aixecaria la decisió de contractar una *vedette* pel proper ball de casats. Les discrepàncies es reduïrien en substituir la paraula *vedette* per la d’artista. Sembla que es tractava, únicament, d’una qüestió terminològica.

Aquell any es programarien diverses activitats sota el títol de “Temporada de Cuaresma”, entre les quals es faria una exposició de ferros forjats, una conferència o un concert.

El maig de 1952 el Foment acollia les reunions preparatòries de l’acte d’homenatge de les entitats locals a l’alcalde Ferrer Pi “por su gestión en pro del bienestar de Villanueva” (Tubau, 2011: 51). Ho era de feia sis anys, i encara en quedaven disset. Però ells no ho sabien.

La junta del 15 de gener de 1953 formalitzava la constitució d’una nova junta directiva sota la presidència de Sebastià Garí i Lloveras. L’acompanyarien Alexandre de Cabanyes, president d’honor; Josep Roig i Monterde, vicepresident; Joan Casals, secretari; Francesc Puig i Aguilar, vicesecretari; Joan Coll i José, tresorer; i Joan Orriols i Ferret, Joan Soler i Piñellas, Andreu Ortiz i Joan Olià,

com a vocals. Garí Lloveras era paleta, responsable de Construccions Garí, i seria regidor de l'Ajuntament vilanoví.

A la reunió de març es recordava que el 5 d'agost faria cent anys de la inauguració del local del Foment “como una continuadora de la Sociedad Círculo Villanovés” i caldria celebrar-ho amb tota dignitat com a “Fiestas del Centenario del Fomento Villanovés”.

A la reunió general de 24 de febrer s'havien referit al Círculo amb idèntics termes “de cuya entidad es continuadora nuestra entidad Fomento Villanovés”. Una lletania que a força de repetir-la s'aniria imposant i consolidant com una veritat inqüestionable.

Al llarg de 1953 el Foment organitzaria moltes i variades activitats commemoratives del centenari. Destacaren conferències, obres de teatre, exposicions d'art o concerts. L'acte central, però, fou el concert-audició que va fer l'Orfeó Català el 29 de novembre a l'església arxiprestal de Sant Antoni, encara en reconstrucció després de les malvestats de la guerra.

El setembre la secció musical informava a la junta dels preparatius de l'esdeveniment, afirmant que “seria el mayor acontecimiento musical del siglo”. La reunió general de 22 de setembre fou un monogràfic al voltant de l'actuació de l'Orfeó Català, aprovant-se una quota extraordinària de quaranta pessetes per fer front a les despeses. Alhora, es sollicitava a la companyia ferroviària Renfe la disposició d'un tren especial per facilitar els trasllats. També caldria llogar cadires per complementar els seients de l'església.

El concert del 29 de novembre aplegaria més de dues mil persones. L'Orfeó Català dirigit per Lluís Millet presentà obres de Planàs, Subirachs, Garbizu, Canteloube, Pujol, Morera, Lambert, Millet, Nicolau, Gilbert i altres.

El 5 de desembre Joan Alemany –amb el pseudònim de *Scherzo*– signava la crònica de l'esdeveniment al *Villanueva y Geltrú*: “Nunca en Villanueva habiamos visto un espectáculo musical semejante”. Ignorava a propòsit el nombre d'assistents, constatant “sólo sabemos que lo que presenciamos el domingo era de una grandiosidad impresionante”. I acabava fent esment del “memorable concierto organizado por el Fomento Villanovés como acto cumbre del Centenario del Círculo Villanovés, tan dignamente celebrado.

A la reunió de 15 de desembre la junta es felicitava per l'èxit i feia extensius els agraïments a les autoritats civils, eclesiàstiques i a les empreses industrials que hi havien col·laborat. Com diria Anguera, amb aquella actuació el Foment reforçava el seu perfil catalanista (Anguera, 2008: 27).

Però els actes del centenari foren molt diversos i s'escamparen entre 1953 i 1954. Així, el 27 de maig actuava l'Orquestra de Cambra del Conservatori Superior del Liceu, i el 7 de juliol era el torn de la pianista vilanovina Leonora Milà.

També en el marc de la commemoració cal considerar l'estrena de *El retorn*, la primera obra teatral d'Oriol Puig i Almirall, membre de la taula dels savis. Les seves obres tingueren molta acceptació i, tal com indicava Rius Vila: "Les obres de l'Oriol s'anaven succeïnt i, per obra i gràcia del Foment Vilanoví, se li anaven representant" (Rius Vila, 1981). El juny del mateix any li organitzaren un sopar d'homenatge al restaurant El Rossegall.

Així mateix, el 24 de maig s'inaugurava l'exposició d'homenatge als pintors vilanovins Joan Llaverias i Iu Pascual. El mateix dia el crític d'art Rafael Benet dissertava sobre "Evocació d'Iu Pascual". El 7 de juny seria Ricard Opisso qui parlaria de "Joan Llaverias i la seva època". La vídua de Iu Pascual faria donació a l'entitat d'una pintura del seu marit.

Dins del format de les activitats del I Curso Politécnico organitzat pel Sindicato Español Universitario (SEU) a l'Escola Industrial de la Vilanova i la Geltrú el setembre de 1953, una de les conferències fora de programa tindria lloc al saló del Fomento Villanovés a càrrec del Rvdo. Domingo Leone, delegat a l'Estat espanyol dels Cultore Sanctae Sindonis, amb el títol "Descripción documental con proyecciones de un lienzo sepulcral de 1920 años de antigüedad".

L'octubre d'aquell any el Foment havia organitzat diverses activitats amb motiu del trasllat de les despulles del poeta Manuel de Cabanyes a Vilanova i la Geltrú. El programa recollia una exposició bibliogràfica i diverses conferències: "Manuel de Cabanyes y el ambiente de su época" de Josep M^a. Castro, "Sentido y eficacia del traslado de los restos de Manuel de Cabanyes a Villanueva" de Joan Rius Vila, "La interpretación poética de Cabanyes" de Llorenç Riber, i "La creación poética de Cabanyes en la literatura romántica" de Joaquim de Entrambasaguas. El novembre seria el torn de Josep Maria Cases amb "Cabanyes, heraldo de Villanueva", i Manuel de Montoliu amb "Cabanyes, poeta español y europeo".

Encara dins dels actes del centenari, a la sortida de la Missa del Gall s'inaugurava a la Sala Santiago Marco un pessebre popular realitzat pels socis sota la direcció de Lluís Vayreda: "Aunque en nuestra Sociedad no sea costumbre presentar anualmente el cristiano y clásico Belén, no podía faltar en este año de nuestro Centenario". Encara vinculats al programa del centenari, el març de 1954 al Foment hi hagué el concert de Renata Tarragó i Gracià Tarragó; i unes setmanes després l'actuació del Trio Fluvià.

A la reunió de junta de 3 de gener de 1954 es feia constar la renúncia de Ramon Bertran a la plaça de conserge, atès que la Casa Pirelli l'havia nomenat conserge particular del director. S'acordava que a partir d'aquell moment el cafeter Joan Carbonell simultaniejaria els càrrecs de cafeter i de conserge.

Durant l'immediata postguerra la comissió organitzadora de la festa dels Tres Tombs es reuniria al cafè de La Unión Villanovesa "El Coro". Als anys cinquanta es trobaren al Cafè dels Pagesos de la plaça de la Vila i, posteriorment, al Cafè

Colom i al local del Foment. Després del local de la plaça de les Cols la comissió trobaria aixopluc a l'ermita de Sant Joan (Tubau, 2011: 45). Fou una de tantes entitats i iniciatives que en un o altre moment trobaren acollida al local del Foment. El 25 d'abril de 1954, diumenge de Pasqua, es convocava reunió al Foment Vilanoví amb la voluntat de constituir un celler cooperatiu. La reunió fou presidida per Joan Albà i d'allà en sorgí una comissió gestora. El procés de maduració del projecte seria llarg i no es materialitzaria fins els primers seixanta.

En aquelles èpoques era habitual que determinats servidors públics felicitesin les festes nadalenques i desitgessin un bon Any Nou. També ho feia el conserge del Foment.

L'entitat organitzava conferències de temàtica i àmbits ben diversos. Esmentem, a tall d'exemple la de Fernando Casajuana "De l'humorisme gràfic", o la de Javier de Areny "Los naipes y su evolución en Cataluña", acompanyat d'una exposició de cartes. Encara dins el programa d'actes del centenari el 5 de maig de 1954 s'organitzava la conferència de Julià Amich "Marina i mariners de Villanueva", alhora que s'inaugurava una exposició d'artesanía marinera.

El 12 de maig era el torn del crític musical Rossend Llates amb "Schumann y su obra pianista" i, finalment, el 20 de maig tancava el cicle Joaquim Maria de Nadal –cronista oficial de la Ciutat de Barcelona– amb el títol "Commemoración de un Centenario". Com a cosa extraordinària el ball de Festa Major de 1955 tindria lloc a la Pista Peixerot.

El juliol el cafeter Joan Carbonell es lamentava de la poca concurrència de socis al cafè de l'entitat. En aquella situació és feia molt difícil afrontar les despeses i demanava a la junta suport econòmic. La junta acceptaria el pagament de les despeses amb caràcter provisional.

El 20 de setembre de 1955 el Foment organitzava un altre acte de gran format. Al Teatre Bosc s'hi feia un concert d'homenatge pòstum al mestre Francesc Montserrat i Juncosa –finat un any abans–, amb l'actuació de l'Orquestra Municipal de Barcelona dirigida pel vilanoví Eduard Toldrà i la participació de la pianista Leonora Milà, que amb tretze anys interpretaria una peça de Manuel de Falla. També s'escoltaren les paraules del crític musical Rossend Llates.

Sembla que aquest concert organitzat pel Foment va coincidir aquell any amb el que els amics d'Eugeni d'Ors li dedicaven anualment pel seu aniversari. Així ho explicava Nicolau Barquet: "Para poder asistir a dicho concierto, algunos amigos villanoveses del maestro, entre otros los pintores Alejandro de Cabanyes y Enrique C. Ricart, habituales comensales en años anteriores, no fueron a la cena que se celebraba en un restaurante de la Barceloneta. La ausencia de los artistas fué observada por el homenajeado y cuando tratábamos de justificar la falta de asistencia de los melómanos, D'Ors atajó la cuestión". Amb ironia va dir que els

vilanovins tenien el dilema d'escoltar entre “una niña prodigio y un ...viejo prodigio”. (Barquet, 1956: 69).

En relació a aquest concert d'homenatge pòstum al mestre Montserrat, cal recordar que aquest havia estat detingut a la immediata postguerra acusat de requisar pianos de cases de famílies benestants.

Dies abans, el 3 de setembre el cronista del *Villanueva y Geltrú* anotava: “otra vez es la entidad Fomento Villanovés la que se dispone a realizar un hecho que patentizará el grado elevado de espiritualidad que posee”. En un altre nivell d'espiritualitat l'octubre de 1955 al Foment s'hi organitzava un ball de societat per celebrar l'annual Fiesta de la Hispanidad.

El novembre l'Ajuntament demanava a l'entitat que formés part de la Comissió organitzadora de la Cavalcada dels Reis Mags atès que hi hauria noves carrosses i un format innovador. El Foment hauria de construir i fer-se càrrec d'un pebeter. El disseny aniria a càrrec del Sr. Roig i seria elaborat als Tallers Tomàs que, finalment, en farien donació al Foment, sense càrrec.

Si bé la recuperació dels principals elements de la Festa Major i altres iniciatives culturals no aixecaren gaires reticències en les autoritats franquistes, en tractar-se d'aspectes folklòrics i innocents, el Carnaval era vist amb totes les reserves i prevencions atesa la tradició burlesca i contestatària de la festa.

Però si plantejar-se el retorn de les mascarades o el Sermó del Carnestoltes – veritable essència de la universalitat del Carnaval – semblava del tot improbable, no així la recuperació de les Comparses, una manifestació festiva sense components irreverents o compromesos que poguessin inquietar a les autoritats civils, militars o religioses.

Tal vegada, l'exemple més il·lustratiu de la compatibilitat entre comparses de Carnaval i religiositat, el posava de manifest Próspero Gándara –pseudònim del periodista Manuel Colomer i Rovirosa–, quan al *Diario* de 26 d'octubre de 1933 explicava que el segle XIX l'industrial de conserves de fruita Francesc Arrufat, el dia del seu sant donava dos duros als seus treballadors, un per pagar l'atxa de la processó de Dijous Sant i un altre per anar a la Comparsa. Un ver exemple de conciliació.

El vespre de dimarts de Carnaval de 1955 es presentaren al ball de l'entitat deu parelles de comparsers, socis del Foment. Aquells comparsers i comparseres, persones respectables i d'una certa edat, contrastaven amb la gent jove que gaudien del ball de màscares. Després de fer passada baixaren per la rambla fins el local de La Unión Villanovesa on també s'hi feia ball.

Prèviament, Joan Orriols, Magí Mestres i Antoni Anguera feren conèixer les seves intencions a l'alcalde Ferrer Pi, que els va comminar a evitar qualsevol extralimitació (Anguera, 2008: 21). Sembla que la idea es gestava de feia temps i

en anys precedents –el 1952, 1953 i 1954–, en ple ball de dimarts al vespre ja baixaven a donar un tomb per la plaça de les Cols (Belascoain, 1987: 57).

Els protagonistes d'aquell fet foren: Carles Galceran, Joan Soler i Tordera, Joan Casals i Ferrer, Magí Mestres i Estradé, Antoni Anguera i Llauradó, Pere Pi i Almirall, Josep Carbonell i Pallerola, Josep Roig i Monterde, Olegari Fusté i Salvatella, Jaume Comas i Vila i, òbviament, les seves respectives parelles. Amb motiu de commemorar-se els vint anys de l'efemèride, la revista *Foment* de febrer de 1975 va retre homenatge a aquells pioners publicant una fotografia dels protagonistes, òbviament, sense esmentar el nom de les parelles.

L'any següent, el 1956, es repetia l'experiència dimarts al vespre amb prop d'un centenar de parelles. Un any després s'organitzava la Comparsa a la llum del dia amb participació del Pòsit de Pescadors, sumant més de dues-centes parelles. Un any després ja foren diverses les entitats que s'hi afegiren i, davant l'evidència, el govern municipal reformularia la festa i l'assimilaria tot convertint-la en *Fiestas de Invierno*.

Com indicava Canales: "(...) la reinstauración de una versión del carnaval bajo el rótulo de Fiestas de Invierno no fue algo privativo de Vilanova y se dio en otros lugares como Tenerife, en formulaciones, además, mucho más transgresoras". És evident que no es reinstaurava el Carnaval, sinó les Comparses, "uno de los componentes más folklóricos y modosos del viejo carnaval" (Canales, 2006: 337).

Molt lluny de l'esperit carnavalesc, de la col·laboració entre la taula dels savis i Mn. Llorenç Garriga el 1956 sorgia la iniciativa de recuperar el pas del Sant Sepulcre, constituïnt-se una confraria del Sant Sepulcre. El 28 de febrer en una reunió al Foment es nomenava una junta organitzadora presidida per Magí Mestres. El pas de la Confraria del Sant Sepulcre participaria el 1957 a la processó de Divendres Sant de la parròquia de Sant Antoni (Anguera, 2008: 15).

El concert de Sant Esteve de 1955 seria protagonitzat per la Capella Clàssica Polifònica del Foment d'Arts Decoratives. El gener de 1956 hi havia renovació parcial de junta, quedant com segueix: Alexandre de Cabanyes, president d'honor; Sebastià Garí, president; Josep Roig, vicepresident; Josep Martínez, secretari; Rafael Pujol, vicesecretari; Joan Coll, tresorer; Josep Urpí, vocal.

La reunió general de socis es feia ressò, un cop més, del problema de fums al saló-cafè. En aquella època l'entitat tenia accés al segon pis de l'immoble amb la finalitat de donar corda i fer reparacions al rellotge de la façana.

Aquell any, els balls del 7 i 9 d'agost es feien a La Bolera Villanueva.

La junta de 27 de setembre continuava debatent qüestions domèstiques. Així, es prenia nota del "descontento existente en muchos socios que se ven precisados a tomar el café en otros bares, porque el que se sirve en el café de la sociedad tiene mucho que desear". La junta parlaria amb el cafeter Jaume Carbonell, que

defensaria que el cafè era de qualitat però que la cafetera era antiga i no filtrava correctament. No la podia substituir per impossibilitat de fer-se càrrec del cost.

La junta organitzaria una jam-session pel 7 de novembre de 1956 tenint en compte els molts associats aficionats al jazz. Entre les diferents actuacions musicals destacava la que protagonitzaren Henry Lewkowitz al violí i Pere Vallribera al piano.

En el capítol d'activitats diverses, el dia de Sant Esteve de 1956 el Foment acollia un concert de la Capella Clàssica Polifònica. A primers de 1957 el Foment s'adheria a l'homenatge a Joan Magriñá a Barcelona amb motiu de la seva retirada com a primer ballarí del Gran Teatre del Liceu.

A la reunió general de febrer alguns socis feien notar que al balanç de la societat el pressupost destinat a balls era més elevat que el reservat per activitats pròpiament culturals. S'exigia una reflexió al respecte.

A la reunió de 14 de febrer s'elegia una nova junta directiva presidida ara per Joan Soler Tordera. La resta de l'equip el formaven: Alexandre de Cabanyes, president d'honor; Rafael Pujol, vicepresident; Josep Martinez, secretari; Arcadi Figueras, vicesecretari; Josep Casañas, tresorer i Emili Palau, vocal.

En relació a les pràctiques de joc que es feien habitualment al saló del cafè, la junta indicava que “toda vez que ya se juega a la vista de todo el personal” era prudent de situar-los al racó on hi havia la ràdio per no fer tant mal efecte.

A l'abril es nomenava una comissió encarregada d'estudiar la viabilitat de incrementar quotes i poder argumentar-ho davant de l'assemblea. Per aquesta raó es nomenaren Josep Artigas, Francesc Anson i Joan Casals.

Però, tot plegat acabaria com el Rosari de l'Aurora. Poc després es precipitaria la discussió entre els membres de la comissió i la junta directiva, fent-se retrets mutus sobre la validesa dels comptes facilitats. A les actes de junta –redactades en castellà– es mantenen algunes expressions en català que no van ser traduïdes per –volem suposar– preservar l'esperit de les paraules. En aquest sentit, un dels membres de la comissió afirmava “tot això està falsejat, sou uns falsaris”.

Arrel d'aquell episodi, a la reunió general de 6 de juny s'acordava l'expulsió de Josep Artigas per qüestionar l'honorabilitat de la junta. Consta en acta que va pronunciar les paraules: “sou uns truquistes, tot això està inflat i falsejat. A la mateixa assemblea s'insistia de nou en dedicar menys pressupost a la secció recreativa i incrementar la part destinada a les activitats culturals.

En relació a la proposta de increment de quota, aquesta fou rebutjada per 56 vots contra 36. Finalment, s'aprovaria de incrementar la quota d'entrada per a nous associats, així com la quantitat exigida pel lloguer de les sales del local.

Aquell 1957, amb motiu del vuitanta anys d'Alexandre de Cabanyes i el seu nomenament com a fill predilecte de la ciutat, el Foment presentava una exposició de retrats de l'artista pintor.

A la reunió de junta de 4 de març de 1958 presentava la dimissió el president Joan Soler Tordera. La nova junta resultant seria presidida per Magí Mestres i Estradé. Estaria acompanyat per Antoni Anguera i Llauradó, vicepresident; Josep Torres i Font, tresorer; Josep Ortiz i Castells, secretari; Pere Pascual, vicesecretari; i Joan Vinyals, vocal.

A l'agost de 1958 el local del Foment acolliria una exposició col·lectiva d'autors locals, amb pintures de: Mir, Cabanyes, Torrents, Ricart, Albet, Amell, Anglès, Brichfeis, Cañellas, Claramunt, Estruga, Garcia, Masana, Miró, Pujadas, Quinot de Guardiola, Risco, Roig Estradé, Roselló, Sabrià, Soler Piñellas, Ventosa Doménech, Ventosa Ventosa o Vila. No hi era Armand Cardona Torrandell. L'àrea escultòrica presentaria peces de Claramunt, Estruga, Gargallo, Quinot de Guardiola o Damià Torrents.

Dins els actes de la Fira i en el marc de la I Feria Avícola, el novembre de 1958 a la Sala Marco del Foment s'inaugurava l'exposició pictòrica "Animales de pluma". La junta rebia una carta del S.E.U., Sindicato Español Universitario, demanant al Foment que els estudiants forasters de l'Escola Industrial no abonessin la quota d'entrada i únicament paguessin quota mensual durant el curs acadèmic. El local del Foment –i molt especialment els seus balls–, sempre foren freqüentats pels estudiants de l'Escola, funcionant com un eficaç mecanisme de integració a la societat vilanovina.

En aquells anys de canvi de dècada destacarien les actuacions musicals de l'Orquestra de Cambra d'Acordions de Barcelona, l'Orquestra Clásica Femenina Isabel de la Calle o l'Orquestra de Camara Solistas de Barcelona.

Poc a poc s'anirien imposant canvis fonamentals que la societat exigia. No parlem de llibertats individuals o col·lectives, sinó de tendències consumistes.

En seu de junta es comunicava que el 15 de febrer de 1959 s'instal·laria provisionalment i en règim de proves un televisor cedit per l'establiment Hermanos Ortiz. El debat sobre la conveniència d'adquirir l'aparell es faria durant la Reunió General de socis del 5 de març. El president advertia del risc que l'aparell fes disminuir les activitats normals de la societat.

A la contra, algun associat es posicionaria a favor d'adquirir un aparell tocadiscos d'alta fidelitat en comptes del televisor, atesos els problemes tècnics que encara comportaven. Finalment, el president de l'entitat es manifestaria favorable a l'adquisició després d'observar l'alta assistència de públic en una recent retransmissió d'un partit de futbol.

Davant la divisió d'opinions la proposta fou sotmesa a votació amb un resultat de 64 vots favorables, 36 de contraris i 4 en blanc. Després de l'acord definitiu, el juliol s'adquiriria un televisor de 21 polzades amb contracte signat amb Hermanos Ortiz. A la mateixa reunió es suggeria de traslladar les pintures del cafè a una altra dependència de l'entitat on estarien més protegides del fum.

El 10 de maig de 1959 hi havia renovació parcial de la junta presidida per Magí Mestres i Estradé, de la que en formarien part Antoni Anguera i Llauradó, vicepresident; Josep Ortiz i Castells, secretari; Pau Palau i Cabeza, tresorer; Ramon Pascual i Puig, vicesecretari; i Salvador Masana i Mercader com a vocal. A la secció recreativa hi constaven Antoni Soler, Enric Miró, Buenaventura Blasco i Josep Mª Santacana.

El 9 de maig de 1959 el Foment impulsava una exposició d'homenatge al pintor vilanoví Gaspar Miró i Lleó amb motiu del centenari del seu naixement. L'exposició aniria acompanyada d'una conferència de Ferran Canyameres el dia 24. Arrel d'aquest acte el 1960 el Foment editaria el llibre de Ferran Canyameres *Paris en l'obra de Gaspar Miró*. La presentació del volum posava en valor l'iniciativa de l'entitat "fidel a la seva norma de contribuir a tota manifestació cultural i artística, a tot allò que tendeix al nodriment espiritual de Vilanova i la Geltrú" (Canyameres, 1960: 5).

Poc abans dels balls d'estiu preocupava l'estat del piano que, segons els experts, desafinava.

Per la Festa Major de 1959 s'organitzava una exposició retrospectiva de pintors vilanovins: Joan Borràs, Joaquim de Cabanyes, Llorenç Cabanyes, Núria de Cabanyes, Emili Comas, Manuel Cusí, Francesc Ferrer, Joan Ferrer, Alexandre Grau, Joan Juncosa, Joan Llaverias, Joaquim Mir, Gaspar Miró, Cristòfol Montserrat, Iu Pascual, Bonaventura Pollés, Francesc Ricart, Rafael Sala, Josep Sugranyes, Josep Torrents, Estanislau Vallverdú o Alfons Vinyals. S'exposarien un total de 88 pintures.

Al voltant de la Fira de novembre de 1959 s'organitzava una exposició antològica d'Armand Cardona Torrandell –la primera a la ciutat– acompanyada de la conferència inaugural a càrrec de Matias Ballester "El tiempo y el medio interior en el arte", i la de clausura d'Alexandre Cirici "Cinquanta anys de pintura catalana". Segons Francesc X. Puig i Rovira, la taula dels savis havia reprovat un any abans l'exposició de Cardona a Barcelona. Tampoc se l'havia convidat a una exposició col·lectiva d'artistes vilanovins a la capital catalana. Però les coses canviarien. En una conferència del pintor Ramon Rogent durant la Festa Major de 1958, aquest elogiaria l'obra de Cardona. Casualment, un any després el Foment li dedicaria l'exposició.

El juny de 1959 s'havia projectat la pel·lícula d'Eduard Admetlla "La llamada de las profundidades". El 1959 destacaven les actuacions de l'orquestra nord-americana Jack's Jazz Group amb Josep Vadell al piano i la representació al Teatre Bosc del poema dramàtic *El preu de la redempció* de Puig Almirall.

El 11 de març de 1960 es convoca una junta de urgència davant el greu estat de salut d'Enric C. Ricart, soci d'honor.

A la reunió general d'abril de 1960 s'elegien tres nous membres de junta, els quals declinarien, obligant a la convocatòria urgent d'una nova reunió general. En aquesta es demanava explícitament l'acceptació dels resultats de les votacions i la voluntat de tots els associats de formar part de la junta de l'entitat.

A la junta del 12 d'abril es constituïa un nou equip directiu format per Pau Palau i Cabeza, president; Joan Casals i Ferrer, vicepresident; Bonaventura Orriols i Ferret, secretari; Jordi Ferret i Isern, vicesecretari; Ramon Pascual i Puig, tresorer, i Salvador Masana i Mercadé, vocal. El president de la secció recreativa era Enric Miró. L'acompanyaven com a vocals Bonaventura Blasco, Marcelo Soler, Joan Romero i Josep Mª Santacana

Entre les diferents activitats d'aquella època destacaven la conferència de Josep Carbonell i Rovira sobre "El Pantà de Foix", un acte d'homenatge pòstum a Josep Maria de Sagarra per part de Joan Rius i Vila, la disertació d'Antoni Jonch "El lenguaje de la selva captado desde la ciudad" o la mostra artística "París vist per Salvador Masana".

A la tardor de 1960 l'entitat acordava de participar a l'acte d'homenatge a Enric C. Ricart al costat de l'Ajuntament, el Centre d'Estudis de la Biblioteca Museu Víctor Balaguer i l'Associació Pessebrista. S'organitzava una exposició d'homenatge.

L'abril de 1961 es constituïa l'Agrupació de Cinema Amateur del Foment Vilanoví amb Jordi Ferret i Isern com a president. Per la Fira organitzarien el primer festival nacional de cine amateur.

El novembre de 1961 la junta presidida per Pau Palau prenia l'acord de instituir la Medalla del Fomento Villanovés a les persones significades a favor de l'entitat. Poc després es determinaria d'organitzar balls el diumenge a la tarda com a formula de projecció de l'entitat.

Aprofitant la revisió del contracte de lloguer la junta valorava la conveniència de llogar el segon pis com a reserva d'espai per a futures ampliacions d'activitats. De la mateixa manera, es prenia seriosament l'opció d'adquisició d'un nou local. Es constituïria una comissió per estudiar-ho.

El 22 d'octubre de 1961 el saló del Foment havia acollir la junta general de socis del Celler de Viticultors a efectes d'aprovar les ordenances i resoldre l'adquisició dels terrenys. El projecte havia començat a caminar el 1954. El febrer de 1962 es repetiria al mateix lloc una nova junta general de socis cooperatius per fer seguiment de la construcció del Celler de Viticultors a la carretera de l'Arboç que entraria en funcionament el setembre d'aquell mateix any (Puig Rovira, 2012: 46). El març de 1962 es constituïa una nova junta amb la participació de Pau Palau i Cabeza, Joan Casals i Ferrer, Josep Martinez i Casanova, Jordi Ferret i Isern, Bonaventura Orriols i Ferret i Joaquim Alsina i Mercader. La secció recreativa era

representada per Pere Mestres, Joan Pascual i Ventosa, Jaume Duran i Milà, Raimon Barneda i Alemany i Ferran Casany.

Josep Martínez i Casanovas i Joaquim Alsina i Mercader substituïren Ramon Pascual i Salvador Masana i Mercadé.

El 28 de febrer s'havien validat uns nous estatuts que substituïen els aprovats el 15 d'octubre de 1944. Serien aprovats en assemblea de 22 de març.

L'article tercer advertia que: “No se permitirá que los socios tengan en los locales de la Sociedad, discusiones de tipo político o religioso, se usen o empleen palabras o expresiones de poco gusto que puedan ofender o molestar la manera de ser o de pensar de los socios, alterar sus mutuas y buenas relaciones, y que estarian en contradicción con la esencia cultural y recreativa del Fomento”.

Com veiem, aquest article ampliava i puntualitzava els supòsits respecte edicions anteriors. S'imposava reunió de la junta cada quinze dies i es precisava que el 30% de l'import de les quotes mensuals es destinaria a activitats de la secció recreativa.

El maig de 1962 es prorrogava el contracte de la cafeteria a Joan Carbonell, s'acordava la compra d'un piano al Sr. Freixas per un import de 7.500 pessetes i l'entrega del piano vell, i es decidia endegar les obres de restauració del saló-café, encarregant la part elèctrica al Sr. Roset i la de pintura al Sr. Bajés.

El 4 de desembre l'equip directiu acordava de penjar una nota al taulell d'anuncis indicant que “con caracter provisional queda cerrada la admisión de nuevos socios”. Alhora, s'habilitarien algunes dependències de mals endreços convertint-les en sales de reunions per a les diverses seccions.

El 1960, 1961 i 1962 les Memòries anuals d'activitats serien redactades en català per primer cop després de la guerra. El 1961 s'utilitzaria una màquina d'escriure marca Olivetti adquirida per l'entitat.

A la Memòria de 1962 s'indicava: “(...) la joventut a Vilanova no té cap lloc on pugui trobar com al Foment lo que la pròpia essència de la joventut necessita i espera. Tenim en compte lo que per tot cos social significa l'adaptació en ell de l'element jove, forçós ens es mantenir una actitud que moltes vegades es veu obligada a oblidar les limitacions abans exposades quan a la Junta arriben noves propostes de socis (...)”.

Tornem ara a la penya dels filatèlics. Si en el seu moment havien estat foragitats del Foment perquè alguns dels venerables tertulians no entenien o no compartien la dinàmica d'aquell grup i la seva afició, ara els filatèlics es plantejaven marxar de la Gran Penya per tot un seguit de malentesos. Tornem a les paraules de Joan Serra: “(...) la nostra radicació a la Gran Peña –que es va interrompre per obres de remodelació al 1958–, havia donat peu a interpretacions errònies, pel caire polític d'aquella Societat que era considerada seu dels burgesos, dels senyors que manaven” (Serra, 2001; p.90). Així, doncs, amb el suport de Joan Casals i Ferrer – que formava part de la junta del Foment –, l'associació de col·leccionistes tornava

a l'edifici de la plaça de les Cols. Allà hi estigué des de principis dels seixanta fins el 1974, any de la seva plena emancipació. Al Foment hi podien fer totes les reunions de volguessin i disposar d'una magnífica sala d'exposicions.

Al voltant de 1960, tal com apuntava Ricard Belascoain, al Foment s'hi trobaven un grup de joves, bona part dels quals eren fills de socis de l'entitat (Belascoain, 1987; p.64). Una part van ajuntar-se al voltant de dues colles, d'acord al segment d'edat i afinitats. Continuava Belascoain: "(...) els joves del Foment van agrupar-se al voltant de la colla dels Traviessos, formada pels més grans és a dir, joves que llavors tenien entre 18 i 22 anys i la dels Trempats, la qual recollia els més joves, nois entre 12 i 16 anys aproximadament" (Belascoain, 1987: 65).

Tal com indicava l'autor, aquells joves no actuaven exclusivament al Foment i es movien en diferents àmbits d'activitat cultural, especialment els del teatre, molt vinculats al Círcol Catòlic.

L'embranchida del Carnaval dels darrers anys de la dècada dels cinquanta contrastaria amb la desinflada dels primers seixanta. Una davallada que afectaria al Coro i altres entitats. Les Comparses de l'any 1962 s'anunciaven sota el pronòstic del fracàs. Algú havia profetitzat fins i tot la seva propera desaparició. Tres eren les societats participants: el Pòsit de Pescadors, el Foment i la Talaia. Els pocs membres del Coro s'afegiren a la bandera de la Talaia (Tubau, 2011: 64).

Mentre, l'activitat cultural de l'entitat no afluixava. El juny de 1960 el cos de ball del Gran Teatre del Liceu, amb Joan Magriñà al capdavant, actuava al Teatre Bosc en un acte organitzat pel Foment; i un any més tard l'entitat s'afegia a l'homenatge al pintor Martí Torrents al costat del Coro, el Pòsit, la Talaia i la Gran Penya.

Els primers seixanta vindrien marcats per les exposicions filatèliques anuals que organitzava la Penya Filatèlica de Vilanova.

El 4 de juliol de 1962 el Foment inaugurava una exposició antològica del pintor local Pau Roig i Estradé, molt vinculat a l'entitat.

El 22 de desembre el saló acollia l'actuació de l'Orfeó Pirelli dirigit pel mestre Joan Josep Chalaux amb la col·laboració de Blanca Rosa Bertran i Joana Plà; i l'abril de l'any següent s'hi representava l'obra de Puig Almirall *La promesa del banquer*, per part de l'agrupació teatral Manuel de Cabanyes de la pròpia entitat.

El febrer, de 1963 al local de l'entitat es repenien a Vilanova els ensenyaments de la llengua esperanto a càrrec de l'escolapi Josep M. Claramunt.

La reunió de junta de 12 de març de 1963 elegia un nou equip directiu que substituiria el que fins aleshores havia encapçalat Pau Palau.

El nou president era Josep Mercé i Feliu, acompanyat de Jordi Ferret i Isern, secretari; Joan Casals i Ferré, vicepresident; Jordi Mas i Morando, vicesecretari; Joaquim Benet i Mundet, tresorer; i Josep Martínez i Casanova i Raimon Barneda i Alemany com a vocals.

La secció recreativa seria presidida per Raimon Barneda, amb Ferran Casany de secretari; i Daniel Escarrà, Jaume Mercadé i Marcelino Pascual com a vocals.

El 28 de maig de 1963 es feia un concert de l'Orquestra Municipal de Barcelona en homenatge a la memòria del músic i compositor vilanoví Eduard Toldrà. La formació fou dirigida pel mestre Rafael Ferrer i l'actuació comptà amb la col·laboració del tenor local Joan Lloveras.

Una de les moltes iniciatives, probablement incubades a la taula dels savis del Fomento Villanovés, fou el projecte de la Biblioteca d'Estudis Vilanovins i de la seva Comarca. Un dels principals promotors fou l'editor i llibreter Joan Rius i Vila que el 1963 publicava la segona edició de la història de Vilanova i la Geltrú de Josep A. Garí Siumell, editada per primer cop el 1860. En la mateixa línia editorial el 1964 es publicaria el *Llibre dels Gegants i demés entremesos populars de Vilanova i la Geltrú* d'Albert Ferrer i Antoni Anguera.

En relació a l'edició d'aquest llibre Rius Vila anotava: “fou una gesta heroica i va gestar-se a les velles tertúlies del Foment Vilanoví de les nits dels dissabtes” (Rius Vila, 1979).

El març de 1964 s'elegien com a nous membres de la secció cultural-econòmica Fernando Miguel, Josep Farré i Joan Mercader; i per la secció recreativa Alfred Noya i Ferran Casany. El 26 d'abril l'assemblea aprovava una derrama per afrontar el pagament de la restauració del saló. Es faria efectiva una quota extraordinària de vint pessetes mensuals durant deu mesos.

Alhora, ignorant les habituals càrregues econòmiques, es valorava novament la proposta de construcció d'un local propi en un solar de la Rambla explorant les diverses formes de finançament i exposant la qüestió a votació. El resultat fou de 90 vots favorables, 23 en contra i 6 en blanc. Certament, pel nombre de socis de l'entitat, l'actual local de la plaça de les Cols havia quedat petit. Aprovada la proposta, l'assemblea instava la junta a iniciar els tràmits per la construcció d'un nou local de propietat.

L'abril de 1964 i sota l'organització de la Agrupación de Esperanto de Villanueva, adherida al Fomento Villanovés, tenia lloc la Reunió dels Esperantistes de la Província de Barcelona, la Barcelona-provincia Esperantista Renkontigo. S'hi farien conferències i un curset d'esperanto.

Aquell 1964, i sota l'impuls de totes les institucions de la dictadura, la ciutat i el país sencer commemoraven amb solemnitat i orgull els “25 años de Paz”. Dos anys després el saló de l'entitat acolliria la Primera Gran Gala de la delegació local de la Creu Roja.

Al Foment hi tenien lloc actuacions musicals singulars com la del 10 de maig de 1964 quan s'organitzava un audició íntima a càrrec d'alumnes de la professora Maria Dolors Rosich. Sembla inqüestionable que durant els anys seixanta el

Fomento Villanovés acollia la majoria d'esdeveniments musicals que s'organitzaven a la ciutat.

El 8 de desembre de 1964 s'hi feia una audició de cançons d'Eduard Toldrà. El concert de Sant Esteve d'aquell any reunia el tenor Joan Lloveras, Rosa Balcells a l'arpa i Patricia Solà al piano. Just un any després el concert nadalenc era protagonitzat per la soprano Flora Castell i la pianista Josefina Rigolfas. Aquells anys sovintejarien els balls de societat amb la participació del conjunt de Janio Martí, i també les actuacions selectes de la pianista vilanovina Leonora Milà. Cal esmentar el concert de març de 1965 amb Josep Pagés al piano i Gonzalo Comella al violí.

L'assemblea de 27 de març acordava un increment de quota de cinc pessetes sobre la base actual de trenta pessetes. Un altre punt de discussió fou si calia que els socis paguessin l'entrada als balls organitzats per l'entitat.

Un any després es mantenia la polèmica, molt centrada en la raó de fer pagar els socis pel ball de la Festa major.

A la reunió de 10 d'abril de 1965 es renovava parcialment la junta presidida per Josep Mercé. En aquesta ocasió en formarien part: Joaquim Benet, vicepresident; Joan Mercadé, secretari; Jordi Mas, vicesecretari; Fernando Miguel, tresorer, i Josep Farré, vocal. Per la seva part, la junta recreativa quedava constituïda per: Jaume Mercadé, president; Alfred Noya, secretari; i Ramon Centaño i Josep A. Ventosa com a vocals.

El nivell d'afiliacions anava prou bé i, per això, a finals de juny s'anotava que “en virtud del crecido aumento entres los Sres interesados en inscribirse como socios nuevos” la junta acordava fixar una quota d'entrada de mil pessetes.

A l'assemblea de 21 de desembre es comunicava que en virtud de la nova Llei d'Associacions caldria adaptar els estatuts. L'assessorament aniria a càrrec del lletrat Josep Carbonell i Espier. En aquella data el nombre total d'associats pujava a 868. Els nous estatuts foren aprovats amb data de 21 de desembre de 1965, i modificaven i substituïen els de febrer de 1962.

S'indicava que el Fomento Villanovés “se propone como fines determinados proveer al desarrollo en Villanueva y Geltru de toda actividad de orden económico, cultural, artístico, social, comercial, industrial, recreativo y en general de todo cuanto tienda a mantener el buen nombre y prosperidad de nuestra villa dentro de las leyes y el espíritu del Estado Nacional-Sindicalista”.

Es disposava que hi hauria socis d'honor, de número i societats o entitats domiciliades. D'acord a l'article nové eren socis de número “aquellos varones de edad superior a 18 años”. L'article tretzé precisava que els socis majors de trenta anys i els casats de menys d'aquesta edat tindrien dret a assistir a assemblees i a ser elegits.

Els socis majors de trenta anys, i casats de qualsevol edat formaven “tàcitament” la secció cultural i econòmica. Per la seva part, la secció recreativa seria constituïda per socis menors de trenta anys solters. En complir els trenta anys o en casar-se passarien automàticament a la secció cultural-econòmica. També es reconeixia l'existència d'una Comissió Consultiva per assessorar la junta directiva. A l'assemblea els membres de la secció recreativa no tindrien veu i vot fins els trenta anys.

A finals de 1965 la professora d'estètica Maria Teresa Mora impartia la conferència “La cosmética a través del arte y la historia”.

El 20 de març de 1966 el Foment acollia un concert de sardanes i cant coral amb la Principal de Terrassa i l'Agrupació Polifònica de Banyoles. Només sis dies després s'organitzava un altre concert de la pianista Leonora Milà.

A l'assemblea de 31 de març i en relació al nou local de propietat, la junta reconeixia la “imposibilidad de emprender tal empresa”, sense donar-ne més detalls.

El 28 de maig el quadre escènic del Foment representava l'obra *Juego de niños*, amb un repartiment format per Antoni Riera, Pepita Montoliu, Jordi Calvet, Pili Escuin, Raimon Barneda, Rosita Mercadé, Mari Fort i Eduard Moltalvo, sota la direcció de Jordi C. Bosch.

El 23 de juliol la mateixa formació representaria *Historias para ser cantadas* amb la participació de Josep Maria Guinda, Eduard Montalvo, Joan Maria Guinda i Pilar Escuin, sota la direcció de Josep Maria Brull. El 5 de novembre el mateix quadre escènic presentava *Crimen Perfecto* amb Rosita Mercadé, Josep Maria Brull, Joan Collell, Jordi Calvet, Antoni Escuin i Pascual Santarromana, dirigits per Jordi C. Bosch.

Aquell any, el ball de Festa Major de l'entitat havia estat amenitzat pel conjunt de moda Los Sirex.

El 6 de novembre el saló del Foment acollia la conferència-concert “La lírica del Quijote y Sancho Panza” a càrrec de Pedro Echevarria Bravo. La xerrada anava acompanyada de il·lustracions musicals impreses en cintes magnetofòniques “por un coro de Flechas de la Sección Femenina de Santiago de Compostela”.

El 1967 i amb motiu del noranté aniversari del pintor Alexandre de Cabanyes es multiplicaren les activitats commemoratives. El febrer de 1967 es presentava la pel·lícula documental sobre Alexandre de Cabanyes titulada “Alexandre de Cabanyes, l'home i l'artista” obra de Jordi Mas, Sebastià Serra i Josep Farré, membres de l'Agrupació de Cinema Amateur del Foment Vilanoví.

Al local de l'entitat també s'hi organitzaria la conferència de Josep Cruzet “L'Alexandre de Cabanyes, fidelitat a una estètica”, i el 12 de març tenia lloc un concert amb la participació de la Capella Polifònica de Girona. Encara hi hauria

un darrer concert d'homenatge amb l'arpista Rosa Balcells i la pianista Leonora Milà.

A l'assemblea de març es valorava una opció de compra de l'actual immoble de la plaça de les Cols, aprofitant que s'acabava el contracte de lloguer. El president Mercé es feia responsable davant dels socis de no haver impulsat el projecte d'un nou local en propietat tal com havia determinat l'assemblea en el seu moment. El principal obstacle era econòmic i preocupava l'impacte que això podia tenir sobre els socis de l'entitat.

L'abril es convocava una nova assemblea monogràfica per discutir la compra de l'actual local social. Es defensava la necessitat de dotar al Foment d'un patrimoni econòmic en consonància amb la seva centenària història. La compra s'havia de percebre en termes d'estalvi i inversió. El local en propietat permetria fer-hi modificacions per facilitar l'ampliació d'activitats.

En aquells moments les previsions apuntaven a que la ciutat continuaria creixent i que la jornada laboral es reduiria, un escenari de futur que facilitaria la dinamització de l'associacionisme. El preu de compra de l'actual local seria de quatre milions de pessetes a pagar en dos anys. Es calculava un desemborsament mig per associat de cinc mil pessetes. S'emetria una subscripció de bonos per finançar l'adquisició. Així mateix, es redactava una extensa i detallada carta explicant la situació als socis. L'operació, però, no prosperaria. Caldria esperar temps millors.

En un altre ordre de coses, Joaquim Benet es convertia en president accidental.

A la reunió general de juliol de 1967 es feia balanç dels actes d'homenatge al pintor Cabanyes. Es tancava amb dèficit per no haver rebut encara la subvenció de l'Ajuntament. Es feia una proposta de derrama de quaranta pessetes, però en comptes d'això es decidí d'avançar el cobrament de dues mensualitats.

El darrer dia de l'any el concert era protagonitzat per Xavier Turull al violí, Àngel Soler al piano i Leonora Milà com a piano solista.

De novembre de 1967 a juny de 1968 el Foment organitzaria sessions de projeccions de pel·lícules de la Metro Goldwyn Mayer, 20th Century Fox i Paramount Films en diferents cicles anomenats "Sesiones Cinematográficas".

Els passis es feien a la sala d'actes amb pel·lícules com: *Divorcio a la americana*, *El coronel Von Ryan*, *El tesoro de Sierra Madre*, *Conspiración de silencio*, *Campanadas a medianoche*, *La pícara soltera*, *Los cuatro jinetes del Apocalipsis* o *Hotel Internacional*.

A l'assemblea del 6 de febrer de 1968 s'informava als associats que el Club Ajedrez Villanueva demanava ser acollit al Foment. Sol·licitaven una dependència pròpia i el poder disposar de la sala del cafè o de la sala Marco per fer-hi competicions oficials. Molts dels socis escaquistes també ho eren del Foment. S'acceptaria l'acollida a canvi del pagament d'un cànon mensual de 250 ptes. A la mateixa

reunió s'aprovaren els pressupostos anuals, que aleshores s'aprovaven individualment per seccions.

A la reunió general de març alguns socis insistien en saber detalls de les condicions d'acollida de la Peña Filatèlica i el Club Ajedrez.

A l'assemblea de 23 de maig es prorrogava la junta actual per falta de candidats. Finalment, a la reunió del dia 30 es constituïa la nova junta directiva presidida per Ferran Miguel i Griño. Li feien costat Antoni Soler i Pedret, vicepresident; Raimon Barneda i Alemany, secretari; Josep Mª Brull i Serra, tresorer; i Ernest Just i Garrigó, Lluís Jardí i Llibert Llaverias Sanmartí, com a vocals. La secció recreativa era presidida per Alfredo Noya Vidal; amb Antoni Doménech i Gené de secretari; i Ramon Centaño i Garcia, Ramon Gilabert i Doménech i Marcel·lí Pascual i Miró com a vocals.

La junta acordava una nova derrama de deu pessetes mensuals per cobrir el dèficit derivat de la reforma de l'escala.

Alguns socis es queixarien de la presència de membres de la secció d'escacs al saló-cafè de l'entitat.

El 7 d'abril de 1968 s'hi havia celebrat el recital de cant de la mezzosoprano Montserrat Aparici acompanyada al piano per Pere Vallribera, i el 30 de juny actuaria l'Orfeó Badaloní. Durant l'acte hi hagué parlaments del president de l'Orfeó, d'un representant de l'Ajuntament de Badalona, i del president del Foment. La crònica del *Villanueva y Geltrú* de 6 de juliol elogiava l'actuació de l'Orfeó que oferí diverses composicions del "repertorio regional". S'indicava que el Foment havia convidat al concert a La Unión Villanovesa, d'acord als propòsits d'aquesta entitat de voler formar una coral. En el mateix mitjà, la crònica musical de Joan Alemany –*Scherzo*– parlava de l'alta qualitat artística de l'Orfeó Badaloní, destacant "la vibrante interpretación del Cant a la Senyera, escuchada y aplaudida por el público puesto en pie, en homenaje a esta joya musical, expresión de todo el sentir de un pueblo".

Aquell estiu el Foment acolliria una important exposició filatèlica i numismàtica.

Un any després s'organitzava un homenatge al pintor Salvador Masana i Mercadé amb una exposició antològica dels trenta anys de carrera i una conferència del crític Eugeni Molero.

L'octubre de 1969 al voltant del Foment es creava el Cercle Artístic. El seu inspirador era el pintor Salvador Masana i Mercadé. El desembre el grup teatral Els Joglars actuaven a l'escenari del Foment, i per primer cop a la ciutat. Una mica abans, en el marc dels actes inaugurals de la Fira de Novembre, al Foment s'hi feia l'elecció de la Pubilla de Vilanova 1969. En paral·lel, s'hi organitzava una desfilada de moda en passarel·la presentada per Tejidos La Rosa i presidida per l'alcalde Miquel Benavent i Seguí.

Benavent s'havia convertit en el nou alcalde després de vint-i-tres anys marcats per la figura dominant i omnipresent d'Antonio Ferrer Pi. Probablement, Ferrer Pi fou la persona més significativa de l'univers franquista a Vilanova i la Geltrú. Amb certa perspectiva, Ferrer Pi podia comparar-se a l'alcalde de Barcelona, José Maria Porcionés, en el sentit que apuntava Marín: “És la versió barcelonina de la *historia local o memoria local* per la qual el franquisme *de fora* és totalment condemnable, però el *de casa* no perquè *no ho era tant, de franquista, o va fer coses bones*” (Marín, 2019: 274). Certament, en vint-i-tres anys un dirigent té prou temps per a fer coses, fins i tot per a fer coses bones. Però no oblidem que cap alcalde podia desviar-se de la doctrina i els manaments que imposava la dictadura –d'això se'n cuidaven els governadors civils–, un règim que va retallar llibertats individuals i col·lectives i que va utilitzar la por i la repressió fins el darrer instant. Ferrer Pi fou, segurament, l'alcalde que més anys va ostentar el càrrec sense necessitat –com indicava Ignasi Riera– “dels efectismes que produïen les seves excursions a Madrid”, en referència a l'alcalde Marcet de Sabadell (Riera, 1999: 315).

Entre 1969 i 1970 la sala d'exposicions del Foment acollia un bon nombre de mostres pictòriques. Destacaven la primera Col·lectiva d'artistes actuals i la primera Mostra del dibuix vilanoví, l'exposició de pintures de Josep Maria Cabayol, l'antològica del pintor Josep Maria Roselló i Pedrol o la mostra de pintures, dibuixos i escultures de Joan Calvet.

A l'assemblea del 10 de març de 1970 la junta advertia que la restauració de les pintures del Saló-cafè suposaven un cost superior al que s'havia previst. Per fer-hi front, es valorava l'opció d'una derrama de cinc pessetes mensuals durant un any. També es comentava de situar les pintures a la sala Marco.

Dos mesos després s'afegien a l'equip directiu en condició de vocals Jordi Capdet i Soler Piñellas.

A l'abril, el Cercle Artístic de Vilanova organitzava diverses activitats commemoratives dels trenta anys de la mort de Joaquim Mir amb una exposició i una conferència de Manuel Amat. Després vindria una col·lectiva de dibuix, pintura i ceràmica de gent jove.

Als anys seixanta, l'Agrupació de Cinema Amateur del Foment organitzava anualment el Festival Nacional de Cine Amateur, i a partir de 1966 impulsaria el Festival Local de Cine Amateur.

El novembre de 1969 –dins els actes de la Fira– l'entitat seria promotora del Primer Concurso del Rollo del Penedès. De fet, oficialment, l'activitat era organitzada per l'Obra de Educación y Descanso, Productos Pirelli, Fundiciones Industriales, “y el asesoramiento de la Agrupación de Cine Amateur”.

La darrera setmana de desembre de 1970 al Foment actuaven el grup de folk Aplec, la pianista Liliana Maffiotte i la Capella Clàssica Polifònica.

L'entitat que ens ocupa encara mantindria durant molt de temps el nom de Fomento Villanovés. Potser per això, d'aquesta manera s'expressava Xavier Garcia i Pujades amb motiu de l'actuació de la pianista Nieves Ortiz i la coral infantil de Torredembarra l'octubre de 1968: “No acabo de comprendre com els senyors del Foment van imprimir el programa en castellà. Una entitat que té al cafè pintures murals com les de Joaquim Mir, Alexandre de Cabanyes, Martí Torrents i E.C. Ricart, em sembla que no es pot permetre els luxes de contradir tan graciosament l'ideal d'aquests artistes” (Garcia Pujades, 1972: 8).

Potser perquè certes coses començaven a canviar –molt lentament– el *Villanueva y Geltrú* del 4 d'abril de 1970 parlava per primer cop de Foment Vilanoví. A les darreries dels seixanta algunes de les activitats culturals del Foment –especialment exposicions, homenatges o conferències– s'organitzaven com a Cercle Artístic del Foment.

Diverses fonts –programes o el diari local– parlaven indistintament de “Cercle Artístic del Fomento Villanovés” o del “Cercle Artístic de Vilanova”. El grup tingué curta durada –no més de quatre o cinc anys– i el 1972 es donava per liquidat. En paraules de Xavier Garcia i Pujades: “mort del més greu pecat actual: envegetes, miraments, lluïments personals, etc” (Garcia Pujades, 1972; p.26).

Del 26 al 28 de desembre de 1969 la sala d'actes havia acollit el Primer Festival Catalonia Concerts amb actuacions de Els Joglars, de la pianista Leonora Milà o del grup Modern Jazz Quintet.

El programa havia estat redactat en castellà i, per això, Xavier Garcia i Pujades tornava a la càrrega: “no comprenc per què carall encara es fa així. O és que els senyors del Foment ...” (Garcia Pujades, 1972: 26).

El Foment acolliria alguns dels actes commemoratius de la inauguració del monument a Anselm Clavé promogut per La Unió Vilanovesa “el Coro”. La tria del Foment arribaria després que la professora Blanca Rosa Bertran diagnosticués que el piano de la Biblioteca Balaguer no estava en condicions tècniques per oferir un concert (Tubau, 2011: 73). Però potser el piano era la única cosa que funcionava a l'entitat de la plaça de les Cols.

A l'equador de 1970 acabava la presidència de Fernando Miguel i Griño, que seria rellevat en el càrrec per Antoni Soler i Pedret, amb una mandat efímer.

El 14 de juliol de 1971 la junta convocava assemblea amb l'objectiu de renovar totalment l'equip directiu.

La manca de resposta dels associats va derivar en la constitució d'una comissió gestora presidida per Joan Soler Piñellas, acompanyat de Josep Plà “Pepe” i Josep Llaverias. Malgrat el volum d'activitat, les coses no acabaven de funcionar. Així ho donava a entendre l'article que apareixia al *Villanueva y Geltrú* el 28 d'agost de 1971:

La centenaria entidad Fomento Villanovés (...) se ve abocada tras una serie de circunstancias que han motivado varios relevos en la presidencia, a un ostracismo

igual al de otras e incluso a su desaparición. Para evitar este triste ocaso, un grupo de villanoveses vinculados con la entidad han constituido una Junta Gestora a cuyo frente se halla el señor Soler Piñellas (...) Parece ser que entre los proyectos e ideas que se barajan existe la posibilidad de fusionarse con la entidad Gran Peña, la cual podría fructificar en un beneficio para ambas.

Potser aquella crisi existencial del Foment –i altres entitats– tenia alguna cosa a veure amb la diagnosi que havia fet el mateix mitjà de comunicació el passat 6 de març en un article titulat “Crisis de solidaridad” signat per ROBER:

Existen en esta ciudad síntomas que denotan una absoluta falta de solidaridad (...) La ciudad vive claramente adormecida, exenta de cualquier clamor, de cualquier reacción, que indique entusiasmo por unos ideales de superior categoría que den a Villanueva dignidad y prestigio, especialmente en el campo del arte y de la cultura. ¿Qué le pasa a la Villanueva actual?. ¿Por qué la Villanueva de los años 20, demográficamente inferior, tenía una vibración espiritual más tensa?. ¿Por qué en aquella Villanueva se publicaban un diario, tres o cuatro semanarios, un Butlletí de l'Associació d'Alumnes Obrers de L'Escola Industrial y una revista denominada Prisma?. Estamos convencidos de que todos estos interrogantes encuentran su contestación en la indicada crisis de solidaridad.

El cronista atribuïa les culpes a la llarga jornada laboral, la facilitat de mitjans de locomoció i l'existència de ràdio i televisió.

En relació a la crisi de l'entitat, al diari del 2 d'octubre un soci donava per bona la diagnosi anterior:

Es clar que l'entitat Fomento Villanovés, a més d'estar afectada per aquest defecte general, en la seva actual situació hi han causes que posen de manifest unes falles del tot incomprensibles, la naturalesa de les quals no cal fer-les públiques (...) Pels motius que siguin, encara que siguin llastimosos, aquesta entitat es trobava en una situació completament crítica presentant símptomes veritablement alarmants, precursors d'una inevitable desaparició, més l'actuació d'un reduït nombre de socis ha fet que de moment aquelles extremes dificultats quedessin anul·lades. Aquest gest el destaquem gustosament i més en les actuals circumstàncies on generalment atrau el que representa un benefici material. Posem-nos d'acord i empenem amb unísona actitud el camí que faci que el nostre Foment sigui una cosa viva, productora de reaccions pletòriques d'afanys de progrés cultural i artístic.

Les coses anaven maldades, però malgrat les adversitats –les de sempre i les que duïen els nous temps– el Foment aniria trampejant.

8. Foment Vilanoví en llibertat (1972-1994)

Els darrers anys de la dictadura franquista suposarien una oportunitat de revifament per algunes entitats. El clima cada cop més efervescent i contestatari dels sectors més joves de la societat trobaria en la cultura una bona forma d'expressió i manifestació contra un règim que agonitzava.

Les possibilitats de retrobament al voltant d'una o altra entitat permetia poder canalitzar formes de protesta ben diverses: un concert o un recital de música, una conferència, el Carnaval, o la presentació d'un llibre.

Eren moments decisius per la societat i per les entitats. La lenta però progressiva descomposició de la dictadura es caracteritzaria per episodis de gran repressió i violència. Però bufaven nous vents que anaven penetrant poc a poc en el teixit social. Al Foment –encara Fomento Villanovés– s'acomiadava el 1971 amb un concert de la Coral Flonc, i el 2 de gener de 1972 s'organitzava un festival amb formacions locals com Altívol, Aplec, Catafaia 2, Pallofes i Xicra.

Després dels fets de 1968 que trasbalsaren una part d'Europa, les veus més reivindicatives pujaven el to. De les Universitats, de les fàbriques o del món cultural –o contracultural– començaven a sovintejar les manifestacions al carrer i altra mena de protestes.

A nivell local el 1973 Oriol Pi de Cabanyes publicava *Oferiu flors als rebels que fracassaren*. Xavier Garcia i Pujades publicava amb no poca polseguera el text *Vilanovins amb llustre o sense: els meus paisans*, dedicat “a tots els que a Vilanova fan vilanovisme i als qui a les Masuques fan masuquisme”. Tota una declaració d'intencions amb ànim de trepitjar més d'un ull de poll.

Mentre, en aquells primers setanta l'habitual activitat multidisciplinària de l'entitat no s'aturava. S'organitzava un concert amb el pianista Antoni Pich Santasusana i la soprano Maria Àngels Sarroca, per Sant Esteve actuava la Coral Flonc i la diada de Reis era protagonitzada per la coral l'Espinguet, el grup Xegadi i el grup de flautes de Vilafranca del Penedès.

Passaven els anys, però el règim es mantenia inflexible en relació a algunes actituds repressives i les limitacions de llibertat. Malgrat algunes experiències puntuals, aquest comportament era vigent en tot allò que implicava l'ús del català. La llengua catalana trigaria a normalitzar-se, tant en l'ús social com en el seu paper vehicular de la cultura, a nivell local o nacional.

Fins superat l'equador de la dècada dels setanta la ciutat no recuperaria el nom que li era propi de Vilanova i la Geltrú, abandonant la imposició del Villanueva y Geltrú; el gener de 1974 l'Ajuntament lliurava la medalla d'or de la ciutat al dictador Franco, i el gener de 1976 encara es commemorava el Dia de la Liberación. Certament, costava d'avançar.

El 17 de febrer de 1973 el mitjà local *Villanueva y Geltrú* s'amoïnava per la proliferació de col·laboracions en la “lengua vernácula”, convidant a redactar els textos “en el idioma oficial” en benefici de la “lengua común”, i així poder fer “un periódico de todos y para todos”.

Com indicava Soler Bou: “La incorporació, a Vilanova, del català com a llengua de cultura fou lentíssima (...) La cultura vilanovina no ha contribuït, a nivell oficial, al redreçament cultural del nostre poble d’una manera efectiva. I això per una raó ben clara: la cultura vilanovina estava relacionada d’una manera general amb la cultura espanyola, que era diguem-ne la superestructura que ho absorbia tot” (Soler Bou, 1981; p.15).

En aquest ambient general –i particular– d’incertesa i mar de fons, la vida interna del Foment aquell 1972 vindria marcada per dos fets prou rellevants. D’una banda la cessió dels quadres del Cafè del Foment a la Biblioteca-Museu Víctor Balaguer, i, posteriorment, el mes de desembre, l’aparició del primer número de la revista *Foment*.

El 22 de gener el diari local *Villanueva y Geltrú* publicava el text “Mir, siempre Mir” on es comentava que estava finalitzant la restauració dels quadres de Joaquim Mir que eren al cafè del Foment. El cronista es preguntava: ¿Cuál va a ser el futuro del Fomento Villanovés?”. I en relació a les obres de Mir deia: “(...) habría que estudiar el puesto de emplazamiento que estas obras pueden tener en Vilanova (...) Se da la circunstancia de que el Fomento carece, en estos momentos, de un lugar idóneo para exhibirlas de un modo permanente”.

Dit això, precisava: “Claro está que tampoco faltan agoreros que hablan de un futuro abandono del edificio por parte del Fomento. ¿Donde hallar, en dicho caso, un local adecuado?”.

L’assemblea de 7 d’octubre de 1972 fou presidida per Joan Soler Piñellas. Es comentaria la substitució del cafeter i l’eliminació de la figura del conserge, però la qüestió més important era informar dels contactes amb el Patronat de la Fundació de la Biblioteca-Museu Balaguer per tal que la institució acollís les pintures del Saló-cafè del Foment en forma de dipòsit i per temps indefinit.

La delegació del Foment posaria sobre la taula la necessitat de que les pintures haurien d’estar exposades al públic, haurien de formar una unitat en el seu conjunt, estar separades d’altres col·leccions, no es podrien exposar fora de la institució balagueriana, i aquesta es comprometia a mantenir-los en bon estat. La cancel·lació del dipòsit només podria fer-la el Foment per a retornar les pintures al seu local. En cas de dissolució de l’entitat els quadres serien patrimoni de la ciutat i es dipositarien a la Biblioteca-Museu Balaguer.

La cessió de les pintures del Cafè del Foment d’acord a les clàusules establertes fou sotmesa a votació i únicament quatre socis hi votaren en contra. El document recollia cinc pintures de Joaquim Mir, quatre d’Alexandre de Cabanyes, quatre

d'E.C. Ricart, dues de Martí Torrents, i una obra addicional en forma de torna que era el retrat de Lluís Carola Hugas fet per Mir.

L'assemblea aprovava la composició de la comissió encarregada de fer les gestions pertinents amb el Museu Balaguer formada per Joan Soler Piñellas, president del Foment; Joan Orriols Carbonell, expresident de l'entitat, i Josep Pla Brunet.

Josep Pla i Brunet havia estat membre d'Estat Català, regidor, i estigué al balcó de l'Ajuntament durant la proclamació de la República Catalana l'abril de 1931. Els anys seixanta va oposar-se al trasllat de quadres del Cafè del Foment a Àustria, en el marc dels intercanvis derivats de la visita d'una delegació d'estudiants de l'Escola Industrial a diverses ciutats austríaques.

Per tant, a l'escriptura de cessió hi constaren les tres persones de la comissió en representació del Foment i Francesc Xavier Puig Rovira en representació del Patronat de la Fundació de la Biblioteca-Museu Balaguer. La junta del Patronat havia acceptat la cessió de les pintures en reunió celebrada el 27 d'octubre de 1972.

A la mateixa assemblea del 7 d'octubre es donava per finalitzada la interinitat de la comissió gestora, i les tres persones que n'havien format part es cuidarien de reclutar els components de la nova junta.

Així, doncs, el 26 d'octubre es constituïa una nova junta directiva encapçalada per Joaquim Benet Mundet, a qui acompanyarien Jaume Barceló Medina, vicepresident; Ventura Orriols Ferret, secretari; Josep Llaverias Gabarró, tresorer; i Joan Castells Trius, Josep Mª Batlle Montané i Joan J. Serra Figueras, com a vocals.

Aleshores el Foment comptava amb diverses seccions adherides com la Penya Filatèlica encapçalada per Andreu Sancliment Sancliment i Lluís Pascual Carbonell de secretari, la secció d'Escacs amb Joan Carbonell Rovira de president i Rossend Planas Ferret de secretari; i la secció de Cinema Amateur sota la presidència de Jordi Ferret Isern i Ramon Saumell Poch de secretari.

Un dels primers propòsits de la nova junta seria editar un butlletí amb el nom de *Foment* amb la "colaboración literaria en textos escritos indistintamente en lengua castellana o catalana". Es precisava que la periodicitat de la publicació s'adaptaria a les possibilitats econòmiques de l'entitat.

El 1972 es redactaria un projecte d'estatuts que no es presentarien a l'aprovació del Govern Civil per trobar-se molt avançada una nova Llei d'Associacions. En el primer punt del reglament s'establí que "Esta asociación se declara heredera y continuadora del primitivo Círculo Villanovés de Fomento del Trabajo fundado el año 1853 y que después, alambicando su nombre se denominó Fomento Villanovés".

En aquest cas, i amb la voluntat de preservar la continuïtat en relació al Círculo, s'utilitzava una innovadora argücia terminològica sense cap fonament històric.

El Foment es trobava en un estat convalescent que en pocs anys havia passat de 1.200 a 700 associats. Calia fidelitzar i mobilitzar els socis i, sobretot, captar-ne de nous.

El desembre de 1972 s'editava el primer número de la revista *Foment*. Ho feia amb un gravat al boix de Salvador Masana i Mercadé a la portada, i era l'inici d'una aventura que al llarg de divuit anys arribaria fins els cinquanta-tres volums amb col·laboracions locals molt notables que li donarien una patina de prestigi inqüestionable.

Paradoxalment, la revista s'iniciava en un moment d'una profunda crisi al Fomento Villanovés, malgrat de disposar, encara, d'una bona massa social. En aquest sentit, l'objectiu de la revista era activar i dinamitzar els associats, i així, cohesionar socis i entitat. La presentació de la junta feia referència a la decadència i la passivitat dels associats, alhora que els demanava la seva col·laboració.

El diari local rebia la publicació amb un punt de menysteniment. S'hi referia com un butlletí on s'insertarien les activitats dutes a terme: “Su aparición entendemos significa un nuevo paso cara a la elaboración y desarrollo de nuevas y mejores actividades”.

La presentació d'aquell primer volum que signava la junta era prou il·lustrativa: “Al llarg de la seva vida, el Foment Vilanoví ha viscut hores d'esplendor i hores de decadència. I no pas per manca de socis, viu avui, encara, una d'aquestes hores de decadència (...) No sabem fins a quin punt els socis, més aviat passius del nostre Foment Vilanoví, es fan càrrec de la responsabilitat que els ateny en uns moments crucials com aquest que patim ara, en què veiem l'ensorrada de tota una llarga trajectòria (...)”.

La Salutació anava a càrrec del president Joaquim Benet que parlava de servir l'entitat amb “fuerza, firmeza, brío y energía, para mantener sin desaliento, la objetividad y la entereza para estar siempre y en todo momento con el ánimo de colaboración en todo lo que redunde en lo que está invariabilmente en nuestro anhelo: TRABAJAR POR NUESTRO FOMENTO, que es también servir a Villanueva, a Cataluña y a España”.

La revista tindria una periodicitat trimestral que habitualment coincidia amb el Carnaval, la Festa Major i el Nadal; però que també podia aprofitar la proximitat de la Setmana del Mar o de la Fira. La Direcció de la revista corresponia al propi Fomento amb la redacció al carrer Santa Madrona, 1.

Del paper i rellevància de la revista *Foment* en parlava Sixte Moral:

Primerament sorgirà en castellà i com a butlletí intern de la societat per esdevenir ben aviat una revista catalana i amb una obertura a la població de la ciutat (...) Al nostre entendre, Foment ha aportat al món de la premsa vilanovina dues facetes importants: primer la reconquesta de les formes i segon la tolerància i l'unitarisme. Quan a les formes cal assenyalar que feia molt de temps – potser des de la desaparició de Prisma, a la qual s'ha volgut comparar Foment – que a Vilanova no

sortia una publicació amb una acurada presentació i impressió. No hi ha dubte que en moltes revistes que havien anat sorgint interessava més dir les coses que preocupar-se de fer un producte literari ben acabat (...) La recuperació d'aquestes formes presentables fa que la revista *Foment* aplegui escriptors i articulistes de totes les ideologies del ventall polític, i això no significa ni renúncia ni censura per a ningú, solament calia estar disposat a treballar per tirar endavant la revista. *Foment* està seguint el camí de convertir-se en una de les publicacions fonamentals dintre del món periodístic de la ciutat, i potser perquè la situació de la cultura no està normalitzada i, per tant, cal agafar-se a les poques experiències existents. (Moral, 1985: 58)

Si bé al primer volum de la revista encara hi apareixia el segell de l'entitat amb el nom de *Fomento Villanovés*, al segon número de febrer de 1973 ja ho feia com a *Foment Vilanoví*. Aviat, la revista *Foment* combinaria articles de contingut literari amb altres de caràcter històric o d'opinió més o menys compromesa. En aquest sentit, el febrer de 1973 es publicava el text de Josep Carbonell Espier “¿Villanueva o Vilanova?”, i el març del mateix any era Xavier Garcia qui signava l'article “Vilanova i la Geltrú: el nom que ens pertoca”. Eren moments en que una part important de la població reivindicava la restitució del nom de la ciutat en català. No sabem si la revista va aconseguir de cohesionar els socis i l'entitat, però algunes col·laboracions anaven en la direcció d'enfortir l'autoestima.

El març de 1973 Montaner Alcover publicava una proposta de himne “Honor al Foment”: “A tot vent / l'esperit del Foment / inflama l'ambient / de vilanovisme / que esdevé el baptisme / del senyor civisme / que de forma coherent / i voluntat fefaent / configura un tot u / a Vilanova i la Geltrú”.

El mateix autor llançava la proposta d'elaborar una Història del Foment a cura d'un equip d'autors, entenent que ho justificava el dinamisme cultural i artístic de l'entitat. Montaner havia estat el 1945 fundador i director de la revista *Azul* “Artes-Letras-Amenidad”.

A la reunió de junta de febrer de 1973, a la que hi assistien els membres de la Comissió Consultiva de l'entitat formada per Magí Mestres Estradé, Josep Roig Monterde, Antoni Anguera i Joan Casals Ferrer, es proposava d'atorgar el títol de soci d'honor i la insígnia d'or a Salvador Masana Mercadé. També es concediria la medalla de plata a les deu parelles de socis que el 1955 recuperaren les comparses: Magí Mestres, Josep Roig, Antoni Anguera, Joan Casals, Joan Soler, Pere Pi, Olegari Fusté, Jaume Comas, Josep Carbonell i Carles Galceran, els dos darrers a títol pòstum.

A les Comparses de 1973 s'estrenaria una nova bandera per a socis casats.

En el context general es vivien moments convulsos que basculaven entre els passos dobles de Manolo Escobar i l'assassinat del president del govern Carrero Blanco a mans d'ETA.

Potser per tot plegat alguns semblaven enyorar altres èpoques. El 26 de maig de 1973 el *Villanueva y Geltrú* publicava l'article "El Fomento Villanovés de los años cuarenta" amb la signatura Abel Abril, on deia el següent:

Caben los intelectuales y los artistas. Y los jóvenes amantes del baile. Todos ellos creen que la Sociedad debe estar presidida por un estilo de vida humano, cordial y placentero, no montado sobre el puro provecho económico, sino por un espíritu latente de actividades (...) Y se organizan exposiciones de pintura, conciertos de cámara, conferencias ... El Fomento debe tener categoría y no estar sujeto a cosas superficiales. Por ello hay una Junta fuerte, consciente, llena de seriedad con la que, a pesar de todo, no están muy conformes los irónicos y humoristas de pura cepa. Pero esa Junta ofrece a la entidad días de esplendor (...) En las mesas del salón-café se discute en torno a problemas políticos y económicos como son los que plantean los medios de producción, el capitalismo y el socialismo, pues no hay que olvidar que el Fomento acoge también a gran número de burgueses que dan diagnósticos sobre el futuro del mundo.

Cal creure que si aquest era el retrat que es feia del Foment de postguerra, és perquè aquella imatge "idíl·lica" distava molt de l'entitat dels temps presents. En tot cas, creiem que els temes de conversa de cafè o la semblança que projectava l'autor potser resultaven inflades en excés. L'article acabava dient: "(...) El Fomento de la post-guerra fue pues, algo así como una *operación local* llevada a cabo para valorizar el buen nombre de Villanueva".

L'entitat acordava la celebració d'un torneig de tennis taula durant la Festa Major. Aquell estiu moria el membre de junta Josep Maria Batlle i el seu lloc l'ocupava Ramon Solé Huguet.

En relació a la revista de l'entitat, el setembre de 1973 es considerava que com a director constaria el president de l'entitat, com a sotsdirector el secretari de la junta, com a administrador el tresorer i com a cap de redacció el vicepresident del Foment.

El 3 d'octubre de 1973 s'inaugurava l'Escola de Música del Foment, veritable embrió de la futura Escola Municipal de Música, amb estudis de solfeig, piano, guitarra i flauta. El Foment assolia així una nova i important fita en el redreçament cultural i social de la ciutat. La inauguració comptaria amb la participació del president Joaquim Benet, i amb el president de la Secció Musical del Centre d'Estudis de la Biblioteca-Museu Balaguer, Joan Alemany.

L'equip de professors el formaven Blanca Bertran i Àurea Duran que impartien solfeig i piano; Pilar González que ensenyava guitarra i el Pare Navarro en la modalitat de flauta dolça. L'Escola era regida per una junta presidida per Joaquim Benet amb Joan Castells de secretari. L'Escola de Música fou exitosa i tingué matriculats entre cinquanta i setanta alumnes cada curs. Un dels projectes de futur era poder formar una orquestra, banda o cobla.

Alhora, un dels propòsits dels seus promotors era que l'Escola del Foment es pogués convertir en una filial del Conservatori Superior de Música. Professors i

promotors insistien en que s'havia de percebre no com l'Escola de Música del Foment, sinó com l'Escola de Música de Vilanova i la Geltrú. En aquest sentit demanaven el recolzament de la resta d'entitats i la necessitat d'aconseguir subvencions.

El pressupost de l'Escola de Música del Foment pel curs 1973-1974 contemplava un volum de despesa de 492.500 pessetes, de les quals 200.000 corresponien al professorat, 50.000 per material i 60.000 per la compra d'instruments i afinament. Els ingressos per quotes pujaven a 54.000 pessetes i l'assignació del Foment era de 175.000. En relació a aquests ingressos, el dèficit resultant pujava a 263.500 pessetes.

Certament, moltes coses s'estaven movent al Foment. Potser per això, el novembre de 1973 Joan Rius Vila signava a la revista de l'entitat l'article titulat "Noves activitats i noves orientacions en el Foment Vilanoví". Indicava: "El Foment Vilanoví ha entrat en una fase d'activitats intenses. Fins on arribarà?". Criticava les rialletes sornegueres dels pessimistes i rebentistes habituals, alhora que lloava la nova revista o l'Escola de Música: "I no'm digueu que en el nostre actual Foment Vilanoví, tot el que s'hi està fent i intentant d'arrelar no sigui digne d'elogi i d'encoratjament".

Aquell 1973 l'Agrupació de Cinema Amateur del Foment Vilanoví i els Castellers de Vilanova – Colla de Mar organitzaren al Foment una sessió de cinema casteller. La revista de novembre recollia la proposta de J. Carbonell Rovira que instava al Foment a encapçalar la recollida de materials per a la construcció d'un nou àngel del campanar.

L'entitat acabava l'any com calia: "Fomento Villanovés. Gran Reveillon de Fin de Año. Cena despedida 1973, Alegre bienvenida a 1974, Baile i diversiones. Conjunto Pentagono".

L'assemblea de 20 de gener de 1974 traslladava un agraïment especial als antics membres de la comissió gestora Llaverias, Pla i Soler Piñellas que "en su dia lograron la supervivencia de la Entidad superando la crisis de desánimo y de tesoreria".

D'altra banda, s'activaria una modificació dels estatuts, començant pels propòsits de l'entitat. On fins aleshores es deia que l'objectiu era el desenvolupament de Vilanova i la Geltrú en els ordres economic, cultural, artístic, social, comercial, industrial i recreatiu; ara els tres darrers àmbits desapareixien en favor del factor educatiu. Una esmena que s'atribuïa a l'existència de l'Escola de Música.

Per primer cop en els setanta anys d'existència el Foment prescindia dels propòsits comercials i industrials que l'havien guiat en el moment de la seva fundació el 1904. De manera semblant, l'article 6 que parlava "de la esencia cultural y recreativa del Fomento", ara faria referència "la esencia cultural y cívica del Fomento".

Als socis d'honor, de número i societats, s'hi afegien els socis col·laboradors. Ara només es parlava de socis numeraris amb drets, eliminant l'antic paràgraf de dret d'assistència i vot per socis de més de trenta anys, o casats amb menys d'aquella edat. Serien socis totes aquelles persones de més de divuit anys, renunciant al text "varones de edad superior a 18 años". No es feia cap esment a la secció Recreativa i únicament es parlava de seccions, i l'entitat s'estructurava en els òrgans següents: Assemblée General, Junta Directiva, Comissió Consultiva i Seccions.

Finalment, el 31 de març de 1974 s'inaugurava la sala Cafè del Foment a la Biblioteca-Museu Víctor Balaguer. En aquell acte solemne es formalitzaria l'entrega i corresponent acceptació del dipòsit: "El Foment Vilanoví, amb un gest on hi traspua tota aquella solera que el llarg dels anys l'han consagrat com la primera entitat de la població, es desprèn del seu valuós tresor artístic per fer-ne dipòsit a la institució balagueriana".

El targetó commemoratiu presentava un esboç biogràfic dels quatre artistes i la relació de les obres cedides en aquell acte.

Recordem que els plafons foren pintats el 1925 i la seva instal·lació inaugurada la nit de Sant Pere de 1926 essent president de la societat Lluís Carola Hugas, el retrat del qual –pintat per Mir– també formaria part del llegat. Les obres acollides per la institució balagueriana eren: *Les Comparses de Vilanova, Jardí, Vilanova des de la Collada, Carrer de la vila, Racó del jardí i retrat de Lluís Carola* de Joaquim Mir; *Barques de Vilanova, Veler, Figures i Masia en Cabanyes* per Alexandre de Cabanyes; *Paisatge i Nuvolada* de Martí Torrents; i *Berenar al camp, La verema, El Drac i Fantasia cubista* per E.C. Ricart. El president del Foment Josep Mercé i Feliu signaria l'escriptura de cessió de les pintures davant del notari. El acte fou organitzat conjuntament pel Foment, la Biblioteca-Museu Balaguer i l'Ajuntament de la ciutat.

El *Villanueva y Geltrú* de 6 d'abril deia: "La Junta consideró siempre que las pinturas de su sala del café debían ser consideradas como patrimonio moral de toda la población de Villanueva y Geltrú".

La restauració de les obres duta a terme abans de la seva exposició a la institució balagueriana fou sufragada en una part important per la Caja de Ahorros de la Diputación Provincial –convertida després en Caixa d'Estalvis de Catalunya–, motiu pel qual el seu director general Esteban Bilbao seria nomenat Soci de Mèrit del Foment.

Aquell 1974 el Foment honorava la memòria del mestre Pau Casals amb la intervenció del seu secretari personal Joan Alavedra, la cantant Francesca Callao, i Pere Vallribera, pianista i director del Conservatori Superior de Música del Liceu. El crític musical Joan Alemany en va fer aquesta lectura: "El Foment sap ser l'entitat continuadora d'aquella etapa d'activitats musicals d'avantguerra promocionada per les societats clausurades i espoliades al final de la guerra pels

vencedors, com els Amics del Teatre i de les Arts, Sindicat Musical, Escola de Música, Ateneu Vilanoví, Casal Catalanista i moltes altres”(Alemany, 2000: 256). El juny de 1975 la Peña Filatèlica –constituïda el 1951– abandonava definitivament l'aixopluc del Foment que l'havia acollida fins aleshores per traslladar-se a un local propi al carrer del Gas. Els filatèlics publicaren a la revista una carta d'agraïment.

Del perquè els col·leccionistes abandonaren el Foment per segona vegada en donava raó Joan Serra Figueras. A conseqüència del creixement de l'afició numismàtica l'entitat filatèlica va passar a subtitular-se “Societat de Col·leccionistes”. La compra i venda de monedes d'or i de plata els diumenges al matí als salons de la societat devia posar nerviós algun soci, que va queixar-se al president Joaquim Benet dient que allà s'hi feien grans negocis i que no s'havia de permetre. Així, doncs: “Per segona vegada, uns comentaris tendenciosos oïts allà dintre ens varen predisposar al canvi d'estatge. I s'hi estava bé al Foment !. Allí vàrem començar ... Allí ferem les grans exposicions ...” (Serra, 2001: 99).

Potser el detonant d'aquella decisió havia estat la carta que amb data 10 d'abril de 1974 el president del Foment Joaquim Benet havia fet arribar al president de la Peña Filatèlica en relació a les queixes sobre les trobades dels filatèlics, o millor dir, numismàtics: “algunos Sres. Concurrentes ocupan inveteradamente las mismas mesas, mostrando gran cantidad de mercancía –en este caso monedas– a la vista del público, y desarrollando una ostensible actividad mercantil, lo cual queda al margen de nuestros Estatutos (...)”.

Recordem que en una primera època els aleshores joves filatèlics ja havien estat foragitats de l'entitat per les queixes d'alguns membres de la taula dels savis.

I si els filatèlics deixaven el Foment, també ho feia aquell mateix any l'Escola de Música constituïda dos anys enrere. La raó fou la creació de l'Escola Municipal de Música.

Del seu èxit se'n feia ressò Joan Castells a la revista *Foment* d'agost de 1975. Deia el següent: “(...) la seva curta vida de dos anys ha estat un triomf per al Foment i una senyera per la ciutat. Ella ha marcat la pauta al recollir un sentiment col·lectiu de necessitat de creació d'una escola de música. Fins el punt que l'Ajuntament ha decidit crear-ne una de Municipal, possiblement basant-se en la nostra experiència i en la necessitat d'ampliar les opcions culturals dels seus ciutadans (...) La nostra escola, davant d'aquesta nova creació, tenia molt poques possibilitats de vida”.

Però si uns marxaven, altres arribaven, i el 1975 el Foment acollia la Jove Cambra de Vilanova i la Geltrú en qualitat d'entitat domiciliada. Tal com s'esmentava a la revista *Foment* de novembre d'aquell any “veurem cares noves a casa nostra i ens en alegrem”.

D'altra banda, l'entitat llançava la proposta d'editar una col·lecció de medalles argentades dedicades a personalitats locals. La primera es dedicaria al músic i compositor Eduard Toldrà i es comercialitzarien a dues-centes pessetes.

A l'assemblea de 1 de març de 1975 es constituïa una nova junta formada per Joaquim Benet, president; Jaume Medina, vicepresident; Joan Serra Figueras, secretari; Josep Llaverias Gabarró, tresorer; i Ramon Solé Huguet i Francesc L. Prat com a vocals.

Aquella primavera la presidència del Foment redactava i signava una comunicació amb data 16 de juny de 1975 dirigida al governador civil de la província en la qual l'entitat es posicionava en relació a diverses iniciatives de desenvolupament present i futur de la ciutat. Els punts fonamentals subscrits per l'entitat eren l'ampliació i millora de la carretera C-244 de Vilanova a Vilafranca, cercar una solució als abocaments d'aigües residuals de la riera de Vilafranca del Penedès que contaminava els pous d'aigua, un pronunciament urgent sobre la problemàtica del polígon Aiguacuit, la construcció d'una estació depuradora, la construcció de l'autopista que uniria l'autovia de Castelldefels amb el Vendrell passant per Vilanova, i accelerar el projecte de transvasament d'aigua del riu Ebre.

A l'octubre s'ultimava la liquidació de l'Escola de Música del Foment. Un piano seria pignorat al millor postor i un altre piano i altres instruments serien cedits a l'Escola Municipal de Música.

A la reunió de junta d'octubre es notificava que el contracte de lloguer del local acabava el 31 de desembre i no es podia prorrogar. En cas de nou contracte, l'actual lloguer de 2.500 pessetes podria multiplicar-se per quatre.

Malgrat el nombre i nivell de les activitats que generava l'entitat, no tot eren flors i violes. El Foment Vilanoví, com bona part del món associatiu local, avançava per la força i l'entrega d'uns pocs membres de la junta i/o persones col·laboradores. Per garantir el futur calia ampliar el grup que impulsava i gestionava l'entitat i, per això s'apel·lava, una vegada més, a l'omnipresent vilanovisme. Així ho expressava l'editorial de la revista *Foment* de novembre de 1975:

El FOMENT existeix, la Societat viu, el soci –si més no– respira... i paga, no exigint, d'altra banda, res més si no que la Societat marxi. Sembla ésser aquest l'únic interès de la gran majoria: constatar la marxa, pero no pas alimentar la caldera a cop de pala ni agafar el setrill per grassejar els engranatges. Resti això per als directius, que ho fan amb molt de gust, i una vegada més treuen la revista perquè el soci pugui donar un cop d'ull al quadre d'instruments i comprovi, per si mateix, la pressió, els nivells, i la marxa (...) Dèiem en una altre editorial que cal fer vilanovisme, i fer-lo entre tots. Potser és demanar massa dir entre tots. Si no tots, com més millor. I són molts els qui un dia qualsevol, en un moment donat, per un motiu o altre han fet vilanovisme. Tal volta un vilanovisme quiet i callat que no se'ls agrairà mai amb bombo i platets, però que tenim el deure de reconèixer pensant en ells quan homenatgem a d'altres assenyalats prohoms i capdavanters.

Aquell novembre moria el dictador Francisco Franco, s'iniciava l'etapa cap a la transició democràtica i el país vivia una efervescència social i política de gran intensitat, no exempta de violències i incerteses.

En aquest clima de proclames i posicionaments el Foment mantindria l'habitual línia de discreció, prudència, i, gosaríem dir, d'equidistància. Les denominacions de Fomento Villanovés i Foment Vilanoví conviurien amb naturalitat i s'anirien alternant durant força temps. De manera semblant passaria amb la llengua de redacció de programes d'activitats, comunicats o articles de la revista.

De fet, un article a la revista de l'entitat de maig de 1973 proclamava: "Fomento Villanovés, Foment Vilanoví, Círculo Villanovés, exclusivament FOMENT".

Sovint calia fer equilibris per fer content a tothom. Un article al diari local de 3 de juliol de 1976 advertia sobre la coherència idiomàtica, i reclamava a les entitats que fugissin de les duplicitats idiomàtiques o de les dobles denominacions, posant d'exemple el Foment.

De feia temps que moltes societats locals s'havien convertit en plataformes de reivindicació social i política, primer des de la més absoluta clandestinitat i després de manera notòria. Algunes d'elles serien veritables escoles de formació dels futurs dirigents de la democràcia. En serien uns bons exemples l'Agrupació Excursionista Talaia, la colla castellera dels Bordegassos de Vilanova, la Unió Villanovesa "el Coro" o l'Acord. El clima efervescent que es vivia en algunes d'aquelles entitats no semblava tenir correspondència amb la realitat del moment. Com deia Martí Marín: "el nivel de mobilització antifranquista de la societat catalana fou un dels més elevats d'Espanya i, fora de l'àmbit estricte de l'activisme sociopolític, l'ambient sociocultural del país cap al 1975 semblava viure de feia dies en una mena de postfranquisme" (Marín, 2019: 22).

El 1976 es crearia la Comissió del Carnaval amb la presència del Foment Vilanoví, al costat del Pòsit de Pescadors, la Talaia, el Coro i la Penya Barcelonista. A les Comparses les banderes del Foment i de la Talaia superaren als mariners en participació. Més enllà dels associats fidels a una o altra entitat, les Comparses permetien a molts vilanovins i vilanovines no adscrits alinear-se en una o altra bandera en funció de tendències o d'afinitats sociològiques més o menys estandarditzades o estereotipades, que eren combustible carnavalesc per alimentar crítiques, ironies i sarcasmes.

Com indicava Ricard Belascoain: "Cal assenyalar que a nivell local, les societats com a grups formats per gent que s'aglutina al voltant d'idees o interessos que els identifiquen, és a dir, per afinitats socials, culturals, de classe ..., tenen una imatge pels altres que no necessàriament ha de correspondre amb el que en l'actualitat són; així, el Foment, per herència, és vista com la societat dels burgesos, l'Acord, com la dels intel·lectuals d'esquerra, la Gresca, com la dels botiguers, etc." (Belascoain, 1987: 92).

Sorprèn que entre els anys 1975 i 1979, un període d'esdeveniments polítics i socials de gran transcendència, les editorials de la revista *Foment* no feien cap mena de referència al context polític, ni a nivell estatal ni a nivell local. La línia editorial es limitava a comentaris circumspectes, asèptics i reiteratius al voltant del calendari lúdic-festiu de la ciutat que sovint marcava el ritme editorial.

La moderació del Foment Vilanoví contrastava amb el decidit posicionament d'entitats esmentades com l'Agrupació Excursionista Talaia, l'Acord o la Unió Vilanovesa "el Coro". Aquestes darreres incidirien en la recuperació del model festiu i el Carnaval d'abans de la guerra, fent una aposta clara pels valors democràtics i l'ús i normalització del català.

Altres veus autoritzades de l'entitat pretenien la dinamització del Foment recuperant les tertúlies o taules rodones mensuals al voltant de la història de la ciutat i altres aspectes. Això ho defensava Montaner Alcover a les pàgines de la revista *Foment* de desembre de 1975. Alhora, feia una crida als artistes vilanovins perquè amb les seves obres tornessin a decorar les parets de l'entitat. També proposava altres mesures de dinamització com un sopar anual de germanor, l'intercanvi de visites amb altres associacions de la ciutat, o la constitució dels "Amics de la Ciutat".

El 1976 acabava l'etapa presidencial de Joaquim Benet. Dos anys després relatava a la revista *Foment* d'agost de 1978 alguns detalls del període 1972-1976, amb significatius canvis polítics i socials. Parlava de la "tasca de defensa de la cultura catalana i d'afirmació de la nostra identitat nacional". També feia esment de la presència de la brigada político-social en diferents actes de l'entitat: en una xerrada d'Alexandre Cirici sobre Gaudí, a la presentació d'un llibre de Xavier Garcia per part de Jaume Barberà, o a la conferència de Joan Alavedra sobre Pau Casals.

En una altra ocasió es va suspendre una conferència ja iniciada que anava adreçada a pagesos i ramaders al voltant de la cria de vedells i porcs. Altres contratemps estaven relacionats amb el Carnaval, com quan instal·laren un plafó amb una senyera de grans dimensions; la confecció de cartells de l'entitat que anunciaven el Carnaval evitant d'esmentar les Fiestas de Invierno, o un Sermó de Carnestoltes dut a terme un dimarts de Carnaval.

D'altra banda, explicava el segrest per part de la Delegación del Ministerio de Información y Turismo del número vuit de la revista *Foment* corresponent al Carnaval de 1973 –quan ja s'havia repartit als socis–, per incompliment de la normativa vigent. La qüestió es va solucionar amb l'assessorament legal de Pere Serra Briones. Entre el número vuit i el número nou de la revista, però, passarien deu mesos.

A l'assemblea del 12 de juny de 1976 Joaquim Benet renunciava a la presidència per motius de salut. El 18 de juny de 1976 l'assemblea de l'entitat elegia una nova junta presidida per Francisco Angulo Diaz. L'acompanyaven Ramon Solé Huguet

com a vicepresident; Joan Serra Figueras, secretari; Sabino Cunill, tresorer; Jacint Gómez Alvarez, comptador; i Francesc L. Prat Vidal i Ramon Saumell Poch, com a vocals. Després s'incorporarien a l'equip Joan Benet Guardiola, Antoni Montané Alemany, Ramon Solé Hilari i Ramón Gomà Segarra.

Joaquim Benet Mundet era el director de la revista *Foment* i Santiago Barberà Moral el seu redactor en cap. S'establiria una nova quota de 150 pessetes mensuals i s'alertava sobre la necessitat urgent de incrementar el volum d'associats.

Aquell any passaven a la ciutat dos fets prou rellevants. Josep Piqué Tetas es convertia en nou alcalde –el darrer de la predemocràcia–, i apareixia el *Setmanari de Vilanova i la Geltrú*, una alternativa plural, democràtica i en català, al vell *Diari de Vilanova*. El *Setmanari* esdevindria un instrument crític i incisiu a l'hora de valorar l'actualitat de la ciutat. Així, el 4 de març de 1977 i sota el titular “Crisi al Foment” anotava: “Les coses no funcionen massa bé al sí de la veterana entitat vilanovina. Crisi de junta, problemes interns i iniciativa unilateral per part d'algun directiu per a formar nova junta”. En qualsevol cas, el cronista desitjava “que es mantingui ferm i valent car Vilanova i els vilanovins prou que el necessiten”.

L'acta de l'assemblea celebrada el 4 de juny de 1977 seria la primera redactada íntegrament en català després de molts anys. A la reunió es debatiren alguns aspectes domèstics com la possibilitat d'establir a la cafeteria un petit servei de cuina –el cafeter era Juan Morilla– o les conseqüències d'haver eliminat la figura del conserge. S'acordava que l'actual cobrador Manuel Marin passaria a constar com a conserge-cobrador.

Finalment es feia ressò de la renúncia de Francisco Angulo a la presidència de l'entitat. A la reunió de junta de 16 de juliol Ramon Soler ocupava la presidència accidental fins la propera assemblea general.

L'entitat participaria aquell any al primer Campionat de ping-pong organitzat per la Unió Vilanovina, amb la presència de la Penya Barcelonista, l'AA.VV. de Mar, Tiplay, L'Acord i el Foment.

L'etapa se interinitat a la directiva de l'entitat acabaria a l'assemblea del 3 de setembre de 1977. Aquell dia es constituïa una nova junta formada per Ramon Soler Huguet, president; Joan Serra Figueras, sotspresident; Jaume Pujol Romagosa, secretari; Alfred Castro Doménech, sotssecretari; Jacint Gómez Alvarez, tresorer; Joan J. Bonet Mañé, comptador. Salvador Masana Saburit com a vocal de Cultura, Ferran Gomez Iranzo com a vocal d'Esbargiment, Ramon Soler Hilari, vocal de Joventut; Josep Mª Pujol Torres, vocal de Relacions Públiques; Joan Francesc Adell, vocal de la secció Educativa; Felicià Massana Grau, vocal de promoció de socis; Joan Jesús Paris Gimeno, vocal de Premsa i propaganda; Francesc L. Prats, vocal de manteniment del local; Xavier Santos, vocal d'activitats diverses; Ramon Saumell, vocal de Cinema Amateur; Joan Gómez Méndez, vocal de Informació; Neus Ortiz, vocal de la secció de la Dona;

Roser Luna, vocal de promoció de socis de la secció Dona; Eli Borrás Cassany, vocal d'Activitats específiques de la Dona. L'assessor legal era l'advocat Josep Ramon Gomis Montull.

Cada vocal seria president i responsable de la seva secció davant de la junta directiva i l'assemblea.

Com es pot veure l'equip directiu era especialment ampli, amb un fort impacte de les seccions, i amb la presència per primer cop de tres dones, si bé totes elles estaven vinculades a seccions de gènere.

Davant d'aquell extens equip, el diari local publicava en la seva edició de 10 de setembre l'article "Insolita junta de 20 presidentes".

El Sermó de Carnestoltes de 1978 tampoc no desaprofitava l'ocasió: !I el President del Foment, / que és un super-president? / Quina parida mental! / té vint-i-dos Presidents / i només té un sol local / Quines hosties ha de haver / entre tanta directiva".

Abans de final d'any la junta prenia la decisió de instal·lar fil musical.

El 27 de desembre de 1977 Ramon Soler Huguet cursava en nom del Foment una sol·licitud al govern civil demanant autorització per instal·lar una sala de Bingo. Aniria a la sala central –la sala d'actes– i obriria cada tarda de sis a nou del vespre. Indicava que tenien autorització verbal del propietari de l'immoble que llavors era absent. La justificació era força previsible: "Se digne concedir la autorización para instalar la Sala de juego de Bingo que en honor a la verdad podrá con lo que se saque sostener a dicha Sociedad que con la cuota de los socios difícilmente se puede sostener. Ya que sus beneficios se destinaran a reparaciones interiores del local, embellecimiento del mismo, decoración, con la Sala de Pinacoteca, Biblioteca, que contenga libros de la mayor categoría literaria posible". Arguments plens de bones intencions que semblaven voler expiar alguna mala consciència. El 19 de desembre l'assemblea de l'entitat havia aprovat el procés de sol·licitud de l'autorització amb 18 vots a favor i 2 en contra.

Fins l'any 1982 l'entitat estaria pendent de l'evolució de l'expedient de concessió del Bingo.

Aquell mateix any el Foment havia donat el seu suport per aixecar un monument a Macià: "Manifistem la nostra adhesió a la realització del monument a Francesc Macià, fill de Vilanova i President de la Generalitat (...) Recolzem que'l monument sigui obra d'en Josep Mª Subirachs, escultor del nostre temps i de la nostra terra (...) El lloc és el més escaient, doncs tant el monument com l'entorn natural formen un conjunt de sensibilitat i, al mateix temps, el que veritablement Francesc Macià estimava i es mereix". L'octubre de 1977 es registrava una aportació del Foment de 5.000 pessetes destinades al monument.

A la revista *Foment* de desembre de 1977 Sixte Moral signava l'article "Per un redreçament associatiu de la nostra vila". Feia esment dels darrers números de la

revista on diversos col·laboradors havien polemitzat sobre “l’esperit vilanoví”. Es feia referència a les societats vilanovines “que han caigut en un perillós ostracisme que pot ésser el principi d’una llarga i penosa agonia”. Alertava de les entitats que únicament prenién volada per Carnaval i de com, lentament, s’anaven despolititzant, perdent el protagonisme que havien tingut en altres èpoques.

Després de perdre l’Escola de Música, la secció d’Educació del Foment proposava impartir l’ensenyament d’idiomes –català, anglès, francès–, o l’ensenyament de pintura, dibuix, escultura i música.

El 16 de març de 1978 l’entitat convocava assemblea general de socis per elegir una nova junta. Dels set-cents associats únicament hi assistiren trenta. De la poca participació se’n feia ressò el diari local el 1 d’abril en un article signat per “Ramon y Alfredo”: “sólo puede interpretarse como un total desentendimiento del socio respecto a la sociedad”. Un fet que contrastava amb la massiva participació a les Comparses: “A todos nos gusta divertirnos pero creemos que también debemos preocuparnos de defender aquello de lo que voluntariamente formamos parte”.

En qualsevol cas, a l’assemblea no sortí cap candidat per fer-se càrrec de la presidència, fet que obligaria a la constitució d’una comissió gestora presidida per Ferràn Gómez.

A l’assemblea extraordinària del 4 de maig de 1978 la junta gestora aconseguia de constituir un nou equip de junta presidit per Miquel Altadill Giner, acompanyat de Joan Serra Figueras, vicepresident; Joan Enric Vidal Morgades, secretari; Josep Mª Andreu Galofré, tresorer; i Amador Fornós Arpí, comptador.

D’altra banda, Ramon Valentines Regue seria el vocal de la Secció Cultural; Ferran Gómez Iranzo, vocal de la Secció Recreativa; Joan Francesc Adell Pujol, vocal de la Secció Educativa; Felicià Masana Grau, vocal de la Secció Socis; Neus Ortiz Beyà, vocal Secció de la Dona; Ramon Saumell Poch, vocal de la Secció de Cinema i Fotografia; Ramon Granell Figueroa, vocal de la Secció Esportiva; i Antoni Baeza Giner pel Manteniment del local.

El dia 12 prenia possessió la nova junta, que aviat començaria a treballar en els preparatius dels actes per celebrar els 125 anys de la fundació del difunt Círculo Villanovés. Aviat es multiplicarien les activitats commemoratives. El 7 de juny de 1978 s’organitzava una sessió de jazz amb el quartet 4xJAZZ, on el vicepresident Joan Serra glosaria el significat de l’efemèride.

Tres dies després es celebrava el dinar d’aniversari al restaurant Mare Nostrum amb molts assistents, diversos parlaments i concessió de medalles. El dia 13 l’església de Sant Antoni acollia el concert de l’Orquestra Paderewski Philharmonica i Leonora Milà.

Dins dels actes commemoratius el juny de 1978 es celebrava el II concurs de cinema amateur dels països de parla catalana i el XII concurs local. Les projeccions tingueren lloc al saló d’actes de la Biblioteca-Museu Balaguer.

El novembre, al saló de l'entitat es feia una desfilada de models amb una cantada d'havaneres i rom cremat; sorteig d'obsequis i l'elecció de la Pubilla del Foment. El desembre també hi hauria una missa a Sant Antoni en record dels socis i familiars difunts. Els actes d'aniversari es completarien amb conferències, mostres de cinema amateur i diversos actes musicals.

La cloenda del programa d'activitats seria el 27 d'octubre de 1979 amb un espectacle de ballet preparat i dirigit per Joan Magriñà –soci d'honor del Foment–, a qui s'imposaria la medalla de l'aniversari. L'acte comptà amb la participació de diverses figures del Cos de Ball del Gran Teatre del Liceu.

Tot i l'efervescent dinàmica cultural, l'entitat no deixava de costat algunes activitats esportives, un capítol que en els propers anys aniria guanyant protagonisme. El Foment havia participat al campionat de ping-pong organitzat per la Unió Vilanovesa, i també participaria al Trofeu Primavera de futbol. L'any següent els salons del Foment acolliren una demostració de Taekwondo. Dies després, el Foment organitzava un sopar a l'Hotel César per elegir els millors esportistes vilanovins de l'any.

L'agost de 1978 s'editava un número especial de la revista commemoratiu dels 125 anys de l'entitat. Per això hi col·laboraren socis d'honor com Joan Magriñà o Salvador Masana, o bé antics presidents com Joan Orriols Carbonell, Sebastià Puig Miró, Pau Palau Cabeza, Ferran Miguel Griño, Joan Soler Piñellas o Jaume Barceló Medina.

La sol·licitud de la sala de bingo, però, continuava ocasionant molts maldecaps. El 23 de març de 1979 la Comisión Nacional del Juego del Ministerio del Interior concedia al Foment l'autorització per instal·lar la sala de Bingo. L'autorització fou renovada el 30 de juny del mateix any sense que el Bingo es fes realitat.

Una resolució de 13 de juny de 1980 del Ministeri de l'Interior a proposta de la Comisión Nacional del Juego declarava caducada l'autorització. Hi hauria reunions de membres del Foment amb el representant del Bingo Sr. Pinilla i es redactaria un esborrany de contracte. Les posicions enfrontades entre els mateixos socis continuaven. Els uns volien la gestió directa del Foment, altres el volien fora del local social, altres trobaven contraproductiu vincular el Foment amb un Bingo, i altres dubtaven de la seguretat i garanties d'aquell negoci.

La documentació de 1981 contemplava l'adquisició d'una planta baixa a la Rambla de la Pau cantonada Marqués del Duero per instal·lar-hi la sala de joc. Finalment, el març de 1982 el Ministerio del Interior denegava el permís per fer el Bingo per no haver-se realitzat les obres d'adaptació per millorar els aspectes de prevenció i seguretat.

El 22 de desembre de 1978 el Col·legi Oficial d'Arquitectes de Catalunya i Balears havia certificat que el local del Foment comptava amb mesures de seguretat adequades. Tot plegat semblava haver entrat en un veritable cul-de-sac.

Als anys vuitanta la revista *Foment* es consolidava com un producte de qualitat i prestigi que incorporava els millors articulistes i cronistes de la ciutat. Alguns números de la publicació acumulaven tal quantitat de signatures notables que encara avui impressiona. Es podria assegurar que tots aquells que han tingut poc o molt protagonisme en el món de les lletres locals, l'articulisme, l'assaig o la història, van col·laborar en un o altre moment en aquella revista que, inequívocament, avui és referent inqüestionable d'una època.

De l'actualitat de l'entitat també se'n feia ressò el Carnestoltes, com en aquest Sermó de 1980: “El Foment amb el seu Bingo / és societat honorable, / i dels tres millons que falten / ningú s'en fa responsable / Veig que us en heu adonat / i això si que m'ha plagut; / heu deixat entrar a la junta / un bon feix de joventut / Vigileu però, al ballar, / no us entri tothom de gorra / perquè aquella sala ja / fa quaranta anys que s'ensorra / i mai s'acaba d'ensorrar”.

Els estereotips canviaven de bàndol, i ara l'etiqueta de societat burgesa se l'enduuïa La Gresca. Un any després, el Foment tornaria a ser protagonista del Sermó de l'Arrivo: “Ara us faré la llei: / que saben els del Foment / de fer reis de Carnavals / Ells saben fer revistetes, / fer concerts dins les saletes ... / però de fer festivals, / de fer gresca i moure vents / ja se us ha passat el temps (...)”.

A la reunió de 15 de febrer de 1980 el tresorer Josep Mª Andreu formalitzava la seva baixa de la junta i el seu lloc era ocupat provisionalment per Isidre Also Torrents.

L'assemblea de socis de 10 de juliol estigué protagonitzada per les tensions al voltant del debat dels comptes i l'elecció d'una nova junta. La candidatura presidencial de Marc Álvaro obtingué 24 vots enfront de la que encapçalava Francisco Angulo que n'obtingué 14 vots. La junta presidida per Marc Álvaro Ródenas estaria formada per Isidre Also Torrents, Jaume Barceló Medina, Pere Coral Sendras, Lluís Moncada Ramos, Josep Maria Papiol Mas i Carles Vall Martí.

El desembre de 1980 el Foment acollia un homenatge popular al graller Salvador Musté.

El juliol de 1981 es publicava un volum extraordinari de la revista coincidint amb el número vint-i-cinc. Hi destacaven els articles d'Oriol Pi de Cabanyes “El Xic Cabanyes”, de Teresa Camps “L'obra mural d'en Martí Torrents a Vilanova”, del frare caputxí Josep M. de Vera “El Mir que vaig conèixer ...”, de Manuel Amat “Apunts sobre E.C.Ricart”, de Jaume Barberà “La perícia humana de Joaquim Mir”, de Xavier Garcia “Ens ha presidit la Fidelitat”, o el de Joan Rius Vila “Oriol Puig Almirall. Home de lletres”.

El Foment Vilanoví col·laboraria amb els actes del centenari de l'arribada del ferrocarril a Vilanova i la Geltrú, i la sala Marco acolliria una exposició de fotografies de tema ferroviari i també miniatures.

A l'assemblea de març de 1982 el president comunicava als socis que l'Ajuntament de la ciutat havia felicitat l'entitat per haver estat una de les més actives durant la commemoració del centenari del ferrocarril.

El 1983 es creava l'Elenc Artístic del Foment Vilanoví que s'estrenaria amb la interpretació de la popular obra Àngel Guimerà *Terra Baixa*. De fet, es tractava de la represa del que havia estat l'elenc teatral de Pirelli fundat als anys quaranta i dirigit per Joan Canillas. Dos anys després representarien *L'Hostal de la Glòria* de Josep M. de Sagarra i molts altres èxits de la dramaturgia catalana. Posteriorment, la companyia del Foment passaria a nomenar-se Rossegall.

El 1983 la junta que presidia Marc Álvaro era formada per Francesc Angulo Diaz com a adjunt a la presidència; Josep M. Papiol Mas, vicesecretari; Josep Sastre Ferran, tresorer; Francesc Ibañez Terradellas, comptador i manteniment; Joan Canillas Batlle, Secció de Teatre; Joaquim Budesca Català, Secció d'Art; Manuel Mas Olivella, Secció Recreativa; Xavier Costa Riba, Secció de Joventut; Vicens Olaria Alcaraz i Joan Riba Ferran com a Relacions públiques; Joan Serra Figueras per la revista *Foment*; Ramon Saumell Poch, Secció de Cinema Amateur; Genís Andreu Fontanillas, Secció de Futbol Sala i Jaume Barceló Medina com a sots president i Secretari general.

El 22 d'abril de 1983 Joan Granados, Director General de Patrimoni de la Generalitat de Catalunya; Jaume Casanovas, alcalde de la ciutat; i Marc Álvaro, president del Foment, inauguraven l'exposició "Llibres en català per a tothom", donaven el premi del concurs literari que s'havia convocat, i presentaven els nous quadres que decorarien el Cafè del Foment.

El 20 d'abril s'havia escripturat la cessió de les obres pictòriques que haurien de decorar a partir d'aquell moment el Saló-Cafè amb caràcter permanent. Diversos pintors contemporanis locals cediren gratuïtament pintures al Foment com a "muestra de un acendrado vilanovismo" i en reconeixement a la cessió dels històrics plafons que l'entitat havia fet a la Biblioteca-Museu Balaguer. L'entitat, per la seva part, es comprometia a "conservarla siempre en su poder y darle el mismo destino que el legado Café del Foment", tal com contemplava l'escriptura signada.

Les vint obres corresponien als artistes: Also, Amell, Bernadó, Brichfeus, Brull, Budesca, Cabayol, Canalda, Claramunt, Gomis, Masana Mercadé, Masana Saburit, Matas, Soler Piñellas, Rody, Ruiz de Castañeda, Sabrià, Satorra, Ventura i Vidal.

Per aquella mateixa època, el Foment es plantejava formar una Banda de Música dirigida per Francesc Roset, i per això sovintejaren reunions i es feren crides als socis. El febrer de 1984 Francesc-Marc Álvaro signava a la revista de l'entitat l'article "I el vilanovisme què?". Malgrat la joventut de l'autor, el text il·lustrava i

vindicava amb força encert les bases d'un pretèrit vilanovisme i proposava algunes formules d'adaptació i encaix als nous temps:

Que el vilanovisme no està precisament de moda no cal que ens ho digui ningú (...) Ja queden pocs vilanovistes, i els seus airats i – en temps – joves detractors, que ara ocupen importants parcel·les de poder, ja no acostumen a parlar sobre el tema. Ells, els que tan lleugerament han contribuït a donar una imatge parcial i desfigurada del vilanovisme, s'han quedat per insaecula saeculorum amb el seu estèreo-tipus. (...) Nosaltres volem donar un nou contingut i una nova dinàmica a aquell vilanovisme (...) Ja va essent hora que la seriositat presideixi els judicis que sobre el vilanovisme històric es fan. Es cert que alguns interessants treballs ho han fet d'una manera o altra, però la llegenda negra ha estat massa ben trenada i avui per avui en determinats cercles el mot vilanovisme és tabú (...) No obstant això i abans de posar els ulls en el futur apuntarem quatre coses: a) el vilanovisme acomplí a través dels seus homes una tasca d'investigació i divulgació de temes culturals locals i a vegades de caire comarcal, b) s'expressà en llengua castellana, si bé el català també hi fou present, c) els seus impulsors, d'una manera callada i honrada treballaren en el camp de la història local, la revitalització de festes com el carnaval i diversos costums, d) la vàlua del seu esforç no ha estat encara degudament reconeguda, e) el vilanovisme, lligat a un temps de repressió política i dirigisme cultural, suposà una escapada tolerada cap a l'edifici de la cultura vilanovina on els homes interessats en les arts i les lletres, per manca d'altres sortides optaren per aquesta, f) damunt de tot anteposaren el seu amor per Vilanova. Alguns vilanovistes, sense cap més afany, i altres, com a sinònim d'amor a una Catalunya que no podia ser cantada en veu alta.

I com es podien adaptar aquelles receptes als temps presents?:

Cal que el vilanovisme actual agafi com a punt de partida l'amor per Vilanova (...) Esser militant del vilanovisme voldrà dir no tancar-se en mires localistes (...) Els mateixos que creuen que el nacionalisme català és tancat seran els que creuran que el vilanovisme serà, malgrat tot, localista. El nostre és un repte a la imaginació, convertir tot un mot, amb una història que cal assumir, sense complexos, com a nostra, en una nova expressió que faci tangible i eficaç l'estima que cada dia més joves senten per Vilanova (...) Algú preguntarà què és vilanovisme?. Es un conjunt d'actituds que volem renovades, és una manera d'estar i de fer a un lloc determinat, una conducta imaginativa, creativa i progressista que haurà d'estar per damunt dels interessos de partits i grups, sense perdre el fil conductor de la catalanitat (...) Vilanovisme és, voldriem que fos, unes imatges, unes sensacions i una sensibilitat mediterrània i lluminosa vers l'entorn i vers els altres que hi habiten. Crear, passejar per la rambla, conversar, investigar, ironitzar ...Per damunt d'altres coses que sigui la necessitat que la nostra existència com a vilanovins no transcorri somorta i desvinculada del món.

Però la ciutat creixia i els temps canviaven. Vilanova deixaria de ser una ciutat de base industrial per a convertir-se en un aiguabarreig d'activitats incertes. Ningú havia previst que el model de ciutat canviaria radicalment i, per tant, no existia un pla alternatiu. Tot plegat abocaria la ciutat a un estat de desorientació notable. La població no parava de créixer i algunes de les essències de la ciutat perillaven de diluir-se, ... el vilanovisme, també.

D'altra banda, el món associatiu havia d'enfrontar-se a nous reptes. La tecnologia facilitaria nous models de relació que desplaçaven el paper tradicional de les entitats i altres formules de sociabilitat. Bufaven mals vents pel vilanovisme, però també per l'associacionisme.

I sort en tenien del Carnaval, com pregonava el Rei Carnestoltes el 1984: “Al Foment no sé que hi passa / que al seu cafè vuitcentista / només hi cal la mulassa / per omplir del tot la llista ! / Doncs aquella societat / que té caire de museu / talment sembla un mausoleu / o una llar del jubilat ! / (...) / Per sort ara en Carnaval / els veig com sempre enlairar-se, / que el jovent hi acud com cal / als seus balls i a la Comparsa !”.

Però, malgrat tot, les activitats pluridisciplinàries de l'entitat es multiplicaven ... i tenien èxit: la revista, l'art, l'esport, el teatre, el Carnaval ...

La temporada 1981-1982 la secció Joventut del Foment havia creat el nou equip de futbol-sala de l'entitat. L'any següent la iniciativa agafaria volada amb la presidència de la secció de futbol-sala a càrrec de Joan Ferré Alba i amb Genís Andreu en qualitat de secretari tècnic i entrenador. Als anys vuitanta les seccions esportives del Foment –especialment la de futbol sala i la de basquet– s'anirien situant en un lloc de privilegi dins l'esport vilanoví. El 1985 l'equip de basquet guanyava el torneig de les 39 hores de Vilanova. A la Nit de l'Esport organitzada pel *Diari de Vilanova* als salons del Gran Casino de Barcelona, el Foment Vilanoví era elegida primera entitat esportiva de la ciutat, segons les votacions dels lectors del diari local.

També el 1985 el Foment integrava l'Escola de Teatre Infantil procedent del Col·legi Santa Teresa, i que seria dirigida per Domènec Domenech i Francesc Martínez.

En aquells anys, la revista *Foment*, potser conscient d'haver assolit uns nivells de qualitat i projecció notables, es presentava com a Revista Cultural-Literària de la comarca del Garraf i d'informació social de l'entitat.

Finalment, i després de moltes vicissituds i de donar-hi molts tònics, el 1987 l'entitat adquiria en propietat el local que havien estat ocupat ininterrompudament, Círculo Villanovés i Foment, durant cent trenta-quatre anys. En un acte solemne, el 26 de juny es formalitzava la compra del local amb la presència del seu president Marc Álvaro, el propietari de l'immoble Josep Antoni Masdeu, l'alcalde de la ciutat Jaume Casanovas i el Director General de Promoció Cultural de la Generalitat de Catalunya Albert Manent. El cost de l'operació fou de vuit milions i mig de pessetes, tres dels quals foren aportats pel Departament de Cultura de la Generalitat de Catalunya i la resta s'aconseguien mitjançant un préstec bancari.

El desembre d'aquell 1987 es feia una edició especial de la revista *Foment* coincidint amb el número cinquanta. Hi participaren prop de quaranta dels col·laboradors

més o menys habituals. El director de la publicació era aleshores Joan Serra Figueras. La portada reproduïa l'oli de Salvador Masana *Les Delícies de Vilanova*, obra que seria donada a l'entitat.

En relació als cinquanta exemplars de la revista, destacava l'article de Sixte Moral "Tossuderia encomiable", on anotava que la diferència entre el primer i el darrer número es manifestava en el contingut, en la llengua i en les formes, "i també és manifest que *Foment* és avui l'única revista de periodicitat regular en llengua catalana". Lamentava que a la ciutat no hi hagués altres publicacions –que no fossin d'informació general– que permetessin normalitzar el debat ciutadà. I es preguntava: cal que el Foment faci aquest paper?.

Destacaven els articles institucionals de Jaume Vilalta, Cap del Servei de Promoció de la Premsa de la Generalitat de Catalunya; el de l'alcalde de la ciutat Jaume Casanovas, amb el títol "L'esperit de ciutat. Està a l'alçada del moment històrics?"; o un de Xavier Garcia en nom del Foment Vilanoví.

També cal assenyalar articles com el d'Oriol Pi de Cabanyes "Carta de lluny", amb reflexions força interessants: "som tots plegats fills d'una enorme frustració històrica" (de l'aventura del ferrocarril i la ruina econòmica que se'n derivà), origen de la "tan nostra desconfiança envers tota proposta individual innovadora". La resta de col·laboracions anaven signades per: Xavier Garcia Pujades, Max Cahner, Josep M. Ainaud de Lasarte, Pau Palau, Francesc-Marc Álvaro, Àngel Olivé, Joan Alemany, Jaume Barberà, Conxita Ventosa, Ricard Belascoain ...

El 1990 Marc Álvaro deixava la presidència de l'entitat i n'agafava el relleu Ferran Miguel Griño.

Tres anys després –el desembre de 1990– s'editava el número cinquanta-tres. Seria el darrer volum d'una aventura que havia començat el 1972. El darrer director de la revista fou Joan Serra, i el redactor en cap Jaume Barceló.

La portada, ben eloqüent pel que seria el darrer número, era un homenatge al pintor Joaquim Mir en commemoració del cinquantenari de la seva mort. A la llegenda "Joaquim Mir 1873-1940", l'acompanyava la reproducció d'una medalla amb la seva efígie que el 1972 li dedicà la Penya Filatèlica de Vilanova arrel d'una exposició d'homenatge realitzada al Foment Vilanoví.

En aquells divuit anys, al capdavant de la revista hi havien desfilat homes com Joaquim Benet Mundet, Jaume Barceló Medina, Santiago Barberà Moral o Joan Serra Figueras. Més enllà dels membres de redacció, la llista de col·laboradors habituals havia estat exhaustiva. Vet aquí una mostra significativa: Francesc-Marc Álvaro, Jaume Barberà, Nicolau Barquet, Teresa Basora, Ricard Belascoain, Joan Benet, Salvador Butí, Joan Callejón, Joan Castells, Francesc Escribano, Xavier Garcia Pujades, Xavier Garcia Soler, Lluís Guxens, Montaner Alcover, Sixte Moral, Bienve Moya, Àngel Olivé, Ventura Orriols, Oriol Pi de Cabanyes,

Francesc X. Puig Rovira, Josep M^a. Ràfols, Joan Rius Vila, Àlvar Tubau, Albert Tubau, Albert Virella, i molts altres.

El Foment Vilanoví iniciaria la darrera dècada de segle immersa en una profunda crisi. Crisi econòmica, de identitat, de valors, d'associats ...

Al marge de raons endògenes n'hi hauria altres d'exògenes condicionades per l'entorn i les noves tecnologies. Les xarxes socials aviat imposarien noves formes de sociabilitat.

D'altra banda, des de l'adveniment de la democràcia el món associatiu havia canviat substancialment. Amb la democràcia municipal la proliferació de centres cívics i altres locals de caràcter veïnal menjarien el terreny a moltes associacions tradicionals. Quin hauria de ser, doncs, el model associatiu del segle XXI, i com s'hi haurien d'adaptar velles i noves entitats?. I dit això, quina hauria de ser la relació amb els socis i les administracions? (Arnabat-Ferré, 2015; p.367). Aquestes eren preguntes que caldria formular-se ben aviat. La malaltia afectaria a bona part del teixit associatiu, no només al Foment Vilanoví.

El volum de socis aniria minvant, algunes de les tradicionals fonts de finançament com l'obra social de les caixes d'estalvis acabarien desapareixent, i les subvencions a fons perdut de la majoria de les administracions públiques es convertirien en convenis i ajuts finalistes amb poc o gens marge de maniobra per finançar els costos estructurals de funcionament.

El 1992 les quotes dels associats i les subvencions municipals eren del tot insuficients per a garantir la viabilitat de l'entitat. En declaracions al *Diari de Vilanova* de 14 de febrer del mateix any, el vicepresident Sebastià Lleó indicava: "Sabem que mai no tornarà a ser el que era fa trenta anys, perquè la societat ha canviat, però amb ganes i il·lusió ens en sortirem".

Més enllà de les ganes i la il·lusió, incapaç d'adaptar-se a uns temps canviants, l'entitat lliscava irremissiblement pel pedruscall. La junta es plantejava el tancament de l'entitat.

Així ho veia el Sermó del Rei Carnestoltes de 1993: "I a la plaça de les Cols / hi ha una societat antiga / com més va més ensorrada / i n'estic fins a la figa / Oh Foment Vilanoví ! / quina junta directiva / que enviant una missiva / al Serra i al Barceló / els expulsa i els fustiga / per un sí o per un no / President senyor Miquel, / senyors vocals de la junta / embargats fins els queixals / esteu més sols que la una ! / Prepareu l'enterrament / s'ensorra, s'ensorra el Foment!".

9. Un nou Foment pel segle XXI (1994-2000)

Certament, el Foment va estar a punt d'ensorrar-se. El 1993 s'iniciava una mena d'operació de salvament per oxigenar l'entitat amb l'entrada de nous associats i el relleu d'activitats.

Una operació semblant a la que el 1973 va permetre de revitalitzar una agònica La Unió Villanovesa *el Coro*, amb l'entrada de la colla castellera dels Bordegassos de Vilanova. Però si el Coro –com diria Xavier Capdevila– “agonitzava en un piset rellogat sobre el bar Pim-Pam, on quatre iaies aguantaven la flama i el bust de Clavé, després d'haver-s'ho venut tot” (Capdevila et al., 1997: 33), el Foment encara disposava d'un important patrimoni material, ... i del retrat de Joan Samà, un mirall entelat de les èpoques d'esplendor.

En qualsevol cas, la irrupció de cares noves –joves i no tant joves–, evitaria l'ensorrament de l'entitat, primer en versió metafòrica, i més endavant en la seva accepció literal.

El desembarcament d'una important massa de nous associats obeïa al boca-orella que es va escampar entre un sector de persones amb inquietuds culturals, que si bé ja militaven en altres entitats, els plaïa poder disposar d'un plataforma on desplegar i compartir projectes i iniciatives o, simplement, un espai amable on fer-la petar, rememorant tertúlies d'altres èpoques. I què millor que poder fer-ho en una entitat carregada de història, però també de tòpics i estereotips.

Fou precisament això el que va despertar moltes reserves i interrogants en el moment de reclutar nous associats. Finalment, i després de moltes reunions i bons sopars, el projecte aglutinava fitxatges de reconeguda transversalitat ideològica i associativa amb el comú denominador d'estar interessats en el món cultural de la ciutat. Superada aquesta confluència, entre els nous associats podien identificar-se dos sectors ben diferenciats, aquells que tenien o havien tingut alguna relació generacional amb l'entitat, i aquells que sempre se l'havien mirat de lluny, o de reüll. Contra la quimera tant vilanovina de crear noves associacions o fracturar les ja existents, ara l'èxit es fonamentava en no crear res de nou, sinó en aprofitar una entitat històrica en estat de letargia.

Qui sap si aquesta operació també fou un acte de vilanovisme?.

Poc després de consolidar-se l'operació, les etiquetes es multiplicarien. Alguns hi veïen el suport i protecció del govern municipal, altres atribuïen als nous associats una determinada orientació política, se'ls pretenia membres d'una anatemitzada neoburguesia, se'ls acusava de “culturetes” i altres adjectivacions pròpies d'una manera de ser molt vilanovina. La municció pels sermons de Carnestoltes estava servida.

En perspectiva històrica, la prevalença d'una incontestable trajectòria liberal i cultural va avantposar-se als vells estereotips de l'antiga entitat burgesa en defensa

d'uns determinats interessos, que ja no existien, ni es preveia que tornessin. Cal dir que l'operació Foment fou avalada per l'Ajuntament de la ciutat i el suport explícit del regidor de Cultura del moment, Francesc Surroca.

De bon començament, la junta sortint encapçalada per Ferran Miguel fou permeable a les propostes de canvi i transformació, deixant el camí lliure al nou equip directiu. La situació havia esdevingut tant crítica que fins i tot s'havien plantejat d'entregar les claus de l'entitat a l'Ajuntament, tot i que la hipoteca que tenien era més aviat modesta (De Lamo, 2009; p.36).

El maig de 1994 es constituïa una nova junta directiva encapçalada per Ignasi Riera i Ubia, el pare del qual ja havia tingut algun paper protagonista en el Foment d'èpoques passades. A Riera li tocava d'estabilitzar i consolidar tots aquells moviments i, alhora, equilibrar i cohesionar tot el vell i el nou que impregnaria el renovat Foment.

El Sermó de Carnestoltes de 1995 era prou explícit: “He pogut comprovar / que el Foment s’ha espavilat / Per fi, comença a rutllar / després de molts anys aturat / La veritat és que no tinc gens clar / que munteu tanta festorra / i vulgueu saltar i ballar / en un local que s’ensorra”.

L'agost de 1997 l'entitat organitzava l'exposició “Vestint els Diables” per commemorar el cinquanté aniversari de la recuperació del Ball de Diables. Es tractava d'un homenatge als tres artistes-pintors que havien decorat les vestimentes al llarg d'aquell mig segle: Enric C. Ricart, Armand Cardona i Joaquim Budesca. La commemoració aniria acompanyada d'un espectacle infantil, un concert i altres activitats complementàries.

A partir de maig de 1998 Eulàlia Montané i Ponce agafaria el relleu a la presidència de l'entitat i es convertiria en la primera dona en aconseguir-ho. La dilatada presidència de Laia Montané hauria d'afrontar alguns reptes de gran envergadura com la reforma del vell estatge social o la modificació de l'estructura jurídica de l'entitat que el 1999 es convertiria en Fundació Privada Foment.

Per entomar la reforma integral de l'edifici calia prendre decisions estratègiques de gran calat que superaven les possibilitats de la junta directiva i que implicaven el propi govern municipal.

El 1999, essent alcalde Sixte Moral i amb Teresa Llorens com a regidora de Cultura, el ple municipal aprovava la compra de la col·lecció d'obres d'art Cafè del Foment, cedides a la Biblioteca-Museu Víctor Balaguer. Els quinze quadres de Ricart, Mir, Cabanyes i Torrents passaven a ser patrimoni cultural de la ciutat i, a canvi, el Foment Vilanoví podria finançar les obres de reforma del històric local.

Tot plegat fou possible gràcies a les bones relacions i complicitats trenades entre la gent del Foment i els mandataris municipals. Les reformes estructurals que calia emprendre aconsellaven l'enderroc –millor, desconstrucció– de l'edificació, cosa que es duria a terme el 2001. Finalment, es complien les velles i repetides proclames

profètiques que anunciaven l'ensorrament del Foment. Mentre, durant els cinc anys que van durar les obres l'entitat va traslladar-se al no menys antic i emblemàtic edifici de Casa Ramona, la de "les columnes trencades", a la plaça dels Cotxes.

El 2006 l'entitat tornava a la plaça de les Cols, a l'edifici de nova planta aixecat com una fidel reproducció del històric immoble vuitcentista. L'operació urbanística fou aprofitada per comprar l'edifici annex del carrer Santa Madrona que seria destinat als serveis administratius de l'entitat. També es guanyava una nova sala polivalent a les golfes, s'instal·lava un ascensor i es feren altres intervencions menors. Però en aquells inicis de segle no només havia canviat l'aspecte físic i estructural del Foment. Altres coses havien canviat substancialment. L'entitat somorta i decadent dels primers anys noranta havia donat pas a un espai ple d'activitat i dinamisme on sovintejaven actes de diverses disciplines i formats: exposicions d'art, club de lectura, escola de ball, concerts de música, presentacions de llibres, conferències, àpats ...

El 1995 es publicava el primer número del *Herald Foment*, el singular programa de Carnaval de l'entitat que tindria continuïtat en el futur. A les acaballes de segle cal destacar les exposicions dedicades a l'escultor Josep Cañas o al músic Antoni Urgellés, la creació d'un Grup de Teatre del Foment amb estatuts propis, o la cessió el 1999 del fons documental de l'entitat a l'Arxiu Comarcal del Garraf al Castell de la Geltrú.

Acceptant que el local social és un dels principals actius, l'entitat no va dubtar en posar els seus espais a disposició de la ciutat: institucions, entitats o particulars. Fos en concepte de conveni de col·laboració o bé en forma de lloguer, el saló del Foment ha estat escenari de manifestacions culturals, presentacions, actes d'empresa, festes privades, celebracions i altres esdeveniments.

Sota l'estructura jurídica de Fundació Privada Foment, coexistirien el Patronat de la Fundació i un Consell de Mecenatge. El primer organisme vetllaria pels interessos organitzatius, econòmics i jurídics de l'entitat; mentre que el Consell de Mecenatge –també sota la denominació d'Amics del Foment– cuidaria d'organitzar bona part de les activitats lúdiques i culturals, entre elles el Carnaval. Certament, el Carnaval del Foment –especialment les Comparses– havien perdut participació en els darrers anys, no tant per qüestions internes sinó per la fragmentació provocada per la proliferació d'entitats i banderes, un fenomen que afectaria a bona part de les entitats més històriques.

Contràriament, el Foment donaria força i protagonisme al ball de Les Danses de Vilanova el diumenge al vespre.

En èpoques recents, l'entitat ha sabut fer una aposta per la cultura de qualitat, tenint especial cura dels detalls i cuidant d'engruixir el patrimoni material i immaterial. Un exemple han estat les nades que en forma de litografies

s'encarregaven a artistes de prestigi com Alfaro, Tàpies, Artigau, Guinovart i molts altres.

El 2003, malgrat les vicissituds pròpies de la reforma del local i altres elements afegits, el Foment Vilanoví celebraria els 150 anys de la fundació del difunt Círculo Villanovés –perseverant en l'intent de la continuïtat històrica– amb actuacions musicals de la Companyia Elèctrica Dharma i Pascal Comelade, i una representació a càrrec del grup Teatre de Guerrilla.

De fet, un any després –amb bon criteri i rigor històric– sí que haurien pogut commemorar el centenari del Fomento del Trabajo de Villanueva y Geltrú.

El 2013 hi hauria la més modesta commemoració dels 160 anys amb el Ball de l'Indiano –en homenatge al fundador Joan Samà–, i un concert de Toti Soler.

La incorporació al Foment de l'entitat La Medusa, formada per gent molt jove amant de músiques modernes i alternatives, conferiren a l'entitat un perfil diferent. Des del Medusa Rock fins a la singular experiència de funcionament de Ràdio Foment. Les activitats es multiplicaven, les de caràcter puntual i aquelles que seguien amb precisió i repetitivitat el calendari festiu: Carnaval, Festa Major, Tots Sants, Nadal ...

Altres activitats van servir de reclam pels no associats, des de l'opció de lloguer dels salons per a usos privats, el servei de restaurant que ha permès –amb diferents alts i baixos– poder gaudir d'un espai de restauració diferent i alternatiu, la possibilitat de visionar els partits de futbol del Barça que oferien les cadenes de televisió de pagament, o presenciar els espectacles de “El Petit Foment”.

Finalment, cal posar en valor una de les iniciatives més notables dels darrers anys, l'organització del Tribuna Foment, els primers anys de bracet del *Diari de Vilanova*. Pel Tribuna, amb un format estàndard de breu conferència inicial, sopar i posterior col·loqui amb el ponent, hi passaren desenes de personalitats destacades del món de la literatura, el pensament, l'art, la política i altres disciplines. Una activitat que va posar l'entitat en el focus d'atenció de l'actualitat, dels mitjans i de les xarxes socials.

Epíleg

Hem arribat al final del recorregut i s'escauen unes quantes reflexions i una proposta de conclusions.

El camí ha estat possible gràcies a un bon gruix de bibliografia, la consulta del fons documental del Foment cedit a l'Arxiu Comarcal del Garraf, la recerca del fons personal d'Oriol Puig i Almirall –cedit pel seu fill Oriol Puig i Vidal–, el fons documental dipositat a la Biblioteca-Museu Víctor Balaguer, o el buidat exhaustiu d'un bon nombre de diaris i revistes.

La trajectòria de l'entitat, com no podia ser d'altra manera, ha estat un seguit d'alts i baixos, d'ara caic i ara m'aixeco, perquè la vida de l'associacions no és gaire diferents que la de les persones. Els temps passats han estat difícils, però goso pronosticar que el futur també ho serà.

A les entitats de caràcter generalista els caldrà redefinir l'encaix en una societat condicionada per les actituds individualistes que –paradoxalment–, contradiu un sobreixir de xarxes socials amb el núvol com a punt de trobada. Caldrà estar molt atents al futur de l'associacionisme: formes de finançament, relacions amb l'administració, evolució del nombre d'associats, fusió o federació entre entitats ... D'aquestes i més coses en dependrà la seva supervivència.

Joan Torrents i Marquès en declaracions al *Diario de Villanueva y Geltrú* de 1 de juliol de 1920 ja es preguntava: “El por qué de tantas Sociedades y Juntas. ¿No podrían refundirse algunas de ellas por razones económicas y de conveniencia?”. Doncs això.

Les dictadures primoriverista i franquista justificarien –especialment a Catalunya– una intensa vida associativa que permetia cobrir mancances i generar debat al marge dels canals oficials.

L'entitat que ens ocupa ha viscut transformacions socials i polítiques que han condicionat la seva orientació i la pròpia denominació: Centro Industrial, Fomento del Trabajo, Foment de Vilanova; Círculo Villanovés –per imposició legal–; Fomento Villanovés, i, finalment, Foment Vilanoví.

L'antic Círculo Villanovés tingué un marcat accent de societat recreativa i de classe, on hisendats, rendistes, industrials o grans comerciants, hi trobaven un espai de tertúlia i esbarjo. Com hem dit, aquesta vella entitat vuitcentista no fou el punt de partida del nou Foment del segle XX, però sí que ens serveix per entendre que els temps havien canviat –i molt especialment a Vilanova i la Geltrú–, i que el Foment del 1904 no pretenia altra cosa que combatre la dinàmica d'entitats com el Círculo. El regeneracionisme posaria en evidència els dos models antagònics d'associacionisme.

Quan el Fomento del Trabajo ocuparia l'edifici de la plaça de la Verdura que havia estat del “Círcol dels senyors”, l'entitat posaria el focus en la defensa i la

reivindicació dels interessos econòmics de la ciutat, amb preeminència de propietaris, botiguers, petits industrials o menestrals. En aquells moments calia anar per feina, i ho tenien clar. També es convertiria en un cenacle –encobert, o no– d'influència política favorable a les coalicions conservadores i, molt particularment, als postulats de Bertran i Musitu.

A partir dels anys vint l'entitat s'orientaria progressivament a aspectes culturals i d'esbarjo. Posteriorment, sota el nom de Foment de Vilanova i la presidència de Joaquim Mir, l'entitat es convertiria en un dels fars culturals de la ciutat.

Hem intentat entendre quins foren els elements determinants que permeteren que una organització econòmica com era el Fomento del Trabajo es convertís en associació cultural sota el nom de Foment de Vilanova, trenta anys després de la seva constitució.

Durant la postguerra i la dictadura franquista es mantindria com un baluard en defensa de la cultura i les tradicions locals, subscriuint una mena de pacte amb les autoritats municipals que convindrien en anomenar vilanovisme.

Durant bona part del franquisme el Foment Vilanoví representaria la punta de llança de l'activitat cultural de la ciutat. Era una manera de substituir o complementar les limitacions de la política oficial que, potser de manera ben calculada, optaria per delegar un determinat tipus d'activitats.

Probablement, no eren les pretensions ni el desig del franquisme oficialista, però de tot plegat en resultaria una cultura mediatitzada i filtrada que permetria accedir a un sector de la població que, sense aquelles concessions, els hauria pogut jugar a la contra.

El Foment es convertí en un veritable centre d'avantguarda de la cultura, tenint en compte el context gris i somort dels primers anys de la dictadura.

Era, en qualsevol cas, una cultura adreçada a segments minoritaris però amb una alta capacitat de influència que, a la vegada, garantien la preservació de certs valors fonamentals com eren el vilanovisme i, en menor mesura, la catalanitat.

Les lectures que se'n poden fer seran tant o més esbiaixades, segons la distància, la interpretació i la tolerància que estableixi cada persona.

Fet el resum d'urgència, caldria desplegar algunes conclusions o consideracions derivades del relat. Sembla prou evident que el Fomento del Trabajo de Villanueva y Geltrú poc o res tenia a veure amb l'antic Círculo Villanovés. Durant tres anys coexistiren ambdues entitats.

El Círculo agonitzava a la plaça de la Verdura, i el Fomento s'erigia al carrer Sant Pere com a entitat independent i adherida al Fomento del Trabajo Nacional de Barcelona. La primera patia la descomposició d'uns valors econòmics i socials propis de la Vilanova vuitcentista. El Fomento –nascut a partir del Centro Industrial– cercava models de desenvolupament propis del nou segle, menys ambiciosos –o no–, però també més propers i realistes.

Les fonts coetànies eren concloents en acceptar la desaparició –sense continuïtat– d’entitats rellevants com el Círculo Villanovés, el Casino Artesano i el Centro Artesano. Com anotava el *Diario* el 7 de març de 1914, el local abandonat pels aristòcrates havia estat ocupat per industrials i pagesos.

A semblança del Círculo, el local del Casino Artesano de la Rambla seria ocupat per La Unión Villanovesa, i el local del Centro Artesano de la plaça de la Vila seria ocupat pel Centre Federalista. Ocupació d’espais que no justificaven ni legitimaven cap nexa de continuïtat.

Dit això, creiem poder afirmar –com hem avançat al començament– que el Foment ha fet una apropiació forçada de la continuïtat i herència del Círculo Villanovés. En quin moment la gent del Foment s’atribueix la continuïtat de l’antic Círculo Villanovés?.

Cal recordar que el 1939, en acabar la guerra, l’entitat fou obligada a adoptar el nom de Círculo Villanovés, una denominació que, d’altra banda, ja havia estat manllevada en el seu moment per una formació d’orientació monàrquica. Per què el 1939 es recupera de manera forçada el nom de Círculo Villanovés?.

Probablement, la proppassada trajectòria del Foment incomodava les noves autoritats franquistes. L’activitat cultural havia pres el relleu dels interessos econòmics, i si en un principi el substrat sociopolític del Fomento del Trabajo guardava afinitats amb la Lliga de Bertran i Musitu; cap els anys trenta les inclinacions ideològiques del Foment de Vilanova evolucionarien cap a postulats republicans federals. I, certament, una i altra tendència no amagaven les seves simpaties catalanistes.

En qualsevol cas, es va recórrer a l’anacrònica fórmula del Círculo Villanovés, desaparegut feia anys, per rebatejar una entitat que ni tant sols havia estat prohibida per les autoritats governatives. Poc després es retornaria a la denominació de Fomento del Trabajo.

Però les circumstàncies, els objectius i els interessos estratègics havien canviat, i els nous estatuts elaborats i aprovats el 1944 van considerar oportuna l’adopció del nom de Fomento Villanovés “continuadora del Fomento del Trabajo de Villanueva y Geltrú, fundada en abril de 1904”.

Malgrat tot, el 1953 l’entitat celebraria el centenari amb tota solemnitat. Cal dir que molta gent del Foment sempre ha percebut aquella herència amb dubtes raonables i fonamentats, però, qui dies passa ...

L’actual Foment Vilanoví pot cercar les seves arrels en la fundació del Fomento del Trabajo el 1904; o potser en la creació del Centro Industrial el 1890, que va immolar-se i renunciar a la seva identitat. Cap altra herència és vàlida.

En qualsevol cas, siguin els anys que siguin, l’entitat de la plaça de les Cols ha acumulat un sac de vivències prou sòlid, no només per entendre les vicissituds de

l'associacionisme local, sinó també per fer una lectura precisa del que ha estat la història més contemporània de Vilanova i la Geltrú.

La seva història, el gruix de les activitats, l'enlluernadora nòmina de socis i col·laboradors, i l'adopció del vilanovisme com a bandera, li conferiren una determinada autoritat –o potser hegemonia–, intel·lectual o moral, respecte del seu entorn. Una condició que els homes del Foment, i les autoritats de l'època, gestionarien amb habilitat.

El vilanovisme era, alhora, finalitat i instrument, el mitjà i l'objectiu. La tasca cultural de investigació i divulgació venia avalada per un principi superior com era l'estimació i la lleialtat a la ciutat, i també al país.

Però en època franquista no podien fer-ho sols, i calien complicitats més o menys encobertes. Aquella manera de fer i d'actuar, era col·laboracionisme, o una actitud resistencial?

Passats els anys, aquella forma d'activisme cultural que fou el vilanovisme, seria injuriat i ridiculitzat en tant que model presumptament arcaic i exclouent.

El vilanovisme no seria un fenomen exclusiu de l'època franquista, ni tant sols privatiu dels homes del Foment Vilanoví. Parlem d'homes perquè, històricament, les dones hi tingueren un paper residual. Fins el 1977 no s'incorporaren dones a la junta directiva, i caldria esperar fins el 1998 en que Laia Montané es convertiria en la primera presidenta.

En una o altra gradació el vilanovisme fou practicat per entitats com el Círcol Catòlic, La Unió Villanovesa, l'Orfeó Vilanoví o l'Agrupació Excursionista Talaia, segons el moment i amb orientacions diverses que s'adaptaven al context sociopolític. La gent del Foment va fer prevaldre les arrels històriques i el llinatge que els atorgava, i naturalitzava, una hipotètica carta d'identitat.

El vilanovisme –com tots els ismes– implicava una posició militant, reivindicativa, resistent; especialment útil en condicions adverses que amenacen o poden amenaçar les essències tribals de la comunitat.

El llegat que en queda és enorme –part del qual es pot entreveure a les pàgines precedents–, i tant en quantitat com en qualitat dona idea de quina ha estat la trajectòria de l'entitat, fos amb el vent a favor o quan aquest bufava de cara.

Poques entitats de la ciutat i del país sencer poden presentar un balanç d'aquesta categoria. Certament, el Foment ha acumulat un llarg seguit de tòpics i estereotips que l'han fet objectiu predilecte de les envestides d'altres entitats que els retreien presumptes interessos de classe i una certa supremacia.

Podem resoldre que el Foment ha estat una entitat liberal i de classe que podia aplegar pagesos, botiguers, menestrals, tècnics, artistes o professionals liberals; però, difícilment, filadores, mariners, teixidors o obrers en general.

Avançat el segle XX la transversalitat social es va accentuar, perquè el Foment aplegava molta gent en activitats multidisciplinars, reunia gernacions per les

Comparses, i perquè el seu saló era un dels espais favorits per anar a ballar el diumenge a la tarda.

Amb perspectiva actual, però, l'entitat ha estat poc permeable a la presència de vilanovins d'altres procedències i arrels. El mateix podria dir-se de la gent jove, un sector que l'entitat no ha sabut captar prou, i retenir després. Tampoc han sabut o pogut defensar altres actius que la feren forta als anys setanta i vuitanta, i que eren veritables reclams per captar l'atenció i l'interès de la ciutadania: la revista *Foment*, les seccions esportives, o el Carnaval, especialment les Comparses.

En altres ocasions, l'entitat ha estat poc atenta i complaent amb persones i col·lectius disposats a fer del Foment el seu espai d'activitat. Aquesta tendència al dret d'admissió o vet –tant vilanovina–, també s'ha practicat en aquesta i altres associacions.

Després de la revifalla de “l'operació Foment” de 1994, més de vint-i-cinc anys després es percep un cert defalliment. L'encongiment, el pes de la hipoteca, la desconexió social i generacional, l'entorn ...

Avui, el Foment Vilanoví avança d'acord a un model eclèctic que combina tradició i modernitat: balls de mantons, presentacions de llibres, actuacions musicals, partits del Barça, conferències, servei de restaurant, balls de saló, xatonades i castanyades, cantada de nades o teatre infantil. Tot a l'aixopluc d'un local social que és el seu màxim actiu i primera carta de presentació.

Com a tot l'univers associatiu caldrà un esforç no menor per a preservar una massa crítica d'associats suficient per assegurar-se l'autofinançament i la continuïtat.

Voldria acabar fent referència a l'article “Al cap dels anys ...” publicat per Lola Torrents i Vinyals al *Diari de Vilanova* el 9 d'abril de 1998. La Lola va nèixer a l'habitació del costat del rellotge que presideix la façana del Foment. El seu avi tenia cura del local de l'entitat, i entre altres feines donava corda al rellotge. El pare –d'Estat Català– havia estat cap de la policia municipal. En acabar la guerra foren declarats desafectes i expulsats del pis de damunt de l'entitat. La Lola i la seva família s'estimaven el Foment, el cuidaven, hi jugaven, hi vivien. Amb la nostàlgia dels anys transcorreguts, i vivint lluny de Vilanova, la Lola acabava: “Avui, al cap dels anys he retrobat l'antic Foment vell i descuidat. Ha perdut aquell encant que el distingia, ha deixat de ser la seu d'una societat burgesa i benestant (...) No he pogut sostreure'm a un entrelligat d'enyorança, ressentiment, efecte quasi bé d'estima”.

Efectivament, el Foment havia canviat, com havia canviat la societat.

La Lola ja fa anys que va morir. Totes les persones que, com ella, el Foment ha format part de la seva vida en un o altre moment, mantenen un record emotiu més o menys carregat de nostàlgia. Els espais de l'entitat han presenciats activitats

solemnes que formen part de la història de la ciutat, però també han presenciats moltes històries íntimes i personals vinculades a les mil i una activitats de tota mena. Als salons del Foment ja no es parla de vilanovisme, però la ciutat i el País continuen essent –avui més que mai– referents irrenunciabls. Potser sembli poc, però tal vegada siguin aquests els revulsius que podran garantir les accions i les transformacions presents i futures per assegurar una llarga vida al Foment Vilanoví.

Bibliografia i fonts documentals

ALEMANY, Joan (2000). *Incitació a la vitalitat*. El Cep i la Nansa. Vilanova i la Geltrú

AMAT, M.- SERRA-NOVAS, F. (1932). *Sota el cel de Vilanova*. Ed. Prisma

ANGUERA, Xavier (2009). “La taula dels savis”. A: Ferrer-Anguera, *Llibre dels Gegants i demés entremesos populars de Vilanova i la Geltrú*. El Cep i la Nansa. Vilanova i la Geltrú

ARNABAT, Ramon; FERRÉ, Xavier (2015). *Ateneus: Cultura i llibertat. Associacionisme a la Catalunya contemporània*. Federació d'Ateneus de Catalunya. Barcelona

ARNABAT, Ramon (2016). “Sociabilitat cultural al Penedès, 1850-1900”. A: Arnabat, Ramon (coord). *La Cultura al Penedès: passat, present i futur*. Actes de les XXIII Jornades d'Estudis Penedesencs. Institut d'Estudis Penedesencs

BARBACIL, Judith; VICENS, Joan Anton (2010). *Vols ballar?*. La Memòria del futur. Ajuntament de Vilanova i la Geltrú

BARQUET, Nicolau (1956). *Eugenio d'Ors en su ermita de San Cristóbal*. Ed. Barna, S.A. Barcelona

BELASCOAIN, Ricard (1987). *El Carnaval ... com a pretext*. Ajuntament de Vilanova i la Geltrú

BENGOECHEA, Soledad (1994). *Organització patronal i conflictivitat social a Catalunya. Tradició i corporativisme entre finals de segle i la dictadura de Primo de Rivera*. Publicacions de l'Abadia de Montserrat

CABANA, Francesc (2016). “La integració a la societat del seu temps 1889-2011”. A: *La història del Foment del Treball 1771-2011*. Foment del Treball Nacional. Barcelona

CAMBÓ, Francesc (1981). *Memòries (1876-1936)*. Ed. Alpha, S.A. Barcelona

CANALES, Antonio Francisco (1993). *Passatgers de la mateixa barca. La dreta de Vilanova i la Geltrú (1903-1979)*. Ajuntament d'Alguaire

CANALES, Antonio Francisco (1995). *La Festa Major de Vilanova al segle XX*. Consell Comarcal del Garraf

CANALES, Antonio Francisco (2006). *Las otras derechas. Derechas y poder local en el País Vasco y Cataluña en el siglo XX*. Marcial Pons. Madrid

CANYAMERES, Ferran (1960). *Paris en l'obra de Gaspar Miró*. Ed. Foment Vilanoví. Vilanova i la Geltrú

CAPDEVILA X., BROTONS, X., MAÑÉ, A. (1997). *Vilanova Bordegassa. Crònica d'un quart de segle*. El Cep i la Nansa i Ajuntament de Vilanova i la Geltrú

CARBONELL, Jaume. Dietari personal de Jaume Carbonell Saavedra. Anys 1843 a 1901. Continuat a partir de la seva mort el 1882 pel seu fill Josep Carbonell Rovirosa

CARBONELL, Josep (1951). *L'humor i el treball a Vilanova i la Geltrú*. Vilanova i la Geltrú

CASTERÁS, Ramón (1985). *Actitudes de los sectores catalanes en la conyuntura de los años 1880*. Anthropos

COLOMER, Pere (1936). *Noces de Platí de la Societat Coral L'Unió Vilanovesa de Vilanova i la Geltrú 1861-1936*. Vilanova i la Geltrú. Reedició facsímil, 2011

COMAS, Montserrat (2013). *De La mancomunitat a la República. L'activitat cultural a Vilanova i la Geltrú*. Cossetània Edicions

COMAS, Montserrat (2017). *Verticals Parterres. La planificació bibliotecària a Catalunya. El Penedès com a exemple*. Institut d'Estudis Penedesencs

COROLEU, Josep (1878). *Historia de Villanueva y Geltrú*. Josep A. Milà. Vilanova i la Geltrú

COROLEU, Josep (1882). *Reseña de los festejos celebrados en Villanueva y Geltrú con motivo de la inauguración del Ferrocarril*. Reedició facsímil, 2006

CREUS, Teodor; PERS, Josep; TRESSERRA, Ceferí (1851). *Los Misterios de Villanueva*

CREUS, Teodor (1854). *El Cólera-Morbo en Villanueva y Geltrú*. Imprenta de José Pers y Ricart. Vilanova i la Geltrú

DE LAMO, Miriam (2009). *Josep Lluís Vidal. Refrescant la memòria*. El Cep i la Nansa. Vilanova i la Geltrú

DE RIQUER, Borja; RISQUES, Manel (1996). “Participació administrativa, professional i política en l’Estat”. A: Pérez, Mª Teresa; Segura, Antoni; Ferrer, Llorenç (editors). *Els catalans a Espanya, 1760-1914*. Universitat de Barcelona i Generalitat de Catalunya. Barcelona

ENRECH, Carles (2005). *Indústria i ofici. Conflicte social i jerarquies obreres en la Catalunya tèxtil (1881-1923)*. Universitat Autònoma de Barcelona. Bellaterra

FERRER, Josep (1994). “L’escut de Vilanova i la Geltrú en el correu francès”. A: *Reembres*, n^o4. Vilanova i la Geltrú

FERRER, A.; ANGUERA, A. (1964). *Llibre dels Gegants i demés entremesos populars de Vilanova i la Geltrú*. Vilanova i la Geltrú

FRASER, Ronald (2016). *Recuérdalo tú y recuérdalo a otros. Historia oral de la guerra civil española*. Crítica. Barcelona, 1979

FREIXA, Josep Maria (1959). *Anales de Villanueva (1850-1880)*. Centre d’Estudis de la Biblioteca-Museu Balaguer. Vilanova i la Geltrú

GARCIA Balañà, Albert (2004). *La fabricació de la fàbrica. Treball i política a la Catalunya cotonera (1784-1874)*. Publicacions de l’Abadia de Montserrat

GARCIA Pujades, Xavier (1972). *Vilanovins amb llustre o sense: els meus paisans*. Vilanova i la Geltrú

GARCIA Soler, Xavier (1972). *Vilanova i la Geltrú i el seu gran Carnaval*. Ed. Pòrtic. Barcelona

GARÍ, Josep Antoni (1860). *Descripción e Història de la villa de Villanueva y Geltrú*. Vilanova i la Geltrú

GONZÀLEZ Vilalta, Arnau (2013). *La Tercera Catalunya (1936-1940)*. Ed. de 1984. Barcelona

- INGLADA, Joan (2010). “Crònica de l’esperantisme a Vilanova i la Geltrú”. A: Poblet, F. - Alòs, H., *Història de l’esperanto als Països Catalans. Recull d’articles*. Associació Catalana d’Esperanto
- JUTGLAR, Antoni (1972). *Història crítica de la burgesia a Catalunya*. Dopesa. Barcelona
- MARÍN, Martí (2018). “Existí un catalanisme franquista?. Vint anys després”. A: Ucelay-Da Cal, E. ; González-Vilalta, A. ; Nuñez Seixas, X.M. *El catalanisme davant del feixisme 1919-2018*. Ed. Gregal
- MARÍN, Martí (2019). *¡Ha llegado España!. La política del franquisme a Catalunya (1938-1977)*. Eumo Editorial. Vic
- MARTÍ, Casimir (1997). *Vilanova i la Geltrú, 1850-1975. Vol I. Expansió i crisi de la Indústria i Democràcia 1850-1936*. El Cep i la Nansa. Vilanova i la Geltrú
- MARTÍN, Eloy (1996). “Catalanes en Ceuta, Melilla y el protectorado español de Marruecos (1909-1936)”. A: Pérez, Mª Teresa; Segura, Antoni; Ferrer, Llorenç (editors). *Els catalans a Espanya, 1760-1914*. Universitat de Barcelona i Generalitat de Catalunya. Barcelona
- MARTINEZ, Xavier (1998). *El Banc de Vilanova*. Consell Comarcal del Garraf. Vilanova i la Geltrú
- MARTOS, Gerard (2014). *Les societats culturals vilanovines abans i després de la guerra civil espanyola*. Inèdit. Treball de Recerca de Batxillerat del INS Lluç Rafecas. Vilanova i la Geltrú
- MESTRES Rafel (2018). “El fons fotogràfic d’Alexandre de Cabanyes”. A: DDAA; *La Masia d’en Cabanyes. Relat cultural dels Cabanyes i significats de la casa-museu*. Consell Comarcal del Garraf. Vilanova i la Geltrú
- MILIÁN, Manuel (2016). “La Història del Foment del Treball 1771-2011. Una burgesia innovadora i proteccionista 1771-1889”. Foment del Treball Nacional. Barcelona
- MORAL, Sixte (1985). *La premsa en català a Vilanova i la Geltrú*. Institut d’Estudis Penedesencs

OLIVÉ, Àngel; GARCIA, Xavier (1985). *La Secció Folklorica de Vilanova i la Geltrú*. Vilanova i la Geltrú

ORRIOLS, Joan (1981). *Perfil biogràfic d'un penedesenc universal. Enric-Cristòfor Ricart*. Museu de Vilafranca. Vilafranca del Penedès

ORRIOLS, Ventura (1987). “Un parèntesi de tres anys”. Revista *Foment*, n°47. Vilanova i la Geltrú

PI DE CABANYES, Oriol (2004). *Passió i mort de Joaquim Mir*. Parsifal Edicions. Barcelona

POCH, Ramon (1860). *Apuntacions y sucesos de esta Vila de Vilanova y Geltrú, Acopiado de Ramon Poch y Martí, Campanero de S. Antonio Abat de esta Vila, añ 1860*. Manuscrit

PUIG Almirall, Oriol (1950). *Proses rimades. Poesia natural*. Vilanova i la Geltrú

PUIG Almirall, Oriol (2002). *El Carnaval vilanoví. Dades per a la seva història*. El Cep i la Nansa. Vilanova i la Geltrú

PUIG Rovira, Francesc Xavier (1989). *El Govern Municipal de Vilanova (1900-1923)*. Vilanova i la Geltrú

PUIG Rovira, Francesc Xavier (1996). *Teodor Creus i Corominas. Dos assaigs*. Consell Comarcal del Garraf. Vilanova i la Geltrú

PUIG Rovira, Francesc Xavier (2003). *Diccionari biogràfic de Vilanova i la Geltrú*. Ajuntament de Vilanova i la Geltrú

PUIG Rovira, Francesc Xavier (2005). *Vilanova i la Geltrú 1936-1939. Guerra civil, revolució i ordre social*. Publicacions de l'Abadia de Montserrat. Barcelona

PUIG Rovira, Francesc Xavier (2012). *El Celler de Viticultors de Vilanova i la Geltrú (1962-2012). Dels antecedents remots a l'actualitat*. Celler de Viticultors. Vilanova i la Geltrú

PUJOL Bernadó, Antoni (1931). “Del Carnestoltes vuitcentista”. Revista *Prisma*

RÀFOLS, Josep Maria (2005). Francesc de Sales Vidal. Col·lecció Retrats. Ajuntament de Vilanova i la Geltrú

- RÀFOLS, Josep F. (1981). *E. C. Ricart*. El Cep i la Nansa. Vilanova i la Geltrú
- RICART, Enric-Cristòfol (1995). *Memòries*. Parsifal Edicions
- RICART, Enric-Cristòfol (2020). *Quaderns Kodak*. Edició d'Enric Blanco. Punctum & Aula Joaquim Molas. Lleida-Vilanova i la Geltrú
- RIERA, Ignasi (1998). *Los catalanes de Franco*. Plaza Janés. Barcelona (Edició en castellà)
- RIUS Vila, Joan (1979). “Llibres de bibliòfil vilanovins. Recordant les velles tertúlies del Foment”. Revista *Foment*, n°20. Vilanova i la Geltrú
- RIUS Vila, Joan (1982). “Josep Maria de Sagarra, estiuellant a Vilanova i la Geltrú”. Revista *Foment*, n°27. Vilanova i la Geltrú
- RODRIGO Alharilla, Martin. *Un hombre, mil negocios. La controvertida historia de Antonio López, marqués de Comillas*. Ariel. Barcelona, 2021
- SANZ, Ferran (1988). “Ricart i el Cafè Foment”. Revista *Primera Edició*. Centre d'Estudis de la Biblioteca-Museu Balaguer. Vilanova i la Geltrú
- SAUMELL, Antoni; ARNABAT, Ramon; ROMEU, Jordi (2003). *Estació de Viticultura i Enologia de Vilafranca del Penedès 1903-2003. Cent anys d'història*. Institut Català de la Vinya i el Vi
- SERRA Figueras, Joan (2002). “Memoria del cinquantenari”, a: DD.AA., *Penya Filatèlica Vilanova i la Geltrú (1951-2001)*. Penya Filatèlica. Vilanova i la Geltrú
- SOLER Bou, Joan (1981). *Bases per a una història cultural vilanovina (1945-1980)*. Centre d'Estudis de la Biblioteca-Museu Balaguer. Vilanova i la Geltrú
- TUBAU, Albert (1994). *La Grècia Groga, 1903-1939*. Consell Comarcal del Garraf. Vilanova i la Geltrú
- TUBAU, Albert (1999). *Antoni Bonaventura Gassó (1752-1824). Apunts de la Vilanova comercial*. Cambra Oficial de Comerç, Indústria i Navegació de Barcelona. Barcelona
- TUBAU, Albert (2011). *Dels 75 als 150 anys de La Unió Vilanovina (1936-2011)*. La Unió Vilanovina. Vilanova i la Geltrú

TUBAU, Albert (2015). *La Vilanova del Franquisme (Vilanova i la Geltrú, 1939-1979)*. Institut d'Estudis Penedesencs

TUBAU, Albert (2016). “Cultura en xarxa a Vilanova i la Geltrú (1912-1929). Del II Congrés d'Ateneus de Catalunya a la III Exposició d'Art”, a: Arnabat, Ramon (coord), *La Cultura al Penedès: passat, present i futur*. Actes de les XXIII Jornades d'Estudis Penedesencs. Institut d'Estudis Penedesencs

UCELAY-DA CAL, Enric (1993). “Els espais de la sociabilitat: la parròquia, els parroquians i la qüestió de les clienteles”. Revista *L'Avenç*, n° 171. Barcelona

VENTOSA i Puig, Josep. *Apuntes sacados del libro de memorias de mi señor padre (q.e.p.d.). Josep Ventosa i Massana (1810-1886)*. Text mecanografiat de l'original

VICENTE, Laura (2009). *Rafaela Torrents (1838-1866). Los orígenes de la marquesa india*. I Congreso Virtual sobre Historia de las Mujeres

VICENTE, Laura (2018). *Mujer contra mujer en la Cataluña insurgente, Rafaela Torrents (1838-1909) y Teresa Claramunt (1862-1931)*. Comuniter Editorial. Zaragoza

VIRELLA, Albert (1977). *Les classes socials a Vilanova i la Geltrú, al segle XIX*. Ed. Dalmau

VIRELLA, Albert (1987). “De quan el Foment era el Círculo Villanovés”. Revista *Foment*, n°50. Vilanova i la Geltrú

VIRELLA, Albert (1990). *L'aventura ultramarina de la gent de Vilanova i la Geltrú i la Nissaga dels Samà*. Museu de Vilafranca. Vilafranca del Penedès

VIRELLA, Albert (1992). *Els anys tristos (1881-1900). Crònica de la decadència de Vilanova i la Geltrú*. Institut d'Estudis Penedesencs

Hemeroteca

Boletín del Ateneo de Villanueva y Geltrú (1882-1915)
Butlletí de l'Associació d'Alumnes Obrers de l'Escola Industrial (1923-1932)
Butlletí del Comitè de Defensa Local (1936)
Centro Industrial de Cataluña (1885-1894)
Costa de Ponent (1905-1907)
Democràcia (1907-1930)
Diari de Vilanova (diferents èpoques)
El Mensajero (1902)
Foment (1972-1990)
Fomento del Trabajo (1906-1907)
Full Oficial del Consell Municipal (1937-1938)
Prisma (1930-1934)
Setmanari de Vilanova i la Geltrú (1976-1978)
Unión Industrial. Revista mensual de la Indústria Tèxtil y sus anexos (1908)

Arxiu Comarcal del Garraf (ACG)

Arxiu Foment Vilanoví (Fons n°15-32 caixes). Documentació diversa
Llibre d'actes Fomento Villanovés 1940-1950 (Foment 08/32)
Llibre d'actes Fomento Villanovés 1950-1961 (Foment 20/32)
Llibre d'actes Fomento Villanovés 1962-1980 (Foment 08/32)
Reglament Círculo Villanovés 1853 (Foment 17/32)
Estatuts Fomento Villanovés 1944 (Foment 17/32)
Estatuts Fomento Villanovés 1962 (Foment 11/32)
Expedient Bingo (Foment 11/32 – Foment 17/32)
Inventari de bens 1947 (Foment 23/32)
Inventari de bens i llibres 1977 (Foment 17/32)
Reglaments de societats locals 1880-1920 (Reg. Top. 4156)
Memòries i reglaments d'entitats 1850-1941 (Reg. Top. 4165)
Correspondència Entitats 1884-1935 (Reg. Top. 4164)
Correspondència. Entitats 1803-1919 (Reg. Top. 4194)
Fons personal d'Oriol Puig Almirall

Biblioteca-Museu Víctor Balaguer (BMVB)

Llibre d'actes 1853-1882 (Sig.5 Ms970)
Llibre de registre de socis Círculo Villanovés 1854-1879 (Sig.5 Ms970)
Reglament Círculo Villanovés 1867 (Sig. CL1/8.4.2)
Reglament Círculo Villanovés 1895 (Fons Rius Vila – Sig.REG)
Llibre Círculo Villanovés 1880-1890 (Sig.6 Ms1065)